

મોક્ષવૃક્ષ

પ્રકાશક તથા ટીકાકાર, જનક રામરાંકર મોનલ.

સંપાદક તથા ટીકાકાર, જનક રામરાંકર મોનલ.
મોક્ષમંદીર—અમદાવાદ.

પ્રકાશક, જવેરી મણીલાલ મોહોલાલ.
દોશીવાડા પોળ—અમદાવાદ.

ગ્રીષ્મ આવૃત્તિ નંબર ૧૫૦૦ (ફુલ નંબર ૫૫૦૦)
સંવત ૧૯૮૦ ભાદરવા સુદી ૧૧
શ્રીમત રફે કાગળ ૦-૮-૦   ૦૩૬૪ કાગળ ૦-૧૨-૦
જહાર ગામ માટે બે આના પોસ્ટેજ ભુકું.

સુચના—હું આપે હજી અહીંથી પ્રગટ થતું મોક્ષપત્રિકા નામનું માસિક વાંચનું નથી. લવાજમ જાર માસના રૂ. ૨) છે (હંમેશની એક પાઇ થઇ) મોક્ષ મંદિરમાથી પ્રગટ થએલા પુસ્તકોની નોંધ ઉલ્લા પુઠા ઉપર છે.

જુની સુખાઇ બેઠા આવેલા ધી એકવડાં ગ્રી-ડીઝ પ્રેસમા અંજાલાલ હરમોવનદાસ મહારિયે બંધી.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
અવ. ની કૉપીસાચર

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીસાચર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૦૨- ચર્મક

પુસ્તકનું નામ મ.જી.વ.પી

વિષય ૬૪૪૨: ૧૨

ગુજરાત વિધાપીઠ મંથાલ
સમદાવાદ
૨૪ જાન્યુઆરી ૧૯૬૮

અનુક્રમણિકા.

અ. નં.	વિષય.	પાનું	અ. નં.	વિષય.	પાનું
૨	અસ્તિત્વના...	૨	૨૯	ખાંદણ સંવાદ ...	૩૫
૩	કવિતા (ખર્ચ અનુભવ) ...	૩	૩૦	શ્રવેરી રામ મિલાપ ..	૩૬
૪	આરતી ...	૪	૩૧	પંપા સરોવર ઉપર રામ નારદ મિલાપ ...	૩૭
૫	મંગળાચરણ (રામાયણ વખતે)	૫	૩૨	રામ હનુમાન મિલાપ ...	૩૮
૬	મંગળાચરણ (શ્રીમદ્ ભાગવત અમર ભીખ પ્રસંગે ..	૫	૩૩	લક્ષ્મણનું પ્રવચન ..	૪૦
૭	મહારાજ તુલસીદાસજીનું જીવન ચરીત .	૬	૩૪	સુગ્રીવની વૈરાગ્ય વૃત્તિ ...	૪૦
૮	રામાયણ મહાત્મ્ય	૭	૩૫	રામ વાલી સંવાદ ...	૪૧
૯	સત્સંગ મહીમા ...	૮	૩૬	ચાતુર્માસ... ..	૪૨
૧૦	નામ મહીમા ...	૯	૩૭	સુગ્રીવનો પદ્માતાપ ..	૪૩
૧૧	પારવતીનો સંક્રમ પ્રસંગ ...	૧૧	૩૮	હનુમાન લક્ષ્મી સંવાદ ...	૪૩
૧૨	રામ જન્મ. ...	૧૩	૩૯	હનુમાન શિક્ષણ મિલાપ ..	૪૪
૧૩	વિશ્વામીત્ર રામ દર્શન ...	૧૫	૪૦	શિક્ષણ રાવણ સંવાદ ...	૪૫
૧૪	રામનું જનકપુરમાં આગમન...	૧૬	૪૧	શિક્ષણ પ્રવાણ (લક્ષ્મી સુવેલુપુર) ...	૪૬
૧૫	દરશન આગમન ...	૧૭	૪૨	રામ શિક્ષણ સંવાદ .	૪૭
૧૬	દરશન લક્ષ્મણ સંવાદ ...	૧૮	૪૩	સુગ્રહનું રામને જરણ થવું	૪૮
૧૭	પુત્રવતી કોણ ...	૨૧	૪૪	ચેતનિંદુ ગમેશ્વરની સ્થાપના.	૪૯
૧૮	પરમ ધર્મ. ..	૨૧	૪૫	રાવણ મંદોદરી સંવાદ ...	૪૯
૧૯	કેવલ જ્યોત્સ્ના ..	૨૨	૪૬	અચલ વિદ્યા ..	૫૧
૨૦	લક્ષ્મીક મેળાપ ...	૨૩	૪૭	હનુમાન કાળનેમી પ્રસંગ ..	૫૫
૨૧	રામ વનવાસ અને સુમત્ત દસ-રમ મિલાપ .	૨૪	૪૮	હનુમાન ભરત મિલાપ ...	૫૬
૨૨	દશરથના મરણ પછી ભરતજીને વશિકરણ ઉપદેશ ...	૨૬	૪૯	રાવણ કુંભકરણ સંવાદ ...	૫૭
૨૩	ભરત નીપાદ મિલાપ .	૨૭	૫૦	કુંભકરણ શિક્ષણ સંવાદ...	૫૮
૨૪	રામ અનિરપિ મિલાપ ...	૨૭	૫૧	સુગ્રીવના મંદોદરી મિલાપ...	૫૯
૨૫	રામ શુભિક્ષણ મિલાપ ...	૩૦	૫૨	રાવણ મરણ-મંદોદરી મિલાપ	૫૯
૨૬	પદ્મવતીના રામ લક્ષ્મણ સંવાદ	૩૨	૫૩	બ્રહ્માજીની રત્નિતિ ..	૬૦
૨૭	રામના પ્રસંગ ...	૩૩	૫૪	રામ અશ્વપા આગમન અને ભરત મિલાપ .	૬૧
૨૮	બ્રહ્માજી ઉદ્ધાર ...	૩૪	૫૫	માળામાં રામ પ્રસંગ. ...	૬૨
			૫૬	રામચંદ્રની રત્નિતિ ..	૬૩
			૫૭	રામ સનકાદિક મિલાપ ...	૬૪

અ. નં.	વિષય.	પાક	અ. નં.	વિષય	પાક
૫૮	રામ ભરત સવાદ...	૬૫	૮૩	" " " એકવીસ	૬૨
૫૯	રામ ઉપદેશ (સાચો ધર્મ) .	૬૮	૮૪	" " " બારીસ	૬૩
૬૦	ગમવશિષ્ઠ મિથાપ .	૬૯	૮૫	" " " તેવીસ	૬૪
૬૧	શકર પાર્વતી સવાદ .	૭૦	૮૬	" " " ચોવીસ	૬૫
૬૨	શકર ગરૂડ સવાદ ...	૭૨	૮૭	" " " પચીસ	૬૬
૬૩	કોકિણુશકિ ગરૂડ પ્રમગ પહેલો	૭૩	૮૮	પિતાએ કરેલો ગુનનો અનાદર	૬૭
૬૪	" " " બીજો	૭૪	૮૯	ગુણ તથા માતાનો સવાદ .	૬૮
૬૫	" " " ત્રીજો	૭૫	૯૦	પ્રલ્હાદ પિતા સવાદ	૬૯
૬૬	" " " ચોથો	૭૬	૯૧	પ્રલ્હાદ બાળકો સવાદ	૧૦૦
૬૭	" " " પાંચમો	૭૬	૯૨	પિતા પ્રલ્હાદ સવાદ (બીજો)	૧૦૧
૬૮	" " " છઠો	૭૭	૯૩	પિતા પ્રલ્હાદ સવાદ (ત્રીજો)	૧૦૨
૬૯	" " " સાતમો	૭૮	૯૪	પ્રલ્હાદ હોળીકા પ્રમગ ..	૧૦૩
૭૦	" " " આઠમો	૭૯	૯૫	નરસિંહ અવતાર .	૧૦૪
૭૧	" " " નવમો	૮૦	૯૬	પિત્રોદ્ધાર સાધન ..	૧૦૫
૭૨	" " " દશમો	૮૧	૯૭	પુતના વધ	૧૦૬
૭૩	" " " અગ્નીઆરમો	૮૨	૯૮	સદાશીવ કૃષ્ણ દર્શન ..	૧૦૮
૭૪	" " " બારમો	૮૩	૯૯	પ્રેમમાં રામ હાર્મા અગદ છત્રો	૧૦૯
૭૫	" " " તેરમો	૮૪	૧૦૦	ચાળ .	૧૧૦
૭૬	" " " ચૌદમો	૮૫	૧૦૧	સુખવાસ	૧૧૧
૭૭	" " " પંદરમો	૮૬	૧૦૨	કિર્તન [૧] તારા નેહા લાગ્યો	
૭૮	" " " સોળમો	૮૮		મોકુ ગાળ રજાઓદરે ..	૧૧૨
૭૯	" " " સત્તર	૮૯	૧૦૩	કિર્તન [૨] મોહન મેરી ગાગર	
૮૦	" " " અઠાર	૯૦		ભરદેર (૨) ...	૧૧૨
૮૧	" " " એગણીસ	૯૦	૧૦૩	અર્પટ પચરીકા સ્તોત્ર	૧૧૨
૮૨	" " " વીસ	૯૧			

ધણા વપરાશમાં આવેલા થોડા અધરા શબ્દોના અર્થ.

માન = વાહન
 અતિધીર = ધીરજવાન
 સમાના = સમજી
 ધુનિત = પવિત્ર
 નવનિત = માખણ
 જનનિત = ઉત્પત્ત થએલા
 અથ = પાપ
 ખાસા = અધન
 અવની મહિ, ધરણિ, બૃષિ = પૃત્તી
 મ કન = શણગાર
 ય = જાણનાર
 સર્વજ્ઞ = સર્વ જાણનાર
 તત્ત્વજ્ઞ = તત્ત્વને જાણનાર
 ગુણી = ગુણવાન
 દાના = આપનાર, દાનેશ્વરી
 પરમ = મોટા
 તોર, તવ, તુહારી = તમારી
 દ્રોહ = વિરોધ
 દ્રોહિણિ = વિરોધી
 રતિ = પ્રેમ
 રત = પ્રેમી
 નિર્વાણ = મોક્ષ
 શ્રુતિ, નિષ્કમ = વેદ
 બૂરી = બધી
 મુટપાન = પડીયા
 રૂચિર, ચાર, સુહાધ = મુદ્દ
 અમ, પથ = માર્ગ
 ગિરમ, ઉમા, ભવાની, સતિ, = પાવતી
 વહિ, શીરનાઈ, નાઈમિયાથા = નમતુ
 સોપાના = પગથીયા
 સ દેહા = હાંડાઓ, સશય
 અનુમેહ, પ્રસાદ = કૃપા
 જાજન, અચરજ જન = ભાગનાર
 સંતત = હમેશાં
 કલી = કલીયુગ
 મળ = પાપ
 નાઈ, તિમિ = તે પ્રમાણે
 જનિ = નહીં
 જિજિ = જે પ્રમાણે
 મોહ = મૂઠ
 મોહી = મને

તોહી - તને
 મૂમ - મારૂ
 પિતૃ, જનક, તાન - બાપ
 માતૃ, જનની - માતા
 તિનમે - તેમા
 અતિમદ - હુદ્દિહિણ
 શ્રવણ, સુત, સુનન, સુની - સાંભળતું
 મુસકાહિ - દેશીને
 નાનાચિધિ, ભાતિ - નાનાપ્રકાર
 નિહારી, દેખી, વિરોધી - જોઈને
 ભાખ, કહ, કહિ - કહેવું, બોલવું
 મર્યાપ, સરોપ - કોષે કરીને
 કોહિ - કોધી
 ક કુક - દડો
 વિહાઈ, પરિહારિ - નજીને
 પિયુષ = અમૃત
 ઉપલ - પથર
 મૃયા - વૃથા
 મારસિ ગાલા - બાઈ મારે છે
 શર - બાણ
 સાયક - ધનુષ્ય
 ધન્વી - ધનુષ્ય ધરનાર
 અનુજ - નાનોભાઈ
 પહવ - કોઈને મોકલવું
 ટેહ, વક - અવળી, વાકી
 પદ, પોવ, ચરણ - પગ
 ખેલોત - પત ગીયો, આગીઓ
 નિશીચર, દતુજ, તામસતનુ - રાક્ષસ
 ચામિનિ, નિશા, નિશિ - રાત્રી
 સોવત - સુતી
 ભાઉ - રીંછ
 અશક - નિર્ભય
 જુજ, બાહુ - હાથ
 ફળે - બીજો
 તિમિર - અધાર
 ઉલુક - હુવડ
 કેનુ - ધન
 મસક - મસ્કર
 વિરમી - બહા
 મુલક - હંદર
 બહારી - ફરી, આગળ

પુનિ પુનિ - વારવાર

વિપુષ્પ - અવશેષ

દરસ - દર્શન

ગુસ્સાં, સાધ, સાધ - મોટા પુરુષ

નિકર - સમુદ્ર

નિકટ - પાસે

પરતિમ, પરદારા - પરમી

બધિર - બહેરો

અડાલ - અચળ

બટુ - વિદ્યાર્થી

અવસાન-આપાર

પ્રત્યુક્ત-વિદ્યા

વાણી, ગીરા, કિર્તિ-વચન

વિક્રમવર, ખગેશ, અમરપતિ } ૧૬૭૭

હરિમાન હરનારી

મૃગનાથ - સિંહ

તનુ વપુ. દેહ-શરીર

વિનિત-વિવેકી

કહે, સન-ને

દિનકર, દિનાકર, જાનુ દિનેશ, રવિ-સુપર

વધુ-ભી

વિનંતિ-સુચીપત્ર જનાવલુ લેખએ ખણુ કહે વખત નથી જ્યારે તો અભણુ
જાએ માટે આપે સોએ કૃપા કરી સુધારીને વાંચી લેવું ન સમજાય તે પ્રભુ સમજાવજો
માટે ધીરજ રાખી તેને તે એ વાર વાચસોજી વ્યવસ્થાપક-મોક્ષવાણી.

સાખ વાતની એક વાત.

કરીએ શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના, ધરીએ રૂદીયામાં ધ્યાન
કરી ને નહિ ગર્જવાસમાં, કરીએ કીક નીકાન કરીએ.
ખેડો ખેડ સસારનો, આતસ બાણનો ૧૭
રમતાં વરસ વિત્યાં ઘણાં, કાણુના ચાચે તે ભંગ કરીએ.
ગુરુ ગમ ગાઈએ ગોવિંદને, જવલું જોખમ બધ કરીએ.
દાન દયા ને દીનતા, એ તરવાનો ઉપાય કરીએ.
જન્મ મરણ તણી આપદા, નથી કાંઈ સકલ સહેલ કરીએ.
ધધે કરતારે દુખી પડયો, જેમ કાંઈ ઘાણીનો ખેલ કરીએ.
નોતમ દેહ દુર્લભ દેવને, પ્રાણી પાઓ છે તેહ કરીએ.
હીરો નિહારે નાખીયો, એમાં ન રહેયો સહેલ કરીએ.
દેક ધરીએ નીચ નામની, સેવા સમરણુ ધ્યાન કરીએ.
હેતે હરી રસ પીણુએ, મુકી માન ગુમાન કરીએ.
રણુ સંબંધ આવી મન્યાં, મુત વિત દારાને દેહ કરીએ.
લેવા દેવા બ્યારે મટે, મારગ લાગયે તેહ કરીએ.
તત્ત્વ તોળીયુ ત્રીસોકમાં, નહિ હરી નામ સમાન કરીએ.
બીજી સરવે બાદલુ, અંતે નહિ આવે કામ કરીએ.
દેહતણું દેશ એજ છે, ભાવે બાણુએ ભગવાન કરીએ.
બાળ સાધન સસારનાં, નહિ હરિ નામ સમાન કરીએ.
નીચે જાણો જે રહેલું નથી, જુઠો જગત બીધાસ કરીએ.
એથી રહેજે જે તુ વેગળાં, આઠે પહોર ઉદાસ કરીએ.

આહકોને સુચના.

મોક્ષવાણીના ઉપરાંત હર માસે પ્રગટ થતું મોક્ષ પત્રિકા નામનું માસીક પત્ર આ મંડળ તરફથી પ્રગટ થાય છે, તેની અંત્યારે ૨૬૦૦ નકલો પ્રગટ થાય છે, તે ઉપરથી ભોઈ શકાય છે કે જન સમાજમાં તે માસીક પ્રીય થઈ પડતું છે, તેમાં ધર્મના સરસ અને સગીન તત્વોનો ઉપદેશ લખી જ સારી આપામાં લખાય છે.

ધ ધા રાજગારમાં ગુ યાઈ ગએલા અમુલ્યોને તથા શેડુ શેલેલા સ્ત્રી-પુરુષોને તે અત્યંત ઉપયોગી છે. તે વાચવાથી જીવનમાં ધર્મના સાચા અમ-રભરતુ ભાન થાય છે. તેના હરવરસે રૂ. ૨) ભરવા પડે છે મોક્ષવાણી તથા મોક્ષપત્રિકા મોક્ષમંદીર સિવાય નીચેને ઠેકાણે મળે છે.

૧ શેઠ નગીનદાસ કુલ્ચંદ ચીનાઈ.

૨૯૭ ખસાઈ બહરોઈ આંવી પોંટ સુબાઈ ન ૩

૨ દાણી કેશવલાલ ગીરધરલાલ

ભાવસારવાડ નડીયાદ.

૩ રા. રા. મણીશંકર વજેશંકર. મ્યુનીસીપાલ સેક્રેટરી સીદ્ધપુર.

૪ ચીમનલાલ ભુરાલાલ રેખુડી સ્ટેશન આરતર વરોડરા

આરતી.^૧

કમળ નયન શ્રીપતિ પુરુષોત્તમ ખ્યારા (૨) પ્રભુ

નટવરનંદ રેઢલારા (૨) જય જય રક્ષીબાળા—

જય રાધા રમણ, પ્રભુ જય રાધા રમણ,

કુંજબીહારી દયાળુ (૨) જય પાતક હરણુ. જય રાધા. ૧

શ્રીમદેશુ રાણુ ત્રીલોચન ત્રીપુરારી (૨) પ્રભુ

શ્રીધારી મોરારી (૨) જય મોરલીલાળા. જય રાધા. ૨

ગોવરધન તોળ્યો, ગોકુળને તારી (૨) પ્રભુ.

ઇદનો અર્વ ઉતાર્યો (૨) જય જય ગીરધારી. જય રાધા. ૩

શ્રી રણુદેવ રાધા મોહન વનમાળી (૨) પ્રભુ.

અવમંદીરમાં વસીયા (૨) વસતા સુખકારી. જય રાધા. ૪

૧. અષાઢ પ્રેમનું ચીન્હ. ૨ નંદજીને વ્હાંત. ૩ રાધાજીને વ્હાંત. ૪ પાપનું હરવાવાળા. ૫ સદાશિવ દેવવાળા શેસનાગ ઉપર સ્થપ કરવાથી શેસનાગ.

પ્રસ્તાવના.

(આવૃત્તિ પ્રથમ.)

ધર્મ એ ગહન વિષય છે, તેમ આયુષ્ય ઘણું જ ટુંકું થતું જાય છે, તો પણ મનુષ્યાદેહ મળી, અને ધર્મ એટલે જીવને જનમ મરણનું બંધન ન મટે તો તે દેહ વૃથા ગણાય છે. આવી અસુલ્ય ચીજને થોડા વખતમાં માટે વેદ પુરાણ શાસ્ત્રને આધારે સતસંગને મોક્ષનું દ્વાર સ્વીકારેલું છે,

જેમ જળના પુરથી કિચરાને ઢગલો ઘસડાઈ જાય છે તેમ ભાગવાનની કીર્તિ સાંભળવાથી અને તેનું જ્ઞાન કરવાથી પાપોનું સમુદ્ર નીકળે જાય છે. વળી સત્સંગ સિવાયના તમામ સાધનો રજેશુભી પ્રવૃત્તિયમ છે એટલા માટે જમાનાના છેલાણી જીવને જોડે એવી તથા તેમાંથી પરમ ઉપદેશ મળે એવી, સફળ મહારાજ તુલસીદાસજીની વાણી તથા ભાગવત સંખ્યા પ્રસંગે આ મોક્ષવાણીમાં ઉતાર્યા છે

સફળરૂપા ઉપદેશથી, બરાબર સમજવામાં ખત તથા મનન થાય તો આ મોક્ષવાણી મોક્ષ આપનાર છે એમાં એક રજભાર પણ સંશય નથી. કારણ કે વેદ પુરાણ શાસ્ત્રમાંથી એ એક માત્ર છે

મોક્ષમંદીર અમદાવાદ	}	વૈષ્ણવોના કૃપાલિષ્ઠાથી,
સવત ૧૯૭૫ વસંતપચમી		સેવકે રામરાકર મોનજી ભટ્ટ.

(આવૃત્તિ બીજી.)

પ્રથમ આવૃત્તિની નકલો ખપી જવાથી આ બીજી આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવી છે. આ બીજી આવૃત્તિમાં કેટલાએક નવા પ્રસંગો દાખલ કર્યા છે તથા અવશ્ય અવશ્ય શબ્દોના અર્થ પણ કર્યા છે. જેથી વૃજભાષા નહીં જાણનાર સ્ત્રી પુરુષોને વધારે સુગમ પડે કાગળોના ભાવ તથા છપામણીના ભાવ સખત હોવાથી પુસ્તકનું મૂલ્ય વધારણ પડયું છે. તો પણ તોટો આવશે તે મડગ તરફથી વેઠી લેવામાં આવશે

પ્રથમ આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે છતાં ફરીવાર જણાવ્યું છે કે સફળરૂપે બરાબર સેવીને આ પુસ્તકનું રહસ્ય સમજવા પ્રયત્ન થાય તો મોક્ષવાણી તો મોક્ષને આપનારજ છે. સકળશાસ્ત્રનો સાર છે. માલ અર્હજી પડયો છે એટલે વધારે વખાણ કરવા કરતા, ચાખી જોવાથી (અનુભવમાં લેવાની) વિનંતિ કરીને વિરમું છું.

અમદાવાદ.	}
સવત ૧૯૭૬ મનનેરમ	

ઢાલા હરીજનોના પ્રેમનો પાસી,
સેવક, ભટ્ટ રામરાકર મોનજી,

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

હવે શું પ્રસ્તાવના આપું ? આપે મોક્ષવાણી દ્વારા રામ યજ્ઞનો રક્ષ થયો
પીધો છે. ૪૦૦૦ નક્કો ખપી ગઈ. હવે તો એટલું જ કહું છઉં કે બસ-આને
આજ કરો. મહાત્મા તુલસીદાસની વાણી ગાયાજ કરો.

મોક્ષ મદીર. અમદાવાદ.
સવત ૧૯૮૦ ચરપૂર્ણિમા

} લી. સેવકે રામશંકરકુમારેનજી બદ્ધ.

હરીગીત.

દીધે કરોડો દામ, માનવ દેહ આ મળતો નથી.
તે પછુ વૃથા કહેવાય, જો હરિ ચરણમાં હજતો નથી;
રાજી રહે અતર વિષે, શું રામ રટતાં આવે છે,
જન ભણુ યોવન બાય છે, ધન બાય છે તન બાય છે.

જન ભણુ ૧

લક્ષ્યાય તું વિષયોતણા, સુખમાં સદા સમજી ચર્ષ ?
વિદ્યા વિવેક વિનય ગયાં, કાં છુદ્ધિ તારી કયાં મઈ,
ભણી કરીને કેમ તું, આ માર જોટો આવે છે.

જન ભણુ ૨

તાડું નથી તલહાર, આ સંઘર્ષ સદા જનાર છે,
ઉપકાર કરવો અન્યનો, સસારનો એ સાર છે,
અહુ રાગ રંગ વિષે વિષયના, ગીત શું તુ ગાય છે.

જન ભણુ ૩

કોને ખબર છે કાલની, કાલમાં જનારો દેહ છે.
એ સિદ્ધ વાત વિષે તમોને આજ શો સંદેહ છે ?
ખાટે પરમસુખ પામવાનાં, કાર્ય કોડે આદરો
મઈ પદ ન પાછી સાંપડે, એ કાળનો નિશ્ચય ખરો.

૪

નિદ્રા અને આળસ તણ, જોતાં નથી કાં જાગિને,
સંતર્પી ભયો કયાં કહે, ચમદત આગળ જાગિને;
નિર્ભય થવા મન દોય તો, કલ્યાણનું સાધન કરો.

મઈ ભણ ૫

કલ્યાણનાં ને ઉદયનાં, સાધન સમગ્ર તેવાર છે,
હાથે અહયે હીરા પ્રુવે, તે મૂર્ખનો સરદાર છે;
અધા મઈ અમૃત વિસારી, એર શાનો સંઘરો.

મઈ પછ. ૬

દેશવકૂલી.

મંગળાચરણ (રામાયણ વખતે.)

દોહરો.—અહરુર ચરણ ^૧સરોજ રજ, નિજ ^૨મન મુકુર ^૩સુધાર.
^૪વરણુરુ રઘુવર ^૫વિમલ યય, જો ^૬દાયક ફલ ચારુ. સીયા^૭ ૧

તુલસીકૃત રામાયણ, રામ કથા અનુસાર;
 પ્રેમે ગાદી પાથરે, આવોને પવનકુમાર^૮. સીયા^૯ ૨
 આવો હનુમન્ત ગિરાણ્યે, કથા સુનહું, ઇતિહાસ;
 તુમ સેવક રઘુવિરકે, મે તુમ વરણુકે દાસ. સીયા^{૧૦} ૩
 સમરૂં માતા સરસ્વતી, વાણી ^{૧૧}અવિચળ આપ,
 ગાઉ શુભ ગોવિંદના, ટળે ભવોભવ તાપ. સીયા^{૧૨} ૪

સોરઠો.—વદો શરૂ પદ^૧ કંજ, કૃપા સિન્ધુ ^૨નર રૂપ હરિ,
^૩મહામોહ તમ પુત્ર, ^૪અસુ વચન રવિકર નિકર. સીયા^૫ ૫
 પ્રગટ ^૬વિશ્વ ભર નાય, સકલ ^૭વિશ્વપાલન સહા,
^૮સ્રજ યોપીનકે ધામ, સો ગોરલ યોરી કરત. સીયા^૯ ૬
 નિરખિ નિરખિ પ્રભુ રૂપ, બ્રહ્મહીક વિનતિ કરત,
 જય જય ત્રીભુવન ભુપ, પાહિ પાહિ શરણાગત. સીયા^{૧૦} ૭
 કઠિન પ્રેમકો પંથ, જહા^{૧૧} નેમડી ગતિ નહી,
 કહત સકલ સદ્ગુણ, પ્રેમભાવકે વશ હરી સીયા^{૧૨} ૮

૧ કમળ સરખા. ૨ ચોતારુ (૨) ચાટલુ (સદચરના કમળ સરખા ચરણની રજથી માંત્ર ચનરૂપી ચાટલુ સુધારવા ગાટે) ૪ ગાઉ. ૫ પવિત્ર ૬ સ્વર્ગ અર્થે કામ અને મોક્ષ એવા ચાર ફલને આપનાર. ૭ સીતાના વર (પતિ) રામચંદ્રજીની ૮૫ ૮ હનુમાન ૯ અમર. (૯) બોલવાથી અમર કામ થાય તે) ૧૦ કમળ સરખા ૧૦ શરૂ મનુષ્યરૂપમાં છે પણ તે મુમુક્ષુઓને મન પ્રભુગૃહ્ય છે, એવું શ્રીમદ્ ભાગવતના ૭ સ્કંધના ૧૫ માં અખ્યાતમાં કહ્યું છે, તથા વસ્ત્ર દેવે પરામર્શિ જણા દેવે તથા ગુરો એવું સ્વેતાશ્વતરે ૨૬-૨૭ ઉપનિષદમાં કહ્યું છે. ૧૧ મોક્ષરૂપી અમાનનો દશલો. ૧૨ જે શરૂના સ્થળના કિશકુ સમાન વચનોથી. ૧૩ વિશ્વનુ પાલન કરનાર. ૧૪ શ્રી કૃષ્ણ. ૧૫ જ્યાં નિવસ અમર કાપદાનુ બળ નથી. પ્રેમ ત્યાં તેમ નહીં

(શ્રીમદ્ ભાગવત અમર બીજ પ્રસંગે.)

મગળાચરણ.

૧ શુરૂર્ધ્વા શુરૂર્ધ્વ, શુરૂર્ધ્વ મહેશ્વર ।

શુરૂર્ધ્વ પરબ્રહ્મ, તસ્મૈ શ્રી શુરૂર્ધ્વ નમઃ ॥

૧

૨ સુક કરાતિ વાગ્યાલ, પશુમ લંઘયતે ગિરિમ ।

ચતુષ્પા તમહ વદે, પરમાનંદ માધવમ ॥

૨

૩ પ્રેમ સહિત શ્રી કૃષ્ણનુ, કથા કીર્તન જ્યા નિત થાય;

કોટી તીરથ આવી ત્યાં વસે, જેનું ભાગ્ય હોય તે ન્હાય.

ન્હાયે તે માટે પવિત્ર પ્રમાણુ, તે વિના સર્વેને સુતકી બાણુ,

જીવતાં થળ સરખા સહુ તેહ, જીતલ ભાર કર્યો ધરિ દેહ. કરીયે શ્રી ૩

૪ પરવારી સૌ કામથી, કોઈ મૃત્યુ ન પામ્યા જન,

આ કીધુ આ કરવું છે, એમ કરતા આવશે અત

અત્યા અત આવશે ને હરી કયારે કહીશ,

ચેત ચેત નહીં તો પસ્નાઈશ

મરણ નહીં આવે કાનમા કહીને,

થાયે આધાર આચીતુ દઈને. કરીએ શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના. ૪

૧ શુરૂર્ધ્વે બ્રહ્માર્ધે, વિષ્ણુર્ધ્વે, મહાદેવર્ધે તથા પરબ્રહ્મર્ધે માનીને તેઓશ્રીને નમસ્કર કરણુ ૨ જેઓની કપાથી શુભા વાચાળ થાય છે એમાં મોટા પર્વતપર ચડી શકે છે તે કયાળુ પ્રભુની કપાને હું નમસ્કાર કરણુ. ૩ નરસીંહમહેતા પણ પ્રભાત રામજાં આપ કે કે “ સકળ તિરથ શ્રી કૃષ્ણ કીર્તન કથા, હરીતણા હાસ જ્યાં હેતે થાયે, કૃષ્ણ કીર્તનવિદ્ય નર સહ સુતકી, વિષ્ણુ કીધે વપુ શુદ્ધ ન થાયે. ૪ જરવા સરી કહી કામ પૂર્ણ જગદ્ગુરુ નથી અને ચેત જગદ્ગુરુ વિના રહેવાનું નથી. કામનો જર્મ નથી પણ આપણો અંત એકલ જગદ્ગુરુ દેવ સ્વરૂપને જોળખવા પ્રવૃત્ત કરવાની ખાસ જરૂર છે.

મહારાજ તુલસીદાસજીનું જીવનચરિત્ર.

જન્મ સવત ૧૫૮૮ અવસાન સવત ૧૬૮૦ યાવજ્ઞ સુદી ૭.
રામાયણ આરંભ સવત ૧૬૩૧ ચૈત્ર રામનવમી.

શ્રી:—રામપુર ચમુનાકે તીરા, તુલસી તહાં બસે મતિ ધીરા.
પહીત સકલ શાસ્ત્ર વિજ્ઞાતા, વિદ્યામે વિશ્વાસ અધાતા.

* * * * *
૨જ્ય નારિ દિગ દિથો જગાઈ, પ્રથમે રહી નારિ ઓઆઈ.
૩ચીન્દિ બહુરી ચાંકા અતિ કીન્દી, ગિરા બાણસન સો હનિ લીન્દી,
૪ચિત્ર ધિગ ધિગ તોહિ પ્રાણ પિયારે, ચામ હાડ અતિ નિરસ હમારે.
એસો મન બે લાગત રામે, તો સુધરત તિહરે સબ કામે,
નારી પવન શરસમઉર લાગે, પૂરવ સકલ પુણ્ય કલ બાગે.
૫તુલસીદાસ કહે માની ગલાની, હે સતિ ! હે સતિ ! તિય તુવ વાની.

* * * * *
લે પ્રસન્ન તબપવનકુમારા, માંચુ માંચુ અસ વચન ઉચારા.
તુલસીદાસ કહે રૂપ દેખાવહુ, મેરે રીશ પાણી નિજ લાવહુ
મેરે ઓર કશુ નહિં આશા, હોન ચહોં રઘુપતિ કર દાસા
રામ દરશ મોહિં દેહુ કરાઇ, તુમ સમર્થ સબ વિધિ કંપીરાઇ.
૧૦હોર ભાસે તબ તુલસીદાસા, રામ ઘાટ ગો ૧૧બરો દુલાસા
ગાન લખ્યો નહાય તહાં ચદન, આપ ગયે દોડ દશરથન દન
કહોં દેડ ચદન મોહિં બાવા, તુલસીદાસ તબ સહજહિં ગાવા

૧ ચમુનાજીને કહિ રામપુર નામના ગામમા ધીર બુદ્ધિવાળા તુલસીદાસજી વસતા હતા. તે તમામ શાસ્ત્રને જાણવાવાળા અને વિદ્યામા વિશ્વાસ રાખતા હતા (પોતાની સ્ત્રીમા અ-
ચામ પ્રેમ હોવાથી તેણીને પીયર મોકલતા નહોતા, એકવાર તે સ્ત્રીનો ભાઇ તુલસીદાસની ગેર
હાજરીમા તેમની સ્ત્રીને તેડી ગયો. ચમુનાજીને સામે કાંઈ તુલસીદાસનુ સાસરે હતું તુલસી-
દાસજીએ ધીર આવતા જાણુ કે 'સ્ત્રીને તેનો ભાઇ તેડી ગયો છે.' દિવસ બાજબી. સાંજ
પડી તે વખતે તુલસીદાસજી સાસરે જવા નીકળ્યા. ચમુનામા પુર હતું. તે પુરમાં એક
સુધ્ધને લોકકુ સમજી તેપર બેસી પાર આવ્યા બારીએ સાપ લટકેતા હતા તે પકડી સ્ત્રી
પાસે આવ્યા. આ વિષય મોક્ષપત્રિકાના (૭) અકમાં પ્રથમ પાને બહુ આરી રીતે લખ્યો
છે. વાંચક લાયક છે. ૨ નારીની પાસે જઇને જગાડી. જામતાંની સામે પ્રથમ તે નારી
(જોઆઇ) મોકીમઇ. કરીમઇ, ૩ જોળખીને પછી બાણુ જેવી (રાહમા જેવી) ચાણી તે
સ્ત્રી બોલ્યા ૪. જેની ઇચ્છા કામગા કુનરા વિગેરે કરે તેવા હાડકા ચામગા અપે એટલે
પણુ પ્રેમ માટે-વિષય માટે-આપ અહી આવ્યા હો માટે આપને પિકાર છે. ૫ બાણુ સંજાન.
૬ સ્વસ્વરૂપનુ લાન ચના પોતાના કૃત્ર માટે દીલગીરી થઇ અને 'સતિ ધારી વાત-સવ
છે' એમ બેલ્યા. (ત્યાથી પરલામાંકામી આવ્યા, અભ્યાસ કર્યો, સુતમી મદદથી હનુમાનજી
પ્રસન્ન કર્યો) ૭ લાખ. ૮ દરસન ૬ હનુમાનજી. (પછી તુલસીદાસજી પ્રભુના દર્શન કર્યો
ચિત્રકોટમા આવ્યા) ૧૦ સવાર પડતાં. ૧૧ પાણુ દુલાસથી રામઘાટ પર આવ્યા. ત્યાં
રનાન કરી ચદન ધસતા હતા તે વખતે બેઠે રાજભદ્રજી આવ્યા.

અંદન કેહું ૧૩ચર્ચિ અંમમાંહિ, રામ લપણુ તુમ હો કી નાહી
આળક કહે સાધુ જગ જે તે, રામ લપણુ મૂવી તે તે.

દોહરો—ચિત્રકુટકે ઘાટમે, લઈ સંતનકી બીર,
તુલસિદાસ ચંદન ધિસે, તિલક કરે રઘુવીર.

ઓ—૧૩કોનીહું સિદ્ધિ કિ બીનવિધાસા, બીનુ હરીભજન ન ભવભયનાશ

દો—અપને અપને ૧૪હકે, નમન કરે સખ કોઈ.
પરશુરામ બિન હકે નમૈ સૌ સુરખ હોય,
(તુલસી-જવાબ) કહા કહો છબી આજકી, ભલે બીરાભે નાથ;
તુલસી મસ્તક તબ નમૈ, ધરો ધનુષ શર હોય.

ઓ—કયા સુનત ૧૫બીરા જે ખાહી, તે મઠ ભક્ષત નરકન માંહી
કયા સુનત બેઠે ઉચાસન, તે અર્જુન તર હોત ૧૬પાપાસન
કયા સુનકિ જે બીના પ્રણામા, તે વિષવૃક્ષ હોત ૧૭અધધામા
૧૮કયા હોત જે કરે વિવાહા, તે ખર સરત હોત મર્યાદા.

રામાયણ મહોત્તમ.

ઓ—રામાયણ ૧સુરતરૂકીછાયા, દુ.ખ ભયે દૂર નિકટ બે આયા
શ્રી રામાયણ જેહી ધરમાંહી, ભુત પ્રેત ત્યાં ભુલી ન બાહી
નહિ અતિ તહાં દરીદ્રહુ કેરી, જહાં શ્રી મહાવીરકી ફેરી
ચંત્ર ચંત્ર સુમનોતિ જેતિ, રામાયણમહં બનીય તેલી

૧૨ લપેલી ૧૩ લાભની ખાત્રી થાય તોજ વિશ્વાસ થાય અને વિશ્વાસ થાય તોજ તે કામમાં ક્ષત્ર ભાગ્યો રહે. અને ભાગ્યો રહે તોજ સિદ્ધિ (વિજય) મળે. (તે પછી જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થી કુલુક્ષ્ણના અનન્ય ભક્ત પરશુરામનો મેળાપ થયો. પરશુરામ તુલસીદાસજીની પવિત્રતા જોવા આરે આમળા-કોહરામાં કહે છે) ૧૪ અનન્ય ભાવથી માનેલા દેવ. ૧૫ પાન બીડી. ૧૬ ખાલી. ૧૭ પપ્પનો બંદાર. ૧૮ કયા પ્રસંગમાં વાદ વિવાદ કરે તે મથેડા બજાર કંઈકેય થાય છે. ૧૯ કહ્યું રહે છે જે મને અને શુકનાવજો છે તે તે સપનાં વાચાવજો છે.

પ્રીતિ કરે રામાયણ માંહિ, તેહિ સમ ભાગ્યવંત કેઈ નાંહિ.
રામાયણ સુરધેનુ સમાના, હાયકે અભિમત ફલ કલ્યાના.
શ્રી રામાયણ સ્વર્ગે નિસેની, ભક્તજનનકરું આનંદ દેની,
શ્રી રામાયણ સદ્ગુણ માતા, અસ બહિ પદી હોત 'સુસાતા.

* * * *

કોહિ ઈક મૃત્યુ લોક બહભાગી, તુલસીદાસ ભયો વૈરાગી,
રામ કથા રામાયણ બાળી, સો લોગન ઘર ઘર ધરી રાખી.

* * * *

કહા કરું કછુ કહી ન જાઇ, તુલસીદાસ એક ભયો ગોસાંઈ,
તીનકી રામાયણ જગ બ્યાપી, તેઈ કીન્હે પવિત્ર સર્વ પાપી.

* * * *

રામાયણ સુની પાપ પરાને, જીમી દ્વીમી રતુમહું મશકે વસાને
કલીયુગ ૧૦ તરન ઉપાય ન કોઈ, રામભજન રામાયણ કોઈ.
કથા રામાયણકી જહાં હોઈ, સો ગૃહપર મતી જાને કોઈ
સો ઘર તીર્થરૂપ સમ ૧૧ ભાષે, તહાં ગયે સળ ૧૨ પાતક નાશે.

* સત્સંગ મહિમા.

શ્લોક—૧ મુદ અંગલમય સંત સમાજ, એ જગ જ ગમ તીરથ શાજ,
રામભક્તિ બ્યા ૨ મુરસરિ ધારા, સરસ્વતિ પ્રહા વિચાર પ્રસારા.

* * * *

સખાંહિ ૩ સુલભ સળ દિન સળ દેશા, ૪ સેવત સાદર સમન કલેશા.

૫ અકથ અલૌકીક તીરથનાહિ, ૬ થયે ૭ સદૃશ પ્રગટ પ્રભાહિ.

દો—૮ સુની સસુઝે જન સુહીત મન, મહાજાંહિ અનિ અનુસાગ,
લહુહિ ચારી ફલ અછત તનુ, શાધુ સમાજ પ્રયાગ.

૩ મનોવાણીત ૪ નિઃસ્વરૂપી-દાદર ૫ અલભ્ય ૬ વિદાન. (તુલસીદાસના પ્રતાપથી પાપીઓ
જનન થવા લગ્યા એટલે મનોવોહિનો ધર્મો ભાગ્યો તેઓ મનને ફરીયાદ કરેછે કે) ૭ લોકો ૮
નિઃસ્વરૂપી. ૯ જેમ ઈડીમા મજ્જરો નાસી જાય. ૧૦ નરવા માટે ૧૧ ગણાય. ૧૨ પાપ.
૧૩ સતોનો સમાગમ આનંદમય છે અને તે આ જગતમા જંગમ (ખસેડી શકાય) તેવો
દિવ્યમાન (પ્રાણરાજ) છે. ૨ ગણા ૩ સુખથી મેળવાય તેવું. ગીતાના ૪-૩૩ શ્લોકમાં કહે
કે કે એવન ઇન્દ્રિયસંયમ્યાત્ જાનયજ્ઞ કરંમણં દ્રવ્યથી ચતા થયો કરતાં જાનયજ્ઞ સ્વલભ
કે ૪ સત્સંગને પ્રેમથી સેવવાથી સસારનો તાપ જીતી જાય છે. ૫ ન કહી શકાય તેવું. ૬
કુલ રૂળ આપનાર ૭ સંતોના સમાજ રૂપી પ્રમુખગણમા થતી વાતનિ આનંદથી (પરામર)
જીભે તથા સમજે તો આ દેહ છતાં ધર્મ, અર્થ, ક્રમ વ્યને મોક્ષ એવાં ચારે ફળ મળે છે.

જો—“મજનન ફલ દેખીય તતકાલા, કાક હોઇ પીક મકહુ મસલા
 સુની આશરે કરે જની કોઇ, સતસગત મહિમા નહિ જોઇ
 વાદમીકિ નારદ ઘટ યોની, નીજ નીજ સુખન કહિ નિજ હોની
 ૧૦ જલચર થલચર નલચર નાના, જે જડ ચેતન જીવ જહાના ૧૧
 બીનું સતસંગ વિવેક ન હોઇ, રામ કૃપા બીનું સુલભ ન સોઇ.
 સતસગત મુક મંગલ મુલા, સોઇ ફલ પીધી સમ આધન કુલા
 સકં મુધરહી સતસગત પાઇ, ૧૨ પારસ પરસિ કુધાનુ મુકાઇ
 વિધિવશ સુજન કુસ મત પરહી, ફણી માણીસમ નીજ મુણુ અનુસરહી
 વિધિ હરિહર કવિ કોવિદ વાની, ૧૩ કહત સાધુ મહિમા સકુચાની
 સો મોસન કહી જાત ન કેસે, શાકેવણીક મણીમુણુ મણુ જેસે

દો—૧૪ વઢો સન્ત સમાન ચિત, હિત અનહિત નહિ કોય
 ૧૫ મંજલીગત મુલા સુમન જીમી, સમ સુગંધ કર દોય

નામ મહિમા.

જો—૧૬ વઢો રામ નામ રઘુવરકે, હેતુ કુશાનું જાનુ હિમકરકે
 રવિધી હરીહરમય વેદ પ્રાણસો, ૧ અચુલ ૨ અનુપમ ૩ ચુલનિધાનસો
 મહામંત્ર જોઇ જપત મહેશ, કાશી સુકિત હેતુ ઉપદેશ
 મહિમા જાનુ જાણુ ૪ મણુરાઉ, પ્રથમ પૂજ્યત નામ પ્રભાઉ
 ૫ જન આદી કબી નામ પ્રતાપુ, ભયઉ ચિહ્ન કર ઉઠટા જાપુ
 ૬ સહસનામ સમ સુની શીવ વાંની, જપી જેઇ પિયસંગ ભવાની
 ૭ હરપે હેતુ હેરી હરહીકો, કીય ભૂષણુ તિય ભૂષણુ તીકો.
 ૧૦ નામ પ્રભાવ જાન સિવ નીકે, કાલકુટ ફલ લીન્હ અમીકે.

*

*

*

*

૮ જ્ઞાન કરાંધી કાપસો જોવો છે કે કામડો હોય તે હસ જાની જાય. પાપી હોય તે પુનઃ-
 જાણી થાય છે આવાત સાબળાને આશર્ય થાય તે સતસગનો મહિમા (જોઇ) જાનો નથી
 ૯ જ્ઞાત ૧૦ પાણીમાં વસનાર જુડ તથા જમીન ઉપર વસનાર હાથી (જ્યાં કચર શ્રેષ્ઠ જા-
 નવતમા અદ્યમ રહેયથા છે.) આકાશમા ઉડનાર જટાયુપક્ષી તથા પરચરૂપ જોએથી જોતમની
 જો જાહલ્યા સતસચથી તરી ચથા છે ૧૧ આ જગતના ૧૨ લોક પારસમણીને સ્પર્શ કરેતે
 સોનું જાય છે, તેમ કામજા જોવો પાપી હોય, તેપણુ માદરથી સત્સંગ કરે જોઈયે હસજોયે

પુપ્પજાળી થાય છે. કદાચ દૈવબોગે સમજા કુમંચમાં આવી નથી એ તો સાપ અને ઘણી જાતનાં સાંધે રહે છે પણ પોતાનાં ગુણુ છોડતા નથી-ઐતર્યે સાપ ઝેર ચડાવવાનો ગુણુ છોડતો નથી અને મછી ઝેર ઉતારવાનો ગુણુ છોડતો નથી તેમ જાનજન પુરૂષ દુર્ગમના સગમાં રક્ષા છતાં પોતાની સજ્જનતા છોડતો નથી, ૧૩ સતમગનો મહીમા પૂરણ વરણુથી સકતો નથી એ હું (સાકંવણીક) કાઠીએ જવેરાતની પરિક્ષા કરી રીતે કરી શકું. ૧૪ સમાન ચિત્ત વાળા ઐતર્યે જેને રામ દ્રૌપદ નથી એવામને હું નમસ્કાર કરું છું આ સતમગના મહીમા સમગ્રી દરેક ધર્મ (હિંદુ, મુસલમાન, જૈન, પાગરી, યાહુદી, ખ્રીસ્તી) તથા દરેક સંપ્રદાય એકે અવાજે બોલે છે કે ધર્મનું આદિ તથા અત સતમગ અગર સદ્ગુણે છે. દરેક ધર્મ અગર સંપ્રદાયના શાસ્ત્રો આ વાતની સાક્ષી પુરે છે. દ્રવ્યથી થતા યજ્ઞો ઘરતાં જ્ઞાન મગ્ન ઉત્તમ છે, (ગીતા અધ્યાય ૪-૩૩) શ્રીમદ્ ભાગવતના મહાત્મના પહેલા અધ્યાયના ૨૨૦ કળી-યુગમાં કુર્મને લીધે સર્વમાથી સાગ નીકળી ગયો છે બીજાના ફાતરા જેવા નિન્સાર પદાર્થો પૃથ્વીમાં ગયા છે

૨૨૦ કળી યુગમાં અતી બચકર કામ કરનારા, ઉપરથી મહત અને અંદરથી પોતજ એવા નાસ્તીક અને ફાણુ સ્વભાવવાળા ઐતર્યે કોપી, કામી લોભી, નશા વ્યભીચારી માણસો તિરથોમાં ગયા છે માટે તિરથોના સાર જતો રહ્યો છે

શ્રીમદ્ ભાગવત મહાત્મના પાચમા અધ્યાયમાં ૨૨૦ કળી યુગના માગના લેખને ઘાંઘ નાખવામાં મહા સમર્થ કથાણી તિગ્ધ મનમાં રહે તો મુક્તિજ છે.

શ્રીમદ્ ભાગવત વિગેરે સર્વધર્મ માન્ય-ધર્મોમાં ઘણું દંકણે સતમગનો મહીમા બતાવ્યો છે. પણ તે ધણી વાતો કરના કરના શ્રીકૃષ્ણે ઉદવજ્ઞને એકાદ્ય સ્કંધના બારમા અધ્યાયના પહેલા ૨૨૦ કળીમાં કહ્યું છે તે તમામ પુગવાના સારરૂપ-માણસરૂપ છે તે નીચે પ્રમાણે છે. બરાબ વાચજો, વાચીને સમજાજો.

૨૨૦ કળી નરોધયતિમા યોગો, ન સામ્ય' ધર્મ એવ ચ,
 ન સ્વાધ્યાયસ્તપસ્ત્યાગો, નેષ્ટાપૂર્તિ ન દક્ષિણા. ૧
 વ્રતાનિ ચક્ષુઃસ્પન્દાસિ, તીર્થાનિ નિયમા યમ,
 યથાવદ્ધર્મે સત્સંગ, સર્વસંગાપહોદિ મામ. ૨

અર્થ — શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા ઉદવજ્ઞને કહે છે કે હે સખા સર્વ સંન્યાસ-પદ-ધર્મોને મહાકનાર અતમગ જેવી રીતે અને વક્ક કરે છે તેવી રીતે યોગ, તપસ્યવેક, ધર્મ, નેષ્ટાપૂર્તિ

વાળા, સૈનાસ, મગ, વાજ, કુવા આદિ કરાવવારૂપ પૂર્વ, દક્ષિણ, વા દેવપુજન, મગ, તીથ નિવસ કે મગો મને વસ કરી શકના નથી.

આ ૧૨ મા અધ્યાયમા આ મોડાને દ્રઢ કરવા માટે બધા અધર્મી પ્રુરુષોના ઈશન આપીને શીઘ્રથી સાબીત કરી આપે છે કે જીવનને સતમંગલી બળીજ આવશ્યકતા ગમી જોઇએ સતસંગના તથા પાયાન્વકના, મોતા અને શાસ્ત્ર તે કેવા હોય, તો આ ઉત્તમ પદાર્થની આજ્ઞા વધે, તે સંબધી મોક્ષપત્રિકાના પ્રથમ પુસ્તકના પ્રથમ અકમા ખુનામો કર્યો છે તે વાચવા યુક્તિએને ખાસ વિનતી કરે છુ. જમાનો વિચીત્ર છે આપુણ હુંક, અને ઉપાધી પારવિનાની છે માટે મોટી વેદાતની અગર કર્મકાંડની વાનો કરીને લોકોને યુગ્મવવાનો આ વખત નથી માટે યુગને જોળખી શાસ્ત્રમા જતાવેલા યુગના ધર્મપ્રમાણે કામ થાય તો જીવ કાઇ કરી શકે તેમ છે, બાકી શાસ્ત્રમા લખ્યુ તે શાસ્ત્રમા રહ્યુ અને આપણે તો કરતા હોઇએ તે કરીએ, તેવી કથા અગર તેવા સન્સય કલ્યાણ કરી શકે તેમ નથી ૧૫ હાથમાં આવેલા પુણ્ય, તોડનાર હાથ તેમ નહીં તોડનાર હાથ બેઠે હાથને સુગ્રહ આપે છે.

૧ કુસાનુ એટલે અગ્નિ. અવિધા રૂપિ નૃણને બાળનાર જ્ઞાન રૂપી અગ્નિ સરખુ રા-મનુ નામ, રામરૂપ અધકારને ટાળનાર વૈગમ્ય રૂપી (જ્ઞાન) (નર્મ), અને સસારરૂપી નાપને જ્ઞાત કરનાર ભક્તિરૂપી હીમકર (વિદ્ર) સરખા રામનામને પ્રચુચ કર્યું ૨, બહા, વિપ્લવ અને સદાસીય તથા વેદના પ્રાણુ કહેતા યુગ રૂપ છે ૩ યુગાનીત ૪ ઉપમા આપી ન સકાય એવું- ૫ યુગ્મના જાડારૂપ ૬ ગણપતિ. એવું કહેવાય છે કે દેવોની સહાર્માં એવો દેવ થયો કે જે પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરીને પહેલો આવે તે દેવ, પહેલો પુત્રય, સૌ દેવ પોત પોતાના વાહન લેઇને રોડમા ગણપતિ પશુ પોતાનુ વાહન ઉઠરને લેઇ રોડમા ગણપતિનેનારદ મજા સતે કુચી બતાવી કે “ રામ નામના દરતા પ્રદક્ષિણા કરો તો પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા રૂ” એમ કરવાથી ગણપતિ જીતા અને હંદ વીગરે હારી ગયા ૭ આદિ કવિ (વાચીક) “ મરા ” એટલે રામનુ ઉલકુ નામ લેવાથી પશુ મોટા સિદ્ધ બન્યા છે ૮ સદક્ષ નામ બરાબર રામ નામ છે એવો સદાશિવે પાર્વતિને બોલ કર્યો છે ૯ સતિએ પોતાનુ કહ્યુ માન્યુ બાણી સદાસીય પ્રસન્ન થયા અને સીઓમા ઉત્તમ એવા પાર્વતીને પોતાના સરીરના શબ્દગાર રૂપ કર્યો. ૧૦ જ્ઞામના પ્રભાવથી કાલકૂટ (વિષ) પશુ અમૃત બની ગયુ છે. આ વાર્તા શ્રીમદ્ ભાગવત ૨૬૫ (૮) મા છે.

દો—રામ નામ મણી હીપધર, જીવ ^{૧૧}દેહરી દાર
તુલસી બીતર બાહરો, જો આહત ^{૧૨}જીયાર. સીયા-

ચો—રામ એક ^{૧૩}તાપસ તીય તારી, નામ કોટી ખલ કુમતી સુધારી.
^{૧૪}ભાંજેઉ રામ આપ શિવ ચાપુ, ભવભય ભાંજન નામ પ્રતાપી.

દો—સવરી ગીધ સુસેવકન, સુગતિ હીન્હ રધુનાથ
નામ ઉધારે અમિત ખલ, વેદ વિહિત ગુણુ ગાથ,

ચો—રામ ^{૧૫}સુકઠ વિલીધણુ દોઉ, રાખે શરણુ જાન સખ કોઉ
નામ અનેક ગરીબ નીવાજે, લોક વેદ વર બીરદ વીરાજે.

દો—^{૧૬}બ્રહ્મ રામ તે નામ બડ, વરદાયક વરદાન.
રામ ચરિત કોટીમહં, લીય મહેશ જીય જાન

ચો—નામ પ્રભાવ શલુ અવિનાશી, ^{૧૭}સાજ અમ બલ મંગલરાશી.
શુક શનકાદિ સિદ્ધ સુની થોગી, નામપ્રસાદ બ્રહ્મસુખલોગી,
નારદ જાનેઉ નામપ્રતાપ. ^{૧૮}જગત્રિય હરીહી હરિપ્રીય આપૂ
નામ જપત પ્રભુકીન પ્રસાદ, ભક્ત શિરોમણી બધે પ્રહલાદ ^{૧૯}
^{૨૦}મૂવ સગલાની જપેઉ હરિ નાનૂ, પાયઉ અચલ અનુપમ કામૂ
સુમિરી પવનસુત પાવન નામૂ, અપને વશ કરી રાખેઉ રાસુ.
આપર અર્જભીલ બજ ગણિકાઉ, બધે સુકત હરિનામ પ્રભાઉ
હોઈ કહાં લગિ નામ બડાઈ, રામ ન શકે નામ ગુણુ ગાઈ.

દો—^{૨૧}રામ નામકો કટપતડ કલી કટ્યાણુ નીવાસ
જો સુમિરત બધ ભાગતે તુલસી તુલસી દાસ

૧૧ જીવનો જીવરો ૧૨ પ્રકાશ-જાન, ૧૩ જાતમની સ્ત્રી અહમ્મ ૧૪ રામચંદ્રે સદાશિવદુ
ધનુષ્ય ભાગુ અને રામના નામે તો ઘણા ભગનોનુ ભવ ભય રૂપી ધનુષ્ય ભાગી નાખ્યુ
૧૫ સુશિવ ૧૬ વરદનારા સદાશિવ જોવાને પશુ વરદાન દેનાર નામ, નિર્જીણ બ્રહ્મ અને સત્ગુણ
બ્રહ્મરૂપ રામના કરતા પશુ ગમતુ નામ મોડુ છે જેનામને શરૂકોટી ગમાયણુમાથી અમલમણીને
શિવે ઉઠાવી લીધુ છે ૧૭ ખોપરીની માળા, સાપ ત્રીજે આ અમ મળા માજ પશુ મંગળ રૂપ
ન્યા છે ૧૮ જગતના આત્મારૂપ વિષ્ણુ અને ત્રિલોચના પ્યારા નારદ ૧૯ પ્રહલાદ માત્ર નામજ
બળશુતા હતા. (તે કથા ત્રીમદ ભાગવત સંપતમ સ્કંધમા છે) ૨૦ મૂવ રીસાઈને (વૈરા-
વથી નહીં) પ્રજાને ભજવા નીકળ્યા હતા. તોપણુ તેમને અવિચળ કામ મળ્યુ ૨૧
કળીયુગમા કટ્યાણુના ધામરૂપ રામ નામ છે અને તે કટપ વૃક્ષ છે જેને ભક્તમાથી ભવ
ભાગે છે દ્રષ્ટાત તુલસી તે સાધારણુ હતા તેમાથી મોટા તુલસીદાસ બની ગયા.

એ—વેદ પુરાણ સંત મત જોઈ, સકલ સુકૃત ફલ રામ સનેહ
 જ્ઞાન પ્રથમ યુગ ૨૨ મધ્યયુગ દ્વંજે, દ્વાપર ૨૩ પરિતોષીત પ્રભુ પૂજે.
 ૨૪ કલ્પી કેવલ મલ મૂલ મહીના, પાપ પયોનિધિ જન મન મીના
 નામ કામ તરફ કાલ કરાહા, સુમીરત રામન સકલ ૨૫ જગજાલા
 રામ નામ કલિ ૨૬ અભિમત દાતા, હિત પરલોક લોક પિતૃ માતા
 ૨૭ નહિ કલિ કર્મ ન ભક્તિ વિવેક, રામ નામ અવલંબન જોકુ
 દો—૨૮ રામ નામ નર કેયરી, કનક કરીપુ કલ્પી કાલ
 ભાષક જન પ્રસાદ છમી, પાલહિ ફલ સુર સાલ.

પારવતીનો શંશય પ્રસંગ.

શો—એક વાર ત્રેતા યુગમાંડી, શંભુ ગયે ૧ કુભજ અપિ પાહી
 સંગ સતિ જગજનનિ ભવાની, પૂજે અપિ અધિદેવર બાની
 રામ કથા 'સુનીવર્ષ' બખાની, સુની મહેશ પરમ સુખ માની
 અપિ પૂજા હરિ ભક્તિ સુહાર્થ, કલ્પી શંભુ અધિકારી પાપ
 કહત સુનત રઘુપતિ શુભ ગાથા, કષ્ટ દિન તહાં રહેર ગિરિનાથા
 ૨ સુની સન વીદા માગ રત્નિપુરાડી, ચલે ભવન સંગ દક્ષકુમારી
 તેહ અવચર ૩ ભજન મહિસારા, હરિ રઘુવંશ લીનહ અવતારા
 પિતા ભવન તજ રાજ ઉઠાસી. હરકંક લન ભિચરત અવીનાસી.

૪ શંભુ સમય તેહિ રામડી દેખા, ઉર ઉપજા અતિ હર્ષ વિશેષા
 ભરી લેખન છબીસિધુ નીહારી, ૫ કુસમ જનન, ન કીનહ ચિન્હારી
 જય સત્વિદાનંદ જગપાવન, અસ કહિ ચલે, મનોજ નસાવન
 ચલે ભત શિવ સનિ સમેતા, પુનિ પુનિ હર્ષીત ૬ પાનિકેતા.

૨૨ થા ૨૩ આઠ પ્રકારની યુગ ૨૪ કળીયુગ કેવળ મળના દમલાથી મલીન અને પાપનો સાગર તેમાં જીવ બાપડા આછલા રૂપે ડગલા મારે છે તે યુગમાં નામ એજ કલ્પતરૂ છે ૨૫ જનન પ્રપંચ ૨૬ કલ્પજી દેનાર ૨૭ કળીયુગમાં કર્મ ભક્તિ અગર વિવેક (પ્રકાશ વિજ્ઞાનો પાર) બની કહે તેમ નથી માત્ર નામનોજ આધાર છે ૨૮ રામના નામ રૂપી વસિષ્ઠ અવતાર, કળીયુગરૂપી કનક કરીપુ (હરવશકિષ્ણ) ને મારીને નામ જપનાર પ્રલભાદ ભેવા જીવને બચાવી લે છે. શ્રીમદ્ભાગવતમાં નામ પ્રભાવની વાતો મળે છેકાણે વ્યાપે છે. શાસ્ત્ર કહે છે કાષ અને આપણે વર્તીએ છીએ કાંઈ—શ્રીવાળાના અંકરના પાણી પીધીએ છીએ અને દાત ખોપડીએ છીએ, કર્મ કરવાની અગર પુન કરવાની ના નથી. પણ પુન ને જોમ અને તેમ સાદા રૂપમાં મૂકીને, પ્રભુ મહિમા બાણી, પ્રભુ નામમાં પ્રીતી કરવાની જરૂર છે. બણી, બણીપણીનું નામ અને બણીપણી બણીનું નામ સાંભળી, જોટલી રાજી થાય છે તેટલો આનંદ પ્રભુ નામ સાંભળતા થાય છે ? નહીં. ત્યારે જોમ કરવાની જરૂર છે.

૧ જગત્સભ, ૨ સદાશિવ, ૩ સુની પાસેથી રમ, ૪ પૃથ્વીનો ભાર ઉતારવા પ્રભુએ રમ વંદના અવતાર (રામ) સીધા. પિતાનું વચન પાળવા માટે રામનનો ત્યાગ કરીને ઉઠસી બહીમે જોડાને રમકુ વેળે ૫ તે સમયે જગત્સભને ત્યાંથી પાછા વળતાં સદાશિવે રામને દેખ્યો ૬ રમકુ વેળે મારામ મારીને અને તે દુષ્ટ વેલમાં રાવણને હજી મારશે છે માટે, સદાશિવે જોડાને રમકુ પાછો નહીં. રમકુ વેળે નહીં—જોડી પ્રભુમાં કર્યા. ૭ મારોવને છતનાર, ૮ કુસમ સંકર.

ચંદ્ર ગિરા પુનિ મૃષા^૯ ન હોઈ, શિવ^{૧૦} સર્વજ્ઞ જાન સભ કોઈ
અસ સંશય મન ભયેઉ અપારા, હોય^{૧૧} ન હૃદય પ્રગોષ પ્રચારા.

+ + + +

છદ:—સુનિ પીર ચોગિ સિદ્ધ^{૧૨} સતત, વિમલ મન જેહી ધ્યાવહિ^{૧૩}
કહિ નેતિ નિગમ પુરાણ આગમ, બાસુ કિરતિ ગાવહિ
સોઈ રામ વ્યાપક પ્રજા ભુવન, ^{૧૪}નિકાય પતિ માયા ધનિ
અવતરેઉ અપને ભક્ત હિત, ^{૧૫}જન તંત્ર નિત રણુલી મ ।

+ + + +

જો:—હુઈ હે સોઈ જી રામ રચ રાખા, કો કરિ તર્ક બઢાવહી ચાખા
અસ કહિ હમે જપન હરિ નામા, ગઈ સતી જહો પ્રભુ સુખધામા.

x x x x

સતી કીન્હ સીતાકર વેષા, શીવ હર ભયેઉ ^{૧૬}વિષાદ વિશેષા
જો અળ કળું સતીસન પ્રીતિ, મિટૈ ભઠિનપય હોય અનીતિ.

+ + + +

અસ ^{૧૭}પણુ તુમ વિન કરૈ કો જ્ઞાન, રામભક્ત સમરચ ભગવાના
નહિ કોઈ અસ જન્મેઉ જગમાંહી, ^{૧૮}પ્રભુતા પાય જહી મદ નાહિ

x x x x

સદપિ મિત્ર પ્રભુ ૧૫તુ શુર જોહા, ^{૧૯}જપ્તમે બીન યોહો ન સ દેહા.
૨૦તદપિ વિરોધ માન જહાં કોઈ, તહા ગયે કલ્યાણ ન હોઈ.

x x x x

સત ચંદ્ર ^{૨૧}શીપતિ ^{૨૨}અપવાહા, સુનિય જહાં તહાં અસ મરમાહા
ઝટીય તાસુ જીભ જો ભસપ, ^{૨૩}અવણુ મૂદ નહિ ચલઈ પરાઈ

+ + + +

૬ વચા ૧૦ અંતરયામી ૧૧ હૃદયમા ચાતી ચઇ નહી. ૧૨ હમેશાં પવિત્ર
મનથી જેવું ધ્યાન કરે છે. ૧૩ વેદ પણુ જેને નેતિ નેતિ કહે છે અને પુરાણ જેવી કિસ્તી
ગમ છે. ૧૪ બહાઃ ૧૫ જેવું તંત્ર નિત્ય છે. (સનિ) રામચંદ્રમાં યજ્ઞ સ્વાધી
રામની પરિક્ષા કરવા ગયા, તે વખતે સદાશીવ બોલ્યા કે ‘પ્રજ્ઞાની મરણ હશે તેમ થશે’)
૧૬ કુ.ખ. ૧૭ ટેક ૧૮ કૈંશર્વ-સુખ મળ્યા પછી ૧૬ મર ૨૦ તોપણુ બ્યાં માન અહંભાવ
૨૧ વિષ્ણુ ૨૨ નિદા ૨૩ જાનમા આગલી બાધી ત્યાંથી ચાલ્યા જવુ,

સમરસકો નહિ હોય શુભાંધ, ૨૪વિ પાવક સુરસંકીર્તી નાંધ

૨૫સુરસરી જલકૃત વાણિ બાના, કબહુ ન સંત કરહિં તેહિ પાના
૨૬સુરસરી મિલે સો પાવન કેસે, ૨૭ઇશ બનીશહિ અન્તર તેસે.

૨૮જન્મ કોટિ લગિ રગર હમારી, વરોં શંભુ નતુ રહોં કુમારી
૨૯તનેં ન નારહ કર ઉપદેશ, અથપ કહેં સત વારમહેશ
૩૦મેં પા પશં કહોં જગદમ્બા, તુમ ગૃહ ગવનહુ બયેઉં વિદમ્બા
દેખ પ્રેમ બોલે સુનિ જ્ઞાની, જય જય જય જગદંબ ભવાની.

૩૧ શુકે ભચન પ્રતિતિ ન જોહિ, સ્વપ્નેહુ સુખ શાંતી નહિ તેહિ

રામ જન્મ

સૌ—^૧ભયે પ્રગટ કૃપાલા, દીન દયાલા, કૌશલ્યા હિતમરી,
હર્ષિત^૨ મહતાલી, સુનિ^૩ મનહારી, અલ્બૂત રૂપ નિહારી ।
^૪લોચન અનિરામા, ^૫તનુ ધનસ્થામા, ^૬નિજ ^૭આસુષ લુજ ચારી,
^૮ભૂયણ વનમાલા, ^૯નયન ^{૧૦}વિશાલા, ^{૧૧}સોભા સૌધુ ^{૧૨}અસરી ॥ ૧
^{૧૩}કહ-કહું કર જોરી, અસ્તુતિ તોરી, કિહિ બિધિ કરોં ^{૧૪}અનતા
^{૧૫}માયા શુભ જ્ઞાના, -તીત ^{૧૬}અમાના, વેદ પુરાણ ભનંતા. ૧૭
કહણા શુભસાગર, સખ શુભ ^{૧૮}આગર, જિહિ ગાવહિં શ્રુતિ સંતા
^{૧૯}સો મમહિત લાગી, ^{૨૦}જન અનુસાગી, પ્રગટ ભયે ^{૨૧}શ્રીકૃતા ॥ ૨
^{૨૨}બ્રહ્માવરુનિકાયા, નિર્મિત માયા, રામ રામ પ્રતિ વેદ કહે
મમ ઉર સો વાસી, યહ ઉપહાસી, સુનત ધીર મતિ ચિર ન રહે

૨૪ સુર્પ, અગ્નિ અને ગંગાજી માફક રૂપ ગંગાના જગથી દારૂ બનાવ્યો છે એમ જાણવા પછી પશુ સત તેનો ઉપયોગ કરે નહીં—પાન કરે નહીં, ૨૬ તેજ મહિરા ગમાના ધોધમાં મળે, તો પાવન થઇ જાય છે તેનું સૌ પાન કરે છે (બીજા પદમાં તેનું દ્રવ્યતા છે)
૨૭ જીવ હથરના અશ્વથી જન્મ્યો છે તો પશુ તે હથર કહેવાય નહીં, જીવ જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને વિવેક આદિ સાધનથી હથરમાં લરલીન રહે, તો તેજ જીવ પરમાત્મા અમર મહાત્મા ગણાય છે (સતિ દક્ષના યજ્ઞમાં દેહત્યાગ કર્યા પછી હિમાલયને ત્યાં અવતર્યા અને પાર્વતી અમર શૈલકુમારી એવાં નામ ધારણ કર્યાં. ત્યાં નારદ સુનીએ પૂર્વ જન્મની વાતો કરી સદાશીવને વરવા ભલામણ કરી .તે કામચિદ કરવા માટે સતિ તપ કરવા લાગ્યાં. તે વખતે સપ્ત રૂપિએ સતિની પરિક્ષા કરવા માટે સતિ પાસે પધાર્યા અને સદાશીવના અવગ્રહ જતાપીને, સતિનું મન ડોલાવવા લાગ્યાં. તે વખતે સતિ બોલે છે

૨૮ કરોડો જનમ ધારણ કરે પણ સંકેતેજ વરવાનો નિશ્ચય છે અને કદાચ ન વરી શકે તેો કુવારી રહીશ, ખુલાસો—આટલા માટેજ એકાએક ગૌરીનું પુનન કરે છે, બીજો અવતાર થાય તો પણ બીજો પુરુષ મારા અગને સ્પર્શ કરે નહીં એવા કંઈ સંકેતનું આ ચિન્હ છે. હોદ્દી વધી સતીઓએ મરવા વખતે પ્રભુ પાસે એવીજ માગણી કરી છે. તે મોરવ માદ કરીએ ત્યારે આખમાં જળ આવી જનમ એવું છે.

૨૯ સતિએ નારદને ગુરૂ માન્યા છે માટે કહે છે કે સદાશીવ આવીને સો વાર કહે તો તપશ્ચ નારદનો (સમજીવને વરવાનો) ઉપદેશ તથ્ય નહીં.

૩૦ સતિએ સમ રૂપિએને કહ્યું કે હું તમને જમે લાગીને કહું છું કે આપ અહીંથી પધારો, આપને (નકાસુ) મોકુ મદ્દ-એટલે હું તમારી વાત માનવાની નથી.

૩૧ સદગુણ વચનમા જેને વિશ્વાસ નથી તેને સ્વપ્નામાં પણ સુખ અને વિજય હોય નહીં. આ મહન વિષય છે તે સળધી આ પુસ્તકમા આગળ (૭૭) મા પાના ઉપર વિશેષ ખુલાસો થયો છે.

૧ રામે નાનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યા પહેલાં કૌશલ્યાજીને ચતુર્થાંજ સ્વરૂપે દર્શન દીધા તે આ પ્રસંગ છે) ૨ મા (૩) મુનીના મન હરવા વાળી મુતિ. ૪ આખને અનનદ આપવા વાળી ૫ શરીર ૬ પોતાના ૭ સખ, ચક્ર, મદા અને જજ્ઞ ૮ શલ્યમારમાં તુલસીની માળા ૯ આખ ૧૦ મોટી ૧૧ શોભાના સમુદ્ર ૧૨ ખર-ખરી=ખર નામ ના દેવના અગિ (દુઃખન) ૧૩ કૌશલ્યા એ હાથ જોડીને સ્તુતિ કરે છે ૧૪ અને વિનાના અમર ૧૫ મધ્યમા ગુણ તથા હિંદ્રિઓ સળધી જાનથી અતિત ૧૬ માન રહિત ૧૭ કહે છે ૧૮ અડાર ૧૯ વેદ ૨૦ તે મારા હીત માટે ૨૧ ભક્ત વત્સલ ૨૨ લક્ષ્મીપતિ ૨૩ વેદ કહે છે કે માયાએ જનાવેલા બ્રહ્માડ આપને રૂવાડે રૂવાડે છે એવા આપ મારા મુર્ખમાં વરવા તે વાત અપ્રત્યક્ જનક છે તે સાભાગતા ધીરજ (મતી) સ્થીર રહેતી નથી.

ઉપલબ્ધ જળ જ્ઞાના, પ્રભુ ૨^૪શુભકાના, અરિત બહુત વિધિ કિન્હ ચહે
કહિ કયા સુનાઈ, માત ૨^૫શુભાઈ, બિહિ પ્રકાર સુલ પ્રેમ કહે
માતા પુનિ જાલી, સો મતિ ૨^૬ ડોલી, તજહું તાત ચહ રૂપા
પ્રિયે શિશુ લીલા, અતિ પ્રિય રીલા, ચહ સુખ પરમ અનુપા
૨^૭સુનિ ભવન સુખના, રોહન કાના, હોય બાલક સુર ભૂષા
મહ અસ્તિ એ ગાવહિ, હરિપદ પાવહિ, તે ન પરહિ ૨^૮ભવકૃપા

દો:—૨^૯વિપ્ર પેનુ સુર સંત હિત, લીન્હ મનુજ અવતાર
નિજ મન્દા નિર્મીત તનુ, માયા શુભ ગોપાર.

સો —સુનિ ૩^૦શીશુ રૂદન ૩^૧પરમ પ્રિય બાની, ૩^૨સુભ્રમ ચલી આઇ સખ રાની
હરિત જહં તહં ૩^૩ધાઇ દાસી, આનંદ મગન સકલ પુરવાસી
દશરથ પુત જન્મ સુનિ કાના, મનહું ૩^૪પ્રભાનંદ સમાના
પરમ પ્રેમ બન ૩^૫પુલક શરીરા, ૩^૬આહત ઉઠન કરત મતિ ખીરા
૩^૭બાકર વામ સુનત શુભ હોઈ, મોરે ગૃહ આયા પ્રભુ સોઈ
પરમાનંદ પુરી મન રાજ, કહો પ્રુભાચ બજાવહું બાજ
ગુરુ વશિષ્ઠ કહ જાએ ૩^૮ હંકારા, આયે દિવન સહિત નૃપદાસ
અનુપમ બાલક ડેખી ન બાઈ, રૂપ રાસિ શુભ ૩^૯કહિ ન સિરાઈ

+ + x + +

સો:—૪^૦વૃદ વૃદ મિલિ અહી ૪^૧શુભાઈ, સહજ શુગાર કિયે ઉઠી બાઈ
કનક ૪^૨ કલશ ૪^૩મંજલ ભરી યારા, અવત પેહલિ ૪^૪ભૂપ દુઆરા
કરિ આરંભી ૪^૫નિષાધરિ કચહી, વાર વાર ૪^૬શિશુ અરબુન પરહી

x x x x x

૨૪ હસ્યા—ગીતકે— ૬૭ મારે મણીલીલા કરવી છે” એવું સુચવ્યુ ૨૫ સચ્ચન્દ્રના ૨૬ મતિ
કરી—માયાથી વેરાપને પોલા ૨૭ આ વચન શાંભળને બાળકે બની રહ્યા હાગ્યા ૨૮
સંસારરૂપી ક્રુપા ૨૯ આલસ્ય, માય, દેવ તથા સતેના કલ્યાણ માટે (પ્રકૃતિ) મનુષ્ય અ-
વતાર ભીષિ છે. દેહલિકના સળવંથી રહિત હતા, પોતાની કમળથી દેહ મારણ કરી
છે. આપણે દેહ કર્મે કરીને શાવ છે તેમ આમાં નથી, ૩૦ બાળક ૩૧ વાજાના બરમાં
અનુકરું રૂદન મળુજ ડીવ શાયે છે.

૩૨ જેમાં મોડા તેવા માલી નીકળ્યા—હજુમાર સજ્યા રલા નહીં ૩૩ વધામણી ખાયા દોડી
૩૪ મોટામાં મોટા ભાજા પાલનંદ ૩૫ રૂવાડાં ઉભાં મર્પા ૩૬ મંદા મંદા ૩૭ જેનું
૩૮ તેહું ૩૯ જહી-સખા નહીં ૪૦ દોળેટાનાં ૪૧ સીંચિ ૪૨ [સિંચના] મોટા ૪૩ પ-
ન્કડી મોંઘિથી ભરેલા ટાટો ૪૪ ભુપના દરવાજામાં ૪૫ ગોપાલકા ૪૬ બાલક રાજ,

વિશ્વામીત્ર રામ હર્ષન.

દો — ઇહિ વિધિ કરત રમનોરમ, જાત ન લાગી બાર

^૩કરિ મનજન સરસુ ^૪સહિત, ગયે ભૂપ દરબાર

ચો.—^૫સુની આગમન સુના જળ રાજ, મિલન ગમેઉં છે વિપ્ર સમાજ
કરી દંડરત મુનિહિ^૬ સન્માની, નિજ આસન બેઠારે આની
ચરણ પધારિ કીન્હ અતિ પૂજ, મોસમ આજ ધન્ય નહિ ^૭દૂજ
વિવિધ ભાતિ લોજન કરવાવા, મુનિવર હૃદય હર્ષ અતિ પાવા
પુનિ ચરણન મેલે સુત ચારી, રામ દેખી મુનિવિરતિ બિસારી
^{૧૦}ભયે મગન દેખત મુખ શોભા, જનુ ચકોર પૂરણ શશિ લોભા
^{૧૧}તળ મન હર્ષિ^૯ ભચન કહ રાઉ, સુની આસ કૃપા કીન્હ નહિ કાઉ
કિહિ કોરણ આગમન તુમહારા કહહું સો કરત ન લાભહું ^{૧૨}વારા
અસુર સમૂહ સતાવહિ મોહી, મે ^{૧૩}ચાચન આગેઉ નૃપ તોહી^{૧૪}
^{૧૫}અનુજ સમેત દેહું રઘુનાથા, નિશિચર વધ મે હોવ ^{૧૬}સનાથા.

દો — દેહું ભૂપ મન હર્ષિતહિ, તજહું મોહ અસાન

ધર્મ સુચશ નૃપ તુમકહ, ^{૧૭}ઇનકહ અતિ કલ્યાન

ચો — સુની રાજ અતિ ^{૧૮}અપ્રિય બાની, ^{૧૯}હૃદય કમ્પ મુખ વૃતિ કુમલ્લીની
^{૨૦}ચોથેપન પાવઉં સુત ચારી, વિપ્ર વચન નહિ કહેઉં વિચારી
માંગહું જુમિ ઘેનું ધન કોષા, સર્વસ દેઉં આજ તણ રાવા
દેહ પ્રાણુતે પ્રિય કછુ નાહી, સોઉં મુનિ દેહું ^{૨૧}નિમિષ એકમાંહી
સભ સુત પ્રિય મોહિ ^{૨૨}પ્રાણુકી નાઇ, રામ દેત નહિં બને ગુસાઇ
^{૨૩}કહ નિશિચર અતિ ઘોર કઠોરા, કહા સુદર સુત પરમ કિશોરા
સુની નૃપ ગોશ પ્રેમ^{૨૪} રસ સાની, હૃદય હર્ષ માના ^{૨૫}મુનિ જ્ઞાની
તળ વસિષ્ઠ બહું વિધિ સમુગ્રાવા, નૃપ^{૨૬} સ દેહ નાશકહું પાવા

૧ પ્રકાર ૨ વિચાર ૩ સ્નાન વિધિ કરીને ૪ જળ ૫ મુનિ [વિશ્વામીત્ર] ના આવવાના સમાચાર બ્યારે ગળએ માલગ્યા, ત્યારે બાહ્યજીના મઠળ સહિત સામે પધાર્યાં ૬ સતકાર કરીને ૭ બીજે ૮ ચાર પુત્રો ૯ વૈરાગ્ય ૧૦ જેમ ચકોર પુનમના ચંદ્ર સામે જોયાજ કરે તેવા પ્રેમથી રામનું મુખ જોઇ ખુશી થયા ૧૧ પછી મનમાં હર્ષ પામીને ગળ બેસ્યા કે હે મુની! આવી (વિના બોલાવ્યે પધારવાની) કૃપા કોઇ વખત કરી નથી ૧૨ વખત ૧૩ વાચવા ૧૪ આપની પાસે ૧૫ શક્તિથી સહિત ૧૬ ભય મટી જાય, ૧૭ રામ શક્તિથી પશુ કલ્યાણ થશે એટલે તેમને બેના ચાર કરીને (પરજાવીને) પાછા મોકલીશ ૧૮ રામના વિયોગની ૧૯ જાતી ધડકવા લાગી મુખ કરમાંઇ મધુ ૨૦ ધડપણમાં ૨૧ પળમાં ૨૨ પ્રાણુ સમાન ૨૩ ક્યાં અતિ કઠોર હૈયો, અને ક્યાં આરા સુંદર કીસોર વયના પુત્રો ૨૪ પ્રેમ રસથી ટપકતી ૨૫ વિશ્વામીત્ર ૨૬ રાજનોપુત્ર ભાવ રણસારી રીતે સૌખ્ય મણુ આપી ૨૮ હે મુનિ! આ બે પુત્રો મારા પ્રાણના આધાર છે હવે તમે તેના પિતા થકેને સજાળ રાખજો.

આતે આદર દોઈ તનમ પુહાચે, હૃદય કાચ બહુ રંગીતિ સિખાચે
 ૧૮ મેરે પ્રાણનાથ સુત દોઈ, હુમ મુનિ પિતા આન નહિ કોઈ,

રામનું જનકપુરમાં આગમન.

ઓ:—દેખિ 'અનૂપ એક અંબરાઈ, 'સખ સુવાસ સખ જાનિ મુહાઈ
 'કૌશીક કહાઉ મોર મન માના, ઇહા રહિય રઘુવીર સુખના
 'ભલહિ' નાથ કહિ કૃપાનિકેતા, ઉતરે તહ મુનિ વૃદ્ધ સમેતા
 વિશ્વામિત્ર મહામુનિ આચે, સમાચાર 'મિથિલા પતિપાચે

દો:—સંગ 'સચિવ મુચિ 'બુદિ ભટ, 'સુસુરવર 'મુરૂ ભતિ
 ચલે મિલન' મુનિ નાથકહિ, '૧ મુદિત રાઉ ભલી પ્રાંતિ

ઓ:—કીન્હ પ્રણામ '૧ મરજિ ધરિ માથા, કીન્હ આશીશ મુદિત મુનિનાથા
 વિમ્મ વૃદ્ધ સખ સાદર વદે, જાનિ સાગ્ય બડ રાઉ આન દે
 કુશલ પ્રદન કહિ બારહિબારા, વિશ્વામિત્ર નૃપકહિ બેઠારા
 તેહિ જવસર આચે '૧ દોઈ ભાઈ, જયે રહે દેખન '૧ કુલભાઈ
 રથામ ગૌર મુદ્દ '૧ વચશ કિરોશા, '૧ લોચન સુખદ વિશ્વ સિત ચોના
 ઉઠે સકલ જળ રઘુપતિ આચે, વિશ્વામીત્ર '૧ નિકટ બેઠારે
 ભયે સખ મુખિ દેખી દોઈ પ્રાતા, '૧ નારિ વિલોચન '૧ પુલકિત ગાન
 ૨૦ મુરતિ મધુર મનોહર દેખી, ભયઉ વિદેહ વિદેહ વિરોધી

દો:—પ્રેમ મગનમન જાનિ નૃપ, કરિ વિવેક મતિ ધીર
 ૨૧ બોલઉ મુની પદ નાઈ શીર. ગઈ ગઈ ગીરા ગંભીર

ઓ:—કહહુ નાથ સુન્દર દોઈ બાલક, મુનિકુલ ૨૨ તિલક કિ નૃપકુલ પાલક
 ૨૩ પ્રજા જુ નીગમ નેતિ કહિ ગાવા, ૨૪ કલય વેશ ધરી સો કિં આવા

૧ મુદર આંખવાડી ૨ ચોગ્ય સમવકવાળી ૩ વિશ્વામીત્ર ૪ કૃપાના ભડર એવા રામજ-
 ૫ એકા પાડવાથી, વિશ્વામિત્ર પોતાના મડળ સહિત ઉતર્યા, ૬ જનકરાજ ૭ પવિત્રમ ત્રીજા
 ૮ ધણા ચોડા ૯ ઉત્તમ ઉત્તમ પ્રાણણી ૧૦ વહીવે ૧૦ મુનીનાથ એવા વિશ્વામિત્રને
 ૧૧ ધણાજ આનંદમુકત ૧૨ ધણાજ નીચા નમીને (રાજ જનકે ત્યારે મળવા આવ્યા
 તે વખતે રામ લક્ષ્મણ પુષ્પ માટે ખામમા ગયા હતા. જનકના બેઠા પછી તેઓ પાછા
 આવ્યા) ૧૩ રામ ભદ્રજી ૧૪ કુલવાડી ૧૫ વચ-ઉત્તર ૧૬ આખને આનંદ આપે એવું
 ૧૭ ૧૭ નવદીક ૧૮ આખમા પ્રેમના જળ ૧૯ પ્રેમથી રોગાગ્ર ખડા થયે ૨૦ હે સતિ
 આવી મનોહર મુરતિ દેખીને વિદેહ (જીવનમુકત) કહેવાતા જનક પરેખર વિદેહ બન્ને
 એટલે કેહવું જોન જુદી ગયે ૨૧ મુનિના ચરણમાં પડે લાગીને ગઈ ગઈ વાણીથી જનક
 આવ્યો ૨૨ કણુગાર ૨૩ પરમાત્મા ૨૪ બે વેલ ધરીને.

૨૫મે પ્રિય સખદિ જહાં હજિ પ્રાની, ૨૬મનસુસહિ શમસુનિ ખાની
૨૭ રધુકુલમણિ દશરથ કે બચે, મમહિત હાજિ નરેશ પઠાએ

દો.—શમલપણુ દોઉ બધુવર, રૂપ શીલ બલ ધામ,

૨૮મખ રાબઉ સખ સાખિ જગ, છતિ અસુર સંઘામ

ચો.—સુનિ તવ ચરણુ દેખી કહરાઉ, કહિ ન શકો નિજ પુણ્ય રક્ષપાઈ

+ + + + +

૩૦કરિ પૂજા સખ વિધિ સેવકાઈ, ગયઉ રાઉ ગૃહ તિહા કરાઈ

પરશુરામ આગમન.

ચો.—^૧ખરખર દેખિ ^૨વિકલ નરનારી, સખ મિલિ દેહિ મહીપન^૩ગારી
તેહિ અવસર સુની શીવધનુભ ગા, ^૪આયે ભૂગુકલ કમલ પતળા
દેખી મહીપ સકલ ^૫સકુચાને, બાજ અપટ જનુ લવા લુકાને
ગોર શરીર ^૬ભુતિ ભલી બ્રાહ્મ, ^૭ભાલ વિશાલ ત્રિપુણ્ડ વિદ્રાજા
શીશ જટા ^૮શશિ વદન સુહાવા ^૯રિસવશ કણ્ઠક અરૂણ ચે આવા
બ્રહ્મકૃતિ કૃતિલ નયન રિસ રાતે, ^{૧૦}સહજહિ ચિતવત મનહુ રિસાતે
^{૧૧}વૃક્ષભકંધ ઉર બાહુ વિશાલા, ^{૧૨}આરૂ જનેઉ માલ મુગશાલા
^{૧૩}કટિ સુનિવસન તણુ હુધ બાધે, ધનુશર કર કુઠાર કલ કાપે

દો.—^{૧૪}સન્ત વેશ કરણી કઠિન, વરૂણિ ન બચ સ્વરૂપ

ધરિ સુનિ તનુજનુ વીર રસ, આયે જહાં સખ ભૂપ.

ચો.—દેખત બ્રહ્મપતિ વેશ^{૧૫} કરાલા, ઉઠે સકલ ભય ત્રિકલ ^{૧૬}ભુપાલા

પિતુ સંગેત કહિ કહિ નીજ નામા, લગે કરન સખ દંડ પ્રણામા.

^{૧૭}જેહિ સ્વભાવ ચીતવહી હિત જાનિ, સો જાને જનુ આયુ સુતાના

૨૫ આ સસારમા સધળા પ્રાણીઓને સર્વથી જે પ્રિય છે, તે આ (રામ) છે એટલે
રામ પરમાત્માનો અનુભવ છે અને પરમાત્મા વિનાના સરીશ સમ જેવા છે. વિભારવન
સ્વામી વેદાંત પચદશીમા કહે છે કે—“વિતાત પુત્ર પ્રિય, પુત્રાત પિત્ર પિતાતમે
દિયમ્” ઉદિવાચ્ય પ્રિય પ્રાણુ, પ્રાણાત્મા પર પ્રિય !” અર્થ—ધનથી પુત્ર વહાલા
લાગે છે, પુત્રથી સરીર વહાલુ લાગે છે સરીરથી ઉદયો પ્રિય, ઉદયોથી પ્રાણુ વહાલા છે,
પ્રાણુથી આત્મા પ્રિય છે. ૨૬ આ સાલણીને રામ હસ્યા—વિશ્વામિત્રને સાનથી સમનઆ
‘કે—હજી મારે મણા ચારિત્ર કરવાના’ છે તે પહેલાં તમે મારૂ પરમાત્માપણું ક્યાં બહેર
કરો છો? આ ઉશારતથી વિશ્વામિત્ર સમજી મયા અને બોલ્યા કે—૨૭” આ જેહી આજક તો
રધુકુળના મણિરૂપ રાજા દશરથના પુત્રો છે અને મારા હિત માટે (ચત્રાની રક્ષા કરવા
માટે) દશરથે મારી સાથે મોકલ્યા હતા,

૨૮ તેઓએ મખ (ચા) ની રક્ષા કરી તે વાત જ્યતમા પ્રસિદ્ધ થઇ છે ૨૯
પ્રૌઢ ૩૦ સખ વિધિ—જે જોઇએ તે તમામ ચીજ માટે જોઇવણ કરીને પૂજા કરી.

૧ ખજાજી ૨ ચિંતાનુર ૩ ચાળા (જ્યારે રામે ધનુષ્ય ભાગ્યુ ત્યારે જોએ ધનુષ્ય
જાંગી શક્યા નથી તેઓ લડવા ઉભા થયા-સીતાનું દરખુ કરવા તૈયાર થયા. તે વખતે તે
ક્રોડીયાઈ સમાવી દેવા માટે, પ્રભુ પ્રેરણાથી પરશુરામ ત્યાં પધાર્યા. ઉંદર જેવા દેવી રાજ્યો
મમાધમ કરતા હતા, પણ પરશુરામ રૂપી બિલાડી આવતાં, ઉંદર ગભગભા મમાધમને પડી
મુઠીને નાસવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા સામાનો વિજય જોઇને પેટ કુટલુ, એ દુર્ગમનો
સ્વભાવ છે ૪ ભુગુરુણ-આઠાણુ ગુણરૂપી કમળના વનને ખીલવનાર પતંગ (નર્મ) જેવા
પરશુરામ પધાર્યા. ૫ બાજને જોઇને જોમ ચકલા છુપાવે તેમ પરશુરામને જોઇ (અદેખા)
રાજ્યો ગભરાયા. ૬ ભવ્ય દેખાય ૭ મોડુ ભાલ (કપાળ). ૮ ચદ્ર સરખા ગૌર કરીદવાળા
૯ રીસને લીધે કાઠ ગતા થયા છે જેના સોયન તે પરશુરામ, પોતાના ગુરુ ધનુષ્ય
ભાગનાગને શિક્ષા કરવા પધાર્યા છે. એ લીલાનું આ ચીત્ર છે, માટે જાણે લાલ થઇ
છે) ૧૦ જરા નામ લઇએ તો લડી પડે એવા ૧૧ મોટા ખલાવાળા તથા જાતી અને
કાચ જેના મોટા છે એવા ૧૨ મુદ્દ જોનાઈ, માળા તથા મૃગચર્મવાળા ૧૩ કેડે વટકલ
ખાંધું હતું. તે ઉપર એ તુણ (ગાથા) ગાધ્યા હતા તથા હાથમાં ધનુષ્યશાસ્ત્ર અને ખાધે
કલ (વિકાળ) કુદાર (કુહાડો) ગાળ્યો હતો ૧૪ મંત્રનો વેગ અને કંઠે કરણીવાળા, જેના
સ્વરૂપનું વર્ણન ન કરી શકાય એવા, તથા ગજે સાક્ષાત્ દીરરમ મુનિએ દેહ ધરીને આગ્યો
હોય તેવા પરશુરામ જનકના મડપમા પધાર્યા. ૧૫ વિકરાળ ૧૬ રાજ્યો (પોતાના
ખાપતું નામ લઇ લઇને પ્રણામ કરવા લાગ્યા એટલે અમારા ખાપને આપે દયા કરી બચા
વ્યા છે, તેના અંગો પુત્ર હઇએ, માટે દવે મારશો નહી, એમ રાજ્યો પરશુરામને સુચવે
છે.) ૧૭ પોતાના રનેલી બાણીને પણ મહેજ સ્વભાવથી જેના સામું પરશુરામ જોતા હતા,
તે તો એમજ સમજતો હતો કે નકી મોત-આગ્યુ

૧૮ જનક બહોલ આપ શીરનાવા, સીમ છુલાવ પ્રજામ કરાવા
આશિષ દીનક સખી હરખાની, નિજ સમાજ લખ ગણ સયાની
૧૯ વિશ્વામિત્ર મીલે પુનિ આઈ, પદ સરોજ મેલે દોઈ ભાઈ
રામ લખણ હશરથકે દોટા, ૨૦ દીન આશીશ ભની ભલિ ભેટા
૨૧ નામહિ ચિતે રહે યકી લોચન, રૂપ અપાર માર મહ મોચન

દો:—૨૨ બહુરિ વિલોકી વિદેહસન, કહંકુ કહાં અતિ બીર
પૂછત ભન અભન જિમી, બ્યાપેઈ કોપ શરીર

ચો:—સમાચાર કહિ જનક સુનાયે, જેહિ કારણ ૨૩ મહીપ સખ આયે
સુનત વચન ૨૪ પ્રીર અનત નિહારે, દેખે આપ ખંડ મહીકારે
અતિ રિસ ભોલે વચન કઠોરા, કહુ ૨૫ જનક ધનુષ કેહી તોરા
વેગી દેખાહુ મૂઠ ૨૬ નતુ આણુ, ઉલટો મહિ જહાં લગી તવ રાહુ
અતિ હર ઉતર દેવ નૃપ નાહિ, ૨૭ કુટિલ ભૂપ હરખે મનમાંહિ,

૧૮ જનકેશભાઈ પશુ ગભરાયા અને સીતાને બોલાવી (આશીર્વાદ આપી) પરશુરામને પત્ની લગાડ્યા
૧૯ પત્ની વિશ્વામિત્ર આવી પરશુરામને અભ્યા અને રામ તથા લંકાચલુ ભેટને પરશુરામના
અરજીમાં મુક્યા. ૨૦ પુત્રો ૨૧ કાચદેવના મદને પશુ તોડી નાખે એવું રામનું રૂપ ભેષને,
પરશુરામના નેત્રા રામ સામેજ ચોટી ગયા આ વિવેકમા—પરશુરામે કાણે ધનુષ તોડ્યું
તે સવાલ હજી પૂછ્યો નથી હવે તે-સવાલ વિદેહ (જનક રાજ) ને અભાવ્યા અપને
પુછે છે ૨૨ પત્ની કોષિ બરાયેલા પરશુરામે જનક રાજને અભાવ્યા અપને પૂછ્યું કે હે
જનક ! આ બીડ કી છે. ૨૩ રાજાએ ૨૪ કરીને ખીજી તરફ જોતા પૃથ્વી ઉપર પડેલા
ધનુષના ટુકડા દેખ્યા ૨૫ મુર્ખ ૨૬ નહીં તો આજે જ્યાં સુધી તારૂં રાજ છે ત્યાં
સુધીની પૃથ્વી ઉલટી નાખુ—સમુદ્રમાં બોળીદેઈ ૨૭ જનકને ગભરાયેલા ભેષ અરેખા
રાજાએ હરખ્યા. સમજાવને કુખ ભેષ કુખનો ખુશી થાય એ સ્વભાવીક છે.

પરશુરામ લક્ષ્મણ સંવાદ.

શ્રી — નાથ શબ્ધ ધનુ ભંજન દ્વારા, હોઈએ કોઈ ચક્રદાસ તુલકારા
આયસુ કહા કહિમ કિન મોહી, મુનિ રિસાય બોલે મુનિકોહી.
સેવક સો બે કરે સેવકાઈ, ૩ અરિ કરની કમ કરિય લસાઈ
મુનહું રામ જોહિ શિવ ધનુ તોરા, ૪ સહસબાહું સંમ સો રીપુ મોરા
૫ શ્રી બીલગાય વિહાઈ સમાબ, નનુ મારેઉ જહંગી સમરાબ.
મુનિ મુનિ બચન ૬ લપણુ સુસકાને, બોલે પરશુધરહિ અપમાને
બહું ધનુહી તોરેઉ લરિકાઈ, કબહું ન અસ રિસ કિન્હ ગુસાઈ
ઈહિ ધનુપર મમતા કેહિ હેત, મુનિ રિસાય કહ બુઝકલ કેત.

+

+

+

+

ધનુષ્ય કોણે ભાગ્યુ તે સવાલતો જવાબ જનક વીરે કોઈએ ન આપ્યો, ત્યારે
વિશ્વામીત્રની આગ્રાથી ગમ પરશુરામ મામે આવી બોલ્યા કે ૧ હે નાથ ! સદાશિવનુ
ધનુષ્ય ભાગનાર તમાગ દાસમાતો કોઈ એક હશેજ સી આગ્રા છે આપ અને કેમ કહેવા
નથી ? ૨ કોંથી ૩ દુશ્મનનુ કામ કરે તો લડાઈ થાય ૪ સહસ્રાણું (આમિદ્રભાગવત
નવમોક્ષકથ) સરખો-જેવો દુશ્મન ૫ તેને આ ગળ સખાજી છુદા પાડીને ઉઠા રાખો.
(રામે દાસ કહ્યા તો પછુ પરશુરામ સમભ્યા નથી વાતર્થ—કે ભૃગુરૂષિની—તમારી
જેણે લાતો આપી છે, તે તમારા દાસ આ કામ કરી શકે છે, ૬ લક્ષ્મણુ હરખા અને
મરકંડી કરીને પરશુરામ સામે બોલ્યા, હે મુનિ ! લરિકાઈ એટલે ખાલપમામા આવો તો
બચા, ધનુષ્યો મે તોડી નાખ્યા હતા, પછુ આવી રીસ કદી કરી નથી (એકવીમવાર નિમ્નિષ
પૃથ્વી કર્ણ પછી મગ્ધ પામેલા ચોદાઓના ધનુષ્યનો ઢગલો થયો હતો તે જોઈ પૃથ્વી
તથા શેષ નારાયણુ વિચાર કરવા લાગ્યા કે, “જ્ય સધી આ ધનુષ્યો છે ત્યા સધીમા કોઈ
વાપરનાર પેદા થયા તો હાનિ મચાવશે, માટે ધનુષ્યોનો નાશ કરવાની જરૂર છે” આવો
વિચાર કરી પૃથ્વી બાહણી ગન્યા અને શૈવનાથ તેના પુત્ર ગન્યા, પછી પરશુરામના આગમમાં
આવ્યા તે વખતે બાળક રૂપે બચ્ચા ધનુષ્યો ભાગી નાખ્યા હતા, તે શૈવનાથ અહી લક્ષ્મણુ છે
છ ત્યારે આ ધનુષ્ય ઉપર આટલીબધી મમતા સામાટે રાખો છો હે સાબળી રીસ કરી
પરશુરામ બોલ્યા કે (આ સદાશીવના ધનુષ્યને હે બાળક ! સાધારણુ ધનુષ્ય જેવુ કુ
અણુ છે ! તુ સભાળીને બોલતો નથી માટે કયા વચનો છો).

લપણ કહા હસી હમરે જાના, મુનહું દેવ સજ ધનુષ સમાના
કા રક્ષિત લાભ છુલ્લું ધનુ તોરે, દેખા રામ નયેકે બોરે
ધ્રુવત હુટ રઘુપતિહિ ન દોષુ, મુનિ બિલુ કાજ કરિય કત રોષુ
૧૦ બોલે ચિતવ પરશુકી ઝોરા, રે રાડ મુનેસિ સ્વભાવ ન મોરા
બાલક જાની બધો નહિં તોહિ, કેવલ મુની જડ જાનેસિ મોહી
બાલ બ્રહ્મચારી અતિ કોહિ, વિશ્વવિદિત ક્ષત્રિય કુલ દોહી
ભુજબળ ભુમિ ભૂપ બીનું કિન્હી, વિપુલવાર મહિ દેવન દીન્હી
સહસ્ર બાહુ ભુજ છેદન હારા, પરશુવિલોકી મહિપ કુમારા

× × × ×

૧૧ બીહસિ લપણ બોલે મૂઠ વાની, જાહો મુનીય મહાભટ ૧૨ માની
મુનિ મુનિ મોહિ દીખાવ કુહારા, અહત ઉઠાવન ૧૩ કુક્રી પહારા
ધહા ૧૪ કુલસ વતિયા કોહ નાહિ, જો તજનિ દેખત મરો જાહિ
૧૫ દેખિ કુહાર શરાસન બાના, મે કછુ કહા સહિત અભિમાના
૧૬ બાણકુળ સમજ જનેઉ વીલોકી, જો કછુ કહો સહો રિસ રોડી
૧૭ સુર મહિસુર હરિજન અરૂ ગાઇ, હમરે કુળ ઇનપર ન શુરાઇ
૧૮ વેષે પાપ અપકીરતિ હારે, મારતહું પો પરિએ તુમ્હારે
૧૯ કાટિ કુલિય સમ વચન તુમ્હારા, વૃથા ધરહું ધનુબાણ કુહારા

× × × ×

૨૦ કહે લપણ મુનિ શીલ તુમ્હારા, કેનહિ જન વિહિત જાંજારા
માતા પિતાહિ ઉરણ બચે નીકે, ગુરે કૃષ્ણ રહા શેષ જલ છોકે
૨૧ સુઝા જનુ હમરે માથે કાઢા, દિન ચલિ ગયે વ્યાજ જહું બાહા
૨૨ અજા આનિય વ્યવહારિયા બોલી, તુરંત દેવ મે થેલી બોલી.

× × × ×

૬ હાની ૬ રામ તો તે ધનુષને નવુ જાણીને ચકાશી જોતા હતા, ત્યાં તો તેને ધ્રુવન (અક્ષતારા) ટુટી ચક્ર તેમાં રામનો દોષ નથી. ૧૦ આ સાંભળી કુહાડા સાથે જોઈને એટલે કુહાડો બતાવીને પરશુરામ બોલ્યા કે “હે લક્ષ્મણ તને મારા સ્વભાવની પછુ અખર નથી ? બાળક જાણીને તારો હું વધ કરતો નથી (તુ વારંવાર મને મહારાજ કહે છે તો) તું મને કેવળ બ્રાહ્મણ જાણે છે. (હું કોણ છું તે સાંભળ), હું બાળકાચારી છું અને ક્ષત્રિય કુળનો કદો દુશ્મન છું તે વાતને આખું જાત જાણે છે, આ બાહુજાણી પૃથ્વીને રાજા વિનાની કરી નાખી અને કેટલીક વાર પૃથ્વી દેવન (બ્રાહ્મણને) આપી છે. હું સહસ્ર બાહુને ચારનાર છઉં. હે રૂપ બાળક ! આ મારો કુહાડો તો જો ૧૧ હસીને ૧૨ અલીઓની

૧૩ કુલથી પાંચ હાજરા મારો છે. ૧૪ લગ્નમણીના છેડાં જેને ટચથી આંતરણી અટકવાથી મરડાઇ જાય છે તેવા અમેા નથી. ૧૫ નમાશ કાચમા કુદાડો અને બાણુ વિજેતે જોઇને આપને અભીમાનથી એ વચન કહ્યા છે, બાકી તો ૧૬ બાણુ સમગ્ર જોઇને આપના હાથા ખભા ઉપર જનોઇ છે, તે જોઇ આપ કહો છો તે રીત નેહીને સહુ છુ ૧૭ દેવના મહિમુ (બાણુ) દર્ગના જન અને ગાય એમોના ઉપર સુગાહ (ગયાઓ) કગવાની અમારા કુળની રીત નથી ૧૮ આપને મારવાથી અપકીર્તિ પશુ થાય માટે આપનાંથી હાથાં જીએ અને આપ મારો તો પશુ તમારા પત્રમા પરીએ ૧૯ આપના વચન કશોક કુલીસ (વળ) સમાન છે. માટે ધનુષ્ય બાણુ કુદાડો વીરેરેનો વચા (નહીને) બાર ઉપાડો છો

(આ સાબળી પરશુરામે, ખીલઇને વિશ્વામીત્રને કહ્યું કે ' તમારે મો આવે છે નહો તો આ બાળકને મારી નાખુ' એટલે બદમજુ બોલ્યા) ૨૦ હે મુનિ' તમારા મીલ સંસારમા પ્રખ્યાત છે ને કોણુ જાણુ નથી' ૨૧ તમે માનપિતાના દેવાથી મુક્ત થયા પશુ મુરનુ દેવ બાકી છે. [પરશુરામ પોતાના ગુરુ સમશીવ પાને બાણુ ઉતર્વા ને રે મુરને ગુરુ દક્ષણા લેવા કહ્યું. મહાસિવે ના પાડી પશુ પરશુરામે હડ કરી ત્યારે ગુરુ બોલ્યા કે " ત્યારે એમ હોય તો મારી માલાનો મેર કરવા માટે રોય નારાયણનો મણી લાવજે આ મામણી હજી પરશુરામ આપી લક્યા નથી તેની વાત કહે છે) ૨૨ તેના ધણા વિચ્ચ આલ્યા થયા છે માટે નણુ વ્યાજ થયુ હશે તે અમારે આપવાનુ હોય એવુ જણાય છે. ૨૩ એમ હોય તો તમારા વચહારીયા (મેણુદારો) ને બોલાવો, થેલી બોલીને ગુગન અ ૧ દેખે (પરશુરામ ખીલવા પશુ ગમ વચમા પડ્યા).

રામ બચન સુનિ કંકુકે ૨૪ જુડાને, કહિ કણ લછણ બહુરિ સુમુકાને
 ૨૫ હુંસત દેખિ નખ શિખ રિસ વ્યાપી, રામ તાર બ્રાતા બડ પાપી
 ૨૬ જૌર શરીર સ્યામ મનમાહિ, કાલકૂટ મુખ પયમુખ નાહિ
 ૨૭ સહજ ટેઠ અનુહરે ન તેહિ, નીચ માંચ સમ લખૈ ન મોહી,

દો - લપણ કહેઉ હસિ સુનહું સુનિ, કોષ પાપકર મૂળ
 જોહિ વશ જન ૨૮ અનુચિત કરહિ, ૨૯ ચરાહ વિશ્વ પ્રતિકૂળ
 ચો.- મૈ તુભાર મનુચર સુનિરાયા, પરિહરિ કોષ કરિય અમ કાયા
 ૩૦ કુટ ચાપ નહિ જુરહિ રિસાને, ગૈકિય હોઠાહ પાઉ પિરાને
 જો અતિ પ્રિય તો કરિય ઉપાઇ, ૩૧ જોરિય કોઇ બડ શુણી-શુભાઇ
 ૩૨ જોલત લપણહિ જનક ડરાડી, મદ કરહું અનુચિત ફલ નાહી
 થરથર કાપહિ પુર નરનારી, છોટકુમાર ૩૩ જોટ બડ ભારી
 બચુપતિ સુનિ સુનિ નિર્ભય બાની, ૩૪ રિસ તલુ જરૈ હોય બલ હાની
 ૩૫ દેખ જનક હડ બાલક જોહું, કીનહ ચહત જડ યમપુર ગેહું
 ૩૬ જેગિ કરહું કિન આખિન જોટા, દેખત છોડ જોટ નૃપ ઢોટા,
 બિહસે લપણ કહા સુની પાંહિ, ૩૭ મુઢીય આખ કતહું કોઈ નાહિ

* * *
 ૩૮ નિમ્ર વશકી અસ પ્રભુનાથ, અભય હોય જો તુમહિ ડરાઈ,
 ૩૯ સુનિ મૂઢું રૂઢ વચન રથુપતિકે, ઉધરે પટલ પરશુધમ્મતિકે.
 ૪૦ રામ રમાપતિ કર ધનુ લેહું, ખેચહું ચાપ મિટૈ સન્દેહું
 દેત ચાપ આપહિ ચઢી ગયેઉ, પરશુરામ મન વિસ્મય ભયેઉ,

૨૪ શાત થયા પણ લક્ષ્મણકાકઠ બોલીને હરયા ૨૫ લક્ષ્મણને હસના જોઇને પરશુરામને
 નખથી શીખા (ચોટથી) સુધી રીપ લાગી, અને બોલ્યા કે હે રામ ' તારા ભાઇ બહુ પાપી છે
 ૨૬ (લક્ષ્મણ) શીર જૌર છે પણ હૃદય કાળ મેલ જેતુ છે તેના મુખમા ઝગજગે પણ
 [દુષ] નથી, ૨૭ સ્વભાવથીજ તે (લક્ષ્મણ) વાકે છે અને તાર કણ, માનતો નહીં હોય, પણ
 હું કે જે મનુ સમાન છું તેને પણ ને નીચ જોળખતો નથી ૨૮ ગેરબાજબી ૨૯ જનતથી
 ઉલટો ચાલે છે ૩૦ તુજેલ ચાપ રીમાવાથી મધારો નહીં- (આખુ નહીં બને) જેસી
 જાઓ, આપના પગ દુખશે ૩૧ કોઇ ગુણી (કલા) ને બોલાવીને ચાપને આપ્યું કરાવે.
 ૩૨ આ વાને સાંભળી જનક ગ્રહગયા અને લક્ષ્મણને કહ્યું "ચુપ રહે, વધારે બોલવાથી
 મારૂ કળ નહીં મળે" ૩૩ અલપણ ૩૪ રીમથી પરશુરામનું શરીર બળવા લાગ્યું અને
 બળની હાની થઇ (પરશુરામ જનકને કહે છે કે) ૩૫ હે જનક ! આ બાળકનો હડ તો
 જો, તેને યમપુર જવાની ધરજા છે ૩૬ તેને એકદમ મારી આપેથી જોટા [દુર] કરા.
 તે કુમાર દેખાય છે નાના પણ બહુજ અપલક્ષણવાળો છે [આ સાંભળીને લક્ષ્મણ
 હસીને બોલ્યા કે] ૩૭ હે સુની ! (જો હું તમને નજરે ન મળતો હોઉં તો, રાજ જનક
 અને અઢીથી દુર ખસેડે તે કરતા) આપજ આપની આખ બંધ કરી લો તો કોઈ દેખાશે
 નહીં. [આ સાંભળી પરશુરામની રીસ વધી. રામ વચમા પડ્યા—મુઢ વાણીથી મનાવીને
 કહ્યું કે "બાલણ સિવામ રહુકળને કોઇ ડરાવનાર નથી તથા) ૩૮ હે વિપ્રવર ! આપનાથી
 જે ડરે તે અભય થઇ જાય એવી બાલણોના વસની પ્રભુતા મિટાઇ છે (આપને રીજવે
 તે સૌને રીજવે) " ૩૯ હે સતિ ! આ કોમળ અને અડધી વાળી રામની વાણી સાંભળીને
 પરશુરામને બહુ ડર આવ્યો ૪૦ હે ' લક્ષ્મીના પતિ ! આ ધનુખ સ્થા અને ખેચીને ચઢાવે
 જોટલ મારા સદેહ મટે ધનુખ ચઢાવવાથી ખાતી થઇ કે આ રામચદ્રજી, સાધારણ માણસ
 નથી પણ પ્રભુનો અવતાર છે.

પુત્રવંતી કોથ

‘પુત્રવતી યુવતી જગ સોઈ, યુવર ભક્ત બસુ સૂત કોઈ
‘નતમ વાંઝ ભલિ વાંઝિ વિયાની, રામ વિષ્ણુ સૂતે હિતહાની

પરમ ધર્મ.

(ભક્ષમણુ કેવટ સંવાદ)

ભાગે ભક્ષણુ ‘મધુર મુદ્દ બાની, જ્ઞાન વિરાગ ભક્તિ નસ જાની
‘કાલુ ન કોઈ સુખદુખકર દાતા, નિજ કૃત કર્મ લોગ મળ બ્રાતા
યોગ વિયોગ લોગ ‘સદા ‘સદા, હિત અનહિત ‘મધ્યમ ઉગ્રમ કદા
જન્મ મરણ જહાં લગિ ‘જગ ભલ, ન પતિ વિપતિ કર્મ અર કાલુ
‘ધરણિ ધામ ધન પુર પરિવાર, સ્વર્ગ નર્ક જહાં લગિ વ્યવહાર
‘દેખિય સુનિય સુનિય મનમાંહી, માયાકૃત પરમારથ નાહી
હો — ‘સ્વને કોઈ બિખારિ મૃપ, રક નાક પતિ કોઈ,

ભાગે લાભ ન હાનિ કણું. તિમિ પ્રથમ જિજ્ઞાસે.

જો — ‘અસ વિચારી નહિ કિલ્મરૌપ, ‘કાલુહિ વાંઝિ ન દેખ્ય કોપુ
‘સદા નિશા સખ સોવનિકારા, દેખાહિ સ્વને અનેક પ્રકાર
‘સદિ જગ મામિની બગહિ ચોગી, પરમારથી પ્રથમ વિયોગી
‘વનનીય તખાહિં છવ જગ ભાગા, જળ મળ વિષય વિદ્યાન વિવાગા
‘સદાય વિવેક સોહ જમ બ્રામા, તળ રણનાથ ચરણ અનુરાગા
‘સુખા પરમ પરમારથ એહ, મન કરમ વચન. રામપદ નેહ

૧ જેનો પુત્ર રામનો ભક્ત થાય તે ઓજ પુત્ર વતી મળાય છે. ૨ નહીંતો વાળ-
જીવ સારી છે, કારણ કે રામથી વિષ્ણુ પુત્રથી હાની છે.

(રામ વનવાસ નીકળ્યા પછી મગાને કંઈ શ્રુતવેર નામના પુત્રની ભાગ્યેથી આવ્યા,
ત્યાંના યુદ્ધ (નિપાદ) રાખએ બરદાસ કરી. રાત્રે રામ તથા સીતા પૃથ્વી ઉપર સુતા છે
ભક્ષણુ તથા નિપાદ કાચના ધનુષ બાણ લઈ ચોટી કરવા બેઠા છે, ત્યાં નિપાદે કંઈ કે
“ હે ભક્ષમણુ ! કેકેયે આ કામ લણ્ણુ જોડું કર્યું છે તોત્રે ” ત્યારે ભક્ષણુ જોડ્યા કે)
૧ ઓહી તથા નહીં સ્પર્શી ભરેલી. ૨ કોઈ કોઈને સુખદુ.ખ આપનાર નથી, પોતાના કરેલા
કર્મ જોખને છે. ૪ સાર ૫ નરસુ ૬ અપ્યમ સ્થિતિ ૭ જાંતિના કંઈ રૂપ છે ૮ જન્મ
નો પ્રપચ. ૯ પૃથ્વી, ૧૦ નબરે જોધજો. સાલણીએ તથા મનમાં જે જે વિચાર થાય તે
તમામ જોહનું મળ છે (તેમાંથી જોહ રેવા થાય છે) બાકી તેમાં કોઈપણ પ્રકારનો

પરમાર્ય નથી ૧૧ સ્વપ્નામાં રાજા બીખારી થાય અને બીખારી નાકપતિ (૬૬) થાય છે. પશુ જન્મ્યા પછી તેમાંથી લાલ અથવા હાની થતી નથી તેવોજ આ મમારનો પ્રપચ સમજી લેવો. ૧૨ મિથ્યા. ૧૩ મોહ ૩મી રાત્રીમાં સૌ જીવો સુષ્પ રહેનારા છે. અને તે મોહ રૂપી નીદ્રામાં અનેક પ્રકારના ચીતારો નજર આવળા બડા થાય છે (૧૪) આ સસાર રૂપી રાત્રીમાં ચોગી લોહા જાગે છે—એટલે કરવાનું કરી લે છે, કારણ કે તેઓ પરમ અર્થ રૂપ સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરે છે તથા પ્રપચથી દુર રહે છે ભગવદ્ ગીતા. અ. ૨ શ્લોક ૬૬.

યા નિશા સર્વ જ્ઞાનામ્, તસ્મા જગતિ મંયમી,

યસ્મા જગૃનિ જુનાનિ.સા નિશા પચ્યન્તે યુનેઃ॥

શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે હે અર્જુન—આ સસારરૂપી રાત્રી છે તેમાં સયમ પાળનારા ચોગીઓ જાગે છે, અને જેમાં આ જગત્ જનને છે તે તત્વને શોધનારા યુનીઓની રાત્રી છે. ભાવાર્થ—એટલે અજ્ઞાણમાં અને અધારામાં ભેદ છે તેટલો સસારમાં ગમ્યા પચ્યા જીવોમાં અને મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીઓમાં ભેદ છે. એટલે એકની વિશા ઉત્તર ત્યારે બીજાની દિશા દક્ષિણ. સસારીઓ પાંચ વિષયમાં આનંદ માની બેઠા છે ત્યારે મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીઓ પાંચ વિષયનો ત્યાગ કરવાની ભલામણ કરે છે હવે સયમી, ત્યાગી મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીને પુલાસો કરે છે. [૧૫] ત્યારે વિષય અને વિકાસમાથી મન યાદુ વળે છે ત્યારે તે જીવ જાગ્યા મણાય છે—એટલે તે સાચા સન્યાસી અગર સાચા મહાત્મા મણાય છે. અહીં આપણું ‘ત્યાગ’ શબ્દના પુલાસો કરવાની જગ છે અત્યારે આખો મીચીને વાંત કરનાર કેટલાક એમજ બોલે છે કે ‘જ્ઞાતાનું અગર ત્યાગીઓનું એટલે ભગવા અગર ધોળાં વસ્ત્ર પહેરનાં ધરમાંથી બહાર નીકળ્યા છે તેમનું જ કવ્યાણુ થાય, અને તેનેજ ઉપદેશ ‘પરો ભગવાવાળા મોટી દાઢી વાળા અથવા જટાવાળા હોય, તેજ સિદ્ધો’ વળી તેમાં જે હરદાર અગર હરદારની પેલી મેરડું જો તેઓ નામ લે, તો તેઓ સર્વજ્ઞ-મણાય છે. પછી તે જો તે જાનનો હોય, જો તેજ આચરણ પાળતો હોય—ડાકડાક રાખે, તો મોટા મહાત્મા મણાય છે. આનું પોષણ બહુ ચાન છે આ વિષયમાં થોડો પ્રકાશ પાડવા પહેલાં તારે આપને કહેવું જોઈએ, કે હું ગૃહસ્થાશ્રમી છું, મારે આમ કહું છું એમ નથી. આપની પાસે જે વિચારો જણાવુ છું તે ઉપર જરા વિચાર કરી જોજો ખાતરી થાય તો ગૃહજી કરજો.

૧ પ્રથમ દેવસેદ્ધાનો ઇતિહાસ તપાસીએ—તો વિષ્ણુને સદ્ગુણ, સદાશિવને પાર્વતી, બ્રહ્માને બ્રહ્મણી, ઈન્દ્રને ઇન્દ્રાણી એટલે તમામ ગૃહસ્થી હતા. ૨ રિષિઓની જગ્યાનો તપાસીએ—તો યામવસ્તકને બે બી, વસિષ્ઠ, વેદવ્યાસ, પારાશર, બ્રહ્મ, અમરત્મ આદિ સમર્થ વિદ્વાનો જગૃહસ્થી હતા. ૩ જે રાજાઓનાં નામ અમર રહી ગયા છે તેમજ દર્શાત તપાસીએ—તો હસીમદ, અમરીહ મહસાદ, ધ્રુવ, દક્ષરથ, જનક યદુ, અને પાંડવો આદિ સમર્થ રાજાઓ ગૃહસ્થી હતા. ૪ આચાર્યોના ઇતિહાસ તપાસીએ તો જ્ઞાનિય સંકેતવાદે સિવાય આચાર્ય મહાપ્રભુજી વલ્લભાચાર્ય, રામાનુજાચાર્ય, વડોદરાના નરસિંહાચાર્ય વિગેરે ઘણા ગૃહસ્થી હતા ૫. પ્રજુના પછી લાડીલા બકતોના જીવન તરફ નજર કરીએ તો—ચોખામેળ, શેલીદાસ, નરસિંહ મહેતા, મીરા, તુકારામ, કરમ, સેના, કબીર, નામદેવ આદિ

સમર્થ બકનો ગૃહસ્થી હતા. ડ પુસ્તકો સાચુ જોખએ તો પણ શ્રીમદ્ ભગવદ્ બહાભારત આદિ ધણા મન્થોના કર્તા વેદ વ્યાસ ગૃહસ્થી હતા યોગવમીકના કહેનાગ વસિષ્ઠ અને સાંભળનાર શ્રીરામ પણ ગૃહસ્થી હતા. શ્રીમદ્ ભગવદ્ ચીતાના કહેનાગ શ્રીકૃષ્ણ તથા સાંભળનાર અર્જુન પણ ગૃહસ્થી હતા. શુકદેવજીના ગુરુ જનક અને જનકના ગુરુ માંતવત્સવ પણ ગૃહસ્થી હતા.

અત્યારે કાંઈ બાવા, સાંતુ, સન્યાસી અગર ધ્વજચારી, ત્યાગના બહુમાં કુકતા હોય, તો તેમને પુછી જોજો કે-ઉપર બતાવેલા ગૃહસ્થીએ જે કામ કર્યાં છે, તેમાંથી એક રજ બાર તમે કરી શક્યા છે. 'અમર' કરવાની હીમન છે? ત્યાગ વિના કે છતાં નામ અમર ગહેતા નથી તે વાત તો જગપ્રસિદ્ધ છે ત્યારે ઉપર જણાવેલા ગૃહસ્થીઓએ કેવા પ્રકારને ત્યાગ પાળ્યો હતો, તે સમજો તો ત્યાગનું ખરૂં રૂપ મમળય.

ત્યાગ બે પ્રકારનો છે એક અંતઃગે ત્યાગ અને બીજો બહારનો ત્યાગ. ઉપર જણાવેલ તમામ ગૃહસ્થીએ જે કામ કર્યાં છે, તે બધે ગૃહસ્થી હતા, પણ અંતરનો ત્યાગ હતો. તેઓને ધર બાર, સ્ત્રી પુત્રાદિક તથા ધન પણ હતા, છતાં અંતરથી તેઓ વિરક્ત હતા. શ્રીમન્ વલ્લભાચાર્યજી આચાર્યજી ધારણ કર્યાં પછી પરપુષ્પા હતા. અને તે પછી તેમને બાળકોપાળ થયા હતા, તેમણે પોતાના ઉપદેશમન્થોમાં કર્મ સન્યાસના કરતાં વૃત્તિ સન્યાસને ઉત્તમ ગણ્યો છે. ધરબારનો ત્યાગ કરી, બાવા સાધુ અગર મન્યાસી અગર ધ્વજચારી બનેલા જીવોએ, પ્રથમ તો મધુગરી માંથીને ખાતી જોઈએ લાજા બાલુ જેવો ચાર કહેઓ આજ્ઞાથી સાધુ બન્યો ત્યારે મધુગરી માંથીને ખાતો હતો ચાતુર માસ સિવાય કાંઈ કંઈએ એક બે દીવસથી વધારે રહી શકાય નહિ. સ્ત્રી તથા ધનનો સગ કરનાર ગમે તેવો સન્યાસી, ત્યાગી, જાવો, સાધુ અગર ધ્વજચારી હોય, તો તેના નામ ઉપર લાલ સાહીની ચોકડી મારવી તેનો ત્યાગ, તેની વિદ્વતા અગર તેના કાંઈ જગ્યો જગડાવું નહિ અત્યારે તો કહેવાય ત્યારે ત્યાગી, અને પૈસા ટકા બેળા કરે છે, બેળા કરીને પોતાના પૂર્વાશ્રમના સમજને ખવડાવે છે, અગર તેને સાથે રાખે છે તેવા ત્યાગીને ધર્મના દ્વણ રૂપ ગણવા હવે જાણ આ (૧૫) નો અર્થ જરાયર સમજ્યા હશે આ લેખ જરાયર સમજાવે આ સતોત્રી નિંદા નથી, માત્ર પાખડની નિંદા કરી છે. જેને પ્રભુ સિવાય કાંઈના ઉપર નહીં ધ્યાન (રાજ અગર હક) તેનું નામ ખરા બાવા. મહાત્મા સરજુદાસજી, તથા જનકીદાસ જેવા ત્યાગી મને તો સેવજો. એ નમુના સાથે બેળવતા ન મને, તે ત્યાગીને જાણેલા વહાણ જેવા મળે તે તજી દેજો. તેમની ખાસે કાંઈ મિદિ હોય તો તેથી પણ ધનચાલ જરો નહીં; કારણકે સિદ્ધી મેળવે આપનાર નથી સાધુ થઈને પોણુ માટે જગતને બાર રૂપ મળું, તથા 'ત્યાગીથી મંમુદીને કેમ નમાય' જેવા અભીમાનમાં પેસતુ, તે કરતાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહે, કમાવે, ખર્ચવેળો. બે પૈસા હોય તો કાંઈ બેળીને વાપરો પ્રભુ તમારી સહાય કરશે. આ ત્રિવર્ણના આ પુસ્તકનો ૨૧ તથા ૨૨ પાના વાંચવા જેવા છે. (૧૬) અત્યારે ખરા જોડાઈ વિદેશી, એક તથા કાર્તિક સ્ત્રી જનમ, ત્યારે રામચંદ્રજીના ચરણમાં પ્રેમ માય છે (૧૭) જે ત્યાગી, અભીમાન, કાંઈ, તથા વાંચકી રામચંદ્રજીના ચરણસિંચાં પ્રેમ માય, એક ખરેખરે, જોડાઈ છે.

કેવટ આખ્યાન

ઓ:—ભણુ વિયોગ વિકલ પશુ એસે, પ્રભ માતૃપિતૃ જીવહિ કેસે
 ૨૧૨ વસ રામ સુમત વેપકાથે, ૨૧૩ સુરસરિ તીર ૨૧૪ આપુ અલિ આયે
 ૨૧૫ માંગી નાવ ન કેવટ આના, કહેઉ તુમાર મરમ મે જાના
 ૨૧૬ ચરણુ કમલરજ કહે સગ કહધ, માતૃપ કરન સુરી કહુ અહધ
 ૨૧૭ અત શિલા ભધ નારિ સુહાધ, ૨૧૮ પાહન તે ન કાઠ કઠિનાધ
 ૨૧૯ તરનીહ સુનિ ઘરની હુધ જાધ, વાટ પરે મોરી નાવ ઉડાધ
 ૨૨૦ હિ પ્રતિ પાંલઉ સગ પરિવાર, નહિં જાનૌ કહુ ઓર કમાર
 ૨૨૧ જો પ્રણુ અવશિ ૨૨૨ પારંગા અહહુ, ૨૨૩ મોહિપદ ષડ પખારન કહહુ

છો:—પદ પદ ધોઈ અહાઈ શીશ, ૨૨૪ ન નાથ ઉતરાઈ અહા
 ૨૨૫ મોહિ રામ રાઉરિ આની દશરથ, ૨૨૬ સગ સાચી કહો
 ૨૨૭ વરૂ તીર મારહિ લછણપે, જળ લગ ન પાંવ પખારિ હો
 ૨૨૮ તળ લગી ન તુલસીદાસ નાથ કૃપાહુ, પાર ઉતારી હું

હો:—૨૨૯ સુની કેવટકે વૈન, પ્રેમ લપટે અટપટે

૨૩૦ વિહસે કરૂણા એન, ચિતે જાનકી લષણ સન

ઓ:—૨૩૧ કૃપા સિધુ ગોલે સુસકાઈ, સોઈ કરહુ જેહિ નાવ ન જાહિ
 ૨૩૨ વેગ આનિ જલ પાવ પખારૂં, હોન વિલમ્બ ઉતારહુ પારૂં
 ૨૩૩ ભણુ નામ સુમિરત એક વારા, ઉતરહિ નર ભવસિંધુ અપારા
 ૨૩૪ સો કૃપાહુ કેવટહિ નિહોરા, જેહિ જગ કિયે તિહુ પગહુતે ચોરા
 ૨૩૫ ઘનનખ નીરખ દેવ સરી હરખી, સુનિ પ્રણુ વચન મોહમતિ કરતિ
 ૨૩૬ કેવટ રામ રબાથસુ પાવા, પાનિ કઠઉતા ભર લે આવા
 ૨૩૭ વર્ષિ સુમન સુર સકલ સિંહાડી, ચહિસમ પુણ્યપુજ કાઉ નાહિ
 ૨૩૮ અતિ આનદ ઉમગિ અતુરાગા, ચરણુ સરોજ પખારન લાગા

હો:—૨૩૯ પદ પખારી જલ પાન કરી, આપ સહિત પરિવાર

૨૪૦ પિતર પાર કરિ પ્રણહિ પુનિ, સુહિત ગચઈ લે પાર

શ્રી રામચંદ્રને ગંગા સુધી પહોંચ્યાવા રાજા દશરથે સુમ તને રથ લઇ મોકલ્યો હતો. સુમ તે સમજાવતા હતા રામ સિતા અગર લક્ષ્મણ કોઇ પાછા ન વળ્યાં, ત્યારે તેણે રથ પાછો વાળ્યો—તે રથના અંધ પશુ વિકળ-ખીન થઇ ગયા [૧] જેના ત્યાગથી (૨) જેમતેમ કરીને (૩) પાછો વાળ્યો. [૪] ગંગા (૫) ગમ લક્ષ્મણ તથા સીતા [૬] કેવટ પાસે નાવકુ માંગ્યુ પશુ તે લાગ્યો નહીં અને બોલ્યો કે તમારો બેઠકું નહીં છુ. (૭) આપના ચરણુ કમલરજ સંગથી એતુ કહેવામ છે કે—તે મનુષ્ય બનાવવાની જડી છુદી છે. (૮) આપના ચરણુરજ છુવત [અડકતા] શીલા (પથર) ની સેરી [અહત્યા] બની ગઇ. [૯] તો પથરથી કાઠ (લાકડાની હેંડી) કેમ કહણુ કોઇ કો. ! (૧૦)

તરફથી એટલે નાવકું. પથરની અહત્યા બની જાય તો મારે નાવકું એ શબ જાય એમાં શી નવાઈ ? (૧૧) તે નાવકાના પ્રતાપથી તો હું મો પરીવારને પાણુ છું. બીજો કાંઈ કન્યા [બધો] બાણુતો નથી [૧૨] સામે કાંઈ [૧૩] તો મને આપના પગ ધોવાનુ કહેા. (૧૪) ઉતરામણુ બાકુ મારે જોઈતુ નથી અહી કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે હું આ મગાનો કેવડીયો છઉં, અને હે નાથ ! આપ બવસાગરના કેવડીયા છેા બાંધજો બાંધજાની હજામત મફત કરે, સુતાર સુતારનુ કામ કરે, સોની સોનીનું કામ કરે, તેમ હું આપને ગગા ઉતાર. તેનુ બાકુ ન બહિ અને આપ મને બવસાગર ઉતારો તેનું બાકુ આપ ન લેશો. (૧૫) મને આપ રામજીની આણુ અને દસરથના શપથ (સોર્જન) થી હું સાચુ કહું છું કે, (૧૬) હે દયાળુ સ્વામી ! બસે લક્ષમણુ મને તીર મારે, પણુ જ્યાં સુધી આપના મગજન ધોઉ ત્યાં સુધી આપને સામે તીર નહી બધ બહિ. (૧૭) પ્રેમથી રસબસ-કાલા બોબડા-કેવડના વચનો સાભળી (૧૮) કૃપાના બહાગ એવા રામચંદ્ર સીતાજી તથા લક્ષમણુ સાથુ જોઈને હસ્યા. સીતાજી સાચુ જોઈ હસવાનું કારણ એ કે-તમારા પીતા જન્મકે તમારે કન્યાદાન દીધુ ત્યારે માત્ર મારા જમણા પગને અશુદ્ધો ધોરો હતો અને આ કેવડ તો મારા બેઉ પગ ધોવા માગે છે. લક્ષમણુ સાચું જોવાનું કારણ એટલું જ કે-તમે કાંઈ આ કેવડને યુદ્ધ મત્ર આપ્યો જણાય છે.-મારા પગ ધોવાનું શીખવ્યુ જણાય છે. (૧૯) મોં મલકાવીને બોલ્યા કે તારે નાવ ન જાય તે પ્રમાણે તુ કર. (૨૦) જમદયુદ્ધ શ કર કહે કે હે મતિ ! જેનુ નામ એકવાર સેતા જીવ બવસાગર તરી જાય છે. જેણે વામન અવતારમા પૃથ્વી ઉપર પગલાં મુકતાં, પણુ પગલાયી પૃથ્વી થોડી થઈ હતી, તે દયાળુ રામચંદ્ર આજ આ નાનકડી મંગા ઉતરવા માટે કેવડને નીહોર છે-વિનવે છે. તાત્પર્ય કે તે મનુષ્ય લીલા કરે છે. તેમા તમે જુલાં પકશી નહીં. (૨૧) પ્રભુના ચરણના નખ જોઈને દેવસરી (ગગા) રાજી થઈ, પણુ પ્રભુ કેવડને વીનવના હતા, તે જોઈ ગગા પણુ મોહમા પડી-‘પ્રભુ હશે કે નહી’ તેવી ચકા થઈ ’ (૨૨) કેવડને રામની રજા મળતા પાણીની કથરાટ ભરી લાગ્યો (૨૩) દેવ લોકો પુણ્ની રુષ્ટિ કરવા લાગ્યા, અને તેમની પ્રશ્ન શા કરીને કહેવા લાગ્યા કે કેવડના જેવા કાંઈવા ભાગ્ય નથી. કારણ કે મેઝીઓના ખ્યાનમાં ન આવે તેવા ગમના ચરણારવિંદ કેવડને ધોવા મળ્યા.

૨૪ પ્રભુના ચરણુ ધોઈ પરીવાર સહીત, આચમન લેઈને ૨૫ પિતૃના ઉદ્ધાર કરીને.

વ્યાધસ્વાચરણં ધૈવસ્ય ચ વયો, વિદ્યા ગર્જેદ્રસ્ય કા ।

કુન્દાયાઃ કિલ્લુ નામરૂપમધિકં, કિં તત્સુદામ્નો ધનમ્ ॥

કા જાતિર્વિદુરસ્વ યાદવપતે-રુદ્રસ્ય કિં પૌરુષં ।

અવસ્થા-નુવ્યતિ કેવલં ન તુ શુભૈર્, મક્તિમિયો યાવયઃ ॥

અર્થ-ભગવાન માત્ર ભક્તિથી રાજી થાય છે, શુભેથી રાજી થતા નથી. કારણ કે એમ ન હોય તો-વ્યાધના એવાં ક્યાં સારાં આચરણુ હતાં ! કુન્દાયા કથી ઉભર હતી ? હાથી કઈ વિદ્યા ભણ્યો હતો ? કુન્દાયા બામરૂપ ક્યાં સારાં હતાં ! સુદામા ક્યાં ધનવાન હતો ! વિદુર ક્યાં કુળવાન હતા ? ઉત્તરેનમાં ક્યાં અજ હતા ?

વિવેચન—ઘોડાઓ શું બાધ્યો હતો ? સવરી કયો આચાર પાળતો હતો ?
ચોરીદાસ કયો ભતિનો હતો ? તુકારામ કયો વેદવિધિ બાળ્યો હતો ? પશુ-બેદબી
જત ચાલ રાખતો કે—લણું જન્મના ફળ એકમાં યાચ, ત્યારેજ લોગનાનની બકિત
મળી શકે છે.

વાલ્મીક મેળાપ.

દોઃ—શુભિ સુંદર આશ્રમ નિરખી, 'હરણે રાજ્ય નેન
'મુનિ રઘુવર આગમન મુનિ, આગે આવે દેવ

ધોઃ—મુનિકહે રામ દહવત કીન્હા, આશીર્વાદ વિપ્રવર દીન્હા
દેખી રામ છબિ 'નયન જુદાને, કરિ સન્માન આશ્રમહિ આને
'મુનિવર ભતિયિ પ્રાણપ્રિય પાયે; તબમુની આસન દીયે મુહાચે
કંદમૂલ કેલ મધુર મંગાચે, સિય સૌમિન રામકલ ખાચે
વાલ્મીકિ મન આનંદ ભારી, મગલ મુરતિ નયન નિહારી
'તબ કર કમલ જોરિ રઘુરામ, ઘોલે વચન શ્રવણ મુખદામ
'તુમ ત્રિકાલ દર્શી' મુનિ નાથા, વિશ્વ બદર જિયિ તુમરે હાથા
'અસ કહિ પ્રભુ સબ કથા બખાની, જેહિ જેહિ ભાતિ દીન વનરાની.

* * * *

'જગ પેખન તુમ દેખન હારે, વિધિહરિ શંકુ નથાવન હારે
'તેહ ન બનહિ મર્મ તુલ્યારા, જોર તુલહિ કો બનન હારા
'સો બને જેહિ દેહુ જનાઇ, બનત તુમકે તુમકે હેલે બર્ષ

* * * *

મુનકે સમ ગમે કહો 'રનિકેતા, 'બંસકે બહો સીલ લખણ સમેતા
'પ્રજનકે શ્રવણ સહુદ સમાપા, કથા તુલસિ' મુલ્ય સરિનીના
બસહિ નિરંતર હોહિ' ન પૂરે, તિનકે હૃદય સંભે તવ રૂર

* * * *

૧ કમળ સરખાં નેત્રોત્તાળા સમયદ્રશ રાજ્ય થયા. ૨ વાલ્મીક મુનિ સમયદેવને
આવતા સાબળી સામે લેવા આવ્યા. ૩ રામે મુનિને દહવન પ્રણામ કર્યા અને વિપ્રવર
(મુનિ) એ ગમને આશીર્વાદ આપ્યા. ૪ મુનિના નેત્રો કંઠા થયા. (૫) પ્રાણપ્રિય
આધાર એવા ભતિયિને આવ્યા બેઠાને, તેમને સુંદર આસન આપ્યા તથા મુનિકે શ્રી

સદ્ગુણ રૂપ જાનની આપ્યાં, જે રામ સીતા તથા લક્ષ્મણ જન્મા (૬) પછી કમળ સરસ્વ હાથ ભેટીને જેમાં કાનનું સુખ સમાવેલું છે એવા વચનો બોલ્યા, જેમાં સુખ સમાવેલું છે એટલે જેમાંથી પશ્ચાત્ ઉપદેશ મળે એવું એવું છે—અગર પુરણ દીનતા યુક્ત રામ બોલ્યા (૭) કે મુનિઓના નાથ ! આપ ત્રિકાળ દર્શી (જુલ, ભવિષ્ય અને વર્તમાનની વાતો જાણનાર) છો, અને આ જગત આપના હાથમાં એક ગ્રેર જેવું છે, એટલે જગતના તમામ ભાગને આપ જાણનાર છો (૮) આમ કહીને જે પ્રકારે કેટલે વનવાન આપો તે તમામ વતાત કહી મંજાવ્યો (૯) આ મંચાર કાનક રૂપ છે અને આપ તે કાનકને જોનાર અગર દ્રષ્ટા છો, વળી આપ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા સીતને ન્યાવનાર છો (૧૦) તે પશુ તમારો મર્મ (બેદ) જાણતા નથી તો બીજા તો આપને કદ રીને જાણી શકે ! (૧૧) જેને આપ જાણી શકો તેજ આપને જાણી શકે, અને આપને જાણે તે આપનાજ બની જાય છે. (૧૨) રહેવાનું ધામ [૧૩] જે જગ્યાએ સીતા તથા લક્ષ્મણ સંહિત વસે. [૧૪] જેના ઘરાણું (કાન) સમુદ્ર સમાન છે. જે સમુદ્રના તમારી કથા રૂપી સરિ (નદીઓ) નીચે તર વહે છે, છતાં જે કાન પુગતા નથી, તેમના હૃદય તે તમારા રૂપ ધામ છે.

તુલસીકૃત રામાયણમાંથી આવા ઉમદા વિચારોનું પાન કરીને, શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા ઉપર લીકા લખનાર તથા અદ્વૈત સિદ્ધિનો અન્ન લખનાર સ્વામીજી મધુસૂદનજી લખે છે કે—

જ્ઞાનન્દકાનને કાશ્યાં, તુલસીજીનેવસ્ત્થાં ।

કવિનામજરી તસ્ય, મત્કભ્રમરચુમ્બિલા ॥

અર્થ—કાશીરૂપી જ્ઞાન દે આપનાં વનમાં તુલસીદાસરૂપી જગમ વૃક્ષ છે. તે વૃક્ષનો કવિતારૂપી મોર છે. તે મોરના રસને ભક્તરૂપી બ્રમરો ચુરી રહ્યા છે.

૧૫શી નમહિ સુર શુરદિજ દેખી, પ્રીતિ સહિત કરી વિનય વિશેષી
કર નિત કરહિં રામપદ પૂજા, રામ ભરોસ હૃદય નહિ દૂઝા
ચરન રામ તીરથ ચલી બહી, રામ વસહુ તિનકે મનમાહિ
૧૬મંત્રગજ નિત જપહી તુઘારા, પૂજહિં તુમહિ સહિત પરીવારા

* * * *

૧૭તુમતે અધિક શુરહિં જિય બાની, સકલ ભાવ સેવહિ સનમાનિ

x + x x

૧૮તુમહિ છોક બનિ દસરી નાહિ, રામ બસહુ તિનકે ઉરમાહિ
૧૯જનની સમ બાને પર નારિ, ધન પરાય વિષતે વિષ ભારી

x x x x

૨૦રામ ભક્ત પ્રિય લાગહિ જેહિ, તેહિ ઉર બસહુ સહિત વેદેહી
૨૧ભાનિ પાતિ ધન ધર્મ બકાઈ, પ્રિય પરિવાર સદન સમુદાઈ
સખ તણી તુમહિ રહહિ લવલાઈ, તાકે હૃદય બસહુ રઘુરાઈ

રામ વનવાસ અને સુમન્ત દશરથ મિલાપ.

ઓ:—૧દેખિ સચિવ જય જીવ કહિ, કીન્હેસી હડ પ્રજામ

સુનત ઉઠે વ્યાકુલ નૃપતિ, કલ સુમત કહો રામ

ઓ —૨સુપ સુમન્ત દીન્ડ ઉરલાઈ, યુગત કણ અધાર જનુ પાઈ
સહિત સનેહ ાનીકટ બૈઠારી, પૂછત રાઉ નયન ાભરી વારી
૩રામ કુરુ કહ સખા સનેહિ, કહાં રઘુનાથ લખણ વેદેહી
૪આનેહુ ૨૨ કિ વનહિં સિધાયે, સુનત સુમન્ત નયન જલ ધાયે
૫શોક વિદલ પુનિ પૂછ નરેશુ, કહુ સીય રામ લખણ સદેશુ

---

૧૫ દેવતાઓ, ગુરુ અને બ્રાહ્મણોને જેમ જેવું સુસ્તક નમે છે. પ્રીતિ સહીત તેમને વિનય કરે છે. કર એટલે હાથ ઢાલે હમેશા, હે રામ ! તમારા ચરણની પુજા કરે છે. તથા જેને હૃદયમાં રામગીજ ભરોસો છે—ખીખીને નહી, જે પગે ચાલીને આપના તીર થોમા આવે છે તેઓના હૃદયમાં હે રામ ! તમે વસો ૧૬ જેઓ પોતાના પરિવાર સહીત

આપના નામનો જપ કરે છે તથા આપની પ્રભુ કરે છે. આ દેશભક્તિ પરિવારનો અર્થ કહી પ્રુત્તરિકા ' લેવા કરતાં, દશ હરીઓ અને અગ્નિમુખ મન લઇએ તો ઠીક અર્થ થાય છે [૧૭] તમારાથી પશુ મુને અધીક ગણી, સકલ ભાવ શેષ કરે છે તથા માન આપે છે (તેમનાં હૃદયમાં હે રામ ' આપ વસો) ૧૮ હે રામ ' તમને જોડીને જેમની બીજી ગતી નથી તથા ૧૯ પરનારીને પોતાની માતા સમાન ગણે છે અને પર દ્રવ્યને ભાંગેલા ભાગે વિષ ગણે છે ૨૦ તથા જેમને આપના ભક્ત વ્હાલા લાગે છે તેના હૃદયમાં આપ સીના સહીત વસે ૨૧ જાતી, પાંતી (એટલે શાખ, આબર) ધનની તથા ધર્મની બાકાત, કી પ્રત્યાદિક તથા ધરનાર તમામને તજ દઇ, તમાગમાં મગ્ન રહે તેમના હૃદયમાં હે રામ ' આપ વાસ કરો

રામને શ્રુતવેરમાં મૂકી સુમન્ત (સચીવ) પાછો અયોધ્યામાં આવ્યો અને રાજ્ય દશરથને મળવા ગયો ૧ સુમન્તે દશરથને ' જય શ્રવ ' કહીને હંડવત મણ્ડાપ કર્યાં, સુમન્તના આ શબ્દો સાંભળીને દશરથ બે આકળા ઉડ્યા અને બોલ્યા કે, હે સુમન્ત ' મ. ૧ રામ ક્યા છે, તે મને કહે ૨ રાજ્યને સુમન્તને હૃદયમાં ધારીને, જેમ છુટો કાષ્ટ આધાર થામી રાજ થાય, તેમ રાજ્ય રાજ થયા ૩ પાસે ૪ આખરમાં આસુ લાવીને ૫ હે પ્રીત સખા ! રામ કુજળ છે ને ? તથા રામ લક્ષ્મણ અને સીતા ક્યા છે તે કહે ૬ તેમને ફેરવીને પાછા લાવ્યા કે તેઓ વનમાં ગયા ? આ સાંભળતા સુમન્તની આંખોમાં અનુ આલ્યા ૭ શોકથી વીરવળ બચેલા દશરથે વળી પ્રુત્તરુ કે મને સીતા રામ તથા લક્ષ્મણનો સંદેસો કહે

રામ રૂપસુધી શીલ સ્વભાવ, સુમિરી સુમિરી ઉર શોચત રાઉ
 ૧૨૧ સુનાઈ કીન્હ વનવાસુ, સુનિ મન બાયેઈ ન હર્ષ હરાસુ
 સો સૂત મિહરત ગયે ન પ્રાણ, કો પાપી બડ મોહી સમાના
 દો—સખા રામ સિવ લખણ જહા, તહા મોહિ પહોંચાઉ

૧૦ના હિત આહત ચલન અળ, પ્રાણ ૧૧કહો સત જાઉ

ચો—૧૨પુનિ પુનિ પૂછત મત્રિકિ રાઉ, ૧૩પ્રોતમ સુવન સદેશ સુનાઉ
 કરકુ સખા સોઈ વેગે ઉપાઉ, ૧૪રામ લખણ સીય નેન દિખાઉ
 સચિવ ખીર ધરિ કહ મુઠ બાની, મહારાજ તુમ પડિન જાની
 વીર સુધીર પુરધર દેવા, સાધુ સમાજ સદા તુમ સેવા
 બન્મ મરણુ સખ સુખ હપ કોઆ, હાનિ હાલ પ્રિય મિલન વિયોઆ
 ૧૫કાલ કમ વશ હોઈ શુસાઈ, પરવશ રાત દિવસકી નાઈ
 ૧૬સુખ હર્ષહિ જડ હ બ મિલખાહિ, દોઉ સમધીર ધરહિ મન માહિ
 ૧૭ધીરજ ધરકુ વિવેક વિચારી, છાંડિય શોચ સકલ હિતકારી,

+ + x x

ચો—કેવટ કીન્હ બહુત સેવકાઈ, સો ૧૮ચામિની શૃંગવેર ગંવાઈ
 હેત પ્રાત વટ ખીર મગાવા, ૧૯જટા સુકટ નીજ શીશ બનાવા
 ૨૦રામ સખા તળ નાવ મગાઈ, પ્રીયહિ ચહાઈ ચડે રણુસાઈ
 ૨૧લખણ બાણ ધનુ ધરે બનાઈ, આપુ ચડે પ્રણુ આજસુ પાઈ
 ૨૨વિકલ વિલોકી મોહિ રણુવિરા, બોલે મધુર વચન ધરિ ખીરા

* * * *

૨૩રણુકલ તિલક ચલે હહિ જાંતિ, દેખેઉ ઠાઠ કુલિય ધરિ જાતી

* * * *

સુનત સુમત વચન નર નાહુ, ૨૪પરેઈ ધરણિ ઉર હારણુ હાહુ

૨૫તલકત વિકલ મોહમન માપા, માળ મનહુ મીન કહ બ્યાપા

* * * *

૮ ગાળ શોચ કરવા જાઆ ૯ રાગ્ય મેળવવાનુ સાક્ષીને જેને હરખ ન થયો તથા
 વનવાસ સાક્ષીને જેને હરાસુ (કુખ) થયુ નહોતું તેવા પુત્રનો વિચાર કરતાં પશુ આશ

આજુ ગયા નહીં તો હે સુમન્ત ! મારા જેવો કોણ પાપી ! ૧૦ નહીં તો ૧૧ સહ વાત
કહે છું ૧૨ વારવાર ૧૩ વ્હાલા રામના સદેશા સભાગાથો ૧૪ રામ અક્ષય તથા સીતાને
નજરે જોઈ તે કીર્તન બતાવો ૧૫ જેમ રાજા દિવમ બલાત્કારથી થયા કરે છે, તેમ
જન્મ, મરણ, સુખ, દુઃખ, ભોગ, કાંતી, બાલ, વ્હાલાના મેળાપ તથા વ્હાલાના વિયોગ,
કંઠ તથા કર્મને વસ છે. યુસાહ ! માનાર્થે કથું છે. ૧૬ પામર માણસ સુખથી (કર-
ખથી) હરખાય છે અને દુઃખથી દીલગીર થાય છે. ધીર પુરુષ તો એકેને સમાન ગણે છે
૧૭ માટે હે સર્વેનું કીત કરનાર રામજી ! વિવેકનો નિચાર કરીને ધીરજ રાખો, અને
તમામ શૈક્ષનો ભાગ કરો હવે રામજીના પ્રયાણની વાત કરે છે. પ્રથમ તખ્તાની તીરમાં
અને પછી ગંગાજીને કાંઠે શ્રુતવેરમા યુકામ કર્યો ૧૮ રાત્રી શ્રુતવેરમા કાઠી ૧૯ વસ્તુ
ખીર વાળમા નાખીને જટાનો મુકુટ બતાવ્યો ૨૦ રાત્રે પોતાના સખા કેવટ પામે નામ
મંજારી, સીતાને નાવમા બેસાડી પોતે પણ નાવ ઉપર ચડ્યા ૨૧ રાત્રીની આગા કાઠીને
લક્ષ્મણ નાવ પર ચડ્યા અને હાથમા ધનુષ્ય ધાણ સજા કર્યો, (સેવકે ભાવ બતાવ્યો)
૨૨ સુમન્ત કહે છે કે અને વ્યાઘ્રજી એછને રામચંદ્ર ધીરજ ધરીને મધુર વચન બોલા,
(હે સુમન્ત, પિતાને મારા પ્રજ્ઞામ તથા ગુરૂને પ્રજ્ઞામ, ભરત આવે ત્યારે તન, મન અને
ધનથી પ્રગ્નનું પાલન કરવાનું કહેજો-રામ દશગ્રની સેવા કરે તે મને પ્રીત છે, વીરે
વીરે) ૨૩ વજ્ર જેવી જાતી કરીને કુ ઉભો રહ્યો અને રામચંદ્રનું નાવ સામે કહો જવા
કીપડયું ૨૪ ધણું દુઃખ થવાથી રાજ પૃથ્વી ઉપર પડ્યા ૨૫ મોઝાસાના જાનું કીણ
પેટમા જવાથી જેમ માછડું તરફ છે તેમ ગળ દહારમય મન મોકળે થઈ થવાથી
તરફડવા માંધું.

एकद्वयसुमारुहा, गानावर्णा विहंगमाः ।

प्रभाते दिक्षु दक्षसु, यान्ति का परिदेवना ॥

એકે વૃક્ષપર બેઠાં ધણી જાતનાં પક્ષીઓ પ્રભાત થતાં ચારે તરફ વેરાઈ
જાય છે, તેમ એક કુટુંબમાં એકઠાં અબોલા મનુષ્યો, જોણે દેણ પૂરી થતાં,
જુદાં પડી જાય છે. [પરજમા પાણી પીવા એકઠાં અબોલાં પણ આ પ્રમાણેજ
એકઠાં થાય છે અને જુદા પડે છે.]

स्वचरिरचरीरिणावपि, भुतसंयोगविपर्ययो यदा ॥

विरहः किमिवानुतापयेद्, वद वासैर्विपर्ययेति, अतएव ॥ ૮૧ ॥

न पृथग्जनवच्छ्रुचो वक्ष, वसिनामुत्तम गन्तव्यमिति ।

इयत्तानુભર્ગા કિમન્તરં, यदि वायौ क्षितयेऽपि ते चक्राः ॥૯૦॥

(૧૩૫૧-આઠમો સર્ગ)

ધરિ ધીરજ ઉઠિ જૈઠિ ભુઆહ, કહું સુમંત કહો રામ કૃપાહુ^{૧૬}
કહો લખણ કહો રામ ^{૧૭}સનેહી, કહો પ્રીય પુત્ર વધુ વૈદહી.^{૧૮}
રંધિવિહું ન નારિ હૃદય અતિ બાની, સકલ કપટ અથ અવશુભ ખાની

(દશરથના મરણ પછી)

ભરતજીને વશિષ્ઠનો ઉપદેશ.

હો:—સુનહું ભરત ^૧બાવી પ્રબલ, ^૨બિલગિ કહે સુનિ નાથ
^૩હાનિ ^૪લાભ ^૫જીવન ^૬મરણ, ^૭યશ ^૮અપયશ વિધિ હાથ
ચો.—અસ વિચારી કેહિ દીજય ^૯દોષુ, ^{૧૦}વર્થ કાહિપર કીજય રોષુ
તાત વિચાર કરહું મનમાહિ, ચોચ ચોગ દશરથ નૃપ નાહિ
ચોચિય વપ્ર જો ^{૧૧}વંદ વિહિના, તનિ નિજ ધર્મ ^{૧૨}વિષય લવલીના
ચોચિય નૃપહિ જો નિતિ ન બાના, જેહિ ન પ્રભા પ્રિય પ્રાણ સમાના
ચોચિય વૈરય કૃપણ ધનવાનુ, જો ન અતિથી શિવ ભક્તિ સુભાનુ
ચોચિય શૂદ્ર વિષ્ણુ અપમાની, સુરખ માન પ્રિય જ્ઞાન સુમાની
ચોચિય પુની પતિ ^{૧૩}વચક નારી, કુટિલ ^{૧૪}કલહ પ્રિય ^{૧૫}પ્રભાવારી
ચોચિય ^{૧૬}મદુનિજ વૃન ^{૧૭}પરિહરધ, જો નહિ શરૂ ^{૧૮}આયસુ અનુસરધ
હો:—ચોચિય ^{૧૯}મહીજો મોહ વશ, કરે ^{૨૦}ધર્મ પથ ત્યાગ
^{૨૧}શોચાય ચતિ પ્રપચરત, ^{૨૨}વિગત વિવેક વિરાગ
ચો.—^{૨૩}વૈખાનસ સોધ શોચન ચોથુ, તપ ^{૨૪}વિહાય જેહિ ^{૨૫}ભાવે શ્વેચુ
ચોચિય ^{૨૬}પિશુન ^{૨૭}અકારણ કોષી, ^{૨૮}જનની જનક શરૂ બંધુ વિરોધી
^{૨૯}સજ વિધિ શોચિય પર અપકારી, ^{૩૦}નિજ તનુ ચોપક નિર્દય ભારી
ચોચિય ^{૩૧}લોભ નિરત રત કામી, ^{૩૨}સુર શ્રુતિ નિહક પરધન સ્વામી
^{૩૩}શોચનીય સખહી વિધિ સોધ, જો ન છાંડિ છલ હરિજન કોધ
ચોચનીય નહિ કૌશલ ^{૩૪}રાઉ, ^{૩૫}જીવન ચારિ દશ પ્રબટ પ્રભાહ

૨૬ દયાળુ રામ કયા જો ? ૨૭ પ્યારારામ ૨૮ સીતા ૨૯ બહા.

૧ કર્મની ગતિ પ્રબળ (બળવાન) છે ૨ વ્યાકુળ થકને ૩ હાની (અચોખ્ખા વાસીને)
૪ લાભ વનમા સુનીઓ તથા દેવ લોકોને ૫ સુગ્રીવ તથા વિકાસજીને જીવન મળ્યું ૬ દશ-
રથ તથા વાળીનું મરણ ૭ સીતા લક્ષ્મણ તથા ભરતને જ્યાં ૮ કેટલે તથા મથરાને અ-
પકારી ગળી ૯ કહ્યું ૧૦ નકામું કાના ઉપર રોષ (કોપ) કરીએ ૧૧ વેદ નહી
અજોશ (અજાણ) ૧૨ વિષયમાં પુરા ૧૩ પતિથી અવળી આલનારી ૧૪ કલાસ કરવામાં
તૈયાર ૧૫ હૃદય પ્રમાણે વર્તનાર ૧૬ વિદ્યાર્થી ૧૭ તજીને ૧૮ આજ્ઞા ન પામે ૧૯ શૂદ્રસ્થા-
નથી ૨૦ ધર્મનો રસ્તો તજી દે ૨૧ પાવો ત્યાગી થકને પ્રપચમાં ઉતરે ૨૨ બહા જ્ઞાન
અને વૈરાગ્યથી ૨૩ વાનપ્રસ્થ એટલે અહિં ૨૪ શુશ્રુષુ ૨૫ તજીને ૨૬ ભોગમાં
મૂડી થાય ૨૭ ચાડીઓ ૨૮ લેવારેવા વિનાનો કજીયો કરે તે જેમાં સ્વાર્થ અમર પરમાર્થ
જેક ન હોય ત્યાં માથું મારીને કજીયો કરવો તે દેવ લોકોનું કામ છે ૨૯ માતા પિતા ૨૯
મીળતું બચાવનાર ૩૦ પેટભરા ૩૧ લોભમાં લાગેલો અત્યંત ૧ કામી ૩૨ દેવતા તથા સામાન્ય
નીંદા કરનાર ૩૩ કપટ તજીને કરીજન ન થાય તો તે દરેક પ્રકારે શોચ કરવા લાયક છે.
૩૪ દશરથ ૩૫ જેનો ચક્ષુ યોગ સુખ તથા ચારે દિશામાં પ્રગટ છે

ભરતનીખાઠ મિલાપ.

ઝો—દેખિ ધ્રુવ તે 'કંદિનીજ નામ, કીન્હ સુનીચાદિ હંક પ્રણયુ
ભાનિ રામપ્રિય હીન્હ અરીયા, 'ભરતહિ કહેલુ પુત્રાઈ સુનીયા
રામ સખા મુનિ 'સ્વન્દન ત્યાગા, અલે ઉતરિ 'ઉમગત અનુરાગ
માવ ભતિ ચુંદનામ 'મુનાઈ, કિન્હ જુહાર 'મામ મહિ લાઈ

દો—કરત હંકવત દેખી તેહિ, 'ભરત હીન્હ ઉર લાય
'મનહુ લપણ સન હોટ લાઈ, હર્ષ ન હુદય સમાય

ઝો—હોટેઈ ભરત તાહિ અતિ પ્રીતી, 'લોક સિરાહી પ્રેમકી રીતિ
ધન્ય ધન્ય 'ધની મંગલ મુલા, 'સુર સિરાહી તેહિ વર્ષહિ કુલા
લોક નેહ 'સખ ભાવિહિ નીચા, 'અમુ છાંક હુઈ લેખય સીચા
તેહિ 'ભરિ અંક રામ લખુ ખાતા, 'મિલત પુલક પરિપૂરિત ગાત્ર
રામ રામ કહી ભે 'જમુહાદિ; તિનહિ ન પાપ 'પુજ સમુહાદિ
'પ્રહિ તો રામ લાય ઉરલીન્હા, કુલ સમૈત જગ પાવન કીન્હા
'કમ નાચા જલ મુરસરિપરર્ષ, તેહિ દો, કંહલુ શીશ નહિ પરર્ષ ?
'ઉલટા નામ જપત જગ બાના, વાદમીકિ ભયે જલ સમાના

દો—'જપત સવર ખલ મવન જક, પામર દોલ કીરાત
રામ કહેત પાવન પરમ, હોત ભુવન વિખાત.

રામ અત્રિ રૂપી મિલાપ.

ઝો—અત્રીકે આશ્રમ પ્રણુ ગએઈ, મુનત મહામુનિ હર્ષિત ભયઈ
'પુલકિત ગાત અત્રિ ઉઠિ પાયે, દેખિ રામ આતુર ચહિ આયે.
કરત હંકવત મુનિ ઉર લાઈ, 'પ્રેમવારિ દોઈ જન અન્હવાયે
દેખિ રામ છળિ 'નૈન જુહાને, 'સાદર નિજ આશ્રમ તળ આને
હરિ પુલ કહિ વચન મુહાયે, દિયે મૂલ દેહ પ્રણુ મન' ભાયે

દો—'પ્રણુ આસન આસીન, હરિ હોચન શોભા નિરખિ
સુનીવર પરમ પ્રવીન, ભેરિ પાણિ અસ્તુતિ કરત

ભરતજી અયોધ્યાવાસીયો, યુર વસિષ્ઠ તથા માતાજીને લાગે રામચંદ્રજીને ચિત્ત-
કુટખાં મલયા ખાટે નીકળ્યા. નીપાટે ભણ્યુ કે રામને મારીને નસાડી ચુકવા ભરતજી બધ
જે; તેથી ચેતાનું બચ્ચર તૈયાર રાખ્યુ. નિપાટે પ્રથમતો રામજી રીત પ્રમાણે બેઠ બેઠ ભરતજી
મળે. કો મિત્રાર કયો. ભરતના બચ્ચરમાં વસિષ્ઠનો રમ આગળ હતો. બેઠને નિપાટે-૧ પેલું
નામ કહીને વસિષ્ઠ સુનીને હંકવત પ્રણામ કર્યો. ૨ સુનીએ ભરતજીને નિપાટેની જોડણી

આપી. ૩ રથ. ૪ ધણાન પ્રેમથી ૫ પોતાનું ગાય પોતાની જાતિ તથા પોતાનું ગાય
જાણી દીકું ૬ વાંકી વળાને પ્રણામ કર્યાં' ભરતે, હરિશ્ચંદ્રે આપ્યા ૮ જાણે ૯ લોકો પ્રેમને
મહિમા આપ્યા ભાગ્યા. ૧૦ દેવો પશુ મહિમા આપ્યા ભાગ્યા ૧૧ દરેક પ્રકારે નીચ. ૧૨
એને અકલવાથી ખાંટ લેવી પડે ૧૩ ગાય બીડીને. ૧૪ મળતા શ્રાવણ ખડા થયાં. ૧૫
જોડાન કરે. ૧૬ ડમણ ૧૭ આ નિષાદને તો. ૧૮ આળાનું પાણી ગંગામાં ભળી જાય તો,
તેને કાણુ માયે ચડાવતું નથી ? ૧૯ 'મરા' 'મરા' કહેતાં ૨૦ આડાલ, ટેક.

ભરતજી શ્રી રામચંદ્રને ચિત્રકુટમાં ભેટીને પાછા વળ્યા પછી શ્રી રામચંદ્ર કેટલોક
વખત ચિત્રકુટમાં રહ્યા ત્યાંથી દક્ષિણ નગર આગળ વધ્યા સત્પુરપોને વાસ કરવા
જાનક નર્મદાનો કિનારો આવ્યો સત્પુરપો ત્યાં સામાટે વાસ કરતા હશે ? તે સળખા
ભઈદરિ કહે છે. તે સાંભળો—

શાઈલવિકીત વૃત્ત.

રથ હર્ષતલં ન કિં વસતયે, શ્રાવણ ન ચેચાદિકં ?

૧૩ વા પ્રાણસમાસમાગમમુખં, નૈવાધિકં પ્રીતયે ।

કિંતૂશ્ચાંતપતતપતંગપવન-વ્યાલોહદીપાંકુર-

નગ્રવાચ અલભાકલથ્ય સકલં, સન્તો વનાન્તં ગતાઃ કદશ્ચ

અર્થ—રહેવા માટે શુ સુદર મહેલ નથી / છે—છતાં—વિજો—અગર મોટા મોટા રાજાઓ
મહેલને તજીને વનમાં વસવા જાય છે. માંભળવા હાથક શુ સારા સારા રસીક માથેનો
નથી / છે—છતાં—સત્પુરપો જનમાં જઈ સતોની વાણી સાંભળે છે. પ્રીતિમાં પ્રાણુથી પશુ
અધિક એવી જોના સમાગમ શુ તેઓને નથી / છે—છતાં સતોના સમાગમનું શ્રુતિ સેવામાં
સત્પુરપો વનમાં જાય છે. દીવાને જોઈને પેલા જાનેલા અને તેથી આમ લેમ જડતા પત-
ગ્રીઆના પવનથી, હોલતી દીવાની જ્યોત સરખા, તે તમામ (મહેલનાં—જોનાં—અગર
અવહારના) સુખો, સુખીક છે એવો પાંકા વિચાર કરીને, સત્પુરપો વનમાં ગયેલા છે.

જગા નર્મદા વિગેરે પવિત્ર મોટી નદીઓના તટ ઉપર રહીને સત્પુરપો કેવુ જીવન
માગતા હશે, તે પશુ સાંભળો—

રુચિરાવૃત્ત.

પાણિ. પાત્ર પવિત્ર, જમણુપવિત્ર, કૈશ્વમણ્યમણં

વિસ્તારિયું વન્નમાશા,—સુદશકમમલ, તદ્વપમસ્વપમૂર્તી ।

એમાં નિ.સંગતાગી—કરણુપચિણ્ણિતિ, સ્વાત્મસ તોપિણ્ણિતે

ખન્યાઃ સન્મસ્તદેન—વ્યતિકરનિકરા, કર્મ નિર્મૂલ્યનિત ॥

અર્થ—જેમની પાસે કાચ રૂપી પવિત્ર પાત્ર છે બીજા માગવાથી ન ખુટે એવું અમ
મળે.—(દરેક રૂપ જુલોની મારફતે જોતા તથા પુષ્પનો અહાર આપ્યાન કરે છે.) દશ
ક્રિયાઓ રૂપી મોટું વન્ન છે, પૃથ્વી રૂપી નિર્મળ અને વિશાળ પથારી છે, જેઓએ નિર્મ-
જ્ઞતાનો અગ્રીકાર કર્યો છે, જેઓએ પોતાના આત્મામાં મતોષ માન્યો છે, જેઓએ દીનતાના
વ્યુદયોને એટલે કુદ્યોએ ત્યામ કર્યો છે. આવા માગસાળી પુરુષો કર્મોના તદન નાશ
કરે છે.—એટલે મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે

૧ મોગ્ય, હિમ, કૃષ્ણ, રૂપ, પ્રેમના આસુથી રામ, કથમણ્ણને નવચંદ્ર, ૨ આંખ કુદી ગઈ.
૪ પ્રેમથી ૫ મન ભાવના ૬ આસન ઉપર બીરાજેલા રામચંદ્રને એકી નજરે નીકળીને પરમપતિ

૭૬—^૧જામિ ભક્ત વચ્ચે, ^૨કુપાણી શીલ કોમલ;
^૩જામિ ત પદાચુલ, ^૪જામિનાં સ્વધામકં
^૫નિકામ ^૬૧૦૨યામ સુદર, ^૭૧૧ભવાચુનાય મંદર
^૮મુદલ ^૯૧૩૦૪ લોચન; મહાદિ દોષ ^{૧૦}૧૩૦૪
^{૧૧}૧૩૦૪ જાહુ વિક્રમ, ^{૧૨}૧૩૦૪ પ્રમેય વેલવ
^{૧૩}૧૩૦૪ વ્યાપ સાયકં ^{૧૪}૧૩૦૪ ત્રિલોક નાયક
^{૧૫}૧૩૦૪ વંશ ^{૧૬}૧૩૦૪ મંડન. ^{૧૭}૧૩૦૪ વ્યાપ મંડન
^{૧૮}૧૩૦૪ સંત રંજન, ^{૧૯}૧૩૦૪ સુરાદિ વૃન્દ ભજન
^{૨૦}૧૩૦૪ વેદી વહિત ^{૨૧}૧૩૦૪ અભાદિ દેવ સેવિત
^{૨૨}૧૩૦૪ વિશુદ્ધ યોધ વિચક, ^{૨૩}૧૩૦૪ સમસ્ત દુષ્ણપદ
^{૨૪}૧૩૦૪ જામિ ઇન્દિરા પતિ, ^{૨૫}૧૩૦૪ આકર સતા ગતિ
^{૨૬}૧૩૦૪ સશક્ત સાતુજ, ^{૨૭}૧૩૦૪ શશીપતિ પ્રિયાદુજ
^{૨૮}૧૩૦૪ પ્રિયેવ ચે નય, ^{૨૯}૧૩૦૪ જામિ હીન મત્સરા
^{૩૦}૧૩૦૪ પ્રતન્તી નો જાવાણવે, ^{૩૧}૧૩૦૪ વાચ સકુલે
^{૩૨}૧૩૦૪ વિવિકત વાસિન; સદા, ^{૩૩}૧૩૦૪ જામિ સુકત ચે સુદા
^{૩૪}૧૩૦૪ નિરશ ઇન્દ્રિયાદિકં, ^{૩૫}૧૩૦૪ પ્રયાંત તે ગતિ સ્વકં
^{૩૬}૧૩૦૪ વૈક મહુત પ્રભુ, ^{૩૭}૧૩૦૪ નરિક મધરં વિશુ
^{૩૮}૧૩૦૪ મહુદુરં ચ શાશિત, ^{૩૯}૧૩૦૪ તુરીયમેવ કેવલં
^{૪૦}૧૩૦૪ જામિ જાવ વલ્લભ, ^{૪૧}૧૩૦૪ કુચેગિના ચ દુલ્લભ
^{૪૨}૧૩૦૪ સ્વજાતિ કદંબ પાદપ, ^{૪૩}૧૩૦૪ સમસ્ત સેવ્ય મન્વલં

(માનવદેહ ધારણ કરીને જે કરવાનું છે તે ક્યું માટે પવિત્ર) એવા અરિએ પાણી (હાથ) બોલીને સ્પર્શ કરી તે નયુ છુ ૮ કોમળ શીલ વાળા ૬ નિષ્કામ જીવેને પોતાનું ધામ આપનાર આપના ચરણને કું બજુ છુ ૧૦ અત્યંત ૧૧ અમાર રૂપી મયુરને મથવામા મંદરાચળ રૂપ ૧૨ પ્રકૃષ્ઠીત કમળ સરખી આખોવાળા ૧૩ હોડાવનાર ૧૪ જાયા બળવાન હાથવાળા ૧૫ ધણી સંકિતવાળા ૧૬ જાયા. બાજુ અને ધનુષ્ય ધરનાર ૧૭ ત્રેલોકને ધારણ કરનાર ૧૮ સુખવંશ ૧૯ સજ્જગારરૂપ ૨૦ સદા શીયના ધનુષ્યને તોડનાર ૨૧ મોટા સુનીઓ તથા સંતોને રાજ કરનાર ૨૨ અસુરોના રોગને તોડનાર ૨૩ કામદેવના કનુ એના મહારે વટેલા ૨૪ અક્ષાઃ સ્પર્શ દેવેએ સેવેલા ૨૫ શુદ્ધતાનમ જીવન ગાળનાર ૨૬ સર્વે કુજોને હરનાર ૨૭ હાથોમાં પતિને નયુ છુ ૨૮ સંજ્ઞા સચુકરૂપ તથા સંતોની ગતિરૂપ ૨૯ સીધા તથા સજ્જગ સહીત આપને બજુ છુ ૩૦ હંદના નાનાભાઈ વામન અવતાર રૂપે ૩૧ અસરનો ત્યાગ કરીને જે આપના ચરણને સેવે છે ૩૨ તેઓ દુષ્ટ વાસનાઓરૂપી કૃતકૃથી હિંજળતા તરંગવાળા જવસાગરમાં પડતા નથી ૩૩ એકાંત વાસ સેવેને તથા ઇન્દ્રિયાદિકના રસને તજીને જેઓ પ્રેમથી સુકિતને માટે આપને બાજે છે તેઓ ૩૪ સ્વરવરૂપ (અક્ષ) અમર પોતાની ગતિને પામે છે ૩૫ આપ એક અજુત પ્રભુ છે ૩૬ જેટા સહીત આપક પ્રભુ છે ૩૭ જગતના શુર રૂપ (ગીતામાં જન્મા છે તે) તથા અનિમશી કટ મહુ અસરવાળી થર એકલે તુરીયા અવસ્થા રૂપ ૩૮ ભક્તિ જાવ જીવ પ્રેમ રાખનાર ૩૯ એકાંત એકીને ન મલે તેવા ૪૦ આપના ભક્તોને કરપરૂપ ૪૧ તથા તથામને સેવવા એકાંત

૪૩ અનુપરૂપણપતિ, નતોહસુર્વિભાપતિમ
 ૪૪ પ્રસીદ મે નમામિ તે, પદાભજ ભક્તિ રેહિ મે.
 ૪૫ પઠન્તિ ચે સ્વયં હ્રદ, નરાદરેણુ તે પદં
 મજન્તિ નાત્ર શશયસ્ત્વદીય ભાવ ચ મુતં

દો—વિનતિ કરી સુનિ નાય શિર, કહ કર બોરિ બહોરિ

૪૬ શરણુ સરોરૂહ નાય જનિ, કમહું તજે મતિ ચારિ

સો—૪૭ જન્મ જન્મ તવ પદ સુખકદા, બઢે પ્રેમ ચકોર નિમિ ચદા

દેખી રામ સુનિવિનય પ્રણામા, ૪૮ વિવિધ ભાંતિ પાયઉ વિશ્રામા

૪૯ અનસુયાકે પદ ગહિ સીતા, મિઢી બહોરિ સુશીલ વનીતા

૫૦ જો સિય સકલ લોક સુખ કાતા, અખિલ લોક પ્રહ્લાદકકિ માતા

x

*

*

*

માતુ પિતા જાતા હિતકારી, ૫૧ મિત સુખ પ્રદ સુન રાજકુમારી

૫૨ અમિત દાન ભાર્તા વેદેહી, અધમ સો નારી જો સેવ ન તેહી

૫૩ પ્રીતજ ધર્મ મીત્ર અરૂ નારી, આપદકાલ પરિખિયે ચારી

બુદ્ધ રોગવશ જડ ધન હીના, અધ બધિર કોષી ૫૪ અતિહીના

એસેહું પતિકર કિય અપમાના, નારિ પાવ યમપુર દુખ નાના

૫૫ એકે ધર્મ એક જત નેમા, કાય વચન મન પતિ પદ પ્રેમા

*

*

*

*

સો —૫૬ સહજ અપાવનિ નારી, પતિ સેવત મુજા મતિ લહહિ

ચશ ગાવત શ્રુતિ ચારિ, અજહું તુલસી હરિહિ પ્રિય

*

*

*

*

સો —૫૭ કહિન કાલમલ કોશ, ધર્મ ન જ્ઞાન ન યોગ જપ

પરિહરિ સકલ ભરોસ, રામ ભજહી તે અતુર નર

૪૩ આપકે જે અનુપમ રૂપવાળા અને વળી રાગ અને સીતાજીના પતિ છે તેમને નમસ્કાર કરે છુ ૪૪ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ હું આપને નમુ છુ અને આપના ચરણની ભક્તિ આપો ૪૫ જે ભક્ત ભક્તિ સહિત આદરથી આ સ્તુતિનો પાઠ કરશે, તેઓ આપના પદને પામશે તેમા શ્રદ્ધા કરવી નહીં ૪૬ હે નાય ! આપના ચરણારવિન્દ મારી મતિનો ત્યાગ કરે નહીં એવી કપા કરો

૪૭ જેમ ચકોરનો પ્રેમ ચક્રમા વધ્યા કરે છે, તેમ મારો પ્રેમ જન્મોન્મોજ્મ જોડશે ૬૭૬ ૬૭૭-પળે પળે-આપના ચરણારવિન્દમા વધ્યા કરે ૪૮ ધણી પ્રકારે રામચંદ્ર રાજ થયા ૪૯ હવે સીતાજી તથા અનુસુયાના મેળાપની વાતો થાય છે ૫૦ જે સીતા સકળ સમારને સુખ આપનાર છે તથા આમા પ્રહ્લાદજીની માતા છે (અહીં) માતાનો મહીમા

પોતાના પિતાની સાથે ખતાવ્યો છે એટલે પ્રભુને તજીને એકલી દેવીની ઉપાસના કરવી નહીં આગળ જાહી મહી રાવણનું દ્વેષાન આપમે તેઓ પ્રભુને તજીને દેવી ભક્તો જન્મ લેતા. હવે જનુમુખા સતિ સીતાને ઉપદેશ આપી, પોતાના બ્રાહ્મણ ધર્મની ભંગી કરવે છે. ૫૧ શોક મુખ આપનાર છે ૫૨ ધણું-ખુટે નહીં તેવું-મુખતા રસીઓને પતિ તરફથી મળે છે એ માટે પતિને ન સેવે તે અપ્રમત્તી છે ૫૩ કીરજ, ધર્મ, મીઠા અને સીની પરિક્ષા આપતિ કાળમાં થાય છે બમણીઓ કરાવે, સાકળા કરાવે ત્યારે તો સી ઉનાં ઉના ફાળસાવ નમાડે, પણ જ્યારે પતિને આપતિ છે. તે વખતે ખમા ખમા કરે, તે સીઓને ખન્ન છે. ૫૪ ધણી ગરીબ ૫૫ સીઓને માટે એકજ ધર્મ, એકજ જીવ અને એકજ નિયમ છે તે એ કે કામા, વાણી અને મનથી પતિના ચરણમાં પ્રેમ કરવો-તેની આજ્ઞા પાળવી, ભાષ્ય વાતની એક વાત-પતિની ઉત્તરિ તથા પતિ ગજી રહે, એજ સીઓનો મોટામાં મોટો ધર્મ છે પતિની આજ્ઞાનો ભંગ એ સીના સુખનો ભંગ અને પતિની આજ્ઞાનું પાલન તે સીના દુખનો ભંગ છે આ વિષયને વધારે ચુચ્છા કરતાં સાત મત્રો તેઓના ખાસ કલ્યાણ માટે નિચે ખતાવુ છું બમ આટલું, કરે તો જગત્પ્રા કાલી દેશીય રહે. મેઘ-મંદીરને માઠનારી દરેક બેનાને આ નીયમે વર્તનમાં મુકવા પ્રયત્ન કરવો એકજ. એજ અમારી સાચી મેવા છે

૧ પતિની આજ્ઞા એજ સીઓના જીવનનું મુકાન.

૫૬—પ્રથમ પતિના વચનો પાળી વિનય કરી વરા કીધી,

પછી તો જાણે પોતે પતિને વેચાતો કરી લીધીરે.

ધણીની માનેતી ધારેલો અર્થ સુધારે,

શીના ગાઠવા ભરમાં દોળે કોઇ ના પુછે કયાવેરે-ધણીની (કે ૬ ડા.)

હજારો કલાસના મુળ તપાસીએ તો જણાય છે જે, પતિ કાંઈ કહે, સી કાંઈ કરે, પછી સસાર દુઃખમય થાય, તેમાં જગએ નવાઈ જેવું નથી. બાજરી વાણીએ અને મહત્ત્વ સજાય તેમ નથી. પતિની સેવા ચાકર નોકરને પણ અપાય નહીં

૨ સો સાથે હળી મળી રહેવા માટે સહનશીલતા રાખવી અને જ્યાં કાંઈ સંબંધ ન હોય ત્યાં આંખ આડા કાન કરેવા.

૫૭—અણુ આગળ અમલણુ થઇએ, તરવ લઇએ તાણી,
આગલો થાય આગ, તો આપણે થઇએ પાણી

સામાનો સુઠો જાણી ભીષા પછી, આપણાથી તેનું કમ કરી કસાય, તો કરવું. તેમ ન જાની કોકે તેવું હોય, તો ના પાડી દેરી, ના પાડ્યા પછી તે પેદ કુટે, તો પણ જવાબ દેવો નહીં. સહન કરી લેવું.

૩. “મદદા સહન મુખ મુળ છે મદદા વિના જાણું છું છે.” ભગ. ગી. ૧૭-૨૮
- જે કામ કરે તે પૂર્ણ શ્રદાથી કરતાં શીખવું. કોઈ વાત સાંભળ્યા અગર જોયા પછી ઠીક છે, અગર અઠીક છે. તેના સમાધાન માટે પૂર્ણ વિચાર કરવો. વિચાર કરતાં જીવન જાણાય તો શ્રદા કરવી. પોતલા થવાની જરૂર નથી, દેખાડેથી કરતાં જરાએ શીખવું

નહીં-ચિત્તાર કરતા જરૂર શીખવુ. આપણે બેટા નથી પણ માણસ છઈએ થોડું કરો પણ સાર કરો.

૪ ખોટાં કામને સુલતવી રાખતાં શીખવુ કોઈના સાચા જુદા સાંભળ્યા હોય. ખસી જડવાનું મન થાય, તો મનને દબાવતા શીખવુ -ખોટા કંઈઆ અટકા જરૂર, અને અને ત્યાં સુધી “ દ્રેષ્યનો બહારો દ્રેષ્યથી ન લેતાં પ્રેમથી લેવો. ” તે ભલે દ્રેષ્ય કરે અને તેનું લોહી બાળે આપણે આપણું લોહી બાળવું નહીં “ શાંતી અને પ્રેમ આરોગ્યતા આપનાર છે ”

૫ “ સંતોષીને શાંતી ન્યૂન, સંતોષીને પુરજી પુન્ય ” હાય આય કરી હજારો દાગીના પહેરે, પણ સંતોષીને જે સુખ છે તે સુખ ક્યાંય નથી સ્ત્રીઓના મોટામાં મોટા રાજગાર સંતોષ અને સદાચરણ છે. નહીં સ્ત્રીઓ પહેરી ઓઢીને મરી ગઈ પણ છાણના કીડાને જેમ કોઈએ જાણ્યો નહીં તેમ તેનું જીવન પણ છે “ ધન્ય ધન્ય ગંગાબાઈની વાળી સવા વાલ થયા વનમાળી ” એવા ધન્ય ધન્ય કોઈ શેઠ અમર રાજની રાણીના ચંદનહારને અમર એરી મને મળ્યા નથી શોભતું પહેરાય, સાપડતું ન પહેરાય, કોથીમાના ધરમા એરી મ હોય, પણ પહેરાય નહીં સાદું જીવન સુખમય છે. વળી તેમાં પ્રજા તથા પતિની સેવા થઈ શકે છે.

૬ આયસ એ સ્ત્રીઓનો કદો શત્રુ છે ત્યાં જાય ત્યાં કામ કરનાર સ્ત્રીને સત્કાર અને આજીવ્ય સ્ત્રી સગી હોય, તો પણ ક્યાંએ અહીંથી દળે, એમ મોના મનમાં થાય છે ” કામ એ કામજી છે ” સામાને વસીકરણનું તાવળ છે, વળી કામ કરવાથી શરીર મારૂ રહે છે-તેમજ વિધવાના વિચારો નવરા બેઠા બહુ ઉપજે છે. કામમાં કાંઈ માદ આવતું નથી

૭ પુરૂષ વર્ગ (તેમાં પણ ખામ પતિ) બહારથી ધેર આવે, ત્યારે અને ભોજન કરવા બેસે ત્યારે શાંતીનું બહુજ પાલન કરવું, અને જે કામ બનાવ તે રાજી થઈને કરવું, દુઃખદાયક વાર્તા હોય તો પણ તે વખતે જરાએ છેકવી નહીં “ જીવનનો આધાર ચિત્તારિતિ તથા ભોજનની ઉપર છે. ” આ મત્રા વર્તનમાં મુદ્દયા પછી સ્ત્રીનું જીવન અમૃતમય થાયજ. ૮+૫ તો ૧૩ જ થાય તેમાં શકાનું કારણ નથી. અને પુરૂષોને પણ સુખમય જીવન મળવાથી તેઓ ધધાર્યાં સારૂ લક્ષ આપી શકે.

૫૬ સાધારણ રીતે સ્ત્રી અપવિત્ર છે, અને પતિની સેવાથી શુભગતિ મળે છે. એમ ચારે વેદ મજા થાય છે તેના કપ્પાતરૂપે તુલસી એ પુર્વ જીવતારમાં ૪ દારૂપે પતિવ્રતાનો ધર્મ ખાલ્યો હતો તેથી કંઈ સુધી પ્રભુને ધણાજ ઠંડાયા છે.

૫૭ પાપોના સમુદાય હઠકલતા કળીયુગમાં ધર્મ, જ્ઞાન, મોક્ષ અને તપ નથી એટલે તે બની શકે એવું નથી (માટે) તમામનો બેરોસો ઊડીને રામને બાજુ લે ચતુર નર છે.

રામ સુતીશ્વર મિલાપ.

શ્રી — સુનિ અગત્ય કર શિષ્ય 'સુખના', નામ સુતીશ્વર 'રતભગવાનના
મન કમ વચન રામ પદ સેવક, 'સપનેહુ આન ભરોસ ન દેવક
'પ્રભુ આગમન શ્રવણ સુનિ પાવા, કરન મનોરથ બહુ વીધી 'ધાવા
'હે વિધિ દીનબધુ રઘુરાયા, 'મોસે શઠપર કરિહકિ દાયા ?
'સહિત અનુજ મોહિ રામ સુસાધ, મિલિહકિ નીજ સેવકેકી નાઈ ?
'૧૦ મોરે છય ભરોસ દહ નાહિ, ભકિત ન વિરલી જ્ઞાન મનમાહી
નહિ સતસય યોગ જપ યાગા, '૧૧ નહિ' દહ ચરણ કમલ અનુરાગા
'૧૨ એક બાનિ કરેણા નિધાનકી, કો પ્રિય બાકે યતિ ન આનકી

છં. — સોઈ પરમ પ્રિય અતિ '૧૩ પાતકી, જિન કમહુ પ્રભુ સુમીરણ કીયો
તે આજ મેં નીજ નેન દેખો, '૧૪ પુરિ પુલકિત હિય ભરો
મે પદ સરોજ અનેક સુનિ. '૧૫ ઉર ધ્યાન કમહુકે આપકી
તે રામ શ્રી રઘુવંશ મણિ પ્રભુ, '૧૬ પ્રેમ તે સુખ પાવહી

દો. — પત્તાગારિ સુનિ પ્રેમ સમ, ભજન ન દુસર આન
યહ વિચારી '૧૭ પુની પુની સુનિ, કરત રામ શુભ આન

ચો. — હોઈકિ સફલ આજમમ '૧૮ લોચન, દેખિ, '૧૯ વદન પંકજ '૨૦ ભવ મોચન
'૨૧ નિર્ભર પ્રેમ મગન સુનિ રાની, કહિ ન બલ્ય સો દશા લગાની
'૨૨ વિશિષ્ટ વિદિશો પથ નહી સુઝા, કો મેં ચલેઈ કહો-નહી છુબ
કમહુકે ફિર પાછે પુનિ બાઈ, કમહુકે નૃત્ય કરે શુભ ગાઈ
'૨૩ અવિરલ પ્રેમ ભકિત સુની પાઈ, '૨૪ પ્રભુ દેખકિ તરે જોટ છુકાઈ
અતિશય પ્રીતિ દેખિ રઘુવીરા, '૨૫ પ્રગટે જૂઠય હરણુ ભવ પીરા
'૨૬ સુનિ મગ મોઝ અચલ હોઈ વેસા, પુલકે શરીર પનસ ફલ વેસા
તમ રઘુનાથ '૨૭ નિકટ અલિ આયે, દેખિદશા '૨૮ નિજ જન મન ભાયે

અગત્ય કથિને ઘેર સુતીશ્વર નામના શિષ્ય હતા તે બધી ઉઠ્યા ત્યારે યુરને દેખ્યા
આપવા લાગ્યા યુરને તે દેખ્યા લેવા ના પડી. ધણે આગ્રહ કર્યો ત્યારે યુની બોલ્યા કે
“રામાવતાર થઈ ચુક્યો છે અહીં દક્ષિણમાં ત્યારે તેજો આવે ત્યારે દેખ્યામાં તમે તેને
મારી પાસે લાવતો” આ સાંભળી સુતીશ્વરની ભકિત ભગત થઈ. ક્યા પ્રકારે તે રામજીને
મળે છે તે આ પ્રસંગ છે. ૧ ચતુરર ભગવાનમાં પ્રેમ રાખનાર. ૨ સ્વપ્નામાં પણ ભીષ્મ
ઉપાસના નહીં ૩ રામનું આવડુ સાંભળીને ૫ દોઢયા ૬ હે વિધાના ૭ મારા બેઠા કહ
કેપર ૮ ભક્તમણુ સહીત ૯ પોતાનો દાસ ગણીને મળતો ૧૦ મારા જનમાં દહ ભરોસો

નથી. કારણકે મારે કહિત વૈરાગ્ય અમર જ્ઞાન કંઈ નથી. ૧૧ અરજી કમળમાં ૬૬ પ્રેમ પશુ નથી ૧૨ જેને બીજી મતિ ન હોય એટલે જેમાં અનન્ય ભાવ હોય તે રામજીને પશુજી બહાર છે, એવું કૃપાના ભગવદ્ એવા રામચંદ્રજી વચન છે ગીતાના ૯-૨૨ ચોક્કસા માં કૃષ્ણ પશુ કહે છે કે અનન્ય ભાવથી મને બળે છે તેના યોગદ્વેમની મને શીકર છે. આગળ ૯-૨૯ માં કહે છે કે “મારે કોઈની સાથે રામદેવ નથી, પશુ જે મને કહિતથી બળે છે તે મારામા અને હું તેનામા વર્તું છું ૧૩ પાપી ૧૪ ગાત્રોના રૂવાણ ઉભાં થયા અને હૃદય કારાણ આગ્યુ ૧૫ ધ્યાનમાં કહી ૧૬ પ્રેમથી સુખ આપે છે ૧૭ પત્રગણ અરી એવા છે ગરૂડજી! પ્રેમના જેવું એકે ભગવન નથી ૧૮ વારવાર ૧૯ આંખો, નેત્રો ૨૦ કમળ સરખું સુખ ૨૧ યસારના ભયથી હોડાવનાર રામચંદ્રજી કમળ સરખું સુખ ૨૨ ઉકારાણ બતા પ્રેમમાં છુટી જતા, હે ભવાની તે દશાના વખાણુ હું કરી શકતો નથી. ૨૩ કંઈ દીકરા અમર કરો પુણી છે તેનું જ્ઞાન રશું નહીં હું કાણુ અને કયા જાઉં છું તે પશુ જુઝ્યા, ૨૪ અત્યંત પ્રેમ બહુણી ૨૫ જેને રામચંદ્ર (તરૂંઓટ) ઝાડને એકે મંતાઈને બોલા લાગ્યા ૨૬ જન્મ મરણના ફેરાના કુખ કાપનારા રામજી સુતીશ્વરના હૃદયમાં પ્રવેશ થયા મુની રસ્તામાં અચળ મળેને મેસી ગયા, તેના રોમાંચ ફનસના કાટા જેવા કેખાયા ૨૮ પાસે રહે પોતાના કાકત ઉપર પ્રસન્ન થયા

આત્મા પ્રાણજીની ખીરજી—

કા ચિન્તા યય જીવને યદિ હરિર્, વિશ્વમયો ગીયતે ।

નો ચેદર્થકજીવનાય, જનનીસ્તન્યં કથં નિઃસરેત્ ॥

इत्यालोच्य मुहुर्मुहुर्यदुपते, कक्षीपते केवलम् ।

ત્વસ્પાદામ્બુજસેવનેન સતતં, કાલો મયા નીયતે ॥ ૧ ॥

पत्रं नैव यदा करीरविटपे, दोषो वसन्तस्य किम्

નોલ્કોપ્યવલોકતે યદિ દિવા, સૂર્યસ્ય કિં દુષણમ્ ॥

वर्थं नैव पतेषु चावकमुत्से, मेघस्य किं दूषणम्

યત્પૂર્વં વિદ્યાના લલાટલિખિતં, તન્માર્જિતં કઃ ક્ષમઃ ॥ ૨ ॥

૩૦ પરેઈ કપુટ ઇવ ચરણુનલાગી, ૩૧ પ્રેમ મગન યુનિવર બક બાગી
૩૨ શુભ વિચાર મહિ લીયે ઉઠાઈ, ૩૩ પ્રમ પ્રીતિ રાગે ઉર લાઈ
યુનિકિ મિલત અસ સોહ કૃપાલા, ૩૪ કનક તરફિજગુ એટ તમાલા
રામ વહન વિલોકિ યુનિ ૩૫ કાકા, માનહુ ચિત્ર માંજ લિખ મહા

દો — તબ યુનિ હૃદય ધીર ધરી, ગહિ પદ બારહિ બાર
નિજ આશ્રમ પ્રભુ આનિ કર, પૂબ વિવિધ પ્રકાર

ઓ — કહ યુનિ પ્રભુ મુન વિનતિ મોરી, અસ્તુનિ કઈ ૩૬ કવન વિધિ તોરી
મહિમા ૩૭ અમિત મોરિ મતિ ઘોરી, ૩૮ વી સનમુખ અધાત ઉભોરી
૩૯ સ્વામ તામ રથ દામ શરિર, ૪૦ યુકેટપરિધન યુનિચીર
૪૧ પાણિ આપ શર કટિ તુલ્કીર, નૌમી નિરંતર શ્રીરતુચીર
૪૨ મોહ વિધિન ધન દહન દુશાન, સંત સરોરૂક કાનન ભાન
૪૩ નિશિચર કરિ બૃથ મૃગરાજ, ૪૪ ત્રાતુ સદાનો ભવ ખજ બાજ
૪૫ અરૂણ નયન રાજીવ મુવેશ, સીતા નૈન અકોર નિશેશ
૪૬ હરહૃદ માનસ રાજ મરાલ, નૌમિ રામ ઉર બાહુ વિચાર
૪૭ શશય સર્પ અસન ઉરગાદ, ૪૮ શમન સકલ સતાપ ૪૯ વિપાદ
૫૦ ભવ લાંબન રંબન સુર મુથ, ત્રાતુ સદાનો ૫૧ કૃપા વરૂથ
૫૨ નિર્જુલ સગુણ વિષમ સમરૂપ, ૫૩ જ્ઞાન ગિરા ગોલીત ૫૪ મનૂપ
૫૫ અમલ ૫૬ અમિલ મન ૫૭ વલમ પાર, નૌમિરામ ૫૮ ભજન મહિ બાર
૫૯ ભક્ત કદપ પાદપ આરામ, તબૈન કોષ લોભ મહ કામ
અતિ ૬૦ નામર ભવસાગર સેતુ, ૬૧ ત્રાતુ સદા દિનકર કુલ કેતુ
અતુલિત ભુજ પ્રતાપ બલધામ, ૬૨ કલિમલ વિગુલ વિભંબન નામ
૬૩ ધર્મ વર્મ ૬૪ શર્મદ યુજ આમ, ૬૫ સતત સંતોનેતુ મમ રામ
વિદિપિ ૬૬ વિરજ બાપક અવિનાશી, સગકે હૃદય નિરંતર વાસી

પ્રથમ હરનાં રામ લક્ષ્મણ અને સીતાના દર્શન થયા. પછી રાગે પાસે આવી
જ્યાંયા પશુ આંખ ન ઉઘાડી ત્યારે મનુષ્ય સ્વરૂપના દર્શન કરાવ્યાં. એટલે સુતીશ્વરે
જ્યાં ઉઘાડી ત્યાં સામેજ રામ લક્ષ્મણ તથા સીતાને જોવાં ૩૦ બાકી (૬૬) બાકી
અરજુનાં પદ્યા ૩૧ પ્રેમનીલામાં અચ્યુર ૩૨ લાંબા હાથથી રાગે સુતીશ્વરને ઉઘાડી એટ
મનુષ્ય પ્રીતિથી હરનાં આંખ ૩૩ બાજે સોનેરી રથને તમાચનું રમણેશ્વર. ૩૪ વિનયાં

આગેખ્યા હોય તેવા બનીને જોવા લાગ્યા. ૨૫ કબ રીતે ૩૬ અથામ અને મારી કુદિ-
 થોડી ૩૭ બજી સુધી સામે પતંગીયુ ૩૮ કાળા કમળ સરખું અને વીજળી જેવું અળકાદ
 મારતું સરીર. જટાના યુગલવાળું અને વલકલ વચ્ચેને પહેનાર ૩૯ હાથમાં ધનુષ્યખાણવાળા,
 અને કમર ઉપર (વૃષ્ણ) ભાથાવાળા ૪૦ મોહરૂપી મોટા વનને બાળનાર અગ્નિરૂપ ૪૧
 સ્ત્રીરૂપી કમળના વનને ખીસવનાર સુર્યરૂપ ૪૨ દૈત્યરૂપી હાથીઓના ટોળાને હથુનાર
 સૌંદર્યરૂપ ૪૩ નસારરૂપી પદ્મીને મારવામાં બાળરૂપ હે રાખે. અમારૂં રક્ષણ કરો. ૪૪
 સંતા નયનવાળા તથા સુંદર વેશવાળા, સીતાજીના નેત્રોરૂપી અંકારને તુમિ આપવામાં
 અદ્વરૂપ ૪૫ સદસીવના હૃદયરૂપી સરોવરમાં રાજકસ જેવા તથા જેના બાકુ (હાથ) અને
 હૃદય મોટા છે એવા હે રાખે. આપને નમ્ર છું ૪૬ સશયરૂપી સર્પને ગળા બાજમાં
 ગરૂડરૂપ ૪૭ શાન કરનાર ૪૮ દુષ્ણ ૪૯ ભવના દુષ્ણને બાળનાર અને દેવોના સમુદ્ધને
 રાંછ કરનાર ૫૦ કૃપાના સમુદ્ધરૂપ ૫૧ હે રાખે. આપ એના જો, પશુ તત્ત્વજાનીઓની દ્રષ્ટિથી
 નિર્ગુણ, અને ભક્તોની દ્રષ્ટિથી સમુદ્ધ, શત્રુઓની દ્રષ્ટિથી વિષમ છો અને વિચારવાળાની
 દ્રષ્ટિથી ગમ (સગમ) છો, પર જ્ઞાન તથા વાણીથી પર છો અને પૃથ્વી તમારા જેવું કોઈ નથી.
 માટે ઉપમાથી રહીત છો. ૫૪ મળ રહિત, શુદ્ધ ૫૫ સર્વ બ્યાપક, ૫૬ નિર્દોષ અને
 પરથી ગદીન છો. ૫૭ પૃથ્વીનો ભાર ઉતારનાર છો. ૫૮ ભક્તોને કષ્ટપ્રશ્નના અગ્રીયા
 જેવો આનંદ આપનાર છો. ૫૯ ક્રોધ વિજેરેને હઠાવનાર છો. ૬૦ ભવસાગરનો પુલ બાધ-
 વામાં અગ્રુર છો. ૬૦ સુર્યવંશની કેતુ (ધન્ય અગર શશુઆર) રૂપ મારું સદા રક્ષણ કરો.
 ૬૧ જેવું નામજ કળીયુગમાં પાપના સમુદ્ધને તોડી નાખે છે ૬૨ ધર્મના અપ્તરૂપ, ૬૩
 સુખ આપે એવા શુભના ભડારરૂપ ૬૪ હે રાખે. હમેશા મારૂં કર્યાણુ કરો. ૬૫ નિર્મળ

તદ્ય અનુજ સિધ સહિત ખરારી, ૧૧અસહુ મનસિ મમ કાનનઆરી
 ૧૨જે જાનહિ તે જાનહુ સ્વામી, ૨૦ગુણ અનુજ ઉર અન્તર થામી
 ૩૦ કૌશલપતિ શશવ નયના, ૪૨૦ સો રામ હૃદય મમ અથના

સો.—૧૦માયા વશ જિમિ જીવ, ૨૬હિ રદા સતત મગન
 તિમિ લાગહુ મોહી પ્રીય, ૧૦કરુણા કર સુંદર ૭૦સુખક

ચો.—૭અસ અભિમાન જાય જાનિ હોરે, મેં સેવક સુપતિ પતિ મોરે
 રામ બકિત ૭૨તજ ચહ કલ્યાના, સો નર અધમ ૭૦શુભલ સમાના

પચવટીમાં રામ લક્ષમણ સંવાદ.

ચો.—એકવાર પ્રભુ ૧સુખ આસીના, લક્ષમણ વચન કહે ૨હલહીના
 ૩સુરનર સુનિ અવશયર સાંધ, મેં પુછી નિજ પ્રભુકી નાંધ
 ૪મોહિં સસુગ્રામ કહો સોધ દેવા, સખ તજ કરો ચરણ રજ સેવા
 ૫કહઉ જાન વિરાગ અર માયા, ૬કહહુ સો જકિત કરહુ જેહિ દાયા

દો.—ધન્ય જીવહિ લેલ પ્રભુ, સકલ કહો સસુગ્રામ
 જાતે હોય ચરણ રતિ, શોક મોહ જમ જાય

ચો.—ઘોરે મહું સખ કહોં છુગ્રાઈ, સુનહુ તાત ૧મતિ મન ચિત લોઈ
 ૨મે અર મોરિ તોરિ તો માયા, જેહિ વશ કીન્હે જીવ ૩નિકાચ
 ૪ગોગાયર જહું હગિ મન બાઈ, સો સખ માયા જાનહુ ભાઈ
 ૫તેહિ કર લેલ સુનહુ તમ સોઈ, ૬વિધા અપર અવિધા દોઈ

x   x   x   x

જાન ૧માન જહાં એકો નાહી, ૨દેખત પ્રહરપ સખમાંહી
 ૩કહિય તાત સો પરમવિરાગી, ૪લુસમ સિદ્ધી લીન શુભ ત્યાગી

દો.—૧માયા ઈશ ન આપકો, જાનિ કહે સો જીવ
 ૨અંધ મોક્ષ પ્રદ સર્વ પર, માયા પ્રેરક શીવ

૧૬ હે ખરારી ! હે રામ ! વનમા વિચરનાર આપનું આ રૂપ મારા મનમાં વસેલું કહ્યું છે
 અતરસાગી ! કાંઈ આપને સચુકુ માને છે અને કાંઈ આપને નિર્જીવ માને છે તે બન્ને
 માને; ચારે તો કલ્પા સરખા નેત્રવાળું અયોધ્યાના રામનું આ રૂપ મારા હૃદયમાં વાસ કરે
 કહ્યું માયામાં રચ્યો ૧૩૦ જીવ જેમ સદા માયામાં લપસીન રહે છે . ૧૬ કરુણાના આંધાર
 ૭૦ સુખ આપનાર ૭૧ પ્રભુ મારા વણી અને હું તેનો દાસ એવું જાણીશાન (એવો)
 વાંકપણમાં પછી ન જાય. ૭૨ તજને કલ્યાણ આપે. ૭૩ સ્વીચલ.

આ જ્ઞાન ચર્ચા છે ૧ સુખથી આસન ઉપર બેઠા છે ૨ નિર્મળ બાવથી ૩ સુર (દેવલોક) નરલોક તથા સચરાચરના રવામી ગણીને એક આપના દાસ તરીકે ૪ આપને પુણુપુ પ્રાપ્તના તથા પ્રકાર છે ઉત્તમ, મધ્યમ, અને કનિષ્ઠ જે પ્રાપ્ત વાદવિવાદ માટે હોય, સામાને તોડી પાડવા માટે હોય, તે કનિષ્ઠ જે પ્રાપ્ત પોતાની બુદ્ધિની ચાલાકી જતા-વધા હોય તે મધ્યમ, અને જે પ્રમાણ આસ જ્ઞાન માટે હોય તે ઉત્તમ ૪ અને એવો ઉપદેશ આપો કે મમતાના તમામ સ્થાનને તજીને આપની ચરણ રજ શેવુ ૫ જે ભક્તિથી આપ દયા કરે છે તે ભક્તિ પણ મને કહો ૬ ગમ બોલ્યા કે હે તાત 'બુદ્ધિને ઠેકાણે રાખી સાવધાનતાથી ચાલજો'

શ્લોક—ઇન્દ્રિયાચારદમહિસા-દાનસ્વાધ્યાયકર્મણ્યમ્ ।

અથ તુ પરમેા ધર્મે, અયોગેનાત્મદર્શનમ્ ॥

(યાગવલ્કય)

૭ હુ અને માટે એજ માયા ૮ આપના બહાપરને ૯ ન્યા સુધી મન તથા ઇન્દ્રિયા પહોંચી શકે તે તમામ માયાની મરદદ છે ન્યા તે ન પહોંચી શકે તે પ્રભુ 'યતો વાયો નિવર્તન્તે' શ્રુતિ પણ કહે છે કે ન્યા મન, વાણી મહીત પાછું વળી જાય તે પ્રભુ. ૧૦ વિદ્યા નામની શુદ્ધ મત્ત પ્રધાન માયા જે જગતને રચે છે અને તે જગતને વશ રાખનાર ઇશ્વરની ઉપાધી છે તે ઇશ્વરની પ્રેરણા પ્રમાણે ચાલે છે ભારે ચમત્કાર કરે છે, અને ખીજી અવિદ્યા તે પ્રપચ જળ ૧૧ વધુ અગર આશ્રમનું ન્યા અભિમાન નથી ૧૨ અને સવ જગતને પ્રભુ ૧૫ સમજે છે તે જ્ઞાન ૧૩ જેની પાને સિદ્ધિ-મપતિ તથા સમાન છે અને જે સત્વગ્ન તમ તથા મુણી રહીત છે તે પરમ વૈરાગી છે ૧૪ માયાના, ઇશ્વરના અને પોતાના રૂપને જે ન જાણે (ન સમજે) તે ઇવ

ચો—^{૧૩}ધર્મ તે વિરતિ યોગ તે જ્ઞાના, જ્ઞાન મોક્ષ પ્રદ બેદ બખાના

^{૧૪}ભતે વેળે દ્રવી મે ભાઈ, ચો મમ ભક્તિ ભક્ત શુભદાઈ

^{૧૫}સો સ્વતંત્ર અવલબન આના, તેહિ આધીન જ્ઞાન વિજ્ઞાના

^{૧૬}ભક્તિ તાત ! અનુપમ શુભમૂલ, મિલે જી સંત હોય અનુકુલા

ભક્તિદે સાધન કહેાં બખાની, સુગમ પંથ ^{૨૦}મોહિ પાવહિ પ્રાની
પ્રથમહિ વિપ્ર ચરણ અતિ પ્રીતિ, ^{૨૧}નિજ નિજ ધર્મ નિરત કૃતિ રીતી

^{૨૨}છલિકર ફલ પુનિ વિષય વિશગા, તળ મમ ચરણ ઉપજ અનુસંગા

^{૨૩}અવલુકિત નવ ભક્તિ દહાઈ, ^{૨૪}મમ લીલા રતિ મતિ અધિકાઈ

સંત ચરણે પંકજ અતિ પ્રેમા, મન કમ વચન ભજન હલ નેમા

સુર પિતૃ માતૃ બધુ પતિ દેવા, ^{૨૫}ચળ મોહક બને હલ સેવા

^{૨૬}મમ શુભ માવત પુલક શરિરા, ગદગદ ગીરા નમન બહ નીરા

^{૨૭}કામ આદિ મદ હલ ન બહે, તાત નિરંતર વચ મે તાહે,

રાવણુ મારીચ પ્રસંગ.

ચો—દશ મુખ ગણઉ જહાં મારીચા, નાય માથ, ^૧સ્વાસ્થરત નીચા

^૨નમન નીચકી અતિ દ.પદાઈ, જિમિ અંકુશ ધનુ ઉરજ બિલાઈ

^૩ભય હાથક ખલકી પ્રિય બાની, જિમિ આકાલકે કુસુમ ભવાની

દો—કરી પુલ મારીચ તળ, સાદર પૂછી ખાત

^૪કવન હેતુ મન વ્યગ્ર અતિ, ^૫એકજર આગઉ તાત

ચો—દશમુખ સકલ કથા તેહિ આજે, કહી સહિત ^૧અભિમાન અભાગે

હોલુ કપટ મૂઝ તુમ ^૨છલકારી, ^૩નેહિ વિધિ હરી આનો નૃપનારી

૧૪ બધ તથા મોક્ષને આપવા વાળા. સર્વનો નિર્વૃત્તા અને આપાનો પ્રેરક તે
૪૫૨ કહેવાય છે. ૧૬ ધર્મથી વૈરાગ્ય, મોક્ષથી (સંન્યાસ અગર લીલા રહેવાથી અગર ભવલીન
અન્યાથી) જ્ઞાન થાય છે. અને જ્ઞાન મોક્ષને આપનાર છે એમ વેદમાં કહ્યું છે. કૃતિમાં

કહે છે કે જ્ઞાનાદેવ કુ કૈવલ્ય-પથ. ૧૭ જેનાથી રીતજી—દ્રવીભૂત (દયાને વશ) થાઉં છું તે તો! ભક્તને જ્ઞાનદ આપનાર મારી ભક્તિ છે ભાગ રક ધ ૧૧ અ ૨. ૧૮ તે કોઈના આધાર વિના સ્વતંત્ર છે અને તેને આધીન જ્ઞાન તથા વિજ્ઞાન (તત્ત્વજ્ઞાન) છે ૧૬ હે તા ! ભક્તિ તો મુખ્ય અનુપમ મુળ છે પણ જો સત અનુકૂળ (પ્રમત) હોય તોજ મળે તેવું છે ૨૦ જે સુગમ સાધનથી પ્રાપ્તિઓ મને પામે છે તે ૨૧ વેદની મર્યાદા પ્રમાણે પોતપોતાના ધર્મમાં અભીરૂચી ૨૨ આ પ્રમાણે કરવાથી વિષયોમાંથી વૈરાગ્ય અને વૈરાગ્ય મવાથી મારા ચરણમાં પ્રેમ થાય છે ૨૩ અવશ્યાનિ નવ પ્રકારની ભક્તિમાં દ્રવના કરવી નવ પ્રકારની ભક્તિના નામો (ગીમદ્ભાગવત્ સાતમાં રક ધર્મ) અવશ્ય, કીર્તન ધ્યાન, ચરણ સેવન, પૂજન, વહન, હાસ્ય, સખ્ય અને આત્મ નિવ્રેદનન ૨૪ મારા ચરિત્રો સાબળાને અધિક પ્રેમ થાય છે. ૨૫ તમામને મારા સમાન ગણીને દ્રઢ શેવા કરે છે ૨૬ મારા મુખ માતા જરીર પુલકાયમાન થાય છે વાણી અન્ગર થાય છે અને આજોમાં પ્રેમના જળ વહે છે. ૨૭ હે સદમણ ! કામ આનિ મદ તથા દભ જેની પાસે નથી તેને વશ હું હમેશા રહું છું.

મારીય રાવણનો માર્યો થાય છે વિશ્વામીત્રના યજ્ઞમાં તે જણુ વિધન કરતો હતો. તે વખતે સુગ્રહ તથા તાહીકાને માર્યા અને મારીયને એક દણુવિનાશુ બાણ મારીને ત્યાંથી સમુદ્ર કીનારે ફેંકી દીધો, મારીય અનેક ૩૫ ધારણુ કરી શકતો હતો, તેથી 'સીતા-જીના હરણુના કાર્યમાં તે મૂળ અને તો ઠીક, એમ ધારીને રાવણુ તેને મળવા આવે છે તે ક્ષણે સાબળો ૧ સ્વાર્થા તથા નીચ ૨ નીચો માણસ નમે ત્યારે હું ખ પેદા થાય છે જેમ અંકુશ, ધનુષ, સાય તથા બીજાડી ૩ જેમ અકાળના પુણ્ય કાય પેદા કરે છે તેમ ખળ પુરૂષ મીઠું બોલે તો પણ તેમાં કાય સમજવા ૪ શા માટે ૫ એકલા ૬ અભાગીયા રાવણુ અભિમાન સહિત હકીકત કહી ૭ માગ્યો ૮ જે પ્રકારે ૯ રામની નારી સીતાને હડી કાપુ.

તોહિ પુનિ કહાં સુનુ દશરીયા, ૧૦ તે નર રૂપ અશ્વર ધયા
 તાસોં તાત વેર નહિં કીલે, ૧૧ મારે મરીય જિયાયે છયે
 ૧૨ મુનિ મખ રાખન ગયઉ કુમાર, ૧૩ વિનુકર ચર રધુપતિ ૧૪ મોહિ આસ
 ચત યોજન આયઉ પલ માહિ, ૧૫ તિન સન વેર કિયે જાલ નાહિ
 ૧૬ જાઇ મતિકીટ જુગડીનાઇ, જહુ તહું મે દેખેાં રોઇ જાઇ
 ૧૭ જો નર તાત તદયિ અતિ શૂરા, તિનહિં વિરોધ ન આઇહિ પૂરા

x

+

x

x

૧૮ રા અસ નામ સુનત દશ કંધર, રહત પ્રાણુ નહિ મમ ઉર અંતર
 ૧૯ જાહુ જાવન કુલ કુશલ વિચારી, ૨૦ સુનત જસ દીન્હેસિ જાહુગારી
 ૨૧ શુરૂભિ મૂઠ કરસિ મમ યોધા, ૨૨ કહુ જગ મોહિ સમાન હો યોધા ?
 ૨૩ તણ મારીચ હુદય અનુમાના, નવહિ વિરોધ નહીં કલ્યાના
 શસ્ત્રી મર્મી પ્રભુ શઠ ધની, વેલ વદિ કવિ માનસ સુની
 ૨૪ ઉભય ભાંતિ દેખા નિજ મરણુ, તણ તાકેસિ રધુનાયક શરણુ
 ૨૫ ઉતાર દેત મોહિ વધહિ અભાગે, કસ ન મરેાં રધુપતિ ચર હાગે
 ૨૬ અસ જિય જાનિ દશાનન સંગા, અહા રામપદ પ્રેમ અલંગા
 ૨૭ મન અતિ હર્ષ જનાવ ન તોહી, આણુ દેખિહોં પરમ સનેહિ

જટાયુ ઉદ્ધાર.

હો: 'કર સરોજ ચિર પરસેઉ, કૃપા સિંધુ રધુચીર

૨ નિરખિ રામ છળિ ધામ સુખ, વિચત જાઇ સજ ખીર

મોઃ—તણ કહ ગમ વચન ધરિ ખીરા, સુનહુ રામ ભંજન જાણીસ

નાથ ! દશાનન વહ અતિ કીન્હી, તેહિ ખલ જનક સૂતા હરી હીન્હી

૫ હો દશિલુ દિસ ગયઉ ઝુંસાઇ, વિલપત અતિ કુરરીકી નાઇ

કે મારીચ મોલ્યા કે ૧૦ રામચંદ્ર નર રૂપે મરી અશ્વરના ધણી છે. ૧૧ લેખના
 તે મર્મી મરીએ અને છવાયા કળીએ. ૧૨ વિધામીએ મખ (મલ) ની રચા કરવા,
 કુમાર વગેરે, રામ આનંદ કરતા. ૧૩ રજા વિનાહુ' ગાણુ (ચોણુ) ૧૪ મને ગર્હ ૧૫

તેની સાથે બેર કરવામાં સાર નથી ૧૬ તે બાબત વાગવાથી મારી મતી ભમરીએ ક'ખ' મારેલા કીડા જેવી થઇ છે. કારણ કે તે પછીથી જ્યાં ત્યાં હું રામ લક્ષ્મણને ભેળા કરું છું. ૧૭ કદાચ રામને મનુષ્ય માનો તો પણ તે શુદ્ધીર છે. તેની સાથે વીરેષ કરવાથી પૂરો પડીએ તેમ નથી. ૧૮ રામનામનો માત્ર 'ગ' એટલુંજ સંભળતાં મારા હૃદયમાં પ્રાણ રહી શકતા નથી હું તો ઠરી ગયો છઉં [જેણે સુઆકુ તાડીકા ખર વીજેરને માર્યો એવા રામને માથાક કેમ કહેવાય ?] ૧૯ મારે હે ગવણ ! તમારા કુલનું કુશળ સંભળને મેર જાણે ૨૦ આ સાંભળી રાવણને રીસ ચડી, અને મારીચને ગાળો પણ દીધી. ૨૧ સવણ બોલ્યો " મારો ગુરુ ચઢને ભેષ કરતો હોઇશ. ૨૨ ભેષ કે મારા જેવો જનમું જોયો થોડો છે ? ૨૩ મારીએ હૃદયમાં વિચાર કર્યો કે ' શબ ધારી, રહસ્ય જાણનાર પાડોશી સમા બીજેરે, ગાળ, અગર પતિ, શઠ, પૈસાદાર, દેશ, ચારણભાટ, કવિ, (અત્યારના જાનાનામા ન્યુસપેપરવાળા) અને પડિત જન, એવા નવની સાથે વિરોધ કરવાથી કલ્યાણ થાય નહીં ૨૪ રાવણને હા પાડવામાં મોત તથા ના પાડવામાં પણ મોત છે એવું જોઈને રઘુનાયકના ચરણમાં નજર કરી એટલે પ્રજાને હાથે મરવું પસંદ કર્યું ૨૫ રાવણને ના પાડતા જરૂર તે બહામીઓ અને મારે તો કસ (શા મારે) રઘુપતિના શર (બાણ)થી ન મરવું ૨૬ આવેલો વિચાર કરીને તે સાથે ચાલ્યો, પણ હેસતિ, મનમાં તો રામજના ચરણમાં અભય પ્રેમ રાખ્યો હતો. [આખર સુધારી લીધી હતી] ૨૭ આજે અને પદમ રોહી રામ જળકે, એવો મારીચના મનમાં મલ્યો હર્ષ હતો, પણ તે હર્ષ તેહી (રાવણ) ને જણાવ્યો નહોતો. આપણે પણ રાવણ જેવા ભગવાનના વિરોધી-પત્ર, સમા, પાડોશી અગર શેઠ પાસે પ્રજાની અગર ભક્તિની વાત કરવી નહીં. કરીએ તો જરૂર વિરોધ થાય. તે વખતે આપણે ભગવદ્ પ્રેમ હાંકી રાખવો, Be a Roman, in Rome.

રાવણ સીતાને લઇ જતો હતો તે વખતે જટાયુએ રાવણને વચમાં અટકાવીને કુદ કર્યું હતું. જટાયુ ધાયલ થઇને પડ્યા છે ત્યાં રામ સીતાને શોધતા શોધતા પધાર્યા છે. ૧ રામે કમળ સરજો હાથ જટાયુના માથા ઉપર મુક્યો ૨ મુખના ધામ એવા રામની છળી જોઈને, જટાયુની, તમામ પીડા મટી ગઇ ૩ સંસારનું દુખ ૪ હે ગુસાઇ ! હે રામ ! તે રાવણ સીતાજીને લઇને દક્ષિણ દીશમાં ગયો છે સીતા ત્રીટોડીની માફક રેતાં હતા.

૧૬૨૪ લાગી પ્રભુ રામેડે પ્રાના, અલન ચહતે અમ કૃપા નિષાના
 યમ કહો તણ રાખહુ તાતા, ૧૬૩૫ સુસકાય કહી તેહિ બાતા
 બકર નામ મરત સુખ આવા, અધમહુ સુકિત હોધ મુતિ આવા
 સો મમ લોચન ગોચર આગે, રાખો નાય દેહ કેહિ લાગે
 જલ કારિ નેન કહો રઘુરાધ, ૧૬૪૬ તાત કર્મ નિજ તે ગતિ પાઈ
 ૧૬૪૭ પરહિત બસ છનકે મન માંહી, તિન કહો જગ કહુ દુર્લભ નાદિ
 તણ તજિ તાત બહુ મમ ધામા, ૧૬૪૮ કહો તુમ પ્રભુ કામા

* * * *

અમ દેહ તજિ ધરિ ૧૦૬૬ રૂપા, ભૂપણ બહુ ૧૧૫૮ પીત અનુપા
 રયામ ૧૨૩૮ વિશાલ ભુજ્યારિ, ૧૨૪૯ અરુણિત કરત નેન કારિયાસી

છદ,—૧૫૪૫ રામ રૂપ અનુપ નિગુણ, સચુણ સુણ પ્રેરકે સહી
 ૧૬૬૪ શીશ બાહુ પ્રચડ બહન, ૧૭૫૫ શર મંડન મહી
 ૧૮૫૬૬ ગાત, ૧૮૬૭૪ સુખ, ૨૦૬૮૫ આયત લોચનમ
 નિત નોમિ રામ કૃપાહુ ૨૧૭૬૬ વિશાલ ૨૨૭૮૫ બચ ચોચનમ

* * * *

ચો—અમ અધમ ખમ ૨૩૭૫૫ ચોગી, ગતિ તેહિ દીન ૨૪૭૬૫ સાચત ચોગી
 સુનહુ કમા તે લોક અલાગી હરિ તજિ, હોહિ ૨૫૭૭૫ અનુરાગી

બ્રાહ્મણ સંસ્કાર.

હો.—૧૭૭૬ કર્મ વચન કપટ તજ, જો કર સુસુર સેવ
 ૨૭૭૭૬ અમિત વિરંચી શીવ, વશ તાકે સળ દેવ

ચો—૨૭૭૮૫ તાકત ૨૭૭૮૫ કહંતા, ૨૭૭૮૫ પૂજ્ય અમ આવહિ સંતા
 ૨૭૭૮૫ વિમ શીલ શુંલુ લીના, નહિ ન શર શુંલુ સાન પ્રવીન
 કહિ નિજ કર્મ તાહિ સસુલાવા, નિજ પદ પ્રીતિ દેખી ૨૭૭૮૫ અન
 રૂપપતિ અરણ્ય કમલ શિર નાધ, અચળ અનન ૨૭૭૮૫ અતિ પાઈ

૫ અપનાં દર્શનને માટે પ્રાણ રાખ્યા છે । તે હવે નીકળી જવા ઇચ્છા કરે છે. ૬ હસીને જણાવ્યું એટલે કે ‘‘મરણ વખતે જેનું નામ મુખમાં આવે તો અધમ પશુ એટલે પદને પામે, તો તે પોતે [રામ] આજ મારી નજર આમળ ઉભા છે તો મારે હવે (કેડી લાગે) શા સુખ માટે આ દેહ રાખવો ? ’’ ૭ રામ એટલે કે હે તાત । આપના ફક્ત કર્મે જીવેને [જન વખતે મારા દર્શનની] આ હિતમ મતીને પામ્યા છે. ૮ પાર-કર્મે [એટલે જ્યાં જવાઈ નથી એવાને] કુખી કરવાનું જેનું મન છે. તેમને આ સસારમાં કેશું ફરજ નથી Even dust and wind will help a man who works for good to others, & તમે પૂર્ણ કામ-પૂર્ણ ભાગ્યશાળી છો માટે હું તમને શુ આપુ । (વચ્ચે રામે જણાવ્યું કે ‘ સીતા હરજીની વાત ત્યાં મારા પિતાને કહેશે નહિ થોડા વખતમાં રાવણને હું મારીશ અને રાવણ ત્યાં આવશે એટલે ખજાર પડશે.] ૧૦ પ્રશ્ન જેનું ૩૫. ૧૧ સુદર પીણ પીતામ્બર. ૧૨ સ્ત્રી ૧૩ લાગ્યા આર ઢાલ થાણુ ૧૪ આજોમા પ્રેમના જળ ભરીને સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૧૫ અનુપમ રૂપવાળા હે રામ ! તમારો જન્મ થયો અલ્લખેલાની નજરે આપ નિર્ગુણ છો ભક્તોની નજરે આપ સચ્ચુ છો અને ગુણના પ્રેરક છો ૧૬ પ્રથમ ઢાલ વાળા રાવણને મારનાર, ૧૭ ઢાલમાં મુજબ આણનાળા તથા પૃથ્વીના શબ્દમાર ૩૫ ૧૮ મેષના જેવા સ્વામ સ્ત્રી વાળા ૧૯ કમળ સરખા મુખવાળા ૨૦ કમળ સરખા મોટા નેત્રો વાળા ૨૧ મોટા બાહુ વાળા ૨૨ [ભક્ત લોકોને] સંસારના ભયથી ડાકાવનાર [આપને નમુ છું] ૨૩ માસાહારી ૨૪ જેને માટે થોળીઓ માચના કરે છે ૨૫ વિષયમાં મગ્ન માની બેઠા છે તે

ગુપ્તો હકાર કરી આમળ ચાલતાં, કમલ નામના દૈત્યને રામે માર્યો તે દેહ છુટતા મુખ જળ્યો અને એટલે કે ‘ દુર્વાસાની મસ્કરી કરવાથી આ દેહ જળ્યો હતો, તે આપની દયાથી છુટ્યો ’ ત્યારે રામે કહ્યું કે બ્રાહ્મણના કુળનો દ્રોહી મને મમતા નથી ૧ મન કર્મ અને વાણીનું કપટ તજીને ૨ બ્રાહ્મણો ૩ હું તથા બ્રહ્મા અને શીવ અને તમામ દેવ તેને વશ સમજવા, ૪ શાપ આપનાર [નાગદંડ] ૫ મારનાર [બુધ] ૬ પૃથ્વ [કવચ વચનો) કહેનાર (પરશુરામ) ૬ પશુ બ્રાહ્મણો પુન્ય છે એમ સતો કહે છે ૭ ‘ બ્રાહ્મણ શીવ તથા ગુણથી સંહિત હોય તો પશુ પુન્ય છે અને ગુરુ જ્ઞાનથી પ્રવીણ હોય તો પશુ પુન્ય નથીજ ’ આ વચનો રામચંદ્રના પોતાના છે. પશુ અત્યારના વિચીત્ર જમાનામાં રામને ન માને તો રામના વચનને કોણ માને । વિદ્યા, સદાચાર, વ્યતિ તથા નીતીથી જગતને જેનું જ્યાપી યગ્ય છે તેનું જીવન એકે માધન નથી. માટે બ્રાહ્મણોએ ઉચી સ્થિતિ રાખવી હોય તો, હૈંચ સાધનની જરૂર છે, શ્રમ, દેવ, વાદવિવાહ અને ધર્મો ન્યા છે ત્યા પડતી છે અને તે નથી ત્યા અડતી છે. ૮ રામના ચણીમાં ૯ રામ પ્રસન્ન થયા, ૧૦ હસીને થયા.

શવરી રામ મિતાપ.

ચો.—તાહિ દેહ અતિ રામ ઉદારા, શબરીકે આશ્રમ ^૧પશુ પારા
શબરી દેખિ રામ ^૨ગૃહ આયે, ^૩મુનિકે ભવન સમુજિ મન ભાયે
^૪સરશિજ લોચન બાહુ વિશાલા, જટા સુકુટ ચિર ^૫ઉર બનમાલા
સ્વામ ગૌર સુંદર હોઈ ભાઈ, શબરી મરી ચરણ ^૬લપટાઈ
^૭પ્રેમ મગન મુખ ભવન ન આવા, પુનિપુનિ પદસરોજ ^૮ચિર નાના
^૯સાદર જલ લઈ ચરણ ^{૧૦}પગારે, ^{૧૧}પુનિ સુંદર આસન બેઠારે
હો.—કંઈમૂલ ફલ સરસ અતિ, દિયે રામ કહું ^{૧૨}આનિ

પ્રેમ સહિત પ્રભુ ખાએઉ, બારહિ ^{૧૩}બાર બખાઈનિ
ચો.—^{૧૪}પાણી ભેરિ આજે ભઈ ^{૧૫}ઠાઠી, પ્રભુકિ ભોલેકિ પ્રીતિ અતિ ભાદી^{૧૬}
કેહિ વિધિ અસ્તુતિ કરેાં તુલસારી, અધમ ભતિ મૈ ^{૧૭}જાત અતિ ભારી
અધમ તે અધમ અધમ અતિનારી, તિન મહું મૈ મતિમંદ ^{૧૮}અવારી
કહે રણુપતિ સુન ^{૧૯}ભામિનિ બાતા, માનૌ જોકે ^{૨૦}ભક્તિકર નાતા
^{૨૧}અતિ પાતિ કુલ ધર્મ બડાઈ, ધનબલ પરિજન શુભ અતુલઈ
^{૨૨}ભક્તિ હીન નર સોહત કેસે, બીનુ જલ વારિદ દેખિય કેસે
^{૨૩}નવધા ભક્તિ કહૌં તોડી પાંડી, ^{૨૪}સાવધાન સુનુ ધર મનમંદી
પ્રથમ ભક્તિ ^{૨૫}સંતન કર સમા, ^{૨૬}દુઃસર રત મમ કથા પ્રસંગા

હો.—શુરૂપદ પંકજ સેવા, વીરુરિ ભક્તિ ^{૨૭}અમાન
ઐશી ભક્તિ મમ શુભ ગણુ કરે કષ્ટ તરિ બાન

ચો.—^{૨૮}મંત્ર બપ મમ દહ વિશ્વાસા, પંચમ ભજન સો ^{૨૯}વેદ પ્રકાશ
છક ^{૩૦}દમ શીલ ^{૩૧}વિરતિ બહુ કર્મા, ^{૩૨}ગિરવ નિરંતર સબજન ધર્મા
^{૩૩}સંપત્ત મગ મોહિમય જગ દેજે, મોતે સંત અધિક કર લેજે
^{૩૪}અપદ્મ સલાલા સતોષા, સપનેહું નહિ દેખહિ પરદોષા

શવરી ભત્રીની બીણની હતી મતંગ રૂપીની પંપા સરોવર ઉપર સેવા કરતી હતી
અત્રે તેને ત્યાં ક્યો ત્યારે શવરીને કહ્યું કે તારી સેવાને બદલે મારો પાણી (રામ)
મેંતાના અંતમાં અત્યાર બેસી ત્યારે વાળશે. યોગીએને જે લાગ ન ગયે તે લાગ સેવા કરનારને
મળે છે. પંપા સરોવર ઉપર [૮૮૦૦૦] રૂપીઓ હતી ખજુ રામ પહેલાં શવરીની કુંપડીમાં
ગાળ્યા. ૧ કમળોને ઉદાર અને ૨ પંખામાં ૩ થર ૪ ચતુર્ભુજ વચન પાદ કરી સજા બેઠ,
૫ કમળા સરખાં મેવા ૬ કંઠમાં તુલસીની માળા ૭ કંઠમાં ક્યો ૮ પ્રેમચીટી ચાકચી ચોળી
કમળ નહીં ૯ શાકું નમોમય. ૧૦ ધણુ પ્રેમચી ૧૧ પિલા ૧૨ પળી સુંદર અલંકાર ઉપર
મેંતાના ચિત્તથી આપેલું આસન બગર બોળન વે સુંદર સચ્ચંદુ) ૧૩ બાજુ અલંકાર
૧૪ ચતુર્ભુજ કમળાં ક્યો ૧૫ હાથ બેઠીને ૧૬ કીલી રહી ૧૭ કુંભવેળે વરદ બોલે કમળ
કેળે તેમ રામને મેલ શવરીનો પ્રેમ જણાવે ૧૮ બડ લુકિ વાળ ૧૯ બગલ રતનમાં ૨૦
અધિકને નામે-જોળખાણ ૨૨ અતિ [કોય] અપ [અલંકાર] ૨૩ બેસાઈ

ખડાઇ, ધનતું ભળ, પરિચન (સગા સહોદર), મુશ્ય, અને અતુરાઇ ૨૩ તે તમામ હોય પણ ભક્તિ ન હોય તો જળ વિનાના વાદળા જેવા મણ્યાય છે ૨૪ નવ પ્રકારનો ૨૫ સાવધાન થઇને સાચો ૨૬ સતોનો સગ, પણ તે સતો ઉપદેશ આપી કલ્યાણ કરે તે ૨૭ બીજા ભક્તિ મારી કથામા રત પ્રેમ ૨૮ અમાન [દાસ બનીને] ૨૯ મારા મનના જાપમા દદ વિશ્વાસ ૩૦ વેદમા કહે છે. ૩૧ હૃદયોના નિઝદ ૩૨ વૈરાગ્ય, નિરૂતી ૩૩ સંજ્ઞાનોના ધર્મમાં હરેશા પ્રીતી ૩૪ સાતમા પ્રકારની ભક્તિ-સર્વ જગતને મારા સ્વરૂપમ જોયુ. દેવથી ગઠિત થતુ તે-અને મારા કરતા પણ સતને અધિક મણવા. આગળ કામ જુલોડી મફડાઇને કહે છે કે —

ચો—મોરે મન પ્રભુ અસ નિશાસા, રામતે અધીક રામ કર દાસા,

ભાવાર્થ—સતમગનો મહિમા આપણે ધણીવાર કહ્યું કરીએ જઇએ પણ તેમાથી સૌને સરખા ભામ નથી મળેતા તેનું મુળ કારણ સતમગ કરાવનાર સતમા અગર શ્રોતામા આછો વધતો પ્રેમ છે. શ્રીમદ્ભાગવત ૨૯૫ ૧૦ અધ્યાય ૮૪ ના ૨૮ માં મોકેશ્વરી કૃષ્ણ કહે છે કે જીવની વૃત્તિનો વેગ—પ્રેમ—આર ઠેકાણે વહેવાઈ ગયો છે. તે આરે ઠેકાણે મળીને તે વેગ—પ્રેમ ધોધ, એક ઠેકાણે રહે તો જીવનું કલ્યાણ થતા વાર નથી તે આર ઠેકાણા સાચો [૧] દેહમા આત્મ શુદ્ધિ [૨] સગામા મમત્વ શુદ્ધિ (૩) જળમાં તિથ શુદ્ધિ (૪) પાષાણ આદિની સુતિમા પુણ્ય શુદ્ધિ આ આરે ઠેકાણેથી વાતને વાળીને જીવ એમ સમજતા થીએ છે કે (૧) મારા મત અગર સદ્ગુરુ તે મારા આત્મા છે એટલે તે ધણી અને હું તેનો દાસ છું, (૨) માન સાચા સગા તો સંત અગર સદ્ગુરુ છે, જે મને વિષય મુખમાથી મુક્ત કરાને પ્રદાનદ આપશે (૩) સાચુ તીર્થ તો મારા સત અગર સદ્ગુરુ છે તીર્થનો મહિમા સંતાથી વધ્યો છે — તીર્થને પેદા કરનાર સંતા છે આપણે ગાઇએ છીએ કે “ સદ્ગુરુ તીર્થ મારા સદ્ગુરુ ચરણે, દોડી ગયાને કાશીરે ” અગર “ સદ્ગુરુ તીર્થ મારા સદ્ગુરુ ચરણે ગયા જુમના રેવા ” (૪) પાષાણ આદિની સુતિ કરતા પણ મારા સંત અગર સદ્ગુરુ વધારે પુણ્ય છે. પાષાણ આદિની સુતિને રચાવનાર સંતા છે પુણ્યપાદ સ્વામી શ્રી સહજાનંદજી ગઢડાના (૫૪) વચના મુતથી પણ એમ કહેયુ છે કે સત અગર સદ્ગુરુમા પ્રેમ થાય તોજ સતમગનું સાચું મુખ મળે વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમા પરમ ભક્ત દામોદરદાસજીની આચાર્ય મહા પ્રજ્ઞા તરફ તદ્દાકર વૃત્તિ થતા કલ્યાણપદ હાથમાં આવી પહોંચ્યુ અત્યારે આ લાભ જીવેને ધણે ભાગે નથી મળેતા તેના બે કારણુ છે એક તો સત અગર સદ્ગુરુ ભાલ્યુ અગર વિષયી, બીજુ કારણુ એ છે કે કદાચ દોષ પવિત્ર સત અગર સદ્ગુરુ મળી આવે તો જીવને તેમા વિશ્વાસ બેસતા વાર ભાગે છે, કારણુ જ્યાં ત્યાં પામડા ફક્કેન થયા છે એટલે દુષ્ટના દાનમા હાથથી બીદે છે—એટલે સાચા ખોટાની પરિક્ષા કરવામા અનવ્ય વખત વહોં જાય છે. સત અગર સદ્ગુરુની દુકામાં દુકા પરીક્ષા એટલીજ છે કે નીતિ, વૈરાગ્ય, સતોષ અને જ્ઞાન્તી (શિષ રહિત) જીવન-જો તે હોય તો ત્યાં નથી પડતાં વાર કરવી નહીં. વિદ્વતા અગર આડંબરમાં બપોરનું નહિ. આજ્ઞાણુ વિનાની વિદ્વતા થી, વિનાના કંસાર જેવી છે. ૩૫ આદર્શ ભક્તિ, મળે તેમાં સતોષ અને સ્વપ્નામાં પણ પારકા દોષ દેખતા નથી, દોષ બે પ્રકારથી જોવાય છે. એક તેની ધર્મથી અને બીજુ તેને સુધારવા માટે. તેમાં પ્રથમ કનિષ્ઠ છે તત્ત્વ જાણક છે અને બીજો પ્રકાર ઉચ્ચ

૧૦ નવમ સરલ સખસો છલહીના, મમ ભરોસે જીવ હર્ષ ન દીનાં
 વવ મહુ^{૧૦} જિનકે એકો હોઇ, નારિ પુરૂષ^{૧૦} સચરાચર દોઇ
 સો અતિથાય પ્રિય ભામિની મોરે, ^{૧૦} સકલ પ્રકાર ભક્તિ દ્રઢ તોરે
 ૧૦ મોઝિવુંદ ફલેશ અતિ એઇ, તો કહું આજ સુલભ બઇ સોઇ
 ૧૧ મમ દરશન ફલ પદમ અનૂપા, જીવ પાવ નિજ સહજ સ્વરૂપા

પંખા સરોવર ઉપર રામ નારદ મીલાપ.

ગો.—^૧ જનહુ સુનિ તુમ મોર સુભાઉ, ^૨ જન સન કળહુ કિ કરોં દુરાઉ
 કવન વસ્તુ અસ મોહી પ્રિય લાગી, જો સુનિવર ન શકહુ તુમ માગી
 જન કહ કહુ^૩ અદેય નહિ મોરે, ^૪ અસ વિશ્વાસ તજહુ જનિ મોરે
 તબ નારદ જોલે હર્ષાઇ, અસવર માગોં ^૫ કરોં દિઠાઇ

+ + + +

દો.—^૧ શકો રજનિ ભક્તિ તવ, રામ નામ સોઇ સોમ
 અપર નામ ઉડુમણુ વિમલ, ઝસહુ ભક્ત કિર બોમ

+ + + +

ગો.—સુન સુનિ કહ પુરાણુ શ્રુતિ જાંતા, ^૧ મોહ વિમિન દહું નારિ રસનતા
^૨ જય તપ નિયમ જલાસય ઝારી, હોઇ ઝીખ ઝેરે સખ ચારી

x x x x

દો.—અવશ્ય મૂલ ^૧ શુભ પ્રદ, ^૨ પ્રમદા સખ હુંઝ ખાનિ
^૩ તારે દીનક નિવારણુ, સુનિ મે મહ ^૪ રજિય બાનિ

ગો.—સુનિ રમુપતિકે વચન ^૧ મુહાયે, સુનિ ^૨ તલુ પુલકી નવન ભરિ આયે
 કહેહુ ^૩ કવન પ્રભુકી અસરીતિ, સેવકપર મમતા અતિ પ્રીતિ

૩૧ નવમા પ્રકારની ભક્તિ સો સાથે જગ રહિત વર્તવું, ચારોજ અપરો સખસો
 મને હર્ષ મોહને ત્યાગ કરને કોને એકજ ભક્તિ જેવ રદ આ અવશ્યકે
 કે ભારી ! તારી પાસે તો નવે ભક્તિ છે. ૪૦. ગોઝીમોના સહુને અજુગે મહિ (શબ્દ)

ન મળે તે હે શવરી ! તારે આગે સુલભ—હાથમળ છે. ૪૧ મારા દર્શનનું ફળ અનુ-
પમ છે, જેવું તેવું નથી. મારા દર્શનથી જીવને પોતાના સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે .

શવરી પાસેથી નીકળી રામ પપા સરોવરપર આવ્યા છે ત્યાં એકાંતમાં નારદ પદ્માર્ચ
કૃનારદના આપથી રામે સીતાના વિયોગની લીલા કરી હતી એવું નારદજીવું માનવું હતું.
રામને જો લાગી એક વરદાન માગવાની ઇચ્છા કરી. જેના જવાબમાં રામ બોલ્યા કે ૧ હે
મુની ! તમે મારો સ્વભાવ જાણો છો કે ૨ હું પોતાના ભક્તથી કાંઈ ખાનગી રાખતો નથી
ક ન આપણે શકાય એવું ૪ મારી પાસે જે છે તે મારા ભક્તનું જ છે. (તેમાં તમારે
સાક્ષ કરવો નહીં. (નારદજીએ એવું વરદાન માગ્યું કે મધા નામ બલે
પશુ રામ નામ ઝીંથી શ્રેષ્ઠ થાઓ. (નારદ કહે છે કે) હે રામ ! આપની ભક્તિ
રૂપી (પુનમની રાત્રીમાં રામ નામ રૂપી ચંદ્રમાં ખીળ નામો રૂપી નિર્માળ નક્ષત્રોની સાથે
મારા હૃદયમાં સમા ખીરાળે, પછી આગળ નારદજીએ રામને પુછ્યું કે “ તમારી માયાને
પ્રેરીને મને મોહયુક્ત કરી પરણવાની ઇચ્છા કરી અને પાછું તે વિવાહમાં આવેજ કેમ
વિનિ કયું ? ત્યારે પ્રભુ બોલ્યા કે “ જાનીઓ પોતાના બળથી કામ ક્રોધ, લોભ, આદિની,
સામે થાય છે એટલે કુ તેમની સલાહ રાખતો નથી પણ મારા ભક્ત તો મારા બળ
હિપરજ આધાર રાખે છે માટે જેમ માતા પોતાના ધાવણા બાળકની સંભાળ રાખે છે તેમ
કુ મારા ભક્તની સલાહ રાખુ છું) ૭ મોહ રૂપી વનને ખીલવનાર સ્ત્રી વસંત રૂપી છે
૮ જપ તપ નીયમ રૂપી જળાશયને સુકવો નાખનારી સ્ત્રી રૂપી ગીધમ રૂપી છે, ૯ ચીંતા
કરાવનારી ૧૦ સ્ત્રી ૧૧ તેથી તમને સ્ત્રીમાંથી યુક્ત કર્યા છે. ૧૨ મનમાં વિચાર કરીને ૧૩
સુદર ૧૪ શરીર પર રોમાંચ લેવા થયા, આખા પ્રેમના જળ આવ્યા ૧૫ કેવી ઉદાર.

એ ન જાણકિ અસ પ્રજ્ઞા ૧^મજ્ઞાન ત્યાગી, ૧^મજ્ઞાનરત મતિમંદ અજાણી
 યુનિ સાદર જોલે યુનિ નારદ, યુનહુ રામ ૧^મવિજ્ઞાન વિચારદ
 સંતનકે લક્ષણ રમુવીરા, કહહુ રામ જાજન ૧^મજ્ઞાનવીરા
 યુન યુનિ સંતનકે યુજ કહહુ, એહિતે મે ઉનકે વચ રહહુ
 ૨^મપદ વિકાર તલિ ૧^મઅનલ ૨^મઅક્રમા, ૧^મઅચલ ૨^મઅકિયન ૨^મઅચિ
 યુજ ખામા

૨^મઅમિત જોધ ૨^મપરમારથ જોગી, ૨^મસત્ય સાર કવિ કૌવિદ જોગી
 ૨^મસાવધાન ૨^મમમતા મદ હીના, ૨^મમીર કકિત પથ પરમ પ્રવીના

દો:—યુજાગાર ૨^મસંસાર કુંઝ, રહિત ૩^મગિજત સંદેહ
 ૩^મતલિ મમ અરણ્ય સરોજ પ્રિય, તિન કહુ કેહ ન લોક

ચો:—નિજ યુજ શ્રવણ યુનત ૩^મસકુચાહી, પરચુલ ૩^મસુનત અધિક હર્ષાહી
 સમ સીતલ નહિ ત્યાગકિ નીતિ, સરલ યુજાન ૨^મસકુચિ સન પ્રીતી
 જપતપ વ્રત આરુ જુલમ નેમા, ગુરુ જોવિંદ વિષ પદ પ્રેમા
 મધા ક્રમા મયતી દાયા, સુસ્તિ મમ પદ ૨^મપ્રીતિ અમથા
 ૨^મવિરતિ વિવેક વિનય વિજ્ઞાના, જોધ ૨^મવચારમ વેદ પુરુષ
 કલ માન મદ કહહુ ન કાઈ, ભૂલી ૨^મન કેહ કુમારગ પાઠી
 આવહિં યુનહિ સદા મમ સીલા, ૨^મકેતુ રહિત પરહિત રત સીલા
 યુન યુનિ સાધુનકે યુજ એ તે, કહિ ન શકહિ ૨^મશાસ્ત્ર કુતિ તે તે

કં:—૨^મકહિશક ન શારદ જોધ નારદ, યુનત પદ પંક્ત અહે
 અસ શ્રીનંદુ કુપાલ અપને, ભકત યુજાનિય યુજ કહે
 શિર ભાઈ જુલહી ખાર અરણ્ય, પ્રજાપુર નારદ મને
 ૨^મતે અન્ય તુલસીદાસ આચ, વિદાય એ હરિ રંચ રમે

૧૬ મામાના કુંદ યુનિ ૧૭ અજાન, યામર ૧૮ તરવને જાણનાર ૧૯ સંસારન કુંખને
 કરનાર ૨૦ કમ, કોષ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર ૨૧ નિર્દોષ ૨૨ નિષ્કામ ૨૩ દ્રવ્ય
 વાળા ૨૪ જનના ત્યાગી ૨૫ પવિત્ર ૨૬ અપાર જોષવાળા ૨૭ ત્યાગી ૨૮ કષ્ટવત
 ક્રોધા યુજ અકલ કરનાર ૨૯ ધર્મ કાવચ સાવધાન ૩૦ જુમતા તપ મદ કકિત ૩૧ પીરજ
 વાળા તમા કાકિના રસામાં મુજોળ પ્રવિત્ર ૩૨ સસારના દુષ્કર્મી રહિત ૩૩ પ્રજા, સામ
 તમા સંસારમાં લોક રહીત ૩૪ હે પ્રિય નારદ! સંત લોકો મારા અરણ્યે ઉડીને કે
 અંધર પરમા પ્રીતિ કરતા નથી. ૩૫ સંકોચ માને છે, બાળે છે. ૩૬ સાંભળીને કલકલની
 આંસુ એ વેદ નથી. ૩૭ અપ રહીત પ્રીતિ ૩૮ વેદામ ૩૯ નારદના કો. જોરે તરવે ૪૦
 કુમાર ૪૧ કુમાર રહિત ૪૨ કુમાર માને વેદ ૪૩ જુલોભા કુલોભા મારવાળી ૪૪
 કુલોભા ન કુલોભા ૪૫ કુમાર પ્રજાને કહી, તાર નારદલોકે પ્રજાને મળે ૪૬
 કુમારના કહે છે કે કુમાર આજામીને તણને એ હરી-ચરણને માં બળ વેળે છે.

રૂપિને આપ હતો સુગ્રીવ પાસે હનુમાન કારભારી હતો ૧ પપા મરીપરથી આમળ ૨ પાસે ૩ કારભારી, મત્રી (હનુમાન) ૪ બધા બળવાળા ૫ બલોજ મહાગાળને સુગ્રીવ ૬ બેડ, બે ૭ હે હનુમાન તમે બહુ (વિદ્યાર્થી) નું રૂપ લખને જાઓ ૮ તેઓની સાથે વાતચીત કરો અને જે કાંઈ સમજાય તે અને મૈત્ર્ય બુદ્ધિ (સાનના સમજાવે) જો કદાચ મારો ભાઈ વાલી જે મનનો મેલો (બલોજ કપડી) છે તેણે કદાચ તેઓને (રામ ભક્તમયને) મોકલ્યા હોય તો હું આ રોલા (પર્વત) તજીને નાશી જઈ ૧૦ આઠાચનુ રૂપ લખને હનુમાન ત્યાં મથા. ૧૧ ત્રીચે પ્રમાણે પુછ્યુ. ૧૨ હે વનના સીંહો ! ૧૩ કોમળ પત્રેથી આથે છે ૧૪ આ હેતુથી ૧૫ ફરો છો ૧૬ ઘડીગ ૧૭ વનના સખન તાપ તથા પવનને સહો છો. ૧૮ બહા, વિષ્ણુ અને મહેશમાથી કોઈ બે દેવ છો અમર નગનારાયણુ છે ૧૯ જમતના કારણુ ૨૫ (બહા) ભકતોને સહારમાથી તારનાર, પૃથ્વીનો ભાર ઉતારનાર પ્રભુએ અવતાર લીધો છે એમ સાબળ્યુ છે તે આપ બહાડના પતિ છો ? ૨૦ પુત્ર ૨૧ પીતાની આજ્ઞાથી ૨૨ સીતા ૨૩ સુંદર ૨૪ આઠલામા ગણસે સીતાનું કરણુ કર્યું છે ૨૫ હે આઠાચુ ! બહી ફરીને તેને શોધીએ જીએ ૨૬ અમારૂં જતાંત ૨૭ હવે આપનુ જતાંત કહો. (હનુમાને રામને જોળખ્યા) ૨૮ રામનો મુકુ વેષ (મનુષ્ય લીલા) ૨૯ પીતાનાય બધી સમજીને ૩૦ હું તો પામર છું તે આપ કાચુ ? એવું મેં આપને પુછ્યુ બધુ આપ તો અંતરયામી છો છતાં અને સાધારણુ મણ્વસની માફક કેમ પુછ્યુ ? ૩૧ જુલો ભટકુ છું ૩૨ જોળખ્યા નહી

હો:—^૧એક મઠ મેં મોહ વશ, કુટિલ હૃદય અજાન
પુનિ પ્રભુ મોહિ ૧વસારેહુ, દીનબધુ ભગવાન

હો:—^૨કુમ્ભી કપિ નિય બાન જનિ હના, તેં મમ પ્રિય લક્ષમણે પ્રેના
^૩પદ્મમંદરી મોહિ કહ સળ કોઉ, સેવક પ્રિય અનન્ય ગતિ હોઉ

લક્ષ્મણનું અહ્યર્થ.

હો:—^૧માગા રામ તુરત સો દીન્હા, ^૨પટ ઉર લાય સોચ અતિ કીન્હા
^૩કહ પ્રભુ લક્ષ્મણ સો થો બાતા, પહોચ્યાનત પટ બુધ્ધ તાતા
હૃદય ભોરિ લક્ષ્મણ ચે બોલે, રઘુનાથકસો ^૪બચન અમોલે
^૫પદ્મ ભુવણ મે સંકત ચિન્હારી, ઉપર કળહુ ન સીવ નિહારી

સુમીવની વૈરાગ્ય વૃત્તિ.

હો:—ઉપેક્ષા જ્ઞાન વેશન તબે બોલા, ^૧નાથ કૃપા મન લાયકે એટલા
^૨સુખ સમ્પતિ પરિવાર બહાઈ, સળ પરિહરિ કરિહી સેવકાઈ
^૩અહ સળ રામ ભકિતકે વાદક, કહહિ સન્ત તવ પદ અવશાધક
શત્રુ મિત્ર હુ બસુખ બગમાહી, ^૪માયા કૃત પરમારથ નાહી,
વાલિ પરમ ^૫હિતુ બસુ પ્રસાદા, મિલે રામ તુમ શમન વિષાદા
^૬સપનેહુ જેહિ સન હોય લરાઈ, બગે સમુજત મન સકુચાઈ
અળ પ્રભુ કૃપા કરહુ ઇહિ ભાતી, સળ તલિ ભજન કરો દિનરાતી
સુનિ ^૭બીરાજ સચુત કપિવાણી, બોલે વિહસી રામ ધનુ પાણી
^૮જો કુછ કહા સત્ય સળ સોઈ, સખા વચન મમ મુખા ન હોઈ
^૯નટ મકુટ ઈવ સળહિ નચાવત, રામ ખગેશ વેદ અસુ આવત

૩૩ એક તો હુ મઠ જીવિવાળો અને મોહને વશ, હૃદય પાપી અને અજાની તેથી હુ
આપને વીસરી ગયો છું પણ આપ દીનબધુ છો માટે મને આશ કરો એમ કહેતાં કહેતાં
હનુમાનજી પોતાનું કપટ રૂપ તજીને પ્રભુના ચરણમા પડ્યા. કપટ તજ્યુ એટલે પ્રભુએ
હૃદયમાં આપ્યા અને કહ્યું કે ૨૪ હે કપિ ! તમારા મનમાં જરાએ બોધુ ભગાડ્યો નહીં
તમે મને લક્ષ્મણથી બમણા બાલા છો, ૩૫ મને સૌ સમદર્શી કહે છે પણ જે સેવકનો
આરા પર અનન્ય લાય છે તે સેવક મને પ્રિય છે ભગવદ્ ગીતા અ ૬ શ્લોક ૨૬ માં
પણ તો કૃષ્ણ કહે છે કે

સમોદાહ સર્વં ભૂતેષુ, ન મે દ્રેષ્યોઽસ્મિત ન પ્રિય.

ચે ભજતિ તુ મા ભક્ત્યા, મયિ તે તેષુ ચાપ્ય હમ । ।

અર્થ—પ્રાણી માનમાં હું સમાન છઉં, મારે કાંઈ સાથે દેખ અમર રાજ નથી. પણ જેઓ
ભક્તિથી ભજે છે તેઓમાં હું એકપ્રકાર-એક રસ છઉં. એકપરિત્રા પ્રથમ પુસ્તક જેઓએ

અચાનક વાંચ્યું હતું તેમને અનન્ય સાવનુ થોડામાં થોડું પણ ભાન થતું હતું, ન વાંચ્યું હોય તો ચાંચરીશ.

ફેમરૂંકે પર્વત ઉપર રામે જઈ અગ્નિની સાક્ષીથી સુગ્રીવની દોષની કરી. ગીતાને સવચ્છ બારે બાજુ જતો હતો ત્યારે સીતાએ ' આ રસ્તે ચઢને જાઉં છું ' એવા નિશાન આપે, પોતાનાં વસ્ત્ર ફેંક્યા હતા ને સુગ્રીવ પાસે છે એમ જાણવાથી, ૧ રામે તે માગ્યા અને સુગ્રીવે આપ્યા ૨ પટને ગ્રેમથી ડાળીમા પાલીને રામે જોકે કર્યો ૩ ગમે લક્ષ્મણને પૂછ્યું કે હે તાત ! તમે આ પટને જોગખો છો કે ? ૪ અમુલ્ય વસ્ત્ર ૫ હે રામ ! હું જો જાણતો હોઉં તો પગના બૂથણ (નેપુર) ને જોગખી તકુ છું (કારણ કે સીતાજીને પ્રજ્વાલ કરતી વખતે ચારી નજર ત્યાં પડી છે) પણ મીનાજીના પગ ઉપરના બામ ઉપર જે કદી જોયું નથી આ આચરણના વખાણ કરીએ તો પાર વિનાનાં છે, માટે વાતો કરે નેમ કાંઈ નહીં પણ વર્તનમાં કુદે તેઓને ધન્યવાદ ધરે છે.

દેવોના હાડકાં એક બાજુથી ફેંકી દે નથા સાત નાડના ઝાડોને એક બાજુથી વાંધી ક્રોડે તે પુરુષ વાલીને ચારે એવું વરદાન હતું રામે તે બેઉ કાર્યો કરી આપતા સુગ્રીવને ખાતો ચઢ કે પ્રભુનો અવતાર છે, તેથી તેને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. ૧ હે રામ ! આપની કૃપાથી મન અચળ થયું છે. ૨ સુખ ધન, પરીવાર અને જગતમાં શોભા, તમામનો ત્યાગ કરી આપની સેવા કરીશ. ૩ હે રામજી ! એ તમામ ભક્તિને તોડી નાંખનાર છે એવું આપના ચરણનું અર્ચાધન કરનાર (સેવનાર) સત બોલે છે. ૪ માયાની દૃષ્ટિ છે તેમા કાંઈ પણ પરમારથ નથી ૫ મૌન, જેની કૃપાથી, કમન વિવાહ એટલે (દુષ્ટ અને મટાડનાર) આપ રામજી મળ્યા ૬ રૂપનામાં કોઈ સાથે લગાઈ થાય પણ જગ્યા પછી [સમજ્યા પછી] મનમાં સકાય થાય છે. ૭ વૈરાગ્ય યુક્ત ૮ જેના હાથમા ધનુષ્ય છે તે ગમ દે હે સુગ્રીવ તમે કહ્યું છો તે બરાબર છે. પણ હે મળ્યા ! મારું વચન (વાલીને મારવાનું અને નમને મારી ઉપર વેસાડવાનું) વૃથા નહીં થાય ૧૦ કાચ રૂપી બેલ્યા કે જેમ મહારી (મર્ડટ) વાદરાને નચાવે છે તેમ પ્રભુ જીવોને નચાવે છે આ પ્રમાણે ગીતા અ. ૧૮ શ્લો. ૬૨ માં પણ કહે છે.

પ્રથમ સર્વ જ્ઞાતાના હૃદયેગુણિ તિહતિ
આમયન્તર્વ પૂતાની, યત્રાદ્યનિ મણવા.

અર્થ—હે અર્જુન ! પ્રાણી માનના હૃદયમાં પ્રથમ વમે છે, તે (પ્રથમ) યુદ્ધા યુદ્ધ સંસ્કાર રૂપી યત્ર ઉપર બેસાડેલા જીવોને માનાએ કરીને ફેરવે છે એટલે જીવનું પોતાજીવ પ્રાર્થુ કયું થતું નથી.

આ વિષય ધ્યાન મેળવે છે, માત્ર આપણે એટલુંજ સમજવું કે બાપાની કારણ વિના કાંઈ જાણું નથી, કઈના સંસ્કાર તો છે. પણ બાપો રીજો તો કેવું પણ કરી જાય છે. કારણ તે સંસ્કાર [ફેર] માં થોડામાં એમજ નહ્યું છે કે હે ભારત, સર્વ પ્રકારે તું પ્રભુને સંસ્કારે છે, અને તેમની કૃપાથી શાંતિને તથા સાચત પામને પામીશ. તત્ત્વમ—સંસ્કારો જો તો તે તારું જીવ કંઈ જો શકે.

રામ વાલી સંવાદ

ઓઃ—^૧ધર્મ હેતુ અવતરેલ શુસાઈ, મારેલ મોહિ વ્યાધકી નાઈ
 મૈ વૈરી સુખીવ પિયારા, કારણ કવન નાથ ^૨મોહિ મારા
^૩અનુજ વધુ ભગિની સુત નારી, સુન શઠ ચે કન્યા સમચારી
 ઇન્દે કુદૃષ્ટિ વિલોકે જોઈ, તાહી વધે કછુ પાપ ન હોઈ
^૪મૂઠ તોહિ અતિશય અભિમાના, નારિ સિખાવન ધરસી ન કાના
^૫મમ ભુજબલ આશ્રિત તેહિ જાની, મારા ચહસિ અધમ અભિમાની

દોઃ—^૬સુનહું રામ સ્વામી સુભગ, ચલ ન ચાતુરી મોરિ
 પ્રભુ અજહું મૈ પાતકી, અન્ત કાલ ગતિ તોરી

ઓ—^૭સુનત રામ અતિ કોમલ વાની, વાલી શીશ પરસેલે નીજ પાની
^૮અચલ કરો તનુ રાખહું પ્રાના, વાલિ કહા સુન કૃપા, નીધાના
^૯જન્મ જન્મ સુનિ યત્ન કરાહી, અન્ત રામ કહિ આવત નાહિ
^{૧૦}જાસુ નામ ભલશ કર કારી. દેત સખહિ સમ ગતિ અવિનાશી
^{૧૧}મમ લોચન ગોચર સોઈ આવા, ^{૧૨}બહુરિકિ પ્રભુ અસ બનહિ બનાવ

છઃ—સો નયન ગોચર, ^{૧૩}જાસુ શુભ નિત નેતિ કહિ શ્રુતિ ગાવહિ
^{૧૪}નિતિ પવન મન ^{૧૫}ગો નિરસ કરિ ^{૧૬}મુનિ ધ્યાન કબહું કિ પાવહી
^{૧૭}મોહિ જાનિ અતિ અભિમાન વશ, પ્રભુ કહેલે રાખુ ચરીરહી
^{૧૮}અસ કવન શઠ હઠી કાટિ સુરતરૂ વારિ કરહિ કરીરહિ
^{૧૯}અથ નાથ કરિ ^{૨૦}કરૂણા વિલોકહું દેહુ થક વર માગઈ
^{૨૧}જેહિ યોનિ જન્મલે કર્મ વશ તહ રામપદ અનુરાગઈ
^{૨૨}ચહ તનય મમ સમ વિનય ભલ કદયાણુ પદ પ્રભુ દીજિયે
^{૨૩}જેહિ જોહ સુર નરનાહ અંગદ દાસ આપનો કીજિયે

વાળીને એવુ વરદાન હતુ કે સામે આવીને કોઈ લડે તો લક્ષ્મીનારજુ અડધુ ભગ વાળીઆ આવી ભય. આ વરદાનને પ્રમથ્ણુ કરવા મટે રાગચંદ્રે વાળીને પાછળથી માર્યો. વાળી પડ્યો ત્યા રામ આવીને ઉભા રહ્યા વાળી ધેરથી લડવા નીકળ્યો ત્યારે તેની આં તારાએ કહ્યુ હતુ કે, “ હે નાથ ! આપનો ભાષ સુગ્રીવ તો બીકણુ છે. તે કદા આપની સાથે લડવા ન આવે પણ પૃથ્વીને ભાર ઉતારવા પ્રભુએ અવતાર લીધો છે કદાચ તે સુગ્રીવની પક્ષમાં પધાર્યા હશે, ” આ વાત વાળીને થાદ આવતાં વાળીએ રામને પૂછ્યુ કે ૧ હે નાથ ! ધર્મની રક્ષા કરવા આપે અવતાર લીધો છે, પણ આપે મારી સાથે તો ધર્મ યુદ્ધ કર્યુ નહી—સામે આવીને લડ્યા નહી. પણ શીકારી જેમ પાછળથી પશુને મારે તેમ મારા ઉપર આપે બાણ્યુતો ધા કર્યો છે. ૨ મને મરિયો ! (રામ ભૈલ્યા કે વૃં પશુ જેવો છે પશુના કર્મ કરે છે તે સાંભળ.) ૩ નાનાભાઈની આં. મેન, પુત્રની આં અને પુત્રી આં મારે સમાન છે જતાં તેના સામુ કોષ કુદૃષ્ટિ કરે તો તેને મારવામાં પાપ નથી.

જેતાયુગમાં તે આવા વાળી બે પાંચ હશે, પણ આ યુગમાં તો આવા વાળી ન્નાં ત્યાં હોય છે. આ વિષયમાં કોઓએ ખાસ ધ્યાન રાખવાનું છે જામે સગા હોય, રનેલી હોય તો પણ કોઓએ પરપુરણ કેપતાં આઈ વજો પહેરવા, એકાંત ભોગવની, છૂટ મુખને હસવું, બોલવું, તે તમામ આચરણ બહિષ્કાર કરે છે. સાપની હૈયાલીમાં સાપને માથેથી મણી કાઢી કાઢી નહિ; તેમ જીના બોળામાંના જીવ હોય ત્યાં સુધી તેણીએ પરપુરણને સ્પર્શ પણ કરવો પડતો નથી. આટલા માટે છેડાવત આપણા મંડળમાં પગાય છે તે જોઈને મણીજ રાજ થાઉં છું, વિષવા કોઓએ પોતાના દેહનું કલ્યાણ કરવું હોય તો છેડાવત પાળવું, તથા મણીગાર ધારણ કરવો નહિ વજો સાદાં અને શવિત્ર ધારણ કરવા

આ વિષયમાં પુરોહિતા કન્યા કોઓની મણી જોખમદારી છે કારણકે જીના ૩૫ પાસે પુરણ તો પતંગીયુ છે એવું રૂપિમુનીઓના પ્રતિહાસ ઉપરથી પણ આપણે સમજી શકીએ છીએ, કો પુરોહિતે એક જીનના સગથી દુઃ રહેવું એજ ભયવાનું કૃતિમ સાધવું છે. ૪ હે મુક ' તું મણીજ બળીમાની છે ! કારણકે તું ઘેરથી નીકળ્યો ત્યારે તારી કોઓ શીખામણ આપી હતી તે ને કાને ખરી નહિ—મણીકારો નહિ (૩૫ શીખામણ તે આ દીકાની શરૂઆતમાં મતાવી છે.) ૫ સુમીવને મારા બળતો આગ્રિત ભવ્યા છતાં હે અમર તથા બળીમાની ' તે' તેને મારવા વિચાર કર્યો. (કોઓ મોરકામાં શીખામણ આપી હતી, રાખનાં તેજ વચનો બધી સાબળને વાળીને ખાત્રી થઈ કે નહીં રામ પ્રભુનો અવતાર છે—અતરમી છે) ૬ વાળી બોલ્યા " હે સુભત (દયાળુ કપાળ) રજાથી રામ ! સાંભળો. આખી પાસે મારી કાઢ પણ માતુરી (ચાકાડી) મારી કાઢતી નથી. તો પણ આપ અને અમર—પાપી બીજેરે કહ્યો છે, તે સમયે પુણુ છું કે અતંકાળ વખતે આપ મારી પાસે પધાર્યા છો છતાં હજી હું પાપી છઉં ' ૭ અરે પાર્વતીને કહે છે કે હે સતિ ! વાળીની આવી કામળ વાણી સાંભળીને રામચંદ્રે પોતાનો હાથ વાળીને માથે મુક્યો, વાળીને પોતાનો ક્યો, ૮ રામ બોલ્યા કે " હું નાગ કીરીટ તારા પ્રાણને અચળ કરી આપુ તાત્પર્ય બહારાઈ નહીં. ૯ જન્મોજન્મથી મુનીઓ પ્રમત્ત કરે પણ અતંકાળ વખતે કપાલ આપ આપનાં નથી. ૧૦ જેના (આપના) નામના બળથી સદાશીવ કાશીમાં દેહ ત્યાગ કરનારને મોક્ષપદ આપી રહ્યા છે તે રામ જાજ ૧૧ મારી નજર આગળ આવ્યા છે ૧૨ આતો ન બનવાનું બન્યું છે. આવો ત્રીજ અને તેરસોને જોય વારંવાર ન આવે આટે મારે જીવવાની ઇચ્છા નથી. ૧૩ જેના ગુણુ વેદ (જ જ્ઞાપિ) તેના બેવું કાઠ નથી એમ કહીને ગાય છે ૧૪ જે મુનીઓએ પ્રાણાયામ અગર મમાધીથી પરન તથા મનને વશ કર્યું. ૧૫ ઉદિઓના રજાદ તજ દીધો છે. ૧૬ તેના મુનીઓના ધ્યાનમાં પણ જે રાજ કાઠવાર આવે છે તે. ૧૭ અને બળીમાન વજ્જ-માયાવી મમજીને આ કીરીટ રાખવાની બહામણ કરે છે પણ ૧૮ એવા કાણુ મુરખ હોય કે આમાના રજીને કાષીને કેરકાના રજીની વાડ કરે. (રૂપિઓ મુખને હણુ પકડે) ૧૯ દયાવી નજરથી મારા સાંચુ ' જુઓ અને હું માંચું તે વરદાન અપો. ૨૦ મારા કર્મ પ્રમાણે અને ત્યાં અવતાર શાય-ભાજે દુ.ખી થાઉં પણ મારો પ્રેમ આપના ચરણમાંથી પાછો હડે નહીં. આપને વિસદે નહીં. ૨૧ મારે અંતર નામનો પુત્ર છે તે મારા જેવો વિનયવાળો તથા બળવાન છે તેવું કલ્યાણુ કર્યો ૨૨ તેના હાથ પકડીને હે દેવેના પતિ ! લેને આપને દાસ કર્યો.

આતુર્ભાસ (પ્રવર્ષેણુ પર્વત ઉપર.)

એા.—^૧ધન ધર્મંડ નભ ગર્જત ઘોરા, પ્રિયાલીન ઢરપત મન મોરા
^૨દામિનિ કમક રહેત ઘન માહી, ખલકી પ્રીતિ યથા થિર નાહિ
^૩વર્ષહિ ^૪જલદ ^૫ભુમિ નિયસાયે, યથા નવહિ ^૬યુધ વિદ્યા પાયે
^૭યુન્ડ અઘાત સહે ગિરિ કૈસે, ખલકે ભચન સત સહ જૈસે
^૮હ્રદ નદી ભરિ ચલિ ઉતશર્ધ, જિમિ થોરે ધન ખલ ભૌરાધ
^૯ભુમિ પરત ભા ઢાંબર પાનિ, જિમિ જીવહિ માયા લપટાની
^{૧૦}સિમિટિ સિમિટિ જલ ભરહિ તલાવા, જિમિ સફુલ્લ સન્નનપદે આવા
^{૧૧}સરિતા જલ જલનિધિમે ભઈ, હોય અચલ જિમિ જીવ હરિ પાઈ

રો — ^{૧૨}હરિત ભુમિ તૃણ સકુલીત, સચુભિ પરે નહિ પથ
 જિમિ પાખણડ વિવાહતે, હૃત ભયે સફથથ

એા — ^{૧૩}દાહર ધુનિ ચહું ઓર સુહાઈ, વેદ પદે જનુ બદુ સચુદાઈ
^{૧૪}નવ પદલવ ભયે વિટપ અનેકા, સાધુકે મન જસ મિલે વિવેકા
^{૧૫}અર્ક જવાસ પાત વિનુ ભયઉ, જિમિ સુરાજ્ય ખલ ઉદયમ ગચકે
^{૧૬}ખોજત પથ મિલે નહિ ધુરી, કરે ક્રોધ જિમિ ધર્મહિ દૂરી
^{૧૭}શશ સ્મરણ સોહ મહિ કૈસી, ઉપકારીકી સપતિ જૈસી
^{૧૮}નિશિ તમ ધનખંડોત વિરાજ, જિમિ દલિનકા જુરા સમાજ
^{૧૯}મહાવૃષ્ટિ ચલિ કૃતિકિયારી, જિમિ સ્વતત્ર હુઈ બિગરહિ નારી
^{૨૦}કૃષિ નૌરાવહિ ચતુર કીશાના, જીમિ યુધ તજહિ મોહમદમાના
^{૨૧}દેગિય ચક્રવાક ખગ નાહિ, કલિહિ પાય જિમિ ધર્મ પરાહી
^{૨૨}ઉસર વરસે તૃણ નહિ જામા, સત હૃદય જસ ઉપજ ન કામા
^{૨૩}વિવિધ જનુ સકુલ મહિ જામ, બદે પ્રભ જિમિ પાય સુરાજ
^{૨૪}જહું તહું પથિક રહે થકિ નાના, જિમિ ઇન્દ્રય ગણ ઉપજે જ્ઞાના

સુગ્રીવને ગાદી આપી ચોમાસાની રૂપમા લડાઇ કરવી ન હાવે માટે રામ આતુર માસ પમાર કરે છે. અવકાશના વખતમા લક્ષ્મણ સાથે જાનગોષ્ઠિ કરે છે, ૧ આકાશમા વરસાદ ચઢી આવવાથી ભય કર ગર્જનાઓ થાય છે તેથી હે લક્ષ્મણ ! સીતાના વિયોગમા ખૂબ મન ફરી જાય છે ૨ જેમ ખળ પુરૂષોની પ્રીતિ સ્થીર હોતી નથી-ગરજ હોય ત્યારે લક્ષ્મણી પ્રીતિ કરે અને ગરજ મટે ત્યારે ઠીકઠીક, તેવી રીતે આકાશમા મેઘની વચ્ચમા વીજળી જલ્મી ગઈ છે ૩ વાદળા ૪ ભુમી નજીકે આવીને ૫ સન્નન પુરૂષ ૫ જેમ ખળ પુરૂષોના વચ્ચા કદુ વચ્ચો સતો મહે છે તેમ આ ગીરી, વરસાદના લક્ષ્મણી ધારે (કોરી) સહન કરે છે ૭ જેમ ચોમા દ્રવ્યથી ખગ પુરૂષો છછી જઈને, જેમ આવે તેમ વર્ષે છે તેમ કૌડી

જળથી ઉન્નત થયેલી નદીઓ, જેમ આને તેમ વહે છે ૮ જેમ જીવ માણસા સમર્થ આવવાથી મલીન-પામર બની જાય છે તેમ વરસાદનું પાણી પૃથ્વીને આક્રમણી મલીન [કાદવ વાળું] થાય છે ૯ જેમ સત્જન માણસો જ્યાં ત્યાંથી ગુણને અંકુશ કરે છે અને અવગુણને દબાવી, પોતાનું જીવન નિર્ભય તથા પ્રવિત્ર બનાવે છે તેમ આ તળાવો પણ આસપાસથી કાઠરા તથા કાટાવાળું પાણી પોતામાં લઈને, ધીરે ધીરે કાદવ કાઠરા તથા કાટાને નીચે દબાવીને ઉપર નિર્ભય પાણી લાવી રાખે છે ૧૦ આ સંસારમાં પ્રભુ સિવાય ના તમામ ધધામા જીવને શાંતી મળતી નથી પ્રભુની ભક્તિ કરે તો અચળ [શાંત] થઈ જાય છે, તેમ સરીતા [નદીઓ] પણ સમુદ્રને ન મળે ત્યાં મુખી અચળ રહેવાય છે અને સમુદ્રને મળે ત્યારે શાંત થઈ જાય છે ૧૧ જેમ ચાપડી ભોંકાના વાદવિવાદથી સારા સારા શાસ્ત્રોમાંથી મદદા ઉઠી ગઈ છે તેમ ધીલા ખડના ઉગવાથી પૃથ્વી પરના રસ્તા તથા ફેડીઓ મુજબતા નથી. આજની વચ્ચે વરસ ઉપર તુલસીદાસજી આ પ્રમાણે લખે છે, ત્યારે અત્યારે આપણને ધર્મના વાદવિવાદમાં ગુચવાડો જણાય, તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. આપણે તો નીતી અને વૈરાગ્ય જોઈ આપણો ધર્મ છે એમ સમજી રાખવું, જેથી અતઃકરણ નિર્ભય થાય તેજ કર્મ, વૃત્ત, અગર મત્ત સમજી લેવાં. જનપદમાં કદી ખડનું નહીં ૧૨ વિદ્યાર્થીના સમુદાય જેમ વેદ પઢે તો હોય તેમ હાફુર (દેડકા) આરે તરફ અવાજ કરી રહ્યા છે ૧૩ સાધુતાની સાથે જેમ વિવેક શોભે તેમ વરસાદની રૂપથી ઝાંઝો ઉપર નવા પાદકા આગ્યા છે તે શોભે છે. ૧૪ જેમ સારા (દેખતા) રાજ્યમાં ખળ પુરૂષો ઉછમ રહિત ખીમ થઈ જાય છે, તેમ વર્ષાવૃત્તમાં તમામ વનરખતિ શ્રીશી કંતર થાય છે પણ આકેશ અને જગસો પાદકા વિનાના બને છે. સૌને આનંદ જોઈને બળી મરેછે-ખીન થાય છે, ૧૫ વરસાદની એટલી રહેવાથી જેમ મૂળ શોધી જડતી નથી તેમ કોષી પુરૂષના જીવનમાંથી ધર્મ દૂર રહે છે ૧૬ જેમ ઉપકાર કરનારનું દ્રવ્ય ઉપકારથી શોભી નીકળે છે તેમ કુડા વાળા ખેતરોથી પૃથ્વી શોભી રહી છે, ૧૭ જેમ અઘાનીઓની સજામાં દબી આડ બરવાળા શોભે છે તેમ બાટી આધારી રાત્રીમાં આગીઆ (જીવડા) શોભી રહ્યા છે ૧૮ જેમ સ્ત્રી સ્વતંત્ર થવાથી બચડી જાય છે તેમ ખેતરમાં કમારાઓ ધણી વરસાદ પડવાથી કુટી નીકળ્યા છે ૧૯ જેમ સત્જન પોતાના જીવનમાંથી મોહમદને કાઢી નાખવા પ્રયત્ન કરે છે તેમ ખેડૂનો પોતાના ખેતરમાંથી વાવેલા ઊંડ ઉપરાતનું ખડ નીડી નાખે છે (ચુડી લે છે) નહીં તો જેમ દુર્ગુણો જીવને બગાડે, તેમ નકારું ખડ વાવેતરને બગાડી દે છે ૨૦ વરસાદના સપાટથી ચકલા વીગેરે પક્ષી પોતાના માળામાં મતાઈ ગયા છે-દેખાતા નથી તેવી રીતે કળીયુગમાં ધર્મ પણ ક્યાંઈ જોવામાં આવતો નથી-સાપ ગયા અને લીસોટા રહ્યા છે, ધર્મમાં ટીલું. માળા, અને ટાકરી, અને તેના પકામાં " લાવો, લાવો-ખોલ કપા દેતા હે " ૨૧ જેમ ખારખ વરસાદથી ખડ ઉમટી નથી તેમ સતેના હૃદયમાં કામનાઓ થતી નથી ૨૨ જેમ સારા રાજા મળવાથી પરદેશના માણસો પણ ત્યાં વાસ કરે છે અને તેથી પ્રજામાં વધારો થાય છે, તેમ ધણી વરસાદ વરસવાથી પૃથ્વી અનેક જીવ જાતોમાંથી શોભવા લાગી છે ૨૩ ખરા ખોદાઈ તો ન પ્રાપ્ત થવાથી જેમઈદીયો વિષયમાંથી પાછી વળી જાય છે તેમ પશ્ચિ [વટેમાં] વરસાદ પડવાથી જ્યાં ત્યાં સ્થીર થઈ ગયા છે, આ વિષય ધણીજ ન જીર-સંજનના લાચ છે માટે ખ્યાન પૂર્વક વાંચનારને તથા મનન કરનારને લાભ આપે એવો છે.

સુગ્રીવનો પ્રસ્થાતાપ.

ઓઃ—નાથ વિષન 'સમ મહ કહુ નાંહિ', સુનિમન મોહ કરે ક્ષણ માંહિ

x   x   x   x

અતિશય પ્રબલ દેવ તવ માયા, 'છુટે જળહિ કરહુ તુમ દાયા
'વિષય વિવચ સુર નર સુનિ સ્વામી, મૈ પામર પશુ કપિ અતિ કામિ
'નારી નૈન શર જાહિ ન લાગા, ઘોર ક્રોધ તમ નિશિ સો જાગા
હોમ પાવ જેહિ ગર ન ઝંધાયા, સૌ નર તુમ સમાન રઘુરાયા
મહ સુષુ 'સાધન તે નહિ હોઈ, 'તુઘરી કૃપા પાવ કોઈ કોઈ
તબ રઘુપતિ જોલે સુસકાઈ, તુમ પ્રિય મોહિ ભરત જિમિ જાઈ

હનુમાન લંકીની સંવાદ.

ઓ.—'જનસિ નાહિ મર્મ શેક મોરા, 'મોર અહાર લંકે કર મોરા
સુદિક એકે તાહિ 'કપિ હની, 'રૂધિર લમન ધરણી કન મની
પુનિ સજારિ ઉઠી સો લકી, 'એરિ પાણિ કર વિનય સશકિ
જળ રાવણહિ જાલ વર હીન્હા, 'ચલન વિરચિ કહા મોહિ ચિન્હા
વિકલ હોસિ જળ કપિકે મારે, 'તબ જનસિ નિશીચર સહારે
તાત મોર અતિ પુષ્પ બહુતા, 'દેખેઉ નૈન રામ કર રૂતા

દોઃ—તાત 'સ્વર્ગ અપવર્ગ' સુખ, 'ધરિય તુલ્કા ઇકે અગ
તુલે ન તાહિ સકલ મિલિ, જો સુખ 'લવ સતસગ

ઓઃ—'રૂપવિશી નગર કીજે સખ કાજ, હૃદય રાખિ કોશલપુર રાજ
'ગરલ મુખા રિપુ કરે ભતાઈ, જોપક સિધુ અનલ સિતલાઈ
મરૂઅ સુમેરૂ દેણું સમતાહી, રામકૃપા નર ચિતવે જાહિ.

પેસા મત્તા તો પ્રણુ કોણુ આપ છે એ નિયમ પ્રમાણે સુગ્રીવને ગાદી મલતી, તે મોજ
આ પડેલો રામનું કામ સુધી ગયો, રામે લક્ષ્મણને મોકલી સુગ્રીવને મોલાવ્યો. સુગ્રીવ
કરમાઈને-ગભરાઈને રામ પાસે જોત્યો કે ૧ જેવો ૨ મુનીઓના મનમા પણ પડી વારલા
મોહ પેદા કરે છે. કે તમારી દયા હોય તો છુટે ૪ વિષયથી વ્યાકુળ પડેને સ્ત્રીના
આજે રૂપી બાણ વાગતા નથી, જેઓ કોય રૂપી ધોર અધારી રાગીઆ બજે છે

તથા જેઓ એ લોભ રૂપી ફાંસી મળાયા બાકી નથી તેઓ તો હે રામ ! તમારા મમાન છે. તેઓ તો પ્રભુ કહેવાય છે ૬ માથનથી, જાણવાથી, ૭ તમારી કપાથી માત્ર કોઈ પાત્ર થાય છે.

સીતાજીની સૌથ માટે હનુમાન લકામાં પેઠા ત્યારે લકાની ગણક લકીની હનુમાનને લંકામાં જતા અટકારીને બોલી કે ૧ શુ તુ મારો મર્મ નથી જાણતો ? ૨ મારો અહાર લંકા ના ચોર ઉપર છે ૩ હનુમાને મારી ૪ બોલીતુ વમન યશુ અને તે પૃથ્વી ઉપર પડી મજ. ૫ હાથ જોડીને કરતા કરતા વિનયથી બોલી, ૬ ચાલતી વખતે અને જોઈને બહા બોલ્યા હતા કે ૭ ત્યારે ગણમેનો કાળ આજ્યો એવુ જાણુએ ૮ આખેથી કશું ન થયા ૯ સ્વર્ગ તથા મોક્ષના સુખ ૧૦ કાંઈના એક જાળકામાં મુકીએ ૧૧ ચડીવાર પળ ૧૨ હૃદયમાં રામચંદ્રજી ને રાખીને નમરમાં (લંકામાં) પ્રવેશ કરજો અને તમામ કામ કરજો. 'હૃદયમાં રામ રાખીને' એવુ કહેવાનો ભાવાર્થ એમ જણાય છે કે સમુદ્ર કુદીને તમે આવ્યા અને અને પશુ મારીને લકામાં જાઓ છો, માટે ગમજીને હૃદયમાં રાખસો તો અભીમાન નહીં થાય અમર લકા રૂપી માયાના કાઠમાં મોહ થશે નહીં ૧૩ ગમચંદ્રની જેના ઉપર કૃપા થાય તેને ઝેર અમૃત રૂપ થઈ જાય, દુશ્મન મીત્ર બની જાય, સમુદ્ર માયના પગલા જેવડા થઈ જાય, અગ્નિ બરફ બની જાય અને મોટા સુમેઝ ૭૭ જેવડા થઈ જાય આ વિષય હજોજ ગદનછે મોટા મોટા વિદ્વાનો પડીતો પશુ આ વિષયમાં ભૂલા પડ્યા છે આ વાત જો તેઓ બરાબર સમજ્યા હોત તો મીરાં, ધુકારામ, નરસીંહ મહેતા વિગેરે લોકતને તેઓ પચવત નહીં. વિદ્વાનોને વિદ્વાતાનુ જાણ અને લોકતોને ભગવતનુ અર્થ સાદી વાતોમાં સમજાવુ પડે તેવુ નથી રાજાપાદ ઠાવર ઉપર ચડેલા મનુષ્યને દરથી રેલેવેની મોટી માડી એક ઇયળ જેની જણાય છે, પણ તે ઠાવર પાસે નીચે જીભ રહેનારને માડી જણાતી નથી, તો તેવુ સ્વરૂપતો ક્યાથી જ જણાય.

હનુમાન વિલિપ્તપદ્ય મિલાપ.

ચો—ભુવન એક યુગી દીપ 'સુહાવા, 'હરિ મંદીર તહાં બિન્ન બનાવા
 રામ નામ અકિત ગૃહ સોહા, બરણિ ન બંધ દેખી મન મોહા

દો—રામ નામ અકિત ગૃહ, ચોસા બરણિ ન બંધ
 'નવ તુલસીકે વૃન્દ બહુ, દેખી હરખે કપિરાય

જો:—'લકા નિરીચર નિકર નિવાસા, ધંહાં કહા સજ્જનકર વાસા
 મન મહું 'તક' કરન કપિ લાગે, તાહિ સમય વિલિપ્ત બામે
 રામ નામ તેહિ સુમિરણ કિન્હા, 'હૃદય હર્ષિ કપિ સજ્જન મિન્હા
 'છંદિ સન હંઠ કરિકો પહિઆનિ, સાધુ તે હોય ન કારજ હાનિ
 વિપ્રરૂપ ધરિ વચન સુનાયે, સુનત વિલિપ્ત ઉઠિ તહિ આયે
 કરિ પ્રણામ પૂછી કુશલાઈ, વિપ્ર કહહું 'નિજ કથા યુઝાઈ
 ૧૦કો તુમ હરિ દાસનમે કોઈ, મોરે હૃદય પ્રિતિ અતિ હોઈ
 ૧૧કી તુમ રામ દીન અનુરાગી, આપહું મોહિ કરન બઠ ભાગી

દો:—તબ હનુમત કહી સજ્જ, રામ કથા નિજ નામ
 સુનત ૧૨યુગલ તન પુલક મન, મગન સુમિરિ શુભ્રામ

ચો.—સુનહું પવનસુત ૧૩રહનિ હમારી, જિમિ ૧૪દશનહમે છબા બિચારી
 તાત કબહું મોહી બાનિ ૧૫અનાથા, ૧૬કરિહિ કૃપા ભાનુકલ નાથા
 ૧૭તામસ તનુ કણુ સાધન નાહિ, પ્રિતિ ન પદ સરોજ મનમાંહિ
 ૧૮અબ મોહિ શા ભરોસ હનુમંતા, વિદુ હરિકૃપા મિલહિ નાહિ સંતા
 ૧૯જે રણવીર અત્યુદ્ધ કીન્હા, તો તુમ મોહિ દરશ હટિ દીન્હા
 સુનહું વિલિપ્ત પ્રભુકી રીતિ, કરહિ સદા ૨૦સેવકપર પ્રીતિ

બંકામા તપાસ કરતા હનુમાને વિલિપ્તપદ્ય બર દેખ્યુ ૧ સુદર ૨ બંકામા હરી નહી તો હરિયુ મદિરજ ક્યાથી હોય । પછુ વિલિપ્તપદ્યને લા હરિ મદિર ભેડ્યુ ૩ ધર હપર ' ગમ રામ ' લખ્યા હતા, તેથી તે મોહા (શોભતું હતુ) ૪ વળી ત્યા સુદર તુલસીના વન હતા, ૫ જે બંકામા અનેક રાક્ષસો વસે છે ત્યા સંજ્જનોનો વાસ ક્યાથી હોય । ૬ વિચાર (રાત્રીનો સમય છે હનુમાન નેના પતમાં પેત્રી ગયા છે. હનુમાને વિલિપ્તપદ્યને કથના બોધા છે. થોડી વારમા તે બળ્યા અને બળીને " રામ રામ " નું

સમરણ કયું) તે જાતજન છે એવું હનુમાને આનંદથી માન્યુ. ૮ આતી માથે અવગા
 ઝાળખાણ કરવી. કારણ કે સાધુપુરુષથી કાર્યમાં વિઘ્ન થશે નહિ. (આવે વિચાર કરીને)
 કે લભાને પ્રતાપ કહે. ૧૦ વિભીષણે કયું કે આપ કાંઈ પ્રભુના હામમાંના જીજ્ઞાસુ છે ! ૧૧
 અમર ગરીબોના બેઠી એવા સમચદ્ર આપ પોને છે ! અને મને મોટા ભાગ્યશાળી બના-
 વવા પધાર્યો છે ! ૧૨ બન્નેના શરીરો તથા મન પુલકાયમાન થયા અને પ્રભુના ગુણધર્મો
 સાંભળવામાં મગ્ન થયા. ૧૩ રીતલાલ ૧૪ મુખમાં ૧૫ અનાથ, ગરીબ ૧૬ ગામ મારા
 ઉપર ખ્યાન કરશે ! ૧૭ વિભીષણ કહે છે ને મારે નાસવનું શરીર છે અને કાંઈ માધન
 કયું નથી અને મારા મનમાં ગમના કમળ મગધા ચગલિયા પ્રીતી પણ નથી. ૧૮ અન્ન-રે
 મને ખાકો ભરોસો થાય છે કે. ૧૯ હે હનુમાન ! આપે મને દર્શન દીધા, તેજ મારા ઉપર
 રામનો અનુગ્રહ સમજી છે (નહીતો આપ અહીં આવ્યા એ મને ખબર પણ પડત નહીં)
 ૨૦ સેવક ઉપર એટલે એવક થાઓ તો પ્રભુ રીજે એમ છે.

ગિરિપથ શ્રવણ સંવાદ.

દો.—^૧સચ્ચિન વેદ શુર તીનિ જો, પ્રીય ગૌલકિ કાચ આશ

રાજ ધર્મ તનુ તીનિકર, હોય વેગહી નાશ

ઐ —જો આપન ^૨ચહહું કલ્યાના, સુચર ^૩સુમતિ સુભ ગતિ ^૪સુખ નાનાં

તો પરનારિ ^૫લિહાર શુસાર્ધ, ^૬તજો ચૈત્ર ચંદ્રાકી નાર્ધ

ચૌહલ જીવન એક પતિ હોઈ, ^૭ભૂત દ્રોહ તિજે નહિ સોઈ

^૮શુભસાગર નાગર નર જોડી, અટપ હોમ ભલ કહે ન કોઈ

દો —કામ ક્રોધ મદ હોભ સળ. નાથ ^૯નરક કર પથ

સળ પરિ હરિ રઘુવીર પદ, ભજહું કહહિં સહઅથ

ઐ —તાત રામ ^{૧૦}નહિ નર ભુપાલા, ^{૧૧}ભુવનેશ્વર કાલહું કર કાલા

^{૧૨}પ્રજા અનામય અજ ભગવતી, વ્યાપક ^{૧૩}અજિત અનોદી અનતા

^{૧૪}ગોદિજ ધેનુ દેવ હિતકારી, કૃપાસિધુ માનુષ તનુ ધારી

^{૧૫}જનરંજન ભજન ખલ માતા વેદ ધર્મ રક્ષક સુરગાતા

તાહિ વેર તજિ ^{૧૬}નાથ્ય માયા, ^{૧૭}પ્રજ્ઞતા રતિ ભંજન રઘુનાથા

દેહુ નાથ પ્રભુ કહ વેદેહી, ^{૧૮}ભજહું રામ વિનુ હેટુ સનેહી

શરણ ગચે પ્રભુ તાહું ન ત્યાગા, ^{૧૯}વિન્ધ દ્રોહ કૃત અથ જોહિ હાયા

^{૨૦}ભસુનામ ત્રય તાપ નસાવન સોઈ પ્રભુ પ્રગટ સસુજિ જિય રાવન

દો.—આર બાર પદ હાગહું, ^{૨૧}વિનય કરહું કથ શીશ

પરિહરિ માન મોહમદ, ભજહું કાશલાધીશ

*

*

*

*

ઐ:—^{૨૨}સુમતિ કુમતિ સળકે ઉર રહઈ, નાથ પુરાણ ^{૨૩}નિજમ અસ કહઈ

જહાં સુમતિ તહું ^{૨૪}સંપતિ નાના, જહાં કુમતિ તહું ^{૨૫}વિપતિ ^{૨૬}નિદાના

*

*

*

*

હનુમાનના ગયા પછી, રાક્ષસ-સલાસદોએ શ્રવણને બળ આપ્યું કે—આપણે દેવલોકને હરાવ્યા છે તો મનુષ્ય અને વાંકરા આપણા હિલાળમાં છે. આ વખતે સકર પાર્વતીને કહે છે કે—૧ હે સતી! રાક્ષસો સ્થલ દીવાન, માંદો સ્થલ વેદશાળ અને ધર્મનો સ્થલ શુર. એ ત્રણે સ્વાર્થી અગર દુરાચારી હોય તો સાચી સલાહ આપી શકે નહીં. એટલે તેના જીવનનો પ્રકાર સાચા ઉપર પડી શકે નહીં, એટલે દીવાનથી રાક્ષસો નાશ થાય. વેદથી શરીરનો નાશ થાય, અને ગુરૂથી ધર્મનો નાશ થાય છે (આ પ્રમાણે શ્રવણની સલાહા નાતચીત થાય છે તેનો હાલ લેખને ત્યાં વિભાષણ પધાર્માં. જાણને પડે જાતી આગ્રા લેઈ

ચોથા ૩ ૨ ધન્યના હો તો ૩ સારીમનિ ૪ નાના પ્રકારના મુખ ૫ વદન ૬ ચોથના અંદમાની માફક (૫૦ સ્ત્રીના વદન (મુખ) ને તથા હો ચોથનો અદમા નેવાથી નેમ કલક આવે છે તેમ પરત્વીનો અમ કરવાથી પણ કલક આવે છે ૭ પ્રાણીઓનો તો કહે તો તે ટકી શકે નહીં । જે પુરુષ શુભમાગર અને ઘટ્ટર હોય અને થોડો સરખો ભોળ કહે (ખરાબ વિષયમા પડે) તો તે સાર કહેવાય નહીં । ૬ નરકના ગત્તા છે. ૧૦ એકલા રાખજ નથી. ૧૧ કાટી બહાડનો નાથ અને કાળનો પણ કાળ છે ૧૨ બહાર નિર્દોષ, અજ્ઞ-મા ભગવાન છે ૧૩ ન જીતાય તેરા ૧૪ પૃથ્વી, બાહ્યો, ગાયો અને અને કેવ સોડાના કલ્યાણ માટે દુષામાગર રામે મનુષ્યદેહ ધાગણ કરી છે ૧૫ પોતાના ભક્તને રાજ કરવા અને ખજાના ટોળાનો નાથ કરવા, વેદમા ખતાવેલા ધર્મનું અને દેવોનું રક્ષણ કરવા ૧૬ તેમને પત્રે લાગીએ ૧૭ શઙ્ગે આવેલાના દુખને ભાગનારા છે. ૧૮ સ્વાર્થ વિના રનેહ કરનાર ગમને બને ૧૯ વિશ્વના કોઈથી અજેલું પાપ જેને ભાગ્ય હોય ૨૦ તથા તાપનો નાથ કરનાર જેનું નાથ છે, એજ પ્રભુ પ્રગટયા છ એવું હે રાવણ । તથા ૨૧ હે રાવણ । વિનવી કરે છુ ૨૨ સારા વિચાર અને ખોટા વિચાર અથવા દેવી શુભ આસુરી શુભ ૨૩ વેદ. ૨૪ મુખ. ૨૫ દુઃખ ૨૦ નહીં

न हि पश्यति जन्मांशः, कार्पांशो नैव पश्यति ।

न पश्यति मदोन्मत्तः, अर्थी दोषान् न पश्यति ॥

દો:-તાત ચરણ ગહી માગહું, ^{૨૭}રાખહું મોર ફહાર
સીતા દેહું રામ કહું, અતિ હિત હોય તુહાર

*

*

ચો —અસ કહું ^{૨૮}કીન્હેસિ ચરણ પ્રહારા, ^{૨૯}અનુજ મહે પદ ખારહિ બારા
^{૩૦}ઉમા સંતકી થહી બઝાર્, મદ કરત ભે કહે બહાર
તુમ ^{૩૧}પિતુ સરિસ બહે મોહિ મારા, રામ ભરે હિત હોય તુહારા

વિભિષણ પ્રયાણ (સંકાથી મુવેલુપર)

દો —રામ સત્ય સંકટપ્ર મણ, સભા કાલવશ તોરિ
મે રઘુવીર ચરણ અખ, બાઉ દેઉ જનિ મોરિ

ચો —ચલેઉ હર્ષિ રઘુનાયઃ પાહી, કરત રમનોરથ બહું મન માહી
દેખિહૌ બાય ચરણ ^૧જલ ભતા, ^૨આરૂણ મુઠલ સેવક મુખદાતા
^૩જે પદ પરસિ તરી રૂપી નારી, ઠ હક કાનન પાવન કારી
^૪જે પદ જનક સુતા ઉર લાયે, કપટ કુરગ સગ ધરિ ધાયે
^૫હર ઉર સર સરોજ પદ ભેધ, અહો ભાગ્ય મે દેખવ સોધ

દો —જીન ^૬પાચનકી પાહુકા, ભરત રહે ^૭મન લાય
તે પદ આજ ^૮વિદોહિહૌ, ^૯પન નયન અખ બાય

*

*

*

ચો —બનિ ન બાય ^{૧૦}નિશાચર માયા, ^{૧૧}ક્રમ રૂપ કેહિ કાળુ આયા
^{૧૨}લેહ હમાર લેન શઠ આવા, રાખિય બાધિ મોહિ અસભાવા
^{૧૩}સખા નીતિ તુમ નીક વિચારી, મમ પણુ શરણુગત ભવહારી
મુનિ પ્રણ વચન હર્ષ હનુમાના, ^{૧૪}શરણુગત વસલ ભગવાના

*

*

*

*

^{૧૫}ક્રાંટિ વિમ વધ લાગહિં બહું, આરે શરણુ તબે નહિ તાહું

૨૭ મારે નાના ભાઇનુ કહ્યું રાખે-માતા ૨૮ પાહુ મારી ૨૯ વિભિષણ રાવણનો
પગ ચેલાવા લાગ્યા ૩૦ ચક્ર પાર્વતીને કહે છે હે ઉમા ! મતોની ભેજ બઝાઇ (મોઢાઇ)
છે કે કાઇ તેનુ ખજાડે તો પણુ તેની સાથે બહાર રાખે છે. ૩૧ બાપ સરખા.

૧ (ચરણ પાસેથી જતાં જતાં વિભિષણ બોલ્યો કે) જેનો સત્ય ચંદ્રપ છે એવા પ્રભુ જે પોતે રામ છે અને હે ભાઈ ! તારી સભા કાળને વશ થઈ છે (શરણ કે મારી વાત તને મળી નહીં) હવે હું રામને શરણ જાઉં છું તેમાં મારો દોષ કાઢી નહીં. ૨ વિચાર. ૩ કમલ સરખા ૪ ઉગતા સુર્યના જેવા ક્ષાલ અને કામળ અને સેવકોને સુખ આપનાર ૫ જે ચરણને આડીને જાતમની બી તરી મધ તથા જે ચરણે દડકાકપ્પને પાવન કર્યું, ૬ જ્યારે રામ કપટ મૂકેને મારવા દોડ્યા ત્યારે પાછળથી તેમના જે ચરણને સીતાજીએ હૃદયમાં રાખ્યા તે ચરણ. ૭ સદાશીવ હૃદયરૂપી તળાવમાં કમળ સરખા જે ચરણ, તે આજ મારા અહો ભાગ્ય કે મને જેના મળશેજ. ૮ ચરણની ચાપડી ૯ હૃદયમાં ઉતારી ૧૦ નેપથ્ય. ૧૧ હમણા જીને આ આખોથી ૧૨ દૈત્યની માયા (કપટ) ૧૩ કામનાથી ઘેરાએલા માયામાં રમ્યા પમ્યા ૧૪ સુગ્રીવ કહે છે કે મારો અને અગત્યનો ભેદ હોવા એટલે મારી અને અમદની વચ્ચે ખટપટ કમવવા માટે તે શક આપ્યો છે તેથી મારો એવો મત છે કે તેને (વિભિષણને) અહીં બાધી રાખો (નજર કેદ કરો) ૧૫ રામે સુગ્રીવને કહ્યું કે હે સખા ! નીતિ પ્રમાણે તમારી વાત ખરી છે પણ શરણ આવેલાનો ભય હરવો એવી મારી પ્રતિજ્ઞા છે. ૧૬ શરણ આવેલાને પાળનાર ૧૭ કાઠી જોડત્યા લાગી હોય તે પણ શરણ આવે તો તેનો હું ત્યાગ કરતો નથી ભગવતગીપના અખ્યાલ ૯-૩૦ શ્લોકમાં શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે ઘણાજ દુરાચારી હોય તો પણ જા અનન્ય ભાવથી મારા શરણ આવે તો તે ઉત્તમ માનવા યોગ્ય છે-કારણ જેનો નિશ્ચય-સ્વતા ઉત્તમ પ્રકારની છે, અને આમળ કહે છે કે એવા દુરાચારી વિના વિલંબે ધર્મમાં બની જાય છે, અહીં પણ એજ વાત થાય છે.

૧૮ સન્મુખ હોય છવ મોહિ જખહિ, જન્મ કોટિ અમ નારો તખહી
 ૧૯ પાપવંત કર સહજ સ્વભાઉ, ભજન મારે તેહી ભાવ ન કાઉ
 ૨૦ ભે પે હુદ હુલ્ય સો હોઈ, મારે સન્મુખ આવકિ સોઈ
 ૨૧ નિર્મલ મન જન સો મોહિ પાયા, મોહિ કપટછલ છીર ૨૨ ન ભાવા

રામ વિલિખણ સંવાદ.

ચો:--૧૬ ભય જ્ઞાત લે આવહુ, હંસ કંઠ કૃપાનિધાન
 જય કૃપાણ કહી કપિ થલે, અંગદાહિ હનુમાન

ચો:--૧૭ ર-હિતે હેખે દોહ જાતા, ૨૦ નયનાનંદ દાનકે દાતા
 બહુરિ રામ છબિ ધામવિલોકિ, રજો કંકણ ધંધ રોડી ટક પગ

૨૦ નયન નીર પુલકિત અતિ ગાતા, મન ધરિ ધીર કહી મૂઢ જાતા
 ૨૧ નિશિચર વશ જન્મ સુર ત્રાતા ૧ નાથ ! ૨૨ શાનન કર મે જાતા
 ૨૩ સહજ પાપ પ્રિય તામસ દેહા, યથા હલુકકિ તમપર નેહા

દો:--૨૪ શ્રવણ સુવશ સુનિ આવહિ, પ્રણ બજન ભયભીર
 ત્રાહિ ત્રાહિ આરત હરણ, ૨૫ શરણ સુખદ રમુવીર

ચો:--૨૬ ૧૦ કશ સહિત પરિવાર, ૨૧ કુશલ કુઠાહર વાસ તુલસાર
 ૨૨ ખલ મહલી બસહુ હિન રાની, સખા ૨૩ ધર્મ નિબદે કેહી જાંતી
 મે જાના તુલસિ સખ રીતી, ૨૪ અતિનય નિપુણ ન ભાવ અનીતી
 ૨૫ મરુ કલવાસ આઠ કર તાતા, હુદ સગ જનિ દેહ વિધાતા
 ૨૬ અખ પદ દેખિ કુશલ રઘુરાયા, ૨૭ જો તુમ કીન્દ જાનિ જનદાયા

દો — તખ છગિ કુશલ ન છવ ૨૮ કંઠ, ૨૯ સપનેહુ મન વિશ્રામ
 ૩૦ જખ છગિ ભજન ન રામકો, ચોક ધામ તખિ કામ

૧૮ જો છવ મારી સામે (શરણે) આવી જાય તો હું તેના કોટી જન્મના પાપ પણ
 નાશ કરી નાખુ એવો છુ ૧૯ પણ એક વખત હે સખા, તમે જાણો છો ? સાકળો-પાપો
 એનો સહજ સ્થાવજ એવો હોય છે કે તેને મારે ભજન (મારા)મા પ્રાપ્તિ હોતી નથી.
 તેને બધુંએ યમે, પણ હું, મારે ભજન, અને મારો ભક્ત યમેજ નહીં ૨૦ કદાચ તે
 હુદ હદય વાળો હોય તો તે મારે શરણે આવેજ નહીં (રામ હવે પેતાના સિદ્ધાંતની વાત
 કરે છે) ૨૧ નિર્મળ અત કરણ વાળો સેવક મને પામે છે ૨૨ અને ગમતો નથી.

૧ કપટ અગર પવિત્ર મનથી મને તેમ હોય તો પણ ૨ નયનને આનંદનું દાન આપનાર ૩ આપમાં પ્રેમના જળ અને અગ દોષાત્થ, તો પણ મનમાં ધીરજ રાખીને વિભીષણ નમ્રતા પૂર્વક બોલ્યો ૪ (વિભીષણ પોતાની ઓળખાણ આપે છે) હૈય કુટુમ્બમાં મારો જન્મ છે ૫ ગરજીતો ભાઈ હજી. ૬ જેમ કુવડ ને અધારા ઉપર પ્રેમ હોય છે તેમ અમારો સ્વભાવ પાપી અને દેહ તામસી ૭ (ગમે એવો હજી પણ) આપનો મધ સાજાળીને આપ્યો હજી ૮ દુખને હરનાર ૯ શરણે આવનારને સુખ આપનાર ૧૦ તુ શરણે આવ્યો માટે અત્યારથી લોકોનો રાજા છે એમ સમજી ને અગર મમનવવા ગમે નેને લોકેશ કવો ૧૧ તમારો વાસ મોટા [ઉચ્ચ] સ્થાનમાં છે ને ' એટલે માયામાં પામર નથી ને ' ૧૨ માયામાં રહ્યા પછી જીવેને મંડળમાં -સગા સજ્જીમાં ૧૩ કહ રીતે તમે તમારો ભર્મા પાળ્યો છે-કહ રીતે મારી સાથે જોગખાણ ગદી ' ૧૪ તમે નિનીના વિષયમાં નિપુણ છો, તમને અનિતી ગમતી નથી. ૧૫ (મતો એમ કહે છે કે) મન્કમ બાએ આપને પણ દુધના સગમાં રહેવાની તક ન આપ્યો ૧૬

બર મહનદુર્ગેષુ દ્રાગ્ત વનચરે. સદા ન મૂર્ખજનમપર્કે, સુરેન્દ્રમથનેન્વપિ ના

વિભીષણ બોલ્યો કે હે રઘુ રાજ ! આજ આપનું ચરણ દેખીને કુશળ થયો છું (આપના ચરણ વિન કુશળ હોય !) ૧૭ તે પણ આપે આપનો જન જાણીને દયા કરી એટલે-ગરજી ખીજ્યો તો. ૧૮ કયાથી ૧૯ સ્વપ્નામાં પણ મનને જ્ઞાતી કયાથી હોય ૨૦ શોક -દુખના સ્થાન રૂપી કામના એને તજીને રામનું લજ્જન ન કરે ત્યાં સુધી.

ચો:- તબ હગિ હૃદય ૨૧ બસત ખલ નાના, લેખ મોહ મત્સર મદમાના
જળ હગિ ઉર ન બસત રસુનોયા, ૨૨ મરે વ્યાપ આમક કઠી લાખ
૨૩ મમતા તરણુ તીમીર અધિચારી, રાગ દેખ ઉલૂક સુખકારી
તબ હગી બસત જીવ ઉરમાંહિ, જળ હગિ પ્રભુ પ્રતાપ રવિ નાહી
આજ મેં કુશલ મિટે જાય ભારે, દેખિ રામપદ કમલ તુન્હારે
તુમ કૃપાલુ આપર અનુકૂલા, તાહિ ન વ્યાપ ૨૪ ત્રિવિધ કાય શુભા
મેં નિશિચર અતિ અધમ સ્વભાઉ, શુભ આચરણુ કીન્હ નહિ કાઉ
જા સુરૂપ સુની ૨૫ પ્યાન ન પાવા, સો પ્રભુ હરિ' હૃદય મોહિ લાવા
દો:- ૨૬ મોહો ભાગ્ય મમ અમિત અતિ, રામ કૃપા સુખ પુલ
દેખેઉં નયન વિરચિ શિવ, સેવ્ય સુગલ પદ કંજ

ચો:- સુનો સખા નિજ કહી સ્વભાઉ, ૨૭ જાન કુચંડી શલુ ગિરિભંડ
એ નર કોય ૨૮ અચર્ય દોહી, ૨૯ આવે સભાય શરણુ તહિ મોહી
તજિ મદ મોહ કપટ છલનાના, કરોં સઘ તેહિ સાધુ સમાના
બનની જનકે બધુ સુતદાસ, તન ધન લુપન સુહૃદ પરિવાસ
સહકી મમતા ૩૦ ત્યામ બટોરી, ૩૧ મમપદ મનહિં બાંધિ બટિ સેરી
૩૨ અમદશીં છંછા કણુ નાહી, હર્ષ ચોટ કાય નહિ મનમાંહી
આસ સંતજન મમ ઉર બસ દેસે, લેખી હૃદય બસત ધન જોસે
તમ સરિખે સત પ્રિય મોરે, ૩૩ મરો દેહ નહિ બ્યાન નિહારે

સમુદ્રે રામને શરણુ થયું.

ચો:- પ્રભુ બલ કીન્હ મોહ શિખ લીન્હી, મર્યાદા સખ તુલસી કીન્હી
ઢાલ અમાર શૂદ્ર પશુ નારી, ૨૫ હ સખ તાડનકે અધિકારી

૨૧ નાના પ્રકારના પશુઓ છે જેવા કે ૨૨ જેણે ધનુષ બાણ અને બાથો ધારણ
કર્યાં છે એવા રામ રૂઝ પ્રભુના પ્રતાપ રૂપી સૂર્ય જેના સૂધી જીવેના હૃદયમાં ઉતરતે
નથી ત્યા સૂધી, રામ દેવરૂપી હુડને બ્યાનદ આપનારી મમતા રૂપી અધારી મધ્ય રાત્રી
જીવાના હૃદયમાં વસે છે ૨૪ તથા પ્રકારના ભયના કુખ. ૨૫ પ્યાનમાં મળવું નથી તે
રામ હરખીને અને છાતીમાં નાથો ૨૬ કૃપા તથા સુખના સમુદરૂપ રામ જેના બોલ
ચરણોને બહા તથા શીવ સેવે છે, તે કમળ સરખા ચરણને મેં જોવા માટે મારા બહે-
ભાગ્ય માનું છું. ૨૭ જે સ્વભાવને કાચજીવડી ૨૮ આખા વિષ્ણુના દોહી. ૨૯ મદ મોહ
કપટ અને નાના પ્રકારના છળ તજીને અને જ શરણરૂપ માનીને, નમ્રતા પૂર્વક આવે, તો તેને
સાધુ બનાવી ઈ ૩૦ છોડીને, બેળી કરીને ૩૧ મમતારૂપી તાંતણાની ટોરી કરીને મારા
ચરણમાં મનથી બાંધી દે તો ૩૨ સમાન આવ અને છંછા રહીત ૩૩ બીજા કોઈ પશુ
કારણુ માટે દેહ ધરતો નથી.

સમુદ્ર ઉતરવા વખતે રામે માર્ગ અપવા સમુદ્રની પ્રાર્થના કરી, પણ સમુદ્રે જવાબ
ન આપતા, રામ તેને શીક્ષા કરવા ધનુષ્ય ચલાવ્યું ૧ આપની કરેલી મર્યાદા મમણે
અમારે વર્તવું નેહજી માટે આપે શીક્ષા કરી તે કીક કર્યું ૨ તે તમામ મારને બાંધક
કે માર આવ ત્યારેજ સમજે. આ દેહાણે વિચારની પશુ બજર છે.

શ્વેતભિન્દુ રામેશ્વરની સ્થાપના.

ઓ — હિંગ શાપી વિધિવત કરી પૂજા, શિવ સમાન પ્રિય મોહિ ન દૂભ
રશિવ દ્રોહી મમ દાસ કહાવે, સો નર સપનેહુ મોહિ ન પાવે
શંકર વિમુખ ભકિત ચઢ મોરી, સો નર મૂઠ મઠ મતિ થોરી

હો — યશંકર પ્રિય મમ દ્રોહી, શિવદ્રોહી મમ દાસ
તે નર કરહિ કલ્પ ભર, થોર નરકમે વાસ

ઓ — બે રામેશ્વર દર્શન કરિહું, સો તનુ તબિ મમ ધામ સિંધરિહું
બે મંબાલજી આનિ ચક્રાર્ધહિ, સો સાચુજ સુકિત નર પાવહિ

હો — શ્રી રઘુવીર પ્રતાપ તે, મિંધુ તરે પાપાણુ
તે મતિમઠ બે રામ તજી, મજહિ બધ પ્રભુ આન

રાવણુ મટોદરી સંવાદ.

ઓ — 'આકુલતા નિજ સમુજિ બહોરી, 'વિહંસિ ચલા ગુહ કરિ ભય થોરી
મંદોદરી સુના પ્રભુ આયે, 'કૌતુકહી પાથેધિ બધાયે
'કર ગહિ પતિહિ ભવન નિજ આનિ, યોગી પરમ મનોહર બાની
'ચરણુ નાઈ શિર અચલ રોપા, સુનહું બચન પ્રીય 'પરિહરિ કોપા
'નાથ વૈર કીજે તાહી સોં, યુદ્ધિ બલ જીતિ સકિય બહીસોં
તુમહિ રઘુપતિહિ 'અતર કૈસા, 'પ્રભુ અદ્યોત દિવાકર નૈસા
'અતિબલ મધુ કેટલ બિન મારા, 'બહોનર દિતિ સુત સહારા
'રોષ બલિ બાંધી સહસ લુજ મારા, સોધ અવતરેહિ હરણુ મહિ ભારા
'તાસુ વિરોધ ન કીજિય નાથા, કાલ કર્મ ગુણુ બિનકે હાથા

૧ રામે સેત બધુ રામેશ્વરની સ્થાપના કરી અને વિધિ પ્રમાણે પૂજા કરી અને
ભોલ્યાકે સદાશીવ જેટલુ અને કોઇ બહાલુ નથી ર શીવનો દ્રોહી મરિા દાસ જવાનો
હક કરે તો. ૩ આહે, છન્ડે. ૪ સકરનો ભક્ત થઇ મારો દ્રોહ કરે અને મારો ભક્ત
થઇ શંકરનો દ્રોહ કરે તે માણસ કલ્પ સુધી થોર નરકમાં પડે છે. ૫ પ્રભુને
તજીને બીજીને બળે તો

૧ રામચંદ સમુદ્ર ઉપર પાળ બાંધી સુવેલુ (લોકની ભગભગ) આબ્યા જોવા
સમાચાર સાંભળી રાવણુ મહારાજો, રાવણુને દસ મુખ હતા, પશુ તે એક મુખથી વાગ

B

કરતો હતો પણ આ વખતે દશે મુખથી બોલ્યો, રાવણને એવો સાપ હતો કે તે દશે મુખથી બોલશે ત્યારે તેનું મોત આવશે. દશ મુખથી બોલ્યા પછી રાવણ પણ મજગાયો, પણ વ્યાકુળતામાં બોલ્યો છઉં, માટે કાંઈ નહીં, એમ વિચાર કરી મનને વાળ્યું, ૨ આ પ્રમાણે વિચારીને હસ્તો હસ્તો ભયને થોડો કરીને ધેર આવ્યો, ૩ રામ ૪ સતેજમાં સમુદ્ર ઉપર પાંજ બાધી ૫ રાવણનો હાથ પકડી પોતાના અવાસમાં મહોદરી લાવી, ૬ બોળા પાશળાને પગેલ લાગી ૭ કાપ તણને ૮ જેને શુદ્ધિ તથા યજ્ઞ જતી નશકે તેવા માથે વેર કરાય નહીં ૯ મેદ, અંતર ૧૦ સુર્ય અને આગીઆ વચ્ચે જેટલું અંતર છે તેટલું ૧૧ મધુ અને કેટલ નામના મોટા યજ્ઞવાન દૈત્યાને જેણે માયાં અને જેણે દિતીના યજ્ઞવાન પુત્ર [હીરણ્યાક્ષ તથા હીરણ્યકશીપુ] ને પણ માયાં ૧૨ જેણે બલી રાત્રને બાધી લીધે અને જેણે હગ્ગા હાથ વાળા સહસ્રાણીને પણ માથે, તેજ પ્રભુ પૃથ્વીને બાર ઉતારવા અવતર્યા છે ૧૩ કાળ તથા કર્મ જેને હાથ છે તેની સાથે હે નાથ ' વિરોધ કરીએ નહીં આ મમારમાં પણ જે માણસનો વખત સાચો હોય અને કર્મવત્ (આળસુ નહીં) હોય તેની માથે પણ વિરોધ કરીએ નહીં

દોઃ—રામહિ સોં—પહુ બનકી, ^{૧૩}નાય કમલ પદ માય

^{૧૪}સુત કહે શબ્દ દેઈ વન, બાય બજહુ રધુનાય

ઓ.—નાય દીનદયાલુ રધુરાય, ^{૧૫}વાધો સન્સુખ ગયે ન ખાઈ

^{૧૬}આહિય કરન સો સબ કર ખીતે, તુમ સુર અસુર/ચરાચર હતે

વેદ કહહિં અસ નીતિ દશાનન, ^{૧૭}ચોથેપન બાહિય નૃપ કાનન

તાસુ બજન કીજે તહુ ભતો, ^{૧૮}જે કતાં પાલક સહતો

સોઈ રધુવીર ^{૧૯}પ્રભુન અતુરાગી, બજહુ નાય મમતા મદ ત્યાગી

અનિવર ચતન કરહિં ^{૨૦}જેહિ ઠાગી, બપરાજ તબિ હોહિ બિરાગી

સોઈ કૌશલાધીશ રધુરાયા, ^{૨૧}આયે કરન તોહિપર દાયા

જે પ્રિય માનહુ ^{૨૨}મોર સિખાવન, ^{૨૩}હોહિ સુચશ તિહુપર અનિ પાવન

દોઃ—^{૨૪}અસ કહિ બોચન વારિ કારિ, ગહિ પદ કપીત ગાત

નાય બજહુ રધુવિર પદ, મમ આહિ વાત ન બાઈ

ઓ.—તબ રાવણ મય ^{૨૫}સુતા ઉઠાઈ, ^{૨૬}કહે બાણ ખલ નિજ પ્રભુતાઈ

સુન ^{૨૭}તે પ્રિયા મૃયા ભય માના, બજ ^{૨૮}ચોથા કો મોહિ સમાના

વૈષ્ણુ કુબેર પવન યમ કાલા, ^{૨૯}સુજખલ જિતે સકલ દિગ્પાલા

દેવ ^{૩૦}દતુજ નર સબ વશ મોરે, ^{૩૧}કવન હેતુ ઉપજા ભય તોરે

નાના વિષિ તેહિ કહિ સમુદાઈ, ^{૩૨}સલા બહોઈ એક સો બાઈ

મસોદરી હૃદય અસ બાના, ^{૩૩}કાલ વિવસ ઉપજા અભિચાના

અંગદ વિષ્ટી.

ઓ.—^૧વહિ ચરણ ઉર ધરિ પ્રભુતાઈ, અંગદ ચલેઉ સખાહિં ^૨શીર નાઈ

પ્રભુ પ્રતાપ ઉર ^૩સહજ અશ કા, ^૪રણ બોહુરા વાહિસુત બકા

^૫પુર પૈઠત રાવણકર બેટા, બેહત રહા સો રોઈ ગઈ બેટા

૧૩ નમીને ૧૪ પુત્રને ગાળ્ય મોપી દબ વનમા જઈને રામને બળે. ૧૫ વાહ પશુ સન્સુખ ગયે ખાતો નથી ૧૬ [વ્યવહારમાં] જે કરવાનું હતું તે તમામ કરી ચુક્યા છે. ૧૭ ધડપણમાં વનમા જઈ વાસ કરવા બંધાએ (અત્યારે વનમા જવાય એવું નથી અત્યારે તો નિયમસર કથા વાર્તા સાંભળો અને કોઈના ટાંકપ્રદાનથી દૂર રહો) ૧૮ જે પ્રભુ કતાં પાળનાર અને સહરનાગ છે તે સૌના બહોળા ઉપર પ્રેમ રાખનાર છે ૨૦ જેના માટે ૨૧ તે રામ હે'પતિ' આપની ઉપર દયા કરવા પધાર્યા છે ૨૨ આરી સીખામણ, ૨૩ તણ લોક મા પવિત્ર થઈ ગયારી ૨૪ ચરચરતા અંગે રાવણના પગ પકડીને અખિમા આસુ લાવીને મસોદરી આ પ્રમાણે બોલ્યા 'હે નાથ! રામના ચરણને બળે જેથી આરૂં એવાતણુ જાળ નહીં (એટલે આપનું મોત થાય નહીં) ૨૫ મસોદરીને હોહી. ૨૬ સૌતાની બહાઈ બતાવીને ખજ રાવણ કહેતા બાગ્યે ૨૭ તું બોલી બીક બમડે છે, સાંભળ, જગલમા માગ જેવા બળવાન ચોદી કાણ છે ' ૨૮ આ હાયે ૨૯ રાક્ષસો ૩૦ આ કારણથી તને ભય થાય છે? ૩૧ પાછો સખામા જઈને બેટા કર કાળથી ધેરાઈ થયા છે માટે અભિચાન ઉપજાય છે.

૧ રામને નમીને અને રામની પ્રભુતાને હૃદયમા રાખીને એટલે ચક્ષુ આપનાવ પ્રભુન મણીને ૨ નમીને ૧ ભય રહીન વીર, નિરર ૪ લકાઈથી નહીં ડરનાર. ૫ લકાઈના પેસતા રાવણનો પુત્ર રમતો હતો, તેની બેટ મર્ષ મર્ષ,

૧આતલિ ખાત કષે બહિ આઈ, ૨યુગલ અતુલ બલ પુનિ તરુણ
 ૩તેહિ અગદ કહે લાત ઉકાઈ, ગહિ પદ પટકેઉ ભુમિ જમાઈ
 ૪નિશિચર નિકર હોયિ ભટ ભારી, જહ તહે ચલે ન શકહિ પુકારી
 ૫એક એક સન મર્મ ન કહહિ સમુજિ તાસુ બલ ચુપ હોઈ રહણી
 ૬બલ કોલાહલ નગર મઝારી, ૭આવા કપિ લકા જેહિ જારી
 ૮અબ ઘી કહા કરહિ કરતારા, ૯અતિ સખીત સખ કરહિ વિચારા
 ૧૦જિહ્વ પુછે મશુ હેહિ બતાઈ, જેહિ ચીતવહિ સો બહિ સુખાઈ

ટો.—૧૨થા મત્ત મુઝ મુઝ મહે, પંચાનન ચલિ બય
 રામ પ્રતાપ સંભારિ ઉર, બેક સખહિં શિર નાચ

ચો.—કહ દશક ૧૨કવન તૈં બદર, ૧૩રે રઘુબીર દૂત દશકધર
 ૧૪મ જનકહિ તોહિ રહી મિતાઈ. તવ હિત કારણ આગઈં ભાઈ
 ૧૫ઉત્તમ કુલ પુલસ્ત્ય કર નાતી, શિવ વિરચી પૂનેહુ બહુ ભાતી
 ૧૬વર પાયઈ કીન્હેઉ સખ કાબ, છતેહુ લોક પાલ સુર રાજ
 ૧૭નૃપ! અભિમાન મોહ વશ કિવા, હરિ આનેહુ ચીતા જગદબા
 ૧૮અજસુભ કહા કરહુ તુમ મોરા, સખ અપરાધ ક્ષમહિં પ્રભુ તોરા
 ૧૯દશન ગહહુ તુજ કંઠ કુકારી, પુર જન સગ સહિત નિજ નારી
 ૨૦સાદર જનક, કરિ આગે, ઇહિ વિધિ ચલહુ સકલ ભય ત્યાગે

ટો.—૨પ્રભુત પાલ રઘુવંશ મણિ, ત્રાહિ ત્રાહિ અબ મોહિ
 મુનતહિ આસત વચન પ્રભુ, અભય કરહિંગે તોહિં

ચો.—૨૧અગદ નામ વાલિકર બેટા તો સૌં કબહુ ભઈ હોઈ ભેટા ?
 ૨૨અગદ વચન મુનત સકુચાના, રહા ખાલી વાનર મેં બના

૧ વાતચીત કરતા બને તે અગ્ર કિતરી થઈ ૨ જેજ વણા બળવાન અને વળી જીવાન
 કત' (ચવલુતા પુત્ર પ્રહરને) અંગતને લાત મારી, અગરે તેના પદ પકડી માથા
 ન ફેવી જુમી ઉપર પહોંચે ૪ અસખાસના રાક્ષસે આ દેખાવ જેજ અગરને મેટા
 મોટો બાણીને ચુપચાપ નારી જવા લાગ્યા ૫ નાસવાનુ કારણ પશુ એક જીવને કહી

અમરના હાથે નગરમાં ૭ જેણે લકા બાળી તે વાનર આવ્યો ૮ હે ઇશ્વર ! હવે શું કરેતું હે નણી ભયભીત થઇને ૧૦ વિના પુછ્યે અગદને (રાજદરવાગે) રસ્તેના બનાવવા લાગ્યા. અગદ જેના સામે નજર કરતો હતો તે સુકાઇ જતો હતો ૧૧ મદોનમન હાથીઓના રાજામાં જેમ સીંહ ભય તેમ અગદ (ગવણીની સલામત રાક્ષસોની વચ્ચે) રામના પ્રતાપને મનમાં સંભારીને સૌને નમીને બેઠો ૧૨ તુ વાનર કોણ ! ૧૩ હે રાવણ ! હુ રામને : હુત છઉં ૧૪ મારા પિતાને અને તારે મીત્રતા હતી તેટલા માટે તારે કલ્યાણ સમજીને (તને શીખામણુ દેવા) આવ્યો છઉં ૧૫ આપ ઉત્તમ કુળના છો, પુલસ્ત્યના પૌત્ર છો શીવ તથા વ્યહાને બહુ સારી રીતે પ્રસન્ન કર્યો છો ૧૭ હે રાવણ ! હમણા અભીમાન અગર મોહ વશ થઇને ૧૮ પણુ હવે જેમાં આપનુ કલ્યાણુ છે એવી મારી વાન સંભળીને તે પ્રમાણુ કરો, ૧૯ અગદ કહેછે “ દશન (દાત)માં બડ લઇ, તથા ખબે કુહાડી રાખીને તથા શહેરના જનોને તથા તમારી જીને સજ લઇ અને સીતાને વિવેક પુર્વક આગળ કરીને મારી સાથે રામ પામે આવો,” ૨૦ (અગદ કહે છે) રામ પામે આવીને કહો કે “મરીબોના બેલી એવા હે રામ ! મારે ગજાળ કરો.” આવા આરત વચનો સાંભળી હે ગવણ, તારા ભયને હરી લેજે (આ સાંભળી ગવણુ ખીજાઇને બોલ્યો કે તારે તથા તારા બાપનુ નામ તો બતાવ) ૨૧ અગદ બોલ્યો, મારે નામ અગદ અને હુ વાળીનો પુત્ર છુ. તારે અને વાળીને કોઇ વાર મેળાપ થયો હતો ? ૨૨ અગદના આ (વાળીનો તારે કદી મેળાપ થયો હતો તે) વચનો સાંભળી ગવણુ જરા આંખો પડ્યો. તો પણુ ઉપગ્રસ્તી હી મન રાખી બોલ્યો કે “ હા એક વાળી નામના વાનર હતો ”

માતૃવત્પરદારેષુ, પરદ્રવ્યાણિ લોષ્ટવત્ ॥

આત્મવત્ સર્વભૂતાંન, ય પડ્યાંત સઃ પશિહતઃ ॥

વન્ધાય વિષયાસંગો, મુક્તૌ નિર્વિષયં મનઃ ॥

મન એવ મનુષ્યાણામ્, કારણં વન્ધમોક્ષયોઃ ॥

૨૦અમદ તાહિ વાલીકર બાલક, ઉપજેઉ બરા અનલ કુલ ધાતક
 ૨૧ગર્ભ ન ખસેઉ વૃથા તુમ બચે, નિજ સુખ તાપમ દ્રવ કહાયે
 ૨૨અબ કહ કુશલ વાલિ કહે અહમ, બિહંસિ વચન અગદ અસ કહમ
 ૨૩દિન દશ ગયે વાલી પહે બમ, પૂછેહુ કુશલ સખા ઉર લામ
 ૨૪રામ બિરોધ કુશલ જસ હોમ, સો સમ સકલ સુનાઈદિ સોમ
 ૨૫સુન શઠ ભેદ હોમ મન તાકે, શ્રી રઘુવીર હૃદય નહિ બકે

દો.—૨૬કુલધાતક સત્ય તુમ, કુલપાલક દશ શીશ
 અ ધો બધિર ન કહહિ અસ, અવણુ નયન તોહિ વીસ

ચો.—શિવ વિરચી સુર સુનિ સસુદામ, ચાહત ૩૦બાસુ ચરણ સેવકામ
 ૩૧તાસુ દ્રવ હોમ હમ કુલ ધોરા, ૩૨એસી મતિ ઉર વિહર ન તોરા
 ૩૩સુની કઠોરવાણી ૩૪કપિ કેરી, કહેત દશાનન ૩૫નયન તરેરી
 ૩૬ખલ તવ વચન કઠીન મે અહમ, નીતિ ધર્મ સમ બાનન અહમ
 ૩૭કહ કપિ ધર્મ શીલતા તોરી, હમહુ સુની કૃત પરતિય ચોરી
 ૩૮દેખેઉ નયન દ્રવ રખવારી, બુઠિ ન મરહુ ધર્મ મનધારી
 ૩૯નાક કન વિનુ બાગિની નિહારી, સખા કીન્હ તુમ ધર્મ વિચારી
 ૪૦ધર્મ શીલતા તવ જગ બગી, પાવા દર્શ હમ-હુ બઠ બાગી

* * * * *

૪૦ધન્ય કીશ ! જો નિજ પ્રભુ કાબ, જહ તહ નાચહિ પરિહરિ લાબ
 ૪૧નાચ દ્રવ કર લોક રિગામ, પતિ હિત કરત ધર્મ નિપુણામ
 ૪૨અમદ ! સ્વામિભક્ત તવ બાવી, પ્રભુ શુણ કસ ન કહસિ હદિ બાવી
 ૪૩મેં શુણ ગાહક પરમ સુભના, તવ કટુ વચન ધસે નહિ કાના
 ૪૪કહ કપિ તવ શુણ ગાહકતામ, સત્ય પવન સુત મોહિ સુનામ
 ૪૫વન વિશ્વસ સુત વધ પુર બરા, તથપિ ન તેઈ કૃત કહુ અપકાર

હવે રાવણુ અમદને પોતાના પશ્ચમાં લેવાની ઇચ્છાથી બેલે છે ૨૩ તું બેલે છે
 એજ વાળીનો પુત્ર હો તો હે કુલ ધાતક ! (કુળનો ક્ષય કરનાર) તું તારા કુળમાં
 અમારા છો ૨૪ તારી માતાનો મર્ભ કેમ સ્ત્રી ન મર્યો ! તું વૃથા જન્મો છો
 કારણ કે રાજાનો પુત્ર થઈ એક રામ જેવા તપસ્વીનો તું દ્રવ થયો છે. ૨૫ હવે વા
 ૩૨, વાળી કુશળ છે ને ! ૨૬ બધા વાળી મર્યો છે ત્યાં તું પણ દશ દીવસ પછી (શોક
 વખતમાં) જાણે (મરીશ) ત્યાં તારાં મીત્રને ખતીમાં પાલી મળજે અને પુછજે ૨૭
 સમ સામે વિરોધ કરવાથી કેવા કુશળ અવામ છે તે તમામ વાત તે (વાળી) તમને બરા-
 બર સમજાવશે ૨૮ તું અને હોમલાવા માગે છે પણ જેના હૃદયમાં ગમ ન હોય તેના મ-

નમા બેઠે હોય છે રહે હે રાવણ ! હું શ્રી રામના ચરણમાં ગયો તે કુલધાતક અને
 તુ રામથી વિમુખ થયો તે કુળપાળક, આ વાનરે અધિભો અને બહેરો તો ન
 માને, પણ તારે તો આખ તથા કાન વીસ છે જતા તું માને છે માટે તેને
 ધન્ય છે ૪૦ જે ગમના ૩૨ તેનો દુત થવાથી મેં મારે કુળ બોલ્યું ૩૨ એવી
 તારા હૃદયમાં સુદ્ધિ થઈ જતા તે હૃદય કેમ ચીગઈ જતું નથી । ૩૩ ક્ષીની
 (અમદની) ૩૪ ડોળા કાઢીને, ખીભાને ૩૫ હું તમામ નીતિ ધર્મ જાણુ છું
 (દુત ન મરાય તેનો ધર્મ છે) માટે હે બળ । (અગદ) તારાં કંઠજી વચન સંહન કરે જુ-
 કાં અમદ બોલ્યો કે તુ પર અંતિ હરી લાગ્યો છો એ તારૂં ધર્માન્માપણુ મેં સાંભળ્યું
 છે ૩૭ હમણાજ હનુમાનને બાળી મુકવા માટે, પુછકુ સજગાવ્યું હતું તે વખતે દુત ગયા
 કરવાની તારી નીતિ પણ મેં જાણી છે તુ આવા ધર્મ અને જીત પાળે છે માટે યુદ્ધી કા
 મરતો નથી ૩૮ તારી બેનના નાક અને કાન કાપ્યા ત્યારે તે તારો ધર્મ જામજીને
 ક્ષમાનું પાલન કર્યું હતું ૩૯ તારી ક્ષમા અને શીનતા જમતમા જાહેર છે મારા પણ
 મોટા બાબ કે તારા મને દર્શન થયાં ૪૦ (મદારી પામે વાનર નામે છે તે વાત કરે છે)
 હે અગદ । તમને ધન્ય છે કાગજ કે તમે તમારા ધણીને માટે ત્યાં ત્યાં લાજ તજ દઈને
 નાચો છો ૪૧ તમે વાનર નાચી કુદીને લોકોને શીખવી ધણીનો ગુજારો કરી સેવા ધર્મમાં
 મોટા ગણાઓ છો ૪૨ હે અગદ । તારી જાતજ સ્વામી ભક્ત છે માટે તું તારા ધણી
 રામના ગુણ કેમ ગાયા વિના રહે પણ ૪૩ હું ગુણ માહક અને પરમ સુખન છું માટે
 તારા કડવાં વચનો કાને ધરતો નથી ૪૪ અગદ બોલ્યો કે તારી ગુણમાહકના મને હૃદય-
 માને સમજાવી દીધી છે ૪૫ તારી અશોક વાડી લાગી તારા એક પુત્રને માર્યો, અને
 તારૂં નમર આજીવ તોપણુ તે તેને કાષ્ટ શીક્ષા કરી નહીં (કરી છે)

૪સોઈ સચુલ તવ પ્રકૃતિ સુહાઈ, દશ કંધર મેં કીન ઢિહાઈ
૫૦૬એઈ આય બે કુછ કપિ ભાખા, તુઘરે લાજ ન રોષ ન માખા

દો:—૪૮વક ઉકિત ધનુ વચન રાર, હુંદય દહેઈ રિયુ કીશ
પ્રતિ ઉત્તર સહસિન મનહું, કાંદત બટ દશ શીશ

ચો:—૪૯બે અસ મતિ પિતૃ ખાચઈ કીશા, કહિ અસ વચન હુંસા દશ શીશા
૫૦પિતુહિ ખાઈ ખાતેઈ અખ તોહિં, અબહિ સસુઝિ પરા કછુ મોહી
વાલિ વિમલ યથ લાજન ભનિ, હતો ન તોહિ અધમ અભિમાની
૫૧કહું રાવણ ! રાવણ જગ કેતે, મેં નિજ શ્રવણ સુને સુન તે તે
૫૨અહિ છુતન એક ગયઈ પતાલા, રાખા ભાષિ શિશુન હય શાલા
૫૩એલહિ બાલક મારહિં બઈ, કયા લાગી બલિ લીન્હ છુરાઈ
૫૪એક બહોરી સહસ લુજ દેખા, ધાય ઘરા જતુ જતુ વિશેખા
કોતક લાગિ લવન લે આવા, ૫૫સો પુલસ્ત્ય મુનિ બાય છુઠાવા

દો:—૫૬એક કંહત મોહિ સકુચ અતિ, રહા વાલિકે કાંખ
૫૭તિન મહું રાવણ કવન તુમ, સત્ય કહું તજિ માખ

ચો:—૫૮સુન શઠ સોઈ રાવણ બલ શીલા, હર ગિરિ બન બસુ લુજ લીલા
૫૯બનુ ઉમાપતિ બસુ સુરાઈ, પૂને જેહિ શિર સુમન અદાઈ
૬૦શિર સુરોજ નિજ કરત ઉતારી, પૂને અમિત વાર ત્રીપુરારી
૬૧લુજ વિક્રમ જાનહિ દિગ્પાલા, શઠ ! અબહુ જિનકે ઉર શાલા
૬૨જાનહિ દિગ્ગજ ઉર કઠિનાઈ, જળ જળ ભિરેઈ બાય વરિ આઈ
૬૩જિનકે દશન કરાલ ન કુટે, ઉર લાગત મૂલક ધવ દૂટે
૬૪બસુ ચલત ડોલત ઇમિ ધરણી, ચંદત મત્ત ગજ જિગી લધુ તરણી
૬૫સોઈ રાવણ જગ વિદિત પ્રતાપી; સુને ન શ્રવણ ? અલીક પ્રહાપી !

દો:—૬૬તોહિ રાવણ કહે લધુ કહેસિ, નર કર કરસિ બખાન

૪૬ તારો આવો કલો સ્વભાવ બણીને હે રાવણ ! મેં તારી પાસે આવવા હોમત કરી છે ૪૭ હવેમાને બે કાંઈ કશું તે અહીં આવીને મેં બેસુ કે હે રાવણ ! તારે લાજ, કોષ કે અઢ કાર એમાનું કશું નથી. ૪૮ અવળી વાણીરૂપી ધનુષ્યમાથી વચનરૂપી બાણે નાખી અઢ રાવણના હૃદયને બાળતો હતો પણ પ્રત્યુત્તરરૂપી સાચુશ્રીથી પશ્ચીને તે વચનેને હૃદયમાથી રાવણ કાઢતો જતો હતો ૪૯ આ તારી અકલથીજ તે તારા બાપ

વાળાને ખાધો (મરાઓ) ૫૦ બાપને ખાધો તેમજ તને પણ હમણા ખાન પણ હમણાં અને યાદ આપ્યું કે મારો પિતા વાળાના નિર્મળ ધણું તું પાત્ર છે તું યાદ રાખનાર છે. મારે છે અભિમાની ! કુ તને મારતો નથી. ૫૧ આ સમારમા કેટલા રાવણ છે ! તે કહે. મે જે જે રાવણ સાબળ્યા તે કહું તે સાબળ પર એક રાવણ તો બળીરાજને છતાં પાતળમા મથે હતો ત્યા બાળકાએ તેને હમણાળામા બાધી રાખ્યો હતો ૫૨ બાળકો રમતા રમતા તેને મારતા હતા બલીરાજને હયા આવવાથી તેણે રાવણને છોડાઓ હતો ૫૩ એક રાવણને તો સહઆઅર્જુને બળાકીડ કરતા દેખ્યો હતો ત્યા તે ગવણને એક છત્રડાં જેવો મચ્છી ડોલક મારે પોતાને ઘેર આવ્યો હતો ૫૪ ત્યાથી પુલ્લત્ય મુનીએ તે રાવણને છોડાઓ. ૫૫ હવે એક વાત કરતા તો અને સકેત્ર થાય છે તે એક એક રાવણ વાળાની કાખમાં પકડાયો હતો ૫૭ ઉપલા તમામ રાવણમા તુ કયે રાવણ ને અને માખ (અભિમાન) તટ્ટને સાચું કહે આ ત્રણે રાવણનજ દુષણ છે, તે તેને શરમાવવા મારે અમદે કલા છે ૫૮ હવે રાવણ કહે છે કે હે હે ! જેના હાથની લીલાને હરગિરિ (કેલાશ)જણે છે તેજ તે બળવાન રાવણ છે. ૫૯ જેના શુરાતનને સદાશીવ જણે છે કારણકે માથા કાપીને પુષ્પની માફક મદાશીવ ઉપર ચડાવ્યા છે. ૬૦ પોતાને હાથે માથાઓરૂપી કમળો છતારીને જેણે ધણી વાર રીવને પુજ્યા છે તે રાવણ ૬૧ જે રાવણની બુદ્ધિબળને હદાદિ દિગ્ગાને પણ જણે છે તે રાવણ હે શક ! હજીમુધી દિગ્ગાનેનાં હંદ્યમા સાલ્યા કરે છે ૬૨ ત્યારે ત્યારે વરિઆધ (બળાકારથી) દિગ્ગાની સાથે બિરેક (મદ્યા) છે. ત્યારે ત્યારે તે રાવણની કડીનતા દિગ્ગાનેએ જણી છે. ૬૩ જડતાં જડતાં તે દિગ્ગાનેનાં વિકરાળ હાલો મુગાની પેટે કુટી ચ્યા છે પણ હજી ફરીવાર કુટ્યા નથી (જિઆ નથી) ૬૪ જેમ નાના મચ્છવામા મોટો હાથો ચડતાં તે મચ્છવો ડાહી જમ તેમ જે રાવણના આભવાથી હે જમદ ! પૃથ્વી ડાલે છે તે રાવણ ૬૫ અલીક પ્રલાપી એટલે અલ્યા બુદ્ધિ મોટા-અગદ ! જે રાવણનો પ્રતાપ જમતમા પ્રસિદ્ધ છે તેને હજી તે કાને સાંભળ્યો નથી ! ૬૬ તે રાવણને તુ તુચ્છ ગણે છે અને નગ-માત્ર એવા રામના તુ વખાણ કરે છે ?

૧૭૨ કપિ અર્ધર ખર્ચ ખલ, અખ જાના તવ જ્ઞાન

ઓ.—સુનિ આંતર દેસકોપ કહ વાણી, જોણ સંભારિ અખમ અભિમાની
દેસકહસ ખાલુ ભુજ ગહન અપારા, દહન અનલસમ ભાસુ કુઠારો
ભાસુ પરશુ સાગર ખર ધારા, છુટે નૃપ અગ્નિચિત બહુ વારા
તાસુ ગર્વે બેઢિ દેખન ભાગા, યો નર કિમિ ! દશકંઠે અમાગા !
૧૦૨ામ મનુજ કસરે શક બગા, ધનની કામ નદી પુનિ ગગા
પશુ સુરધેનુ કલપતરૂ રૂખા, અજ્ઞાન અરૂ રસ પીયુખા
વેનતેય ખગ અહિ સહસાનન, ચિતામણી કી ઉપલ દયાનન
સુન મતિ મહ લોક વૈકુઠા. લાભકિ રઘુપતિ ભકિત અકુઠા

દો.—૧૦૨ાસન સહિત તવ માન મયિ, વન ઉભારિ પુર બારિ
કસરે શક હનુમાન કપિ, ગયઉ જો તવ સુત મારી

ઓ.—૧૦૨ાસુન રાવણ પરિહરિ ચતુરાઈ, ૧૦૨ાજસિ ન કૃપા સિધુ રઘુરાઈ
જો ખલ ભયસિ રામકર દ્રોહિ, બ્રહ્મ રૂદ્ર શક શાખિ ન તોહી
૧૦૨ામૂઠ ! મુખા જનિ મારસિ માલા, રામ દ્રોહ હોધહિ અસહાલા
૧૦૨ાતવ શિર નિકર કપિનકે આગે, પરિહૈ ધરનિ રામશર લાગે
૭૨૦ તવ શિર કહકે ઈવ નાના, ખેલહી ભાણુ કીંગ યોગાના
૧૦૨ાજહિ સમર કોપહિ રઘુનાયક, છુટહિ અતિ કરાલ બહુ સાયક
તબ કિ અહસિ અસ ગાલ તુઘારા, અસ વિચારિ ભણુ રામ ઉઠારા
૧૦૨ાસુનત વચન રાવણુ પરજરા, જરત અનલ મહ જનુ ઘન પરા

*

*

*

*

૭૨૦કોલ કામવશ કૃપણુ વિમૂઠા, અતિ હરિદ્ર અવસી અતિ બૂઠા
સહા રોગવશ સતત કોપી, રામ વિમુખ સુતિ સત વિરોધી
૮૦ તનુ પોષક નિહક અઘ્યાની, છવત રાગસમ ચોદક પ્રાણી

*

*

*

*

*

દો.—૮૧જુમિ ન છાંકત કપિ ચરણુ, કેખત રિપુ મહ ભાગ
કોટિ વિષ્ણુ જિમિ સંત કહ, તકપિ નીતિ નહિ ત્યાગ

હે સુખ અને ખજ વાનર ! ૬૮ કોપથી, ૬૬ સહઆર્જુનની ધણી ભુલભારી
વનને બાળવશાં જેનો કુહારો અનિરૂપ હોયો, અને જે હરસુરામના કુહારના ધારણી
સામરમા ધણી રાજાઓ ધણીવાર છુટી મુલા છે તે પરશુરામનો મર્વ જે રામને કેખતાજ
ભાગી ગયો તે રામ, હે અભાગિયા રાવણ ! સાધારણ માણુમ કેમ હોઈ શકે ! ૭૦ અમદ
કહે છે કે હે શક ! હે બગા (હુઆ) જેમ કામદેવ સાધારણ ધનુષારી નથી, જેમ મગા

સાધારણ નદી નથી, જેમ કામધેનુ સાધારણ પશુ નથી, જેમ કદપત્તર સાધારણ ઝાક નથી, જેમ અનનુ દાન પણ સાધારણ નથી, જેમ રસ ધણી પણ અમૃતનો રસ સાધારણ રમ નથી, જેમ ગરૂ સાધારણ પક્ષી નથી, જેમ સહઅ મુખ વાળો શેઠનામ તે સાધારણ અહિં સાપ નથી, હે દયાબન ! ચીતામણી એ સાધા ૧૭ ઉપલ (પંથર) નથી, હે મતિમદ રાવણ ! વૈકુલ્યેશ તે સાધારણ લોક નથી, તેમ ગમ ને સાધારણ આલસ હોઇ શકે ! જાને તેની અકૃતિ ભક્તિ તે કંઇ સાધારણ લાભ માની શકાય ? ૭૧ હે શક ! મૈત્ર્ય સહીત તાગ માનને જેણે યુષ્ઠી નાખ્યું. તારી અર્ધાક વાડીને જેણે ઉભડ કરી, તારા સહેરને જેણે બાળ્યું અને જે તારા પુત્રને મારીને ગંગા તે હનુમાન એક સાધારણ વાનર કહેવાય ! ૭૨ હાપણ તજીને હે રાવણ ! સાબળ ૭૩ કૃપાના અમૃદ એવા ગમને નહીં ભળે અને ઉલટો તેને દ્રોહ કરીશ તો ખલા, ૭૪ અને હ્રદ કોષપણ નને જીવાડશે નહીં. તારી રક્ષા કરશે નહીં. હે મુદ ! ૭૫ નકામો બાકાઇ મારે છે. રામનો દ્રોહ કરવાથી એવા કાલ થશે કે, ૭૬ તાગ માથાના સમુદ રામના બાણ વાગવાથી પૃથ્વી ઉપર વાનરો પાસે પડશે. ૭૭ દમ જેવા તમારા માથાથી રીંછો તથા વાનરો યોગાનમા રમશે ૭૮ જ્યારે લડાઈમા રામ કોપશે એટલે જ્યારે તે ગમના અગ્નિ ભસ કરે બાણો છુટશે ત્યારે આ તારી રક્ષાસ આતુ રહી શકશે ! નહીજ, ચાટે વિચાર કરીને ઉદાગ રામચંદ્રને કાજ ૭૯ અગદના આવાં વચનો સાંભળવાથી લીમા અગ્નિ નાખતા જેમ ભડકા ચામ તેમ રાવણના શરીરમા ભડકા થવા લાગ્યા. ૭૯ વામચાળી (હમને રસ્તે ભુલા પડેલા) કાળી, લોભી, મુર્ખ, બીખારી અપકીર્તિ વાળો, ધણેજ વૃદ્ધ, સદાનો રોગી, સદાનો કોષી, પ્રભુથી ઉલટો ચાલનારો, વેક તથા સતોનો દ્રોહી, ૮૦ પેટભરે, નિદા કરનારો, અને પાપી એ ચૈદ જીવતે મુઆ જેવા છે (રાવણે બહુ ખીજાઇને રાક્ષસોને આજ્ઞા કરી “આ વાનરને ખાઇ જાઓ.” અંગદે સલામ પોતાનો પગ રોપીને કહ્યું કે “જો કોઇ મારો પગ ઉઠારી શકે તો સીતાજીને હારી જાઉં” આ સાંભળી તમાજ રાક્ષસો ઉડ્યા, પ્રયત્ન કરી ચુક્યા, પણ કાંઇ વળ્યું નહીં) કાચજુલેડી ગરૂજીને કહે છે કે હે ગરૂજી ! જેમ કાચો ચોગી પુરૂષ મોહરૂપી વૃક્ષને ઉમેડવા પ્રયત્ન કરે પણ ઉમેડી શકાય નહીં તેમ અગદના પગને પણ કોઇ ખસેડી શક્યું નહીં. ૮૧ જેમ હબ્બરો વિંધ આવે તો પણ સત પોતાની નીતીનો ત્યાગ કરવા નથી તેમ હબ્બરો રાક્ષસો મધ્યા તો પણ અગદનો પગ પૃથ્વી ઉપરથી ખસેડે નહીં તે જોઇને રાક્ષસોનો અહકાર ઉતરી ગયો (તરજીનો મેર બનાવે એવી જે પ્રભુની સત્તા છે તેને માયામા રચ્યો પચ્યો ગવણ કેમ સમજી શકે ! ધનના અગર વિદ્યાના મદમા છડી જઇ પ્રજા ભકતોને પળવે, તેવા રાવણ તોર તજે નહીં. જેનું મોત નબદીક આવે તેને ગમે તેવી રામબાણે હવા પણ કાચરો કરી શકે નહીં; તેમ રાવણનું મોત નબદીક આવ્યું હતું, ચાટે ઉત્તમ શીખામણ રંગે ઉતરી નહીં.)

હનુમાન કાળનેમી પ્રસંગ

ગો.—તબ લગી લે આયો હનુમાના, ^૧મનુજ દેખી પ્રભુ અતિ દુઃખ માના
આમવત કહ વેદ સુષેના, લકા રહ ^૨પકંઠ્ય કોઈ લેના
શરિ લધુ રૂપ ગયઈ હનુમંતા, ^૩આનેઉ ભવન સમેત તરતા

હો.—રઘુપતિ ચરણ સરોજ શીર, નાયકે ^૪આય સુશેન
^૫કહા નામ ગિરિ આપધી, બાઉ પવન સુત લેન

ગો.—રામ ચરણ સરસિજ ઉર રાખી, ^૬ચલેલે પ્રભંજન સુત બલ આખી
^૭વહા ફૂત એક મર્મ જનાવા, રાવણ કાલનેમી ગૃહ આવા
^૮દશ મુખ કહા મર્મ તેહિ સુના, પુનિ પુનિ કાલનેમી શિર પુના
^૯દેખત તુમહિ નગર બેઈ બારા, તાસુ પંચ કો રોકનહારા
બાજ રઘુપતિહિ કરો હિત અપના, તજહુ નાય અબ ^{૧૦}વૃથા કલપના
નીલકંઠ તતુ સુદર રથામા, હૃદય રાણુ ^{૧૧}લોચન અભિરામા
અહ કાર મમતા મહ ત્યાગુ, ^{૧૨}મહામોહ નિશિ સોવત બજુ
^{૧૩}કાલ વ્યાકર ભક્ષક બેઈ, સપનેહુ સમર કિ અતિય સોધ

હો.—સુનિ દશકંઠ ^{૧૪}રિસાન તબ, ^{૧૫}તેઈ મન કીન્હ વિચાર
રામદ્રુત કર મરણુ બાજ, ^{૧૬}યહ બલ નતુ મોહિ માર

ગો.—અસ કહિ ચલા રથી ^{૧૭}મગ માયા, સર મદીર વર બાગ બનાયા
મારત સુત દેખા શુભ આશ્રમ, ^{૧૮}સુનિહિ છુઝિ જલ પીયો બચ અમ
રાક્ષસ કપટ ^{૧૯}લેપ તહ સોહા, ^{૨૦}માયા પતિ દ્રુતહિ મન મોહા
તરત પવનસુત નાયકે માયા, ^{૨૧}લાગ સો કહ રામ ગુણ ગાયા
^{૨૨}હોત મહારણુ રાવણુ રામહિ, અતહિ રામ ન સશય પામહિ
^{૨૩}ધંહાં રહે મે દેખી બાધ, જ્ઞાન દ્રષ્ટિ બલ મોહિ અધિકાર્થ
^{૨૪}માગા જલ તેહી કીન્હ કમલ, કહ કપીનહિ અધાઉ થેરે જલ

ધ્રુજત તથા લક્ષ્મણુ લક્ષ્મી ધ્રુજત થાકી ગયો. પોતાને સહ્યાએથી નેઈ, બહાએ
આવેલી 'વીર ધાત્રીની' નાયની સાથ ધ્રુજતે લક્ષ્મણુને મારી મનુષ્ય લીલા કરવા
આવેલા લક્ષ્મણુરૂપે શૈલ નારાયણુ મુર્તિના રૂપમાં સુષ્ટ ગયા. લક્ષ્મણ બધ થઈ અને ચોક્કાએ
આજા વળ્યા. તે વખતે હનુમાન લક્ષ્મણુને જીપારી રાજ પાસે આવ્યા ૧ લક્ષ્મણુને નેઈ ૨

તેને તેજસ્વ કાષ્ઠને મેકલેલો ૩ (ધરમાં કાષ્ઠ હવા રહી જાય, તે લેવા આવવી પડે, તે માટે સુષેષ વૈદને તેના ધર સહીત હનુમાને તુરત આપ્યો ૪ સુષેષે જ્ઞાતીને ૫ ગીરી તથા હવાનું નામ કહ્યું, ૬ બલ લાખી-ખોખારો આરીને એટલે ઉત્સાહથી હનુમાન આવ્યા ૭ 'હનુમાન જ્યેષ્ઠથી લેવા જાય છે' તે વાત લોકમાં કાષ્ઠએ રાવણને કહી (કાળનેથી નામને) એક પ્રયત્ન કરાવવાની દૈવ્ય હતો ૮ રાવણે તે વાત કાળનેથીને કહી. તેણે તે વાત સાંભળી, પણ કાળનેથીએ સાંભળીને માયું 'પ્રભુઓ અશક્ય કાર્ય છે એમ સુચવ્યું ૯ કાળનેથી ખોલ્યો 'જેણે લોકો બાળી તેને કોણ રોકનાર છે તે આપ સમજી શકતા નથી?' ૧૦ અષ્ટકમ ખટપટ ૧૧ આખોને પ્રીય લાગે તેવા ૧૨ મહામોહરૂપિ રાવીના મુતા છે તે જાણે ૧૩ કાળ જેવા સર્વને પણ ખાધ જાય એવા પ્રભુને (રામને) સ્વપ્નામાં પણ મુહૂર્ત કાળ છતી રહે ૧૪ તુરત નિસાચો ૧૫ તે વખતે કાળનેથીએ મનમાં વિચાર કર્યો કે ૧૬ નહીં તો આ બળ અને મારશો ૧૭ હનુમાનના રસ્તામાં માયાથી સરોવરને કાઢે એક મદીર અને મદીરની આસપાસ એક સુદર બાગ બતાવ્યો ૧૮ મુતી જળણીને તે આજ્ઞા મળી જળ પીવા હનુમાન આવ્યા ૧૯ વેષ ૨૦ માયાના પતિ એના રામચંદ્રના ફૂલ હનુમાનનું મન પણ તે મુતીનો વેષ જોઈ મોહમાં પડ્યું ૨૧ પહેલે લાગતાજ તે (મુતીના વેશમાં બેઠેલો કાળનેથી) રામ ચરિત્ર જાવા લાગ્યો કે ૨૨ "હાલ રાવણ તથા રામને મહાયુદ્ધ ચાલે છે—રામ છતશે તેમાં કાષ્ઠ શકા કરવા જેવું નથી." બહી બેઠો બેઠો જોઈ છુ ૨૪ હનુમાને જળ માગ્યું કાળનેથીએ કમડળ આપ્યું હનુમાને કહ્યું કે " હું થોડા જળથી નહીં ધરાઉં "

મોક્ષસ્ય હેતુઃ પ્રથમો નિમગ્નતે, વૈરાગ્યમત્યન્તમનિત્યવસ્તુષુ ।

તતઃ શમથાપિ દમસ્તિતિષ્ઠા, ન્યાસઃ પ્રસક્તાશ્ચિલ્લકર્મણાં મુક્તય ॥ ૬૯ ॥

(શ્રી વિવેક-ચુડામણી)

મોક્ષના સાધનોમાં વૈરાગ્ય પ્રથમ પદ બોલવે છે, પણ તે વૈરાગ્ય ભગવાં એકલા નહિ—માત્ર વેદજ નહિ, એટલે માત્ર બહાગ્નોજ ત્યાજ નહીં તાત્પર્ય—જહારથી ભલે ચુદસ્થ સસારી—જેવા જણાવ્યો, પણ આતર ત્યાગને, મનનાસ્ત્યાગને ? કેળવેલો. મનના ત્યાજ વિનાનો વૈરાગ્ય ઉલ્લેખ ફળપ્રાપ્તિ અણગમ છે. હમેશા પાદ રાખે કે સાચા વૈરાગી ભાગ્યમાં આવતાજ નથી. આચરી ગયે પણ તેમને મળતી નથી. કદાચ ભાગમાં આવે તો મેહન ધરમાં પેસતા નથી. કદી પેસવું પડે તો ત્યા વાસ તો બચીત કરતા નથી. અત્યારે તો જાણનારને ધરમાં ઉતારે તો રાહ રાહ. તેમાં એ ખાલી લાલવાળો—વિધવાઓને લેકે જાણાઇને ઉતારે જલે, તો પુર પુર. જાન જેને અધર્મ કહે છે તે અધર્મ જાણેલો છે. રાવણ આવેલો જન્મે ત્યારે સિતાનું હરણ કરી શક્યો હતો, અર્જુન સ-પ્રસિદ્ધ જન્મે ત્યારે મુખ્યોને હરિ શક્યો હતો. અત્યારે પણ બાવાઓ પોલીસ ખાતેને ભારે ગ્રસ્ત આપે છે. માટે અમારી વાત મળતી હોય, તો અનુપમા બાવા સાથે કામ ચાલેલું નહીં, અને તેમનાથી જળણીતા થવા દે—તોપણ તેમને તમારા ધરમાં ઉતારશો નહીં.

૨૧ સર મહાશય હરિ આતુર આવહુ, દીક્ષા દેઈ જાન એહિ ખવહુ

કો:—૨૧ સર પેઠલ કપિ પદ મહે, મહરી આતિ અનુમાન
મારી સો ધરિ દબ્ય તણ, થલિ જમન થલિ જાન

કો:—કપિ ૨૦ તવ દરશ ભાઈ' નિષ્યાય, મિથા લાલ મુનિવર દર શ્યાય

૨૦ મુનિ ન હોય વહ નિશિયર ચોરા, મનહુ સત્ય વચન કપિ શોભ
અસ કહિ મઈ અપ્સરા જાણી, નિશિયર નિકટ ગયો કપિ તાણી
કહ કપિ મુનિ ગુરુ દક્ષિણા લીધુ, પાછે હમહિ' મંત્ર તુમ દેહુ

શિર લંગૂર લીધેટિ પછારા, ૨૦ નિવ તણ પ્રગટે મરવીયાશ
રામ રામ કહ ૨૦ છાંટેસિ પ્રાના, મુનિ મન હરિ ચહે હનુમાન

હનુમાન ભરત મિલાપ.

કો:—૧૬ ખા ચેલ ન જોયમ ચીન્હા, સહસા કર ઉપારિ જિરિ લીન્હા

૨ અહિગિરિ નિશિનલ ધાવત ભયઈ, અવધ પૂરી ઉપર કપિ અથઈ

કો:—દેખા ભરત વિશાલ આતિ, ૨ નિશિયર મન અનુમાની

૨ વિલુ દર ચર તકિ મારેઈ, આપ અવજી લાજિ તાનિ

કો:—પરેક સુરિજીત ૧ મહિ ૧ લાગત સાયક, મુનિરત રામ રામ રઘુનાથક

મુની ૭ પ્રિય વચન ભરત ઉઠિ ધાયે, કપિ સમિપ આતિ આતુર આવે

૨ વિકલ વિલોકિ કીશ ઉર લાવા, ભગત નહિ' બહુ ભાંતિ જમાવા

૨ મુખ મહીન મન ભયઈ દુ ખારી, કહત વચન ભરી લોચન વારી

૨ જોહિ નિધિ રામ વિમુખ જોહી કીન્હા, તેહિ પુનિ ચહ ફરેણુ દુઃખ લીન્હા

૨ જો-જોરે મન વચ અક કાયા, પ્રીતિ રામપદ કમલ અમાયા

૨૫ કપટ મુની જોહ્યા કે " આ સરોવરમાં જળપાન કરીને તરત આવો, મહી હું જમને દીક્ષા (બોધ) આપુ, જેથી જાન મામ ૨૬ સરોવરમાં પવ મુકતાજ એક મધરીએ હનુમાનનો પવ પકાયો તેથી હનુમાને અકળામને તેને મારી (અકળામીને એી જાતીનો જોગ એ અકળામણુ હોય, અગર મધરી ઉદારને માટે વાટ જોધને અકળામ હોય). ૨૭ જાણા દર્શનથી પવિત થઇ (તે પૂર્વે ઇન્દ્રની અપસરા હતી દુર્વાસાના કાપલો-ચણસી-મધરી જની હતી,) ૨૮ એ અપસરાએ કહ્યું કે " હે હનુમાન ! આ અપ્રમમમાં જેઠેલા મુની નથી પણ મામાની રાક્ષસ છે " ૨૯ પોતાનુ રૂપ. ૩૦ પ્રાણુ તળના.

૧ પર્વત જોયો પણ જોયધની ખમર પડી નહી ૨ પર્વત લાખે રાત્રીએ આમલ જાગે હનુમાન દોહતા આવતા હતા. ૩ રસ્તામાં અયોધ્યા ઉપર આવ્યા. ૪ રાક્ષસ છે જેમ સમજી, ૫ ધનુષ્યને કાન સુધી ખેચીને કણાવિનાનુ બાણુ માર્યું, ૬ પૃથ્વી ઉપર. ૭ બાણુ લાગતાં હનુમાન મુજાં ખામને પડ્યા. ૮ રામના રમરણુરૂપી પ્રીય વચન. ૯ હનુમાનને મુજાંત જોઇ હરપમા ચાપ્યા. ૧૦ ભરતનુ મુખ કરમાઇ મધુ અને મનમાં દુઃખ મધુ. ૧૧ અપમા જળ ભરીને કહેવા લાગ્યા. ૧૨ જો દેવે મને રામથી વિમુખ કયો તેમ ૧૩ રામના કમળ સરખા ચરણમાં મન, વાણી અને શરીરથી અમાયા (કપટ રહિત) ભક્તિ હોય તે

૧૨૦. કપિ હોઈ નિશિચર મમ સુતા, બે શિવર શુભવતિ જલકેલા
 મમન સુનત હરિ જેહુ કપિલા, કહિ જવ જવે ઠેકલાખીયા
 સો—હોઈ કપિહિ ઉર લાગ, પુલકિ આત ૧૨૦૦૦૦ સજવ
 પ્રીતિ. ૧૦ હુંજ સંગમ, સુમિરિ રામ શુભકલ દિલક

સો—તાત કુલક કહુ ૧૦ મુખ નિશાનકી, સહિત અનુજ જર માતુ બનકી
 કપિ સજ ચરિત ૧૦ અસલ અખાને, બમે દુઃખિત મનમે પછિતાને
 ૧૦ કહક દેવ મેં કલ જવ જવકે, પ્રભુકે એકા કાલ ન આચકે
 ભવિ ૧૦ કુળવસર મન ધરિ ખીરા, ૧૦ મુનિ કપિસન બોલે જલ વીરા

* * * * *
 ૧૦ તાત ! જહક હોઈ હે તોહિ ભવતા, કાલ નસાઈ કોત પ્રભાતા
 ૧૦ જહુ મમ સાચક થેલ સમેતા, પકવોં તોહિ જહુ કૃપા નિકેતા
 મુનિ કપિ મન ઉપજા અભિમાના, મોરે કાર ચલાહિ કિમિ બાના
 ૧૦ રામ પ્રતાપ વિચારિ જહોરી, વંદિ ચરણ બોલેઉ કરજેરી
 તવ પ્રતાપ ઉર રાખી ગુલાંઈ, ૨૦ જોઈ નાથ ! બાણકી નાથ
 હરિ બરત તજ આચસુ હીન્હા, પદ શીરનાથ ૧૦ અમન તમ કીન્હા

રાવણુ કુલકર્ણુ સંવાદ

સો—બ્યાકુલ કુંભકર્ણુ પહું ગયઉ, ૧૦ કરિ બહુ યતન જગાવત બચકી

x x x x x
 જગા નિશિચર ત્રેખિય કેસા, ૧૦ માનહુ કાલ દેહ ધરિ વૈસા
 કુંભકર્ણુ પુછા સુન બાઈ, કાહે તવ મુખ રેહા સુખાઈ
 ૧૦ કયા કહી તોઈ સજ અભિમાની, બેહિ પ્રકાર સીતા હરિ આનિ
 ૧૦ તાત ! કપિન નિશિચર સહારે, મહા-મહા મોદ સજ મારે

૧૨ તથા બે પ્રેક્ષી મારા ઉપર પ્રીતિ હોય તો આ કપિનો મમ તથા પીઠા બડી બળો. ૧૩ અંખોમા બળ લાવીને ૧૪ રામના ૧૫ દુઃખો : કહી દીધી. ૧૬ અરે દેવ ! હું જા માટે બળપ્રેમ કરું કે પ્રભુના : એકે કામમા આવતો નથી. ૧૭ આત્મારે ખેલે જવા બેસે વખત નથી એમ સમજી ૧૮ બળવાન બરતણમે હનુમાનને કહ્યું. ૧૯ બરત બોલ્યા કે હે તાત ! ત્યા બતાં તમને મેહુ થશે બને પ્રભુત તારા કામ નમડી જશે. ૨૦ જવત સહિત મારા બાણ ઉપર ચડો એટલે બધું રામ છે ત્યા તમને મોકલી આપું. ૨૧ ખાણથી (જહોરી) રામનો પ્રતાપ વાદ આવતાં ૨૨ હે નાથ (બરત) ! હું જો બાણથી મોકલું [ત્વરાથી] બધું ૨૩ મથા.

રાવણને મોહાવી બરત મહા, તે કુંભકર્ણને જગાડય આજો, ૧ બહુ યતન કરિ અનુકરણે. ૨ કાળ મોલેજ દેહ થીને ન આજો હોય ! ૩ કરમકાંઈ ગયું છે ! ૪ તથાજ સચાંત ૫ હે તાત ! કુંભકર્ણ ! અવરે દેવને મારે છે ! વખત બદલાય ત્યારે ન અનુકરણ બને !

દો:—દશ કંથરકે ભયન સુનિ, કુલકર્ણુ નિલભાન

જગદ્ગમા હરિ આનિ દે, શક વાહસિ કલ્યાન

ચો:—લાલ ન કિન્હુ તેં નિશિચરનાહા, અજ ચોહિ આપ જગાવકે કાહકે

અજહુ તાત ત્યાવહુ અભિમાના, ભજહુ રામ દોષદિ કલ્યાના

દો:—ત્યાગ નીતિ-પથ ધર્મ તજ, હરિ આની પરનારિ

રાજનૃતિ પરમાર્થતા, તુમ સજ દીન્હુ બિચારિ

ચો:—તાત રામ પ્રાકૃત નર નાહિ, પુરણુ યજ્ઞ લખહુ મનમાહિ

૧૧ ભૂકે ભાર હરણુ અવતારા, લિયો કલો નારક બહુ ભારા

૧૨ હે દશ-શીશ મનુજ રઘુનાથકે ! ભૂકે હનુમાનસે પાયક

અહક ! બધુ તે કીન્હુ ૧૩ પ્રુદાઈ, ૧૪ પ્રથમહિ ચોહિ ન જગાવહુ આપ

કુલકર્ણુ વિભીષણ સંવાદ.

ચો:—દેખ વિભિષણ આગે આયો, પુનિ પદમહિ નિજ નામ સુનાયો

૨ મનુજ ઉઠાય હૃદય તેહિ લાવા, રઘુપતિ લોકત ભાનિ મન ભાવા

તાત ! લાત રાવણુ ચોહિ મારા, ૪ કહત પરમહિત મત્ર વિચારા

૫ તેહિ ગદાનિ રઘુપતિપદા આયઈ, દીન ભાનિ પ્રભુકે મન ભાયઈ

૬ સુન સુત ભયઈ કાલવશ રાવણુ, ચો કિમિ માને પરમ સિખાવન

૭ ધન્ય ધન્ય તે ધન્ય ભિભીષણ, ૮ ભયઈ તાત નિશિચર કુલ ભૂવણુ

૯ બધુ ! વશ તે કીન્હુ ઉભગર, ભજહુ રામ ચોલા સુખસાગર

દો:—મન કમ ભયન કપટ તજિ, ભજહુ તાત રઘુવીર

૧૧ ભહુ ન નિજ પર સૂઝ ચોહિ, ભયઈ કાલવશ વીર !

૧ કલ્યાણે ૭ જગદ્ગમાને હરિ લાવીને ૮ કલ્યાણની વાત કેમ કરે છે ? ૮ હે રાક્ષસોના રાજા ! તે સારૂ ક્યું નથી, અત્યારે મને જગાડવાથી શું લાભ થશે ? ૯ હજી પણ અભિમાન વજી લી અને રામને બળે તો કલ્યાણ થશે ૧૦ રામ સાધારણ માણસ નથી ખજ પૂરણુ યજ્ઞ છે એમ સમજ ૧૧ પૃથ્વીના ભાર ઉતારવા અવતાર છે. ૧૨ જેના હનુમાન જેવા તે સેવક છે તે રામને માણસ કહેવાય ? ૧૩ મોટી ભૂલ ૧૪ મને પ્રથમ કેમ ન જગાડ્યો ? કુલકર્ણુને રણના મેદાનમાં આવતો જોઈ, વિભિષણ તેની સામે મળવા આવ્યો તે વખતે થયેલી વાચયીતનો આ પ્રસંગ છે ૧ વિભિષણે કુલકર્ણુના પગ પકડી [નમીને.] પોતાનું નામ આપ્યું-ઓગખાણુ આપી (લડવા આવતા કુલકર્ણુ નિશામાં ચક્રચુર હતો ૨ વિભિષણને ૩ પ્રસન્ન થયો ૪ પરમ કલ્યાણુ યામ એવી સલાહ આપતો હતો ત્યાં ૫ તે કુલકર્ણુ ૬ હે પુત્ર જેવા નાનાભાઈ ! રાવણુ કાળ વજ્ર થયો છે ૭ રાક્ષસ કુળનો શત્રુગાર થયો ૮ હે ભાઈ ! તે આપણા કુળમાં ડોકો માર્યો ૯ બળને ૧૦ હે વીર ! તું અહીંથી ચાલ્યો જા, કારણકે હું પણ કાળ વજ્ર થયો છઉં એટલે મને પણ ભાગ [પોતાનું] અને પર (પારકા) નું જાન રહ્યું નથી [દેવો પણ મરણ વખતે સમજે છે કે જાનર જીવન ધારણ કરીને ખરૂં કર્તવ્ય પ્રજુતી અર્પિત છે.)

સુસોચના મદોદરી મિલોપ.

દોઃ - રાજ વિભિષણ ^૧પાયઉ, ^૨અમર કદપ નિરખાહ
^૩ભાવી વશ હું ખ સુખ જમત, ઉપદેશિય કહું કાહ

ચો. — ^૪સુની વચનકી મોહિ પરતીતી, ^૫અનુભવ દોઉ હાર અરૂ જીતી
 અખ યુત્રી ! પરિહરિ સખચોકા, પતિ સંગ વેગિ બાહુ પરલોકા
 બાહુ રામપહે પતિ ^૬શિર લાગી, ^૭તજિ સંકેશ આન કિન માંગી
 ‘આજ ન હોય લાજ કર ભૂપણ, સમચહીન શુભ ગણિય ન દ્રવણ
 એક નારિમત રધુવર કેરા, લપણ સુચશ તુમ સુનેઉ ઘનેરા
 હે પુનિ શ્વસુર વિભિષણ તોરા, ^૮બાહિ તનમ બાલકસમ મોરા
 બન્નવત મત્રી સુગ્રીવા, દ્વિવિદ મયદ મહાબલ સીવા
 બનહું પ્રસન્નચર હનુમતા, ^૯શિવ સ્વરૂપ લવહર ભગવંતા
 સદા ^{૧૦}નીતિરત રામ નરેશા, ^{૧૧}તહો બત કહું કવન કલેશા

દોઃ — ^{૧૨}વિદિત તોર પતિ બુજ દિખિત, લક્ષમણ રામ પ્રભાઉ
 હમરૂં રૂપિ ભાષિત કહેઉ, અખ વિલખ જનિ લાવ

રાવણુ મરણુ-મદોદરી વીલાપ.

ચો. — પતિ ! શર દેખત મદોદરી, ^૧સુચિત વિકલ ધરણિ ખસિપરી
^૨ચુવતિ વૃન્દ રોષતિ ઉઠિ ધાધ, ^૩તેહિ હાથ રાવણુ પહે લાધ
^૪પતિ અતિ દેખ સો કરતિ પુકારા, છુટે કેશ ન દેહ સભારા
^૫ઉર તાડના કરે વિધિ નાના, શોદતિ કરતિ ^૬પ્રતાપ બખાના
^૭તવ બહનાથ ! દોલ નિત પરણી, તેજહીન પાવક શયિ તરણી
^૮શેષ કમઠ સહિ શર્કહ ન ભારા, સો તતુ આણુ પરા ભરિ છારા

હરજીતના મગ્ધ પછી તેનો હાથ ઉઠીને તેની સ્ત્રી સુસોચના પાસે આવ્યો તેને લખવાના સાધન આપતા તે હાથે પોતાના મગ્ધ સમધી વાનો લખી આપી. સુસોચના શેષ નારાયણથી પુત્રી અને પરમ સાત હતી, પતિનું મરણુ સાંભળીને પોતાના ધરખાર હુલાવો દબને પોતાની સાસુ મદોદરી પાસે આવી, ૧ મળશે ૨, એક કદપ સુધી અમર પશુપાથી મોચવશે. ૩ આ સસાર, સુખ દુખની આખતનાં કર્મને આધીન છે. ચાટે કહે.

B.

[૫૬]

કાને ઉપદેશ કરીએ ! ૪ [નારદે આમળ ભવિષ્ય ભાષ્યુ હતું તે વાત કરે છે.) યુનીના વચનમા મને વિશ્વાસ છે. ૫ નારદજીના કહેવા પ્રમાણે હાર અને છત અનુભવાય છે ૬ માથા માટે ૭ હે સુલોચના ! શરમ છોડીને કેમ માથુ લપ્પ આવતા નથી ! અભારે લાજ રાખવી ચાલે તેમ નથી કારણકે કસમયે યજ્ઞ પશુ દ્વિષણરૂપ બને છે. ૮ અમદ ૧૦ જે હનુમાન સસારની પીડાને હરનાર શીવ સ્વરૂપ છે ૧૧ નીતિવાન ૧૨ ત્યા જન્મામા કોષ પશુ પ્રકારની ચીંતા ધરવી નહી ૧૩ તારા પતિએ લખી આપ્યું છે. તેથી તું રામ તથા લક્ષ્મણના પ્રભાવને જાણે છે મને નારદજીએ પશુ એજ વાત કરી છે માટે હવે વિલંબ ન કરો (નીતિવાન દુરમનથી ભય નથી)

રાવણના મોત પછી તેના માથા, રામે લક્ષ્મણા તેની સ્ત્રી મંદોદરી પાસે મોકલાવ્યા હતા ૧ દેખતાંજ વિકળ થઇને મુચ્છા ખાઇને ધરણી ઉપર પડી ગઇ, ૨ બીજી રાણીએ રાત્રી રોલી દોડી આવી, ૩ મંદોદરીને ઉડાડીને રાવણ પાસે રણ ક્ષેત્રમા લાવીએ ૪ જેના વાળ છુટા થઇ ગયા છે અને જેને દંહવું બાન નથી તે મંદોદરી રાવણની આ દશા જોઇ પેકિ પેકિ રડવા લાગી, ૫ કુટવાતુ ૬ પતિના પ્રતાપના વખાણુ ૭ હે નાથ ! તમારા બળથી આ પૃથ્વી કોલતી અને અગ્ની, ચંદ્ર તથા સૂર્ય તેજ રહિત થતા હતા, ૮ શેષ તથા કચ્છપ (કાકળો) આપનો ભાર સહી શકતા ન હતા, તે આપનુ શરીર આજ ધુળથી ખરડાઇને પૃથ્વી ઉપર પડ્યુ છે

જરા વિચાર કરો તો સમજાય એવી વાત છે કે-રાવણુ જેવા ચાલ્યા ગયા તો આપણે કાણુ માત્ર

૫૬

માને છે માફ માફ રે—જગીને જોને,

તણભાર નથી કાઇ તારૂ રે—જગીને જોને

માણુકને મોતી કેરી દુકાને જોણે માડી, હીડ્યા લપ્પ પુડી હાડીરે—જગીને માને છે
સચરતા હાથી ઘોડા હજારો જેની સાથે, તે ચાલ્યા ખાલી હાથેરે—જગીને માને છે
ભંડાર ધનના ભરીયા ભુપાળે બળવી બાલા, તે ચાલ્યા કાલા માલારે—જગીને માને છે
કીરતીયો જેના નાણાની સભળાતી કાને, તે સુતા જઇ શમશાનેરે—જગીને માને છે
સંસાર સમળો દેખી—ને ડરતો જેની શેહમા, તે ચોટ્યા જઇને ચહેમારે—જગીને માને છે
રૂપિરાજ કહે રૂઢીયામા રહેનારો જેથી રીજો, કામો તો એવા કીજેર—જગીને માને છે

વરૂણ કુબેર સુરેશ સમીરા, રણ સન્મુખ ધર કાઠું ન ખીરા
 ૧૦ ભુજબલ છતેડ કાલ ચમ સાંધ, આજ પરેડે અનાથકો નાંધ
 જગત ૧૧ વિહિત તુષારિ ૧૨ પ્રભુતાઇ, સુત ૧૩ પરિજન ભલ વશિ ન બાંધ
 ૧૪ શમ વિમુખ અમ્મ હાલ તુષારા, રહા ન કુલ કોઈ રોવનિહારા
 ૧૫ તવ વશ વિધિ પ્રપચ સભનાથા, સભય દિશાપતિ નાવહિ માથા
 ૧૬ અજ તવ શિર ભુજ જન્મુક ખાડી, ૧૭ રામ વિમુખ યહ અનુચિત નાંધિ
 કાલ વિવશ પતિ કહા ન માના, ૧૮ અગ જગનાથ મનુજ કરિ બના

છ':—૧૯ બાંહે મનુજ કરી દનુજ કાનન, દહન પાવક હરિસ્તવ
 જેહી નમત મુર જાણાદી પ્રીય તેહી, બાળેડે ના કરજીમય
 ૨૦ આ જન્મ તે પરદોહ રતી, પાપૌધમય તવ તનુ અય
 તુમહુ દીશે નિજ ધામ રામ, નમાગી જાણ નીરામય

દોઃ—અહંક નાથ રણનાથ સમ, કૃપાસિધુ કો ૨૧ આન
 ૨૨ મુની દર્શન બે પરમગતી, તુમહી દીનહ ભગવાન

જાણાણની સ્તુતિ.

છ':—જયરામ સદા સુખ ધામ ૧ હરે, રણનાથક ૨ શાયક વ્યાપ ધરે
 ૩ ભવનારણ દારૂણ સિંહ પ્રભો, શુભ સાગર નાગર નાથ ૪ વિશે
 ૫ તનુ શ્રમ અનેક અનૂપ છબી, શુભ ગાવત સિદ્ધ મુર્તિદ કવી
 ૬ થય પાવન રાવણ નાગ મહા, ખગનાથ યથા કરિ કોપ ગહા
 ૭ જન રજન 'ભાજન શોક ભય, ૮ ગત ક્રોધ સદા ૯ પ્રભુ ભોધમય
 ૧૦ અવતાર ઉદાર અપાર શુભ, ૧૧ મહિભાર વિભજન ૧૨ જ્ઞાનધન
 ૧૩ અજ વ્યાપક ૧૪ મેકમનાદિ સદા, કરૂણાકર રામ નમાગી સુદા
 રણુવશ વિભૂષણ ૧૫ દુષણહા, ૧૬ કૃત ભૂષ વિભીષણ દીન સદા

હ આપની સામે રણુમા, વરૂણ, કુબેર, ઉદ તથા વાયુ, કદી પણ પીરજ રાખી ભડયા
 નથી અને જેણે ૧૦ કાળ તથા ચમતે છતી લીધા છે તે આજ અનાથની માંકક પૃથ્વી
 જપર પડ્યા છે ! ૧૧ પ્રસિદ્ધ ૧૨ વડાઇ. ૧૩ સગા સહોદર ૧૪ જ્ઞાત રામની ભક્તિ વિના
 તમારા એવા કાલ થયા કે આજ આપની પાછળ [આપના પક્ષમાં] કોઈ પોત મુકેનાર પણ

નથી. (વિભિષણ ગવણ પક્ષનો નથી-રામ પક્ષનો છે). ૧૪ હે નાથ ! અહાએ બનાવેલુ આ પ્રપચમય જગતુ આપને વચ્ચે હતું, અને દીગ્ગામી આપનાથી ડરીને નમતા હતા ૧૬ તેના માથાને તમા જીભને આજે શીયાળ ખામ છે ૧૭ રામ વિમુખ પુરુષના આવા હાલ થાય તેમા કાષ્ઠ ખેડુ નથી. શ્વાજ નેપ્રએ, ૧૮ સચરાચરના ધણી એવા રામને માણસ જેવા માન્યા ૧૯ પ્રીય કહેતા હે નાથ ! [મહોદરી કહે છે કે] ગણસેના વનપ્રથી ફળને બાળવામા અગ્નિરૂપ સ્વય પ્રભુને તમે સાધારણ માણસ મર્યા, વળી જેને અહાદી દેવતાએ નમે છે તેવા દયાળુ રામને તમે ભક્તિ નહી ૨૦ તે ઉપગત જન્મથીજ આપે આપના શરીરને, પારકાનો દ્રોહ કરવામા આનંદ માનનાર તથા પાપોના સમુહમય બનાવ્યુ એટલું હતા પણ જે રામે આપને પોતાનું (વૈકુંઠ) ધામ આપ્યું તે નિર્દોષ અહરવરૂપ રામને નમસ્કાર કરે છુ ૨૧ બીજે. ૨૨ સુનિએને ન મળે તેવી [રાવણ, મહાનુ સીકદર, નેપોલીઅન બોનાપાર્ટ, આપણી નજર આગળ કેસર વીલીયમ આદી અમેરિકાના રાજા હતા ત્યારે તેજ હતા, અને તેઓ પણ પોતાના કામકાજ અધુરા સુકીને ઉઠી ગયા છે. “ આપણે પણ એકવાર હાથા મધ્યે સુતુ પડશે અને આપણા નામની પોક પડ્યા વિના રહેવાની નથી એટલું સમજીને કામ કાજમાથી નવગણ લેઈ સતસમ કરવો]

રાવણને માર્યા થઈ રામનો જય જય કરતા, દેવલોક સહીત અહાજી સ્તુતી કરે છે. ૧ કુ અને હરનાર ૨ ધનુષ્ય આણુ ધરનાર ૩ ભવસાગર રૂપી મોટા હાથીને તોડનાર સી હ જેવા ૪ વ્યાપક ૫ કામદેવની અનેક છત્રી જેવું આપનું શરીર ૬ મોટા નાગને મહા કેપ કરીને મરૂંડ મારે, તેમ આપે પણ મહા કેપથી રાવણને માર્યો, તેવા પવિત્ર યશ્વતાળા ૭ પોતાના ભક્તોને આનંદ આપના ૮ શૈકના ભયપ્રથી જન્મ મરણને ટાળનાર ૯ દોષ રહિત ૧૦ બોધમય જીવનવાળા ૧૧ પરોપકાર અર્થે અવતાર ધારણ કરનાર. ૧૨ પ્રશાંતો ભાર ઉતારનાર ૧૩ જ્ઞાનમય ૧૪ અજન્મા ૧૫ એક અને સદા અનાદિ ૧૬ દોષને અટાડનાર ૧૭ સદા દીનતાથી જીવન ગાળનાર વિભિષણને રામ બનાવનાર હે રામ !

મુલ્ય રૂપિય નિમ્ન ૧૮૦ માન અર્જ, નિત રામ નમામિ ૧૦ વિશ્વ વિરજ
 ૨૦ ભુજ દરુદ પ્રચરુદ પ્રતાપ ભલ, ખલવુંદ નિકંદ મહા કુસલ
 ૨૧ વિશ્વ કારણ દીનદયાલુ હિતમ, ૨૨ ભગિધામ નમામિ રમાસહિત
 ભવતારણ ૨૩ કારણ ૨૪ કાર્યપર, ૨૫ મન સંભવ દારણ દોષ હર
 ૨૬ શર આપ મનોહર તુલ્યધર, ૨૭ જલ ભરણ દોષન ૨૮ ભૂપ વર
 મુખ મંદિર સુદર ૨૯ શ્રી રમત, ૩૦ મહ ૩૧ માર ૩૨ મહા મમતા રામન
 ૩૩ અનવદ્ય ૩૪ આપ દન ગોચરસો, ૩૫ સ્વગરૂપ સદા સખ હોધ ન સો
 ૩૬ ઇનિ વેદ વદતિ ન દત્તકથા, રવિ આતપ સિન્ન ન સિન્ન યથા
 ૩૭ કૃતદ્રુત્ય વિદ્યો સખ વાનર ચે, નિરખતી તવાનન સાદર ચે
 ૩૮ અધકે જીવન દેવ શરીર ધરે, તવ ભક્તિ વિન્ય ભવ સુલી પરે
 અખ દીન દયાળુ દયા કરિયે, ૩૯ મતિ ચોરી વિશેષ કરી હરિયે
 ૪૦ જોહિતે નિપરીત ક્રિયા કરિયે, હઃખમે મુખમાની સુખીકરિયે
 ૪૧ ખલ ખંડન ૪૨ મંડન રમ્ય સુખા, ૪૩ પદ પંકજ સેવતિ શંભુ ઉમા
 ૪૪ નૃપનાથકે દે વરદાન મિદં, ચરણામુજ પ્રેમ ચહા મુલક

રામ અયોધ્યા આગમન અને ભારત મીલાપ.

દો.—૧ ભારત નયન ભુજ દક્ષિણ, ફરકહિ બારહિ વાર
 બાનિ સકુન મન હર્ષ અતિ, લાગે કરન વિચાર

ચો.—૨ મહા એક દિન અવધિ અધારા, સસુજત મન હંખે ભયઈ અપારા
 ૧ કારણ કેવન નાથ નહિ આયે, બાનિ કુટિલ પ્રભુ મોહિ ૧ વિસરાયે
 અહંકે ધન્ય હરમણ અટલાગી, ૨ રામ પદારવિંદ અનુરાગી
 કપટી કુટિલ નાથ મોહિ ચીન્હા, તાતે નાથ ૩ સંજ નહિ લીન્હા

૧૮ માન રહીત ૧૬ વ્યાપક તથા સદા નિર્દોષ ૨૦ લાંબા ભુજના પ્રતાપથી રમ્ય-
 સોના સમુદયે નાથ કરવામાં કુસળ ૨૧ અપેક્ષા રહિત, ચરીયો ઉપર દયા કરનાર ૨૨
 ભક્તી સહીત આપના મુદર રૂપને નમરકાર કરે જઈ, ૨૩ સર્વના કારણ રૂપ હો. ૨૪
 અક્ષતી ૨૫ અનર્થ ઉત્પન્ન થયેલા કામ, દોષ આદી કારણ હોયેને હરસાચાર. ૨૬
 ૧૪

બાલુ ધનુષ્ય તથા કાશાને ધરનાર છે. ૨૭ કમળ સરખા લાલ નેત્રોવાળા ૨૮ ઉત્તમ સ્વભાવ તરીકે ૨૯ લક્ષ્મીજીના પતિ ૩૦ મહા ૧૧ કામદેવ ૩૨ તથા મોટી મમતાને કાંત કરનાર ૩૩ નિર્દોષ ૩૪ આખા-પરીપૂર્ણ તથા ઇન્દ્રિયોથી ન સમન્ય તેવા છે, ૩૫ સર્વ ક્ષમ છે જતાં સર્વથી ન્યારા બહા સ્વરૂપે છે. ૩૬ આ યુગની વાતો નથી પણ વેદ કહે છે. જેમ સૂર્ય અને સપ્તમે તડકા જુદા દેખાય છે પણ એક ક્ષણના પણ છે. તેમ આપ અને આ જગત જુદા દેખાએ છે પણ એક ક્ષણ (બહા ક્ષણ) છે. જેમ સોનાની ચીંટી, સોનાથી ન્યારી નથી પણ સોનું વીંટીથી ન્યારું છે. તેમ જગત આપથી ન્યારું નથી પણ આપ જગતથી ન્યારા છે. ૩૭ ખરેખર આત્મશાળી તો આ વાનર છે કે જેઓ આપના યુગ કમળને કાવચી નીરખ્યા કરે છે ૩૮ કાલે ને દેવનું સરીર મળ્યું હોય પણ એ જીવ તમારી ભક્તિ વિના બૃદ્ધો પડ્યો હોય તો તે જીવને વિકાર છે (બાલજીના સરીર જ્યાં અગર રાજાઓનાં અગર ધનવાનોના સરીર મેળવી જેઓ ધણા વૈભવમાં થે ૧૪ મયા હતા, તેમને કાંઈ થાદ કરતું નથી પણ આપની ભક્તિથી ધનવાન બનેલા બોગાણા, તુકરામ જોખામેળ આદિના નામે હજી અમર છે) ૩૯ અમારી ભેદ બુદ્ધિ હરી સ્વો ૪૦ જે ભેદ બુદ્ધિથી ખોટા કામ કરીએ છીએ અને જે ઝેર છે તેને અપત માની ભોજનીએ જઈએ, ૪૧ રાક્ષસોને હજીનાર ૪૨ રમ્ય [સુદર] ક્ષમા (પૃથ્વી) ના મહન (સચુચાર ક્ષમા) ૪૩ જેના કમળ સરખા ચરણોને શીવ તથા પાર્વતી સેવે છે તે રામ. ૪૪ બહાજી કહે છે કે હે રાજાનું કે રાજા] આપના કમળ સરખા ચરણારવિદ્યા પ્રેમ સદા રહો, એ વરદાન આપો જે પ્રેમ હમેશાં શુભનેજ (શુભદ) આપવા વાળો છે,

(અયોધ્યા પાસે નદી માગમાં ભરતજી રાગની રાહ જોઇ રહ્યા છે. એ વખતે ભરતજી કેવા પ્રકારનો ત્યાગ ભોગવતા હતા તે સાંભળો-

શ્લોક-શિખરિણી વૃત.

મહી રમ્યા સચ્ચા, વિપુલમુપધાનં મુજલતા ।

વિતાનં ચાકાશં, વ્યજનમનુકૂલોડ્યમનિલઃ ॥

સ્ફુરદ્રીપચન્દ્રો, વિરવિ વનિતાસંગમુદિતઃ ।

મુસં શ્રાન્તઃ શેતે, મ્હાનરતનુધૃતિર્નૃપ इव ॥૭૬॥

(ભવહરિ વૈશંખ્ય શતકે).

પછી એક દિવસ ભરતને પ્રાંત કાળમાં ઉકતાજી શુભ શુકન થયા ૧ ભરતની જગલ્લી અંખ અને જમણી જુલમ વારવાર ફરકવા લાગી ૨ ચૌદ વરસની અવધી કે જે સર્વના આશુધાર 'રૂપી હતી, તેમાં એક દિવસ બાકી ગઈયો છે ૩ આ કારણથી ૪ જુલ્મી મયા ૫ રામના ચરણારવિદ્યા પ્રેમ ચાલુ રહ્યો ૬ વનમાં માથે લાઇ મયા નહી.

૧૦ જો કરણી સમુદ્ધે પ્રભુ મોરી, નહિ નિસ્તાર કદપ શત કોરી
જન અવશ્યુ પ્રભુ માન ન કાઢે, દીનપદ્મ અતિ મુદ્દલ સ્વભાવે
૧૧ મોરે જિય ભરોસ હઠે સોધ, મિલિહહિ રામ ચકુન શુભ હોધ
૧૨ બીતે અવધિ રહે જો પ્રાના, અધમ કેવન જન મોહિ સમાના

* * * *

૧૩ અસુ બિરહ સોચહુ દિન રાતી, ૧૪ રહુ નિરતર શુભ અણુ પાંતિ
રધુકલ તિલક ૧૫ મુજન સુખદાતા, આયે કુશલ દેવ સુનિ ત્રાતા
૧૬ રિપુ રણજીતિ સુવશ સુર ગાવત, સીતા ૧૭ અનુજ સહિત પ્રભુ આવત
સુનત વચન ૧૮ મિસરે સળ ફૂવા, ૧૯ તુષારવત જનુ પાવ પિયુષા
કો તુમ તાત ! કહો તે આયે, મોહિ પરમ પ્રિય વચન સુનાયે
મારુત સુત મે કપિ હનુમાના, નામ મોરપસુન કૃપા નિધાના
દીનપદ્મ રધુપતિ કર ૨૦ કિર, સુનત ભરત ભેટે ભિક્ષુ સાદર
મિલત પ્રેમ નહિ હૃદય સમાતા, ૨૧ નયન શ્રવત જલ પુલકિત આતા
કપિ ! ૨૨ તવ દરસ સકલ હ.અ બીતે, ૨૩ મિલે આણુ મોહિ રામ જપીતે

છં.—૨૪ નિજ હાસ જ્યો રધુવશભૂષણ, કળહુ મમ સુમિરન કીચો
સુનિ ભરત વચન ૨૫ બિનીત, અતિ ૨૬ કપી પુલક તનુ ચરણુન પર્યો
રધુવીર ૨૭ નીજ સુખ અસુ શુભ અણુ, કહેત અમ જનનાથ જો
કાઢે ન હોહુ બિનીત પરમ પુનીત, સદશુભ સિંધુ સો

દો.—૨૮ રામ પ્રાણ પ્રિય નાથ તુમ, સત્ય વચન મમ તાત
પુનિ પુનિ મિલત ભરત સન, પ્રેમ ન હૃદય સમાત

માળામાં રામ પ્રસંગ.

કોઃ—ઉઠ્યો વિલીપણ તળ સુખ પાઈ, રત્ન માલ કર લઈ ઉઠાઈ
૧ દીન જલધિ રાવણકો જોધ, પુનઃ વિલીપણ પાઈ સોઈ
સોઈ રત્નમાલા સુખકરી, ૨ દીન જનકીકે ગલ ડરી

* * * *

૭ મારા કરેલાં-કર્મ-પાપ મણે તો સો કરોડ કરપ સુધી જાયો નિસ્વાર જામ લેખ
નથી ૮ માનતા નથી ૬ અને જાતી છે કે ૧૦ થોડા વરસ પીતી બંધ.

ત્યાજ કેવો હોઈ શકે તો રામ મળે ? અમથા વૃત.

પાણિઃ પાત્રં પવિત્રં, બ્રમણપરિગતં, મૈત્રમસત્યમર્થં ।

વિસ્તીર્ણં વલ્લમાન્ના-મુદ્ગજ્ઞકમમલં, તલ્પમસ્વસ્પર્શી ॥

યેષાં નિઃસંગતાંગી-કરણપરિણતિઃ, સ્વાત્મસંતોષિણસ્તે ।

ધન્યાઃ સન્યસ્તદૈન્ય-વ્યતિકરનિકરાઃ, કર્મ નિમૂલયન્તિ ॥૫૦॥

(ભતૃહરિ વૈશાખ શતક).

(રામના વિરહ રૂપી સમુદ્રમાં ભરતજી આ પ્રમાણે તર્ક વિતર્ક કરી રહ્યા છે.) ખીજી તરફ રામ બહુથી વળતા ભરદ્વાજ રિપિના આશ્રમમાં આવ્યા છે. ત્યાંથી ભરતને ખબર આપવા માટે હનુમાનને પ્રથમ મોકલ્યા છે. ભરતજીનો વિરહી દેખાવ જોઇને, હનુમાને કયા પ્રકારે વાત કરી, તે સાંભળો) ૧૧ જેના વિયોગ માટે રાત દીવમ ચિંતા કરે છે ૧૨ અને જેના ગુણ ગણોની બીટીઓ ગાયા કરે છે, તે રઘુકુળ તિલક ૧૩ સગ્ગજોને સુખ આપનાર અને દેવતા તથા મુનીઓની રક્ષા કરનાર રામ કુસળ પધાર્યો છે ૧૪ રાવણ ૧૫ બદ્ધમણને ૧૬ તમામ કુળ ભુલ્લી ગયા, ૧૭ જેમ તરસ્યાને અમૃત મળ્યું હોયને ૧૮ જ્યાં 'રઘુપતિનો કોઈર કંઠો' ત્યાં ભરત ઉંઠ્યા ૧૯ આશ્રમ પ્રેમના જળ ભરાયાં અને માત્રો રોમાચ થયા ૨૦ તમારા દર્શનથી ૨૧ જાણે મને આજે રામ પોતે પ્રેમ કરીને મળ્યા હોય ? ૨૨ પોતાના હાથ તરફ મને ઝોલ દિવસ રામચંદ્રજી ચાલે કયો હશે ? એવું ભરતે હનુમાનને પ્રુછ્યું ૨૩ નર ૨૪ હનુમાનનાં જ મોં પુલકાયમાન થઈ ગયાં અને તે ભરતના ચરણમાં પડ્યા ૨૫ સચરાચર આપકે રામ પોતાના સુખથી જેના ગુણો સૂચવી કહેતા હતા તે ભરત નર, ૫૩મ પવિત્ર સદ્ગુણ સિદ્ધ કેમ ન હોય ? હોયજ ૨૬ રામને નમે પ્રાણુથી પણ અધીક વહાલા છે.

અયોધ્યામાં રામને રાજ્યાભિષેક પડે એનાડવાની કિંમી થયા પછી નજરાણા ધરવાની કિંમી હરે થઈ તે વખતે ૧ જે માળા સમુદ્રે રાવણને આપી હતી તે માળા (અત્યાદે લક્ષ્મી માદી માથે) વિભિષણ પાસે આવી હતી ૨ સીતાના ગળામાં પહેરાવી.

સુનત વચન તળ જનક ^{૧૬}કુલારી ^{૧૭}સોઇ નિજ ગલસે માલ ઉવારી
મહિ દેઈં યહ હુલ્ય વિચારી, ^{૧૮}મારૂંત સુતકી ઓર નિહારી

દો.—^{૧૯}કૃપાદષ્ટિ હખિ ચવનસુત, હરખિ કંડવત કીન્હ
રતનમાલ સો જાનકી, ^{૨૦}હારિ ગલેમેં કીન્હ

ઘો.—મહાવીર મનમાંહી વિચારી, હે કોઈં યુલ્ય માલામે વારી
^{૨૧}પરમાનન્દ પ્રેમરસ પામે, મળીપે સકલ વિલોકન લામે
જિનુ પ્રકાસ કંઈું ઓર ન તામે, મન લામે ભકતનકો જામે
^{૨૨}મળી ભીતર કછુ હુધ હે સારા, સુકતા એક તોફિ તળ હારા
તારે મધ્ય વિલોકન લામે, દેખિ લોગ સખ અચરત પામે
યુનિ ^{૨૩}હુલ્યે તોચીં હનુમાના, દેખિ નીરસાર તલ્યો બલવાના
^{૨૪}મહિ વિધિ તોરત કમ કમ મોતી, પીર અધિક દર્શકમલ્ય હોતી
^{૨૫}કહન લમે નિજ નિજ મનમાંહી, જો કોઈં અધિકારી નહીં
તારો ઐસી વસ્તુ નહિ લીજે, નહિ તો મહી દશા લખિ લીજે

દો.—ઘોલ ઉઠ્યો કોઈં નૃપતિ યહ, ^{૨૬}કહા કરહ હનુમાન
કયો તોરત હો માલ તુમ, સુહર રતન સુજાન

ઘો.—અચન સુનત કહે મારૂંતિ જાની, ^{૨૭}દેખહુ રામનામ સુખદાની
^{૨૮}નામ ન યામે પરત લખાઈ, તારો તોરત હારત લાખ
^{૨૯}કહ કોઈં સકલ વસ્તુકે માંહી, રામનામ કહુ સુનિયત નાહી
કહ મારૂંતિ ન નામ જોહિ માંહી, સો તો કહુ કમકી નાંહી
^{૩૦}જોલા સોઇ સુનો બલવામા, તવ તનુમાંહિ રામકો નામા ?
સુનત વચન કહે પવન કુમારા, ^{૩૧}નિર્મલ તલુ હરિનામ ઉહારા
^{૩૨}અસ કહે કપિ નિજ ^{૩૩}હુલ્ય વિહારા, ^{૩૪}શોમ શોમ પ્રભુ નામ ઉહારા
^{૩૫}અકિત રામનામ સખ કાઠી, હખિ સખ અકિત બચે મનમાંહી
^{૩૬}પુખ વૃષ્ટિ નહા જયતિ ઉચ્ચારિ, ^{૩૭}કૃપાદષ્ટિ રઘુનાથ નિહારી

૩ યુગી ૪ ચોતાના મળામાંથી માળા કાઢી, ૫ હનુમાન સાથું જોયુ. ૬ સીતમ્બી
કૃપાદષ્ટિ જોયને હનુમાને હરખીને પ્રભુામ કર્યાં. ૭ હનુમાનના મળામાં પહેરાવી દીધી. ૮
પરમાનન્દમાં તથા પ્રેમ રસમા મગ્ન પનેલા હનુમાન તે માળાના દરેક મણીને તપાસવા
લાગ્યા. ૯ પ્રસન્ન સિવાય તેમાં બીજી કંઈં જોયુ નહીં બીજી કંઈં જોઈએ ભકતોને પ્રિય
લાગે તેવું કંઈં (પ્રભુ) માળામાં દેખાયું નહીં. ૧૦ મણીની ખંદર કંઈંકે સાર કહી એમ
સમજી એક સુકતા [મણીના] કહેલા કર્યાં [જાહી સાર જોઈએ—મણી] ૧૧ બીજી મણીના

કેવડા કર્યાં. ૧૨ આ પ્રમાણે એક એક મણીને તોડવા લાગ્યા, આથી દર્શકમણુ (જોના-
રાઓ) ને બહુ પીડા થવા લાગી. ૧૩ પોત પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યા કે જે અધી-
કારી ન હોય તેને આવી ઉત્તમ ચીજ નહીં દેવી જોઈએ, અને કે તે આ દશા [સ્થિતિ
હાલત] જોઈ લેવી ૧૪ તમે આ શું કરો છો ? અતિ કીમતી સુંદર મોતીઓને કેમ
તોડો છો ? ૧૪ સુખને આપવા વાળા એવા રામ નામને ખોળુ છુ ૧૬ આ મણીમાં રામ
નથી માટે તોડતો જાઉં છુ અને કે કતો જાઉં જઈ, ૧૭ જીને કાષ ખોલ્યો કે સવળી વસ્તુમાં
રામ નામ હોય તેવું તે ક્યાં સાબળ્યું નથી ૧૮ ત્યારે કાષ ખોલ્યો કે હે-હનુમાન ! તમારા
શરીરમાં રામનું નામ છે ? ૧૯ મારા શરીરમાં ઉદાર રામચંદ્રનું નામ નહીં છે, ૨૦
આ પ્રમાણે કહીને પોતાની છાતી ફાડી નાખી ૨૨ રવાડે રવાડે ઉપાર એવા
પ્રજ્વળા નામ હતાં. ૨૨ તમામ અવયવને રામ નામથી અકીત જોઈ, સર્વ મનમાં ચક્રીત
થઈ ગયા, ૨૪ જયકારના ધ્વની સાથે આકાશમાંથી ધુધ્ધ વૃષ્ટિ થઈ અને રામચંદ્રે દયાની
નજરથી હનુમાન સાચું જોયું.

દા:—૧જામ ભયો પુનિ કુલિશ સમ, ઉઠિ તુરંત ભગવાન
વારિ વિલોચન પુલકિ તનુ, હિય લાગે હનુમાન

સદાશિવ સ્તુતિ કરે છે.

છ:—૧જયશમ રમા રમણું શમન, ભવતાપ બચાકુલ પાહિ જન
૨ભવધેશ સુરેશ રમેશ વિલો, શરણાગત મામત પાહિ પ્રલો
૩દશશીશ વિનાશન વીસ ભુલ, કૃત દ્વિ મહા મહિ ભૂરિ રૂલ
૪રજનીચર વૃન્દ પત જ રહે, શર પાવક તેજ પ્રચરદ હંદે
૫મહિ મંડલ મદન ચારુતર, મૃત સાધક આપ નિર્ગવર
૬મદ્યોહ મહા મમતા રજની, તમ પુજ દિવાકર તેજ અની
૭મનુભાત કિરાત નિપાત કિયે, મૃગ લોગ કુલોગ સરેણુ હિયે
હનિ નાથ અનાથનિ પાહિ હરે, વિષયાવન પામર ભુલીપરે
૮ભવસિંધુ અગાધ પર નર તે, પદ પંકજ પ્રેમ ન બે કરતે

(પ્રેમમાં રામ હાર્યા તે પ્રસન્ન કેવલમાં છે.)

રામ સનકાદિક મિલાપ.

ચો:—૧જાનિ સમય સનકાદિક આવે, તેજ પુજ સુવર્ણીલ સુહારે
બ્રહ્માનંદ સદા ભવલીના, રટેખત બાલક બહુ કલીના
૨ધર દેહ જનુ ચારિઈ વેદા, સમકર્ષી સુનિ વિગત વિલેદા
૪દિશા વશન વ્યસન ઈહિ તિનહી, રઘુપતી ચરિત હોઈ તહો સુનંદિ
૫તહો રહે સનકાદિ ભવાની, બહો ઘટસ ભાવ સુનિવર સાની
૬રામકથા સુનિ બહુ વિધિ બરણી, સાન સોમ પાવક ભિમિ અરણી

*

*

*

*

૨૫ કુંભ દષ્ટિ જતાજ હનુમાનનુ કરીર પાણુ વજ જેવુ બની ચલુ. સમજદ મેલતાના
આસન ઉપરથી ઉઠી, આંખોમાં પ્રેમના બળ લાગી તમા પુલકમયમાન કરીર સાથે હનુમાનને
હાથમાં ધાલીને મળ્યા. (આ પ્રસંગનુ તાત્પર્ય એ છે કે રામ વિનાયક બહુ ખેડુ જે
કરવા પડીએ છબી ત્યારે અત્યાગ વખતે કહે છે કે “ હવે અસાસમા છવને ગામડો
નહી. જમે બધાંએ ખેડાં છબી. સાચા તો નાગમણુ છે તેને સંભારો. ”)

સકાશીવ રામચંદ્રી સ્તુતી કરે છે કે ૧ લક્ષ્મીના પતિ એવા રામ, સંસારના દુ ખેડની શાન્તી કરનાર એવા હે રામ ! તારો જય માઓ. સંસારના તાપથી વ્યાકુળ થએલા તમારા ભક્તોની રક્ષા કરો. ૨ હે અયોધ્યાના ધણી, દેવેના પતિ, અને સિતાના પતિ, આપને કંઈએ આવેલા ભક્તો માંગે છે કે આ ભવના તાપથી રક્ષા કરો. ૩ રાવણના દશ માથા તથા વીસ જુગનો નાશ કરનાર અને પૃથ્વી ઉપરથી મોટા ભારેથી રાક્ષસ જાતની પીડાને દુર કરનાર ! ૪ આપના બાણો રૂપી અગ્નિના પ્રયત્ન તેજમા, રાક્ષસોના ટોળાં રૂપી પતંગો બળી મુલા છે. ૫ આ પૃથ્વીના અતિ ઉત્તમ સજ્જાર રૂપ ઉત્તમ ધનુષ્ય બાણ તથા નિષંગ (બાણ)ને ધરનાર ! મદ, મોહ તથા ધણી મમતારૂપી રાત્રીના ધાંધા અધકારનો નાશ કરનાર સૂર્યના તેજરૂપ આપ છે. ૭ વિષયરૂપી વનમા પામર થઇને ભૂલા પડેલાં અને કામરૂપી પાર્શ્વોએ વિષય ભોગરૂપી (સરેણું) બાણથી હિંચે (હૃદયમા) વીંધી નાખેલા મુગ જેવા પામરો તથા અનાથ એવા અમ લોકોની આપ રક્ષા કરો. ૮ આપના અરજ્યારવીંદમા જે પ્રેમ કરતા નથી તે ભવસાગરના અગ્રાધ જળમાં-રોગથી, પુત્રપરિવારના મળવાથી અમર વિરોગથી અગર ધન મળવાથી અગર ન મલવાથી જે દુ ખો થાય છે તે જળમા છુટી ગયા છે.

એક વખત રામચંદ્રજી, ભરત-લક્ષ્મણ, તથા હનુમાન સહીત, બગીચામાં આનંદ વાર્તા કરી રહ્યા હતા. ૧ તેને યોગ્ય સમય બાણીને સનક સનન્દન, સનાતન, તથા સનત્કુમાર એવા ત્રણ સનકાદિકો પધાર્યા. ૨ દેખીતા બાળક પણ ધણી વૃદ્ધ. ૩ બાણે ચામે વેદ દેહ ધરીને ન આવ્યા હોય એવા તથાજેને બેદલાવ મટી ગયો છે એવા સમર્થો ૪ દિશા રૂપ વસ્ત્ર વાળા (એટલે નવન) તેઓને એવું બસન હતું કે જ્યાં પ્રજાની કથા હોય ત્યાં જરૂર જતા અને સાક્ષાત્તા ૫ હે સતિ ! આ સનકાદિકો મહા જ્ઞાની મુનીવર અમરત્વના આશ્રમમા પ્રથમ રહેતા હતા ! તે સમય અગત્ય મુતીએ જ્ઞાન તથા યોગ (ભક્તિ) રૂપી અગ્નિ પ્રગટ કરવા માટે અરણી રૂપી ગમ કથાને ધણી પ્રેમે વાચી હતી (એટલે તેઓ રામનો મહિમા બાણના હતા)

કીન્હ હંડવત તીનિહં ભાઈ, સહિત પવનસુત^૧ મુખ અધિકારી
 મુનિ રઘુપતિ છબિ અતુલ વિલોકી, ‘ભયે મગન મન સકત ન શૈલી
 રથામલ ભાત ‘સરોરહ લોચન, ૧^૦ સુંદરના મંદિર ભવ મેઘન
 ૧^૨ ઇકટક રહે નિમેષ ન લાવહિ, પ્રભુ કરજોરે શીશ નમાવહિ’
 તિનકી કશા દેખિ રઘુવીશ, શ્રવત નયન જલ પુલક શરીરા
 ૧^૩ કર ગહિ પ્રભુ મુનિવર મૈહા, પરમ મનોહર વચન ઉચારે
 આજ ધન્ય મે મુનહું મુનીશા, ૧^૪ તુલસે દરશ બહિ અલખીશા
 ૧^૫ મટે ભાગ્ય પાંચ સત્ય ગા, બિનહિ પ્રયાસ હોઈ ભવભાગ્ય

સો.—અતપંચ અપ વગેરે, કામી ભવકર પંચ
 કહહિ સત કવિ કોવિદ. શ્રુતિ પુરાણ સદ્ગ્રંથ

સો.—મુનિ પ્રભુ વચન હર્ષે મુનિચારી, પુલકગાત સ્તુતિ અતુસારી
 જય ભગવત ૧^૦ અનત ૧^૨ અનામય, ૧^૩ અનધ અનેક એક કરજીઅય

*

*

*

*

સો.—પરમાનંદ કંપાચતન, ૨^૧ મન પરિપુરિત કામ
 પ્રેમ ભક્તિ અન પાચની, દેહુ હમહિં શ્રી રામ

સો.—૨૨ દેહુ ભક્તિ રઘુપતિ અતિ! પાવનિ, ત્રિવિધ તાપ ભવરોગ નશાવનિ
 પ્રભુતપાલ સુરથેલ કથ્ય તરૂ, હોઈ પ્રસન્ન હીને પ્રભુ ચહ વરૂ

રામ ભરત સંવાદ.

સો.—૧ મુનિ પ્રભુ વચન ભરત બહિ ચરણા, મુનિહું નાચ પ્રજ્ઞતા રતિ હરજી

પ્રેતાનુ પીતામ્હર પાશરીને મુનીને મેસાડયા ૭ (પશુમ કરીને) અધિક મુખ
 માન્ડુ ૮ કોઈ રીતે પોતાના મનને આનંદ રોપી શક્યા નહીં ૯ કમળ સરખાં ૧૦ સુદ-
 રતાના ધર ૩૫ ૧૧ ભક્તોને મોક્ષ આપનાર ૧૨ પ્રથુની સામે હાથ બેડીને તથા આયુ
 નમાનીને પશ્ચારો આપ્યા વિના એક નજરથી મુનીઓ એક રસા ૧૩ હાથ પકડીને
 મુનીઓને મેસાડયા. અને સરલ સુંદર વચનો બોલ્યા ૧૪ તમારા દર્શનથી અમારા પાપ
 ખસી ગયા ૧૫ મેછા ભાગ્ય હોય તોજ સતોનો સમાચય મળે છે જેના પ્રતાપથી જોડી
 મહેનતે જાવના બધનથી મુક્ત થવાય છે ૧૬ આપની સાથે આરીએ તો આપ ન્યાં નજો
 ત્યાં (અર્થે મોક્ષપ્રાપ્તિ) અમે પણ આવીએ અને કામનાવાળા છવનો સત્ કરીએ તો તેઓ
 ન્યાં (ભવ સામગ્રી) નમ ત્યાં જાઈએ ૧૭ અતરહિન ૧૮ નિધારથી રહીત ૧૯ પાપો
 રહીત અને અનંત કર્તા એક તથા દયાળુ રામ ૨૦ પરમભલદ તથા કૃપાના કાઠાર ૨૧
 ૨૧ ભક્તોની મન કામનાને પરિપુરણ કરવા વાળા હે રામ! અમને અજાણીત
 પ્રેમ અલ્પભા ભક્તિ આપો. ૨૨ જે ભક્તિ એરી પાવની (પવિત્ર) છે કે તમે પ્રકાશના
 તાપ તથા ભવ તપને નશાડનારી છે. અમેને પ્રસન્ન મધને જેવુ વરદાન આપો કે
 જે ભક્તિ તમારા ભક્તોની મન કામના, કામધનું અચર કલ્પ રક્ષ બનીને, પરિપુરણ કરે છે
 તે ભક્તિ અમેને પણ આપો. તાત્પર્ય-સૌને શેડ મેલુ મમે છે પણ દાસ મને. નમો, હીનસ
 રાજે, તો તે હલમમાં પ્રભુ વાસ કરી શકે-છે.

ભાઈએ તથા હનુમાન આનંદમાં મેડા છે તે વખતે ભરત કાંઈ મંત્રાચાર્ય
 છે. તેની જાણત હનુમાનજીએ કરી. સમે રાજ મુખવાનું કહેતાં ૧ મુખવા
 વચન આજીવન ભરતે કમળા ચરણ પકડ્યા અને બોલ્યા કે ‘આજીવન પોતાને હનુમાનજી
 હે નમો! સાંભળો.

દો.—નાથ ન મોહિ જરોલે કંઠુ, રુખનેહુ ચોક ન ચોક

કેવલ કૃપા તુલ્યાવિ પ્રભુ, ચિદાનંદ સદોલ

ચો.—કરો કૃપાનિધિ ! એક દિઠાઇ, મેં એવક તુંમ જન સુખદાઇ

સંતનકી મહિમા રસુરાઇ, બહુવિધિ લેલ પુરાણુન્દ ગાઇ

૧૦ શ્રી સુખ તુલ્ય યુનિ કીન્દ બઠાઇ, ૧૧ તિન્દપર પ્રભુદિ પ્રીતિ અપીઠાઈ

૧૨ સુના ચહહુ પ્રભુ તિનકર લક્ષણુ, કૃપા સિધુ ગુણ જ્ઞાન વિચક્ષણુ

અત અસત ૧૩ લેલ મિલગાઈ, પ્રભુતપાલ મોહિ કહિય જુગાઈ

સંતનકે લક્ષણુ સુન જ્ઞાતા, અગણિત કૃતિ પુરાણુ વિખ્યાતા

૧૪ સંત અસંતનકી અસ કરણી, છમિ કુઠાર ચઢન આચરણી

કાંટે પરશુ મલય સુનુ ભાઈ, નિજ ગુણ દે સુગંધ બસાઈ

દો.—તાતે સુર શીશન ચહત, જગ વલ્લભ મીખંડ

અનલહાલિ પીટલ ધનહી, પરશુ વઢન ચહ દંડ

ચો.—વિષમ ૧૦ અલ પટ ૧૧ શીલ ગુણા કર, ૧૨ પરદુખ કૃપા સુખ દેખે ૧૩

૧૪ સુખ ૧૫ અભુત રિપુ ૧૬ વિમલ વિરાગી, ૧૭ લોભામર્ષ હર્ષ ભય ત્યાગી

૧૮ કામલ ચીત દીનનપર દાસ, મન વચ કર્મ મમ ભકતી અમાયા

૧૯ સુભાલ મનપ્રદ આપુ અમાની, ભરત પ્રાણુ સમ મન ત પ્રાની

૨૦ વિગત કામ મમ નામ પરાયન ૨૧ શાન્તિ વિરતિ વિનીત સુદિતાધન

૨૨ શીતલ તામ્ર સરલતા મયત્રી, દ્વિજ પદ પ્રેમ ૨૩ ધર્મ જનબિત્રી

ચહ સળ લક્ષણુ બસહિં બસુ ઉર, ૨૪ જાનેહુ તાત સંત સંત તુર

શમદમ નેમ ૨૫ નીતિ નહિ મોહલિ. ૨૬ વચન કમળં નહિ મોહલિ

દો.—નિંદા અસ્તુતિ ૨૭ ઉભય સમ, મમતા મમ પદઠંજ

તે સબજન મમ પ્રાણાગ્રય, ૨૮ ગુણ મહિર સુખપુંજ

૨ આપ કે જે વીદ્યનના સમુદરપ છા તેમની માન કૃપાથીજ અને કોઇપણ પ્રકારનો સમ અગર સ્વપ્નામાં શોક અગર મોહ નથી કે હે દયાળુ રામ ! હું એક નુબ્ધતા [અવિવેક] કરે છઉં, એટલે આપને ન પુછાય તો પણ પ્રહુ છું હું તો એક દાસ છું અને આપ તો પોતાના જનને સુખ આપનાર છો. ૪ આપે પણ (૫) તેમના ઉપર આપની પ્રીતી પણ ધણી છે ૬ સાબળવા મરજી કરે છું કે ૭ તો એક જુદો પાદીને કહો ૮ સતની કરણી ચદનના જેવી છે અને અસતની કરણી કુઠાડના જેવી છે કુઠાડો કાપીને રાજી થાય અને સત કપાઇને ગજી થાય. ચદન કપાય તો પણ કુઠાડને સુખ અપે છે ૯ આવા કોરણને લીધે સુખડ સર્વને પ્યારી બની છે અને દોવતાઓ પણ તેને પોતાના માથે યડાવે છે અને કુવાડાબાઇને અગ્નિમાં જુગ તપાવીને તેના કુખને યુગ દીપવામાં આવે છે ૧૦ છતે દિમ ૧૧ સુશિલ તથા ગુણના ભાગરૂપ ૧૨ પારકા દુઃખને જોઇને દુખી અને પારકાના સુખને જોઇને સુખી ૧૩ સમતાવાળા ૧૪ કોઇને પોતાનાં સત્તુ નહીં માનનાર ૧૫ મદ તથા રુઝ ૧૬ ભોભ, કોષ, હર્ષ તથા ભયનો ત્યાગી ૧૭ કંપટ રહિત મારી ભકિત કરે છે ૧૮ સોને માન આપનારે અને પોતે અમાની હે ભરત આવા ભકતો તો અને પ્રાણથી પણ વ્હાલા છે ૧૯ સસારની કમનાઓથી રહીત હોય છે પણ આરા ભજન વીગેરે કાર્યમાં તત્પર હોય છે ૨૦ મારા સતો શાંતિવાળા, કે વૈરાગ્ય વાળા, તથા વિવેકી તથા બીજા પોતાથી મોટાને જોઇ રાજી થાય છે. ૨૧ તે સંતોમાં શીતળતા, સરળતા, મિતતા તથા બાહ્યલે કે જેઓ ૨૨ ધર્મની માતા છે ૨૩ તેમના ચરણમાં તેઓની નીતિ કદી ડોહતી નથી તથા કહવાં ધયન કદી મોહતા નથી, ૨૪ જેકે સરખા અને કમળ સરખા ચરણમાં પ્રીતિ ૨૫ ગુણના ભાગરૂપ અને સુખના સમુદરૂપ છે.

મનહુ ^૧અસન્ત કેર સ્વભાવે, બુલેક સંગતિ કરિય ન ^૨ખલ
તિનકર સંગ સદા દુખદાઈ, ^૩અભિ કપિલહિં માલે હરહાઈ
ખલમ હૃદય અતિ તાપ વિશેષી, ^૪અરહિં સદા પર સંપતિ દેખી
^૫અહં કહે નિદા સુનહિં પરાઈ, હર્ષહિં મનહુ પરીનિમિ પાઈ
કામ કોષ મહ લોભ પરાયન, નિર્ઝય કપટી ^૬કુટિલ મલાયન
^૭અરે અકારણ સગ કાહુસો, કરે હિત અનહિત તાહુસો
^૮કુટે લેના કુટે દેના, કુટે લોજન કુટે ચળેના
^૯ગોલહિં વચન મધુર સિમિ મોરા, ખાહિ મહા આહિ હૃદય કઠોરા

કો.—^{૧૦}પરદ્રોહી પરહાર રત, પરધન પર અપવાદ
તે નર પામર પાપ મય, હેહધરે મનુભદ

બો.—^{૧૧}લોકે જોડન લોકે ઠાસન, શિશોલર પર મમપુર ત્રાસન
^{૧૨}કાહુકી જો સુનહિં બકાઈ, ધ્યાય લેહિં જનુ જુડી આઈ
^{૧૩}અભ કાહુકી દેખહિં વિપતી, સુખી હોઈ માનહું જમનપતી
^{૧૪}સ્વાસ્થ્યરત પરિવાર વિરોધી, લપટ કમી લોભી અતિ કોપી
માતુ પિતા ગુરે વિષ ન માનહિં, ^{૧૫}આપુ ગમે અરે પાલહિં આનહિં
^{૧૬}કરહિં કોહવશ દ્રોહ પરાયા, ^{૧૭}સત્સંગતિ હરી ભકિત ન ભાવા
અવશ્યુ જિપુ મંદ મતિ કામી, ^{૧૮}વેદ વિદુષક પરધન સ્વામી
વિમદ્રોહ પરદ્રોહ વિશેષી, ^{૧૯}અંભ કપટ જિવ ધરે સુવેરી

કો.—જોસે અધમ ^{૨૦}મનુજ ખલ, ^{૨૧}કુતસુગ ત્રેતા નાહિ
^{૨૨}દ્વાપર કહુક વંદ મહુ, હુધ હે કહિયુમઆહિ

બો.—^{૨૩}પરહિત સરિય મર્મ નહિં લાઈ, પરપીડ સમ નહિં અપમાઈ
નિર્ઝય સકલ પુરાણ વેગર, કહેઉ તાત બનેહિં કોવિદ નર
નર શરીર ધરિ જો પર પીરા, કરહિં તે ^{૨૪}અહિં મહા ભવભીરા

૨૬ અસંતોના સ્વભાવ ૨૭ કોઈ દીવસ પણ ૨૮ જેણે કપિલા માય પણ રખાઈ
આય સાથે મરવા જવાની ટેવ પાડે છે તેા તેને પણ મળ્યામાં રહે (આમ અમર લોક
દેહને નાશી ન જાય તેટલા માટે તેના મળ્યામાં ભાક્ષનો જન્મ દેહ મળ્યો કહેવા બોલે
છે તે) અપવાદમાં આવે છે. ૨૬ પારખી સંપતિ જોઈને બલ્ય કરે છે ૨૭ કોઈ કોઈ

પારકી નીલ સંભળે છે તેા દુનિયાનો ખબનો મળવલથી રાજ ભાવ લેટલા રાજ ભાવ છે
 ૩૧ કુદિશ અને પાપોના સ્થાનક રૂપ ૩૨ કારણ વિના વેર કરે છે
 અને ક્ષિત કરે તેનુ પશુ મગાડતા વાર લગાડતા નથી ૩૩ દુર્ભેસની લેવડ તથા ફેવડ
 તમામ જુદા. તેમને જુદી વાત રૂપી અહાર મળે તો તેને અવેણું સમજીને ચાવી ચાવીને
 તુપ્તી જાતે ૩૪ માર જેવા મીઠા ખોલથી ટોકાર કરે છે પશુ મોટા સાપ જેવા ડેરી પ્રા
 જીને ખાઇ જવામાં કઠોર છે અસંત પશુ બોલે છે મીઠુ, પશુ રાત દેવ રૂપી હનરો
 સર્પનુ ઝેર તેમનામા હોવાથી કઠોર બની ગએલા છે. ૩૫ પારકાનો દ્રોહ કરનાર. પારકી સ્ત્રીમાં
 પ્રેમ કરનાર, પારકા ધનમા આસક્તિ રાખનાર તથા પારકી નીકાયા મળ માણુનાર છે
 તેને પામર નથા પાપીષ્ઠ સમજવો તેઓ દેહ ધારી રાક્ષસો છે ૩૬ (તેઓ લોભનાજ
 વળો પહેરીને ફેર છે) લોભને ઝાઢે છે અને લોભને પાથરે છે મૈથુન તથા ઉદરના મુખ
 થરામણુ રહે છે અને મગપુરનો ત્રામ રાખતા નથી. ૩૭ બે કોણની પ્રસા સાંભળે છે કે
 તુરત તેને ટાઢીમા તાવના ઉકરતા આવે છે ૩૮ નમારે કોઇને આકૃતથી જુલે છે ત્યારે
 દુનિયાના રાજ જેવો તેને આનંદ થાયછે ૩૯ સ્નાયી ૪૦ પેતે જુડે છે અને બીજાને પશુ કુખ્યવે
 છે ૪૧ મોહને વસ મુખને પારકાનો દ્રોહ કરે છે ૪૨ તેઓ સત્સચિતિથી તથા ભગવાનની
 ભક્તિથી કમોક્ષા દુર રહે છે ૪૩ વેદનુ ખડન કરનાર ૪૪ હૃદયમાં દહા તથા કપટ અને
 ઉપરથી સાધુનુ ડોળ કરે છે ૪૫ માણુસ રૂપે ખળ ૪૬ સત્યુગ ૪૭ દ્વાપરમાં મોડો પશુ
 કળાયુગમા તેા ટોપલે ટોપલા ૪૮ પરોપકાર સમાન કાષ્ઠ ધર્મ નથી અને પારકાને દુખ
 દેવા જેવા એકે અધર્મ નથી એમ તથામ પુરાણુ નથા વેદને જુલાસો છે. હે તાત ! આ
 વાતને પડિત લોક જરામર સમજે છે ૪૯ તેને મહા ભવ પીડા ભોગવવી પડે છે.

કરહિં મોહવશ નર અલનાનાં, સ્વાસ્થ્ય રત ૧૦૫૨લોક તસાવા
 ૧૧કાલકૃપ મેં તિનકર તાતા ! શુભ અરે અશુભ કર્મ કલ્યાણ
 ૧૨અસ વિચારિ જો પવન સયાને, ભવહિં મોહિ સસતિ-દુઃખ બને
 ૧૩ત્યાગહિ કર્મ શુભાશુભ કાયક, ભવહિં મોહિ સુર નર સુનિ નામક
 સંત અસંતન કે શુભ ભાષે, ૧૪તે ન પરહિ ભવ ચિન્હ લખિ રાષે

રામ ઉપદેશ (સાચો કર્મ.)

શ્રો:—શુભન સુકૃત પ્રકાપર, ચરિત સુનહિ તજિ ધ્યાન
 જે હરિ કથા ન કરહિ રતિ, તિનકે હૃદય ૧૫પાન

શ્રો:—૩૭કે ભાવ્ય માનુષનું પાવા, સુર ફલેલા સદ્ગુણ ગાવા
 સાધન ધામ મોક્ષકર દાસ, પાઈ ન જે પરલોક સંવાસ

શ્રો:—સો ૪૫રત દુઃખ પાવઈ, ૪૬શિર ધુનિ ધુનિ પછિતાર્થ
 ૪૭કાલહિ કર્મહિ ઇશ્વરહિ, મિથ્યા દોષ લગાવ

શ્રો:—૪૮હિ તનુકર ફલ વિષય ન ભાઈ, સ્વર્ગહુ સ્વલ્પ અંત દુઃખદાઈ
 નરતનુ ૪૯પાઈ વિષય મન ફેલી, ૫૦પલટિ સુધા તે ચક્ર વિષ લેલી
 ૫૧તાહિ કર્મહુ ભલ કહે ન કોઈ, શુન્ના બહેં પરસ મલિ ખોઈ
 ૫૨આકર ચાર લાખ ચોંતારી, ચોની જામત મહ શુભ અવિનાશી
 ફિરત સદા માયાકે મેરે, કાલ કર્મ સ્વભાવ શુભ વેરે
 ૫૩કર્મહુક કરિ કર્મજા નરદેહી, દેત ઇચ મિતુ હેતુ સનેહી
 ૫૪નરતનુ ભવ વારિધિકહુ વેરે, સનુખ મરત અનુબલ મેરે
 કર્મધાર સદ્ગુણ દહ નાવા, ફલેલા સાજ સુલભ કર પાવા

૫૦ આવતા અવતારને પણ બચાડે છે ૫૧ હે ભરતજી, હુ કે જે કાળકૃપ હવે ને
 તેઓને સારાં બને ખોટા કર્મનું ફળ આપુ છઉં પર આ પ્રમાણે વિચારીને જે પ્રભા
 છે તે તે આ સંસારને દુઃખમ બનીને અને બને છે ૫૩ શુભ અને અશુભ ફળને
 આપના બાળા અહત તથા અસંતવાળા કર્મોને તજી છડી, દેવનાઓ આશુસે અને ખોટા
 ખોટા સુનીઓ પણ મને બને છે ૫૪ સત અસતતાના આ શુભે બચાવર સમજો તે આ
 જીવ સામર્યમાં પડે નહીં

[જ્યોત્ષ્ણાવાસી બ્યારે નારદજી પણ બેઠકમાં પધારતાં ત્યારે બસા પણ સંવાચિને
 ત્યાગ કરીને પ્રભુ ચરિત સાંભળતા હતા. તે પાત સ કર પાર્શ્વકિને કહે છે કે કે સતિ !

૧ જીવનકાળ અને બહા પસાવણ ૨ પથ્થર [એક વખત અયોધ્યામાં રામચંદ્રજી, પોતાના
 ગુરુ તથા બ્રાહ્મણો વીજેરને મોહાવીને પોતાના સ્વમુખે ધર્મની વાતો કહે છે, તે આ પ્રસંગ
 છે જહનુ સમજવા લાયક છે] ૩ મોટા બાગમના ઉદ્ભવથી આ સનુપ શરીર મળે છે તે
 આદિ સદ્ગુણો પણ ગાય છે કે તે સાધનના ધામ રૂપી છે. અને મોક્ષનું દાર છે
 (આ દાર ચુક્યો તો છટક્યો) તે માનવ શરીરને પામીને જેઓ પરલોકને સુધારતા નથી
 તેઓ ૪ આખરે ૫ માથા પટકી પટકીને પસ્તાવો કરે છે કે તેના જવાબમાં જીવ એમ કહે છે
 કે “ભગવાનનું ભજન કરવાનો વખત નહતો” (સોનીને ત્યાં છુકડી કુકડી કરાવવા વખત
 હતો) વળી એમ કહે છે કે “શું કરીએ ! અમારા કર્મ એવા, તે ભકિત ન થઈ” આ
 વાત પણ ખોટી છે કારણ કે હાકુ જન્મવા, વિષય ભોગવવા, અમર નાટક જેવાને જવાના
 કર્મ અનુકૂળ હતા અને માત્ર ભકિત માટે કર્મ વાકુ હતું) વળી આમળ પ્રભુનો દોષ
 કહે છે કે “પ્રભુની મરજી હોત તો ભકિત થાત” પણ જીવ એમ સમજીતો નથી કે પ્રભુની
 મરજી છે તોજ સાધન માટે માનવ દેહ મળ્યો છે નહીં તો ગણેડા ન બનાવત. આ પુસ્તક
 વાંચ્યા પછી ભકિત ન કરવાનું બહાનું વિચારીને મોહાને ૭ હે બાહ્યો-સજનો ! આ
 શરીરનું ફળ વિષય ભોગ નથી એટલે વિષય ભોગ માટે આ શરીર મળ્યું નથી. સ્વર્ગના
 વિષય ભોગ છે તે પણ સ્વરૂપ છે અને અન્તે દુખદાઇ છે એટલે એ સુખપણું કમના નથી.
 (ગીતા આ. ૬. ૨૧) ૮ મેળવીને ૯ શક અશ્વત્થને બહલે વિષયનો આગીકાર કરે છે ૧૦
 આવ્યા શકને કદીપણ કોઇ કાલા કહે નહીં કારણ કે તેમુરખો પારસમણી રૂપી ભકિતનો
 દાર તજીને ચળોડીના દાર રૂપી સંસારના સુખમાં લલચાયો છે ૧૧ આ અવિનાશી જીવ,
 કાળ કર્મ સ્વભાવ તથા ચુલને વશ થઇને મામાની પ્રેરણાથી ચોરાશી લાખ ચોનીમાં ફર્પા કરે
 છે ૧૨ જેને આપણામાં કરો સ્વાર્થ નથી છતાં દયાળુ છે એવા પ્રભુ દયા કરીને કોઇ
 વખત જીવને આ માનવ દેહ આપે છે ૧૩ મારા અનુમદ-કૃપારૂપી પત્રનથી પ્રેરાયલું નામ
 રૂપી આ શરીર તથા જે શરીર રૂપી નામમાં સદગુણ રૂપી ખલાસી કેવટીઓ-ભોમીઓ મળી
 શકે છે તે દેહ, આ સંસાર સાગર તરવાને અતિ દુર્લભ છતાં સુલભ રીતે મળ્યું છે. વિષ-
 ચોની મોજ મનમાં જીવને એવો ફેર મડ્યો છે કે પોતે ફેર છે છતાં આ જગત ફેર છે
 એવો ભાસ થાય છે. સવારમાં ઉઠે છે ત્યાંથી તે મુવે છે ત્યાં સુધી જ પીને ભેસતો નથી
 અને એમ માને છે કે મેં બહુ ક્યું” પણ કરવાનું ક્યું” નથી તે વાત તેને અંતઃકાળ સિવાય
 સમજી પડતી નથી, અંતઃકાળ પહેલા પુરણ ભાગ્ય દોષ તોજ અર્ક” જોડું સમજાય. બાકી
 અંતઃકાળ વખતે તો દરેક જીવને ખાતી થાય છે કે ‘હાય ! હાય ! હુંડ્યો અને માર્ક કોઇ’
 નથી મેં કાંઈ ક્યું” નહીં. ” બાણીનો બળદ બાણીના ફેર છે ત્યારે તેને બાણે પાટા
 બાધવામાં આવે છે તે પાટાને લીધે ત્યાંના ત્યાં છે તો પણ તે બહુ ચાલ્યો છે એવું
 તેને લાગે છે. આ વાતની ખરી ખાતી, અપરે બાણી તેના પાટા છોડે છે ત્યારે તેને થાય
 છે. તે પ્રમાણે આપણે પણ મામાના પાટા બાંધ્યા છે તેથી તે પાટા ભાં સુધી છે ત્યાં સુધી
 આપણા મનથી ફૂત ફૂત માનીએ છીએ પણ કાળ ભગવાનનો ફટો વાગે છે, રાય મટે
 એમ નથી એમ ખાતી થાય છે, અમર સદગુરુ દ્વારા જ્ઞાન થાય છે ત્યારે પ્રભુ અભાય
 પાસે, એક મન્હરથી પણ નાના એવું જ્ઞાન થાય છે.

જો:- જો ન તરે ભવસાગરહં, નર શરીર અપ્ય પાપ
 ૧૫ સંકુત નિંદક મંદમતિ, આતમક્રાંતિ ગતિ ભાષ

જો:- સદન ૧૫ અગમ પ્રત્યુક્ત અનેકા, સાધન કઠિન ન મન કહું દેખ
 કરત કષ્ટ બહુ પાવત દેખ, ભક્તિ હીન મિત્ર મોહિ ન મોહ
 ભક્તિ સ્વતંત્ર સકલ સુખ ખાની, ૧૫નુ સતસંગ ન પાવહિં પ્રાની
 પુણ્ય પુજ ૧૫નુ મિલહી ન સંતા, ૧૬ સતસંગતિ સંસતિકરિ અંતા
 પુણ્ય એક જગમાં ૧૭ નાહ ફળ, મન કમ વચન વિમ પદ પૂજા
 સાનુ-કલ તેહિપર સળ દેવા, જો તબિ કપટ કરે દિવ સેવા

૧૮ કહું ભક્તિપથ કેવન પ્રયાસ, યોગ ન મખ જપ તપ ઉપવાસ
 ૧૯ સરલ સ્વભાવ ન મન કુટિલાઈ, યથા લાભ સંતોષ સદાઈ
 ૨૦ માર દાસ કહાય નર આસા, કરે તો કહું કહા વિન્યાસા
 બહુત કહોં કા કથા બકાઈ, ઇહિ આચરણ વરજ મે ભાષ
 નેર ન મિત્રહ આશ ન તાસા, સુખમય તાહિ સદા સખ આસા
 ૨૧ અનાર ભા અનિકેત અમાની, અનઘ અરેણ દક્ષ વિગાની
 પ્રીતસદા સબજન સસર્ગી, ૨૨ તુલ્યસમ વિષય સ્વર્ગ અપવર્ગ
 ૨૩ ભક્તિ પશ કહ નહિ શક-તાઈ, દુષ્ટ કર્મ સળ ફરી વિહાઈ

રામ વાંશીક મિલાપ.

જો:- એક વાર વશિષ્ઠ સુનિ આવે, ૧૭ હા રામ સુખધામ સુકાવે
 અતિ આદર રઘુનાથક કીન્હા, પદ પખારિ ચરણોદક લીન્હા
 રામ સુનહું સુનિ કહ કરજેરી, કૃપાસિધુ વિનતિ ઇક મારી

૧૪ તે ઇશ્વરે કરેલા ઉપકારનો નિદક, ઉપકારને નહી સમજનાર, મદશુદ્ધિ વાળો તથા
 આત્મ હતારાની મતીને પામનાર છે (આ વિષય શીવદ બાજુ સુધે ૧૧ આ ૨૦ સ્લોક
 ૧૭ માં આ પ્રમાણે જ લખવાને ઉદ્દેશને જતાઓ છે.) રામ કહે છે કે આ લોક અને
 પરલોકમાં સુખ લેવું હોય તો મારી ભક્તિ કરો. ૧૫ જ્ઞાનની વાતો
 અમાય અને તેમાં અનેક વિધો, તેના સાધન પણ કઠીન, વળી તેમાં મનને કાષ્ઠપણ
 પ્રકારનું અવલંબન નથી ૧૬ સસારનો અત લાવે છે જન્મ મરણના બંધન કાપે છે ૧૭
 બીજું નહિ ૧૮ ભક્તિના માર્ગમાં કાષ્ઠ મહેનત છે. તે કહો, તે માર્ગમાં યોગ, યત જપ
 તપ અગર ઉપવાસ કાષ્ઠ કરવાના નથી ૧૮ માન એટલું જ કરવાનું છે કે સરળ સ્વભાવ,
 કષ્ટનો ભાગ, તથા જે બધે તેમાં સદા આનન્દ ૨૦ મારા ઘસને બીજામાં વિન્યાસ દેખ
 નહો. કહાય તે કરે તો કહો કે તેને મારામાં મું વિન્યાસ રહી. ૨૧ પરમારજ સિવાયના
 કાર્યને કર કરતો નથી, ગૃહમાં આસક્તિ રહીત, માન રહીત, પાપ રહીત, ક્રોધ રહીત,
 ક્રુધા તથા તત્ત્વ ૨૨ સ્વર્ગના વિષય સુખને તથા મોક્ષનાં સુખને પણ ભક્તિના સુખ
 પાસે ટુંક સમાન ગણે છે. મહેતાજી ગાય છે કે “ સુકિત તો તેની (ભક્તની) હાસીરે ! ”
 ૨૩ તમામ દુષ્ટ ક્યોને દુર છોડી દહને, ભક્તિના પ્રથમ પ્રવર્તવાનો તથા તે ભક્તિ
 માર્ગમાં બીજાકે નામકદાપ અગર દેખ રહીત.

હું શુરે બન્યો. હવે અને રામ તમે મારા શીષ્ય બન્યા છો, પણ હું સદા આપ પર-
 મપ્રભા છે એમ હું જાણું છું-આપથી અભ્યર્ચનો નથી” વિચેરે વાતો કહેવા માટે એકાદર
 વશિષ્ઠ રામ પાસે સ્થાપના પધામાં છે ૧ સુખના પામ રૂપ રામ નથી સ્વીકાર્યા હતા ત્યારે હું
 રામ! મારી કંઈ વિનતી છે તે આપ કૃપાસિદ્ધ સાંભળો એમ ૧૫ સિદ્ધિ કામ એકીને મોખ્ય.

રૂઢિયે દેખિ આચરણુ પુલકારા, હોત મોહ મમ હૃદય અપારા
મહિમા અમિત વેદ નહિ જાના, પમે કંઠિ ભાતિ કહોં ભગવાના
કુપરાહિતી કર્મ અતિ મંદા, વેદ પુરાણુ સ્મૃતિ કર નિદા
જન ન લેઈ તખ્તી વિધિ મોહિ, કહા લાલ આગે સુન તોહી
પરમાત્મા પ્રલ નરૂપા, હૃદયે રઘુકલ ભૂષણુ ભૂપા

ટો.—તમ ૨૧ હૃદય વિચાર કીમ, યોગ યજ્ઞ અપદાન
જેહિહિત કરિય સો પાઈ હો, ધર્મ ન ઈહિસમ આન

ઓ.—જપ તપ નિયમ યોગ વત ધર્મા, ૧૦ શ્રુતિ સભવ નાના વિધિકર્મા
સાન દશા ૧૬મ તીરથ મજ્જન, જહું લગી ધર્મ કહું શ્રુતિસભજન
૧૨ આજમ નિયમ પુરાણુ અનેકા, પટે હિણે કર ફલ પ્રભુ એકા
તવ પદ પદજ પ્રીતિ નિરતર, સખ યાધન કર ફલ થક સુફર
૧૩ છુટે મલ કી મલહીકે ધોએ, ધૃત કિ પાવ કોઇ વારિ વિલોચે
૧૪ પ્રેમ ભકિત જલ મિતુ રઘુરાઈ, અભયતર મદ કમહું ન જાઈ
૧૫ સોઈ સર્વજ ૧૬ તર ૧૭ સોઈ પકિત, ૧૮ સોઈ ૧૯ શુભસ વિજ્ઞાન અખંડિત
૨૦ દશ ચકલ લક્ષ્મણુત ૨૧ સોઈ, ૨૨ ભકે પદસરોજ રતિ હોઈ

ટો.—નાથ ! એકે વર માંજહું, મોહિ કૃપા કર દેહું
જનમ જનમ પ્રભુ પદકમલ, ૨૧ કમહું ઘટે જનિ નેહું

શકર પાર્વતિ સંવાદ.

ઓ.—ઉમા કહિહિ સો કથા ૧ સુહાઈ, જો ભુઈંડિ ૨ અગ્રપતિહિ સુનાઈ
કશુકે રામ શુણુ કહેઈ બખાની, ૩ આજ કા કહોં સો કહું ભવાની !

ક આપની મનુષ્ય લીલા જેઇને અમારા મનમા અપાર મોહ થાય છે ત્રાસાશા બુલા
પડીએ છીએ, તમે પ્રભુ હશે. ક નહીં એવી થકા થાય છે ૪ અમિત એટલે થજી. જેને વેદ
પણુ જાણતા નથી ૫ ત્યારે હું તે મહીમાનુ કેવી રીતે વર્ણન કરી શકું ! ૬ હું તમારો ગ્રામ
થયો છું પણુ મૈદપદના કર્મ (પુરોહીત પશુાનુ કર્મ અત્યંત અપાર છે તેને પુરાણુ તથા
સ્મૃતિઓ પણુ નીહીત મણુ છે ૭ મારા પિતા (જાલા) એ જન્મરે મને આપના કુળમા
પુરોહીતુ કર્મ સોંપ્યું છે ત્યારે મે ના પાડી હતી તે વખતે તેઓશ્રીએ મને કહ્યું હતું કે,
ધ ધો ખોટો છે પણુ તે ધધામા આજળ નરો ખોટો છે (ક્યો નરો છે તે હવે વાન કરે છે)
બલાએ કહ્યું હતું કે “રઘુકુળમાં પરમાત્મા પ્રલ મનુષ્ય દેહ ધારણુ કરશે ૮ જેને માટે કરી
એ છીએ તે વિના પ્રયાસે જાવે તો તેના જેવો એકે ધર્મ નથી ૯ તથા
પાતા પ્રકારના કર્મો ૧૧ દમ એટલે કદિએને નિમજ્જ તથા તિરથમાં મજ્જન (રનમ) તે

જીવંતા વેદ તથા સમસ્ત પુરુષો ને હર્ષ બતાવે તે ૧૨ (અનેક પ્રકારના કર્મો કરવાનું તથા) વેદ આદિ અનેક પુરાણો બહુવાનુ અમર સાંભળવાનુ એ કષ્ટ હોય હોય તો તે હે પ્રભુ ! આપ પોતિ એકજ છે ૧૩ આપનાં કર્મ સરખા ચરણોમા અખંડ પ્રેમ થાય એજ તમામ સાધનોનુ સુદર ફળ . છે ૧૪ જેમ પાણી વલોવવાથી કાષ્ટ દિવસ લીની પ્રાપ્તી થવાની નથી તેમ કર્મરોને કર્મરે ધોવાથી કદિ કર્મરો મટવાનો નથી. તાત્પર્ય કે આપણા અંત કરણનો મેલ એક છુદ્ધિથી થયેલો છે. તે મેલ મલીનતાવાળા મગાદિક કર્મો કરવાથી કદી મટતો નથી એથી પણ દુઃખી વાત એ છે કે આપના ચરણોની ભક્તિ એજ અંત કરણનો મેલ મટાડનાર છે. ૧૫ જેમ વજોનો મેલ પાણી વિના જલો નથી, સાચુ સોડા બહુ હોય, પણ જળ ન હોય તો ધોવાનું કાર્ય જની સ્કર્તુ નથી તેમ પ્રભુની ભક્તિ સિવાય બીજા સાધન સાચુ સોડા જેવા છે તેમાં એ પ્રેમ બહુણા ભક્તિ-પ્રેમનો ધોધ, અધાધુન રંગ. (તે) સિવાય કદીપણ અંત કરણના મળ મટવાના નથી. આ વાતનો અધીકાર દરેક ભક્તિ પોષક સપ્રકાશ અમર મહાને કરેલો છે. આ સમસ્ત ઉપાસના એ બરાબર નીતિ અને વૈરાગ્ય યુક્ત હોય તો ધણુજ સોડા વખતમાં નિર્મુલ્ય પડને પમાય છે. આ પ્રેમ બહુણા ભક્તિમા નીતિ વૈરાગ્ય તથા ચર્ચાનુ બરાબર પામના ન થાય તો તેમા પાખડને પેસતાં વાર લાગતી નથી. પ્રથમ વૈરાગ્યના પદોથી મનને લોહી નીંખવુ એકલે યુગ્મરના પદો અધીકાર વિના જાવા નથી અધીકાર એટલે થાય વિશ્વધનો ત્યાગ ૧૬ તેજ ૧૭ તત્વને જાણનાર ૧૮ જ એટલે જાણનાર ૧૯ પ્રવિણ તથા સદ્ગુણ સંપન્ન ૨૦ જેને આપના ચરણમાં પ્રેમ હોય ૨૧ મારો પ્રેમ કદી ધટે નથી.

રામચંદ્ર સૌ અયોધ્યાવાસી સહીત સ્વધામમા ગયા, તે કથા થઇ રહ્યા પછી, સ્કંદર કહે છે” હે હિમા ! ૧ સુદર ૨ ગદ્ગદને સંભળાવી ૩ હવે આમળ છું” કહુ તે હે ભવાની અને કહો.

સુન શ્રુત કથા ઉભા હર્ષાની, ભોલી અતિ ચિનીત મૂઢ વાની
ધન્ય ધન્ય મે ધન્ય પુરારી, 'સુનેઉ રામ શુભ ભવભવ હારી

હો:—^૧તુહારી કૃપા કૃપાચતન, અબ કૃત કૃત્ય ન મોહ
ભનેઉ રામ પ્રભાવ પ્રભુ, ચિદાનન્દ સન્દોહ
^૨નાથ તવાવન શાય સવત, કથા સુધા રધુવીર
શ્રવણ પુટન્હિ મન પાન કરિ, નહિ અઘાત મતિ ખીર

હો:—રામ ચરિત જે 'સુનત અઘાડી, રસ વિશેષ જાના તિન નાહી
જીવન સુકત મહા સુનિ જેઉ, હરિશુભ સુનહિ નિરતર તેઉ
^૧ભવ સાગર ચહ પાર ભે પાવા, રામકથા તાકહે દહ નાવા
^૨નિષચિન કહે પુનિ હરિશુભ ગ્રામા, શ્રવણ સુખદ અર મન વિગ્રામા
^૩શ્રવણવત અસ કો જગમાંડી, બહિ ન રધુપતિ કથા સુહાલી
તે જહ જીવ ^૪નિમત્તમ ધાતી, જિનહિ ન રધુપતિ કથા ^૫સુહાલી
હરિ ચરિત્ર માનસ ^૬તુમ જાવા, સુનિ મે નાથ પરમ સુખ પાવા
તુમ ભે કહી ^૭યહ કથા સુહાલ, કાક લુચ્છકિ ગરૂડ પ્રતિ ગાધ

હો—વિરતિ જ્ઞાન વિજ્ઞાન દહ, રામ ચરણ અતિ નેહ
^૧વાયસ તનુ રધુપતિ ભગતિ, મોહિ પરમ સન્દેહ

હો.—^૧નર સહસ્રમહે સુનહુ પુરારી, કોઇ ઇકે હોઇ ^૨ધર્મ મનધારી
^૩ધર્મશીલ કોટિન્હમહે કોઇ, વિષય વિસુખ વિરાગરત હોઇ
^૪કોટિ વિરકત મધ્ય શ્રુતિ કેહઇ, સમ્યક્ જ્ઞાન સુકૃત કોઈ લહઇ
^૫જ્ઞાનવત કોટિન્હમહે કોઇ, જીવન સુકત સુકૃત જગ સોઇ
^૬તિન સહસ્ર મહે સખ સુખખાની, ફલ્લેજ પ્રજ્ઞાશીન વિજ્ઞાની
^૭ધર્મશીલ વિરકત અરૂ જ્ઞાની, જીવન સુકત પ્રજ્ઞા પર પ્રાની
સખતે સો ફલ્લેજ સુરરાખા, રામ ભકિતરત ગતમહ આયા
^૮સો હરિભકિત કાક કિમિ પામ, વિચિનાથ ! મોહિ કેહહુ જુઆઇ

જ નમ મીકી વાણીથી પાવતિ ભોલ્યા કે હે પુરારી । આજ તો હું કૃતકૃત્ય પ સં-
સારના કબને હરનાર રામના શ્રેષ્ઠ સાંભળાને કે હે કૃપાના સાગર સદાસીવ । આપની

દયાથી કતાર્થ થઈ જઈ. હવે મને મોક નથી તથા રામચંદ્ર મિદાનના સમુદ્ધ રૂપ પર યજ્ઞ છે તે બચ્ચર સમજાવું છે ૭ હે નાથ આપના આનંદ કહેતા મુખ રૂપી ચંદ્રમામાંથી રજુ વીરની કથા રૂપી અમૃત જરે છે. કાનો દારા આ અમૃતનું પાન કરે જઈ પશુ સતોષ થઈ નથી. ૮ સાવળીને તૃપ્ત થાય તે ચરિત્રના વિશેષ રમને બાધુના નથી. એટલે તેએ રામ કથાને સામાન્ય વાર્તા સમજે છે. ૯ ભવસાગરને પારજવાની બે છપ્પા હોય તે રામ કથા રૂપી તેઓને ૬૬ વહાણ છે ૧૦ વિપરી લોકોને પશુ રામચરિત્ર કાનને આનંદ આપનાર અને મનને શાંતી આપનાર છે ૧૧ એવો કાનરાળો કયો માણસ છે કે જેને રામના ચરિત્ર ગમતા નથી ! ૧૨ આત્મહૃદયારો ૧૩ ગમતી ૧૪ આપે મહા-શીવે ૧૫ આ સુદર કથા કાકલુસડી એ ગરુડને સંજળાવી ૧૬ કામગાન કરીરમા રામની ભક્તિ એ અને મોટા મહેક છે ૧૭ હાનર માણસમા ૧૮ ધર્માત્મા ૧૯ કરોડ ધર્માત્મામાં પશુ કોઈ એકજ વિશમભાષી મુક્ત અને વૈરાગ્યમાં પ્રીતિવાળો થાય છે, એવું ૨૦ શુદ્ધી કહે છે કે કોટી વિરકતોમા કોષકજ જાની હોય છે ૨૧ કોટી જાતીઓમાં કેમ એકજ જીવન મુક્ત હોય છે. ૨૨ હાનરમા તમામ સુખની આજુ રૂપ પરબહામા સદા ભવલીન રહેનારો કોષબોધ હોય છે ૨૩ ધર્માત્મા, વિરક્ત, જાની, જીવન મુક્ત તથા જ્ઞાતી આખડ ભવલીન રહેનારના કરતા પશુ હે સુરરામા ? (મહાદેવ) મદ્યથી તથા માયાથી મુક્ત થઈને રામની ભક્તિ કરે તે દુર્લભ છે ૧૬ તે હરી ભક્તિ કામરૂપિને કષ્ટ રીતે મળે તે વાન અને સમજાવોને કહે.

જન્તુનામ નરજન્ય દુર્લભમવઃ, પુસ્ત્ત્વં તત્તો વિમતા-

તસ્માદ્વૈદિકર્મમાર્ગપરતા, વિજ્ઞતામસ્માત્પરં ॥

આત્માનાત્મવિવેચનં સ્વનુમયો, બ્રહ્માત્મના સંસ્થિતિ-

શૈક્તિર્નો જ્ઞાતજન્મકોટિમુકૃતૈઃ પુખ્તૈર્વિના હમ્યતે ॥ ૨ ॥

(વિવેકચંદ્રામણી)

શંકર મરડ સંવાદ.

જો:—મિલેલે ગરુડ મારગ મહેં મોહી, ^૧કવન ભાંતિ સચુગ્રાવેં તોહી
જન મહુ કાલ કરિય સતસંગા, તળ યહ હોઈ મોહજમ ભંગા
સુનિય તહો હરિકથા સુહાઈ, ^૨નાના ભાંતિ સુનીચન ગાઈ
જોહિમહેં આદિ મધ્ય ^૩અવસાના, ^૪પ્રભુ પ્રતિપાદ રામ ભગવાના
નિત હરિકથા હોઈ જહં ભાઈ, ^૫પઠવેં તોહિ સુનહુ તહેં ભઈ
ભઈહિ સુનત સકલ ^૬સન્દેહા, હોઈહિં રામચરણ દ્રઢ ^૭નેહા

જો:—જિનુ સવચંચ ન હરિકથા, તેહિ જિનુ ^૮મોહ ન ભાગ
મોહ ગજે જિનુ રામપદ, હોઈ ન દ્રઢ અનુરાગ

જો:—મીલેલી ન રણપતિ જિનુ અનુરાગા, કિયે ચોગ જપ જ્ઞાન વિરાગા
ઉત્તરવિચિ સુન્દર ગિરિનીલા, તહેં રહ કાકે ભુચેંડ સુચીલા
રામ ભકિત ^{૧૦}પથે પરમ ^{૧૧}પ્રવીના, સાની ^{૧૨}સુભગુદ બહુ કાલીના
રામકથા સોઈ કહેં નિરતર, સાદર સુનહિ વિવિધ ^{૧૩}વિદ્યજવર
^{૧૪}ભાઈ સુનહુ તહેં હરિચણ ભૂરી, હોઈહિં મોહ જનિત દુઃખ દૂરી
^{૧૫}મેં જન સજ તોહિ કહા ભુગાઈ, ચલેક હસિં મમપદ શિર નાઈ
^{૧૬}તાતેં ઉમા ! ન મેં સચુગ્રાવા, રણપતિ કૃપા મર્મ મેં પાવા
^{૧૭}હોઈહિ કીન્હ કબહુ અભિમાના, સો જોવે ચહ કૃપા નિધાના
^{૧૮}મેં તિહિતે કછુ બીચ ન રાયા, અગ બનેં ખમડીકી ભાયા
^{૧૯}પ્રભુ માયા બલવન્ત ભવાનિ, બહિ ન મોહ કવન અસ જ્ઞાની ?

જો:—જ્ઞાની ભકત શિરોમણિ, ત્રિભુવન પતિ કર ^{૨૦}યાન
^{૨૧}તાહિ મોહ માયા પ્રબલ, પામર કરહિ ભુમાન
^{૨૨}શિવ વિરચી કહેં મોહલી, કો હે વપુરા આન
અસ કિય બાનિ ભજહિં સુનિ, મંગ્યાપતિ ભગવાન

જો:—જયેલે ગરુડ જહં બસે ભુચેંડી, ^{૨૩}મતિ અકુટ હરિભકિત અખંડી
^{૨૪}દેખિ ચોલ પસત મન ભવઈ, માયા મોહ ચોક ^{૨૫}જમ મવઈ

પાર્વતીએ આગળ પુછ્યું કે શું ગરુડ પક્ષીના રાગ થઇને કાન પાડે કથા સાંભળવા ગયા ? તથા ગરુડ ભગવાનના પરમ ભકત હતા તેમને મોહ કેમ થયો ? આ સાંભળી શંકર રાજ થઇને જોવાલા. “શવણની સાથેના પુદ્ગલ એકવાર રામલક્ષ્મણ નામ પાડી બધાને પડ્યા હતા. નારદજીની પેરણાથી ગરુડે રામ લક્ષ્મણને બધનથી મુક્ત કર્યા. જલુ કવેઈ પછી બહેમ પડ્યો કે (આવા પામરને પ્રભુ કેમ કહેવાય !) તે વહેમને દાખવા ગરુડ લક્ષ્મણ

મોઢાં કોઈ મને મળ્યા" ૧ તેથી હું કષ્ટ રીતે ૨ ને ક્યાને નાના પ્રકારે યુની વૈદ્યા જે ચલા છે. ૩ ઉપદર્શ પલ્લ ૪ રામને ભગવાન તરીકે પ્રતિપાદન કર્યા છે ૫ આપને ત્યાં મોઢાં ૬ સંકા ૭ પ્રેમ ૮ સદેહ (સંકા) મટની નથી ૯ ભલે ચોખ જપ-કરોપલ્લ પ્રેમ વિના ૧૦ માર્ગ ૧૧ ચતુર ૧૨ શુભ પ્રાદી અને મણાજી લુના પુરાતની ૧૩ સુંદર ખીચી ૧૪ ત્યાં જોઈને હરીના શુભ ચારો રીતે સાંભળો, તેથી મોઢાં ઉત્પન્ન થએલું કુળ મદી જાય. ૧૫ જ્યારે મેં તેને બરાબર સમજાવીને કહ્યું ૧૬ તેને મોઢાં જવાનું કારણ હે જમા ! હું મણુ કૃપાથી સમજી ગયો હતો મારે તેને મેં ભોલ કયો નહીં ૧૭ અશક્તને કોઈ વાર અભિમાન થયું હશે તે અભિમાન ખોલે (કૃપાવા) કૃપાના નીધાન રામચંદ્રે આ (ચાહના કરી હતી) ૧૮ આ વાત જોઈ હતી તેથી (વધારા પડ્યા વિના) મેં તમને હે સતી, કહી છે વળી અશક્ત પછી છે માટે કામ ભુલકાની આધારે સમજી શકે ૧૯ હે ભવાની ! અશુની માયા બળવાન છે એને મોઢાં ન થયો હોય એવો જાની કાલુ છે! કોઈ પલ્લ નથી ૨૦ વાહન ૨૧ તેને પલ્લ પ્રમળ માયાને મોઢાં કર્યો ૨૨ જાણી તમા અને પલ્લ મોઢાં થઈ જાય છે તો ખીજી મનુષ્ય તો કાલુ માત્ર. આ પ્રમાણે સમજીને યુની ભોક્ષા માયાના પતિ પ્રભુને બોલે છે ૨૩ ને કાચલકાંડીને કુષિ (ચતિ) અકુંડીન હતી અને તેઓ અખડ હરિ ભક્તિવાળા હતા. ૨૪ નીલ પર્વત જોઈને ૨૫ તમા સંકાને નાશ થયો.

વિષયોનું મળ કેટલું છે ? તે સાંભળો:—

રામ-વચનતિલકા.

વિષ્ણુજનં તદપિ નીરસમેકવારં,

જ્ઞત્યા ચ યુઃ પરિજનો નિકલેશ્વાયમ્ ।

વસ્ત્રં ચ જીર્ણસ્તત્સંપ્રદાયતી ચ કન્યા,

હાહા તયાઽપિ વિવશા ન ચરિત્કલમ્ભિ ॥૧૧॥

(વૈશંપય અવલકે).

નિર્ભાગ રત્નિરાકાર નિર્મોહી, નિત્ય રત્નિરજન સુખ સંદોહી
રત્નપ્રકૃતિ પાર પ્રભુ સખ ઉરવાસી, પ્રહ્લા રત્નિરિહ નિરૂજ અવિનાશી
રત્નહં મોહકર કારણ નાહી, રવિ સન્સુખ તમ તબહુકિ બાઈ !

હો — શકત હેતુ ભગવાન પ્રભુ, રામ ધરેહુ રત્નતનુ રૂપ
કિયે ચરિત ધાવન પરમ, રત્નપ્રાકૃત નર અનુરૂપ
ચથા અનેક વેશ ધરિ, નૃત્ય કરે રત્નનટ કોઇ
રત્નભ્રમ ભ્રમ ભાવ દિખાવે, આપુ ન હોઇ ન સોઇ

ચો:—અસ રઘુપતિ લીલા રત્નઉરગારી, દનુજ વિમોહન જન સુખકારી
જે મતિ મલિન વિષય વશ કામી, પ્રભુપર મોહ ધરહિ રત્નમિ સ્વામિ !
રત્નચન હોય બાકહું જાણ હોઇ, પીતવરણ શશિ કહું કહું કોઇ
રત્નજ જેહિ દિગ્ગમ હોઇ ખગેશા, સો કહું પાશ્વમ ઉમેહિ દિનેશા
રત્નગોકર્ણ અલત જાણે, અચલ મોહવશ આપુહિ લેખા
રત્નભાલકે જામહિ ન જામહિ ગૃહાદી, કહહિ પરસ્પર મિત્રતા વાદી
રત્નકરિ વિષયિક અસ મોહ વિહંગા, સપનેહુ નહિ અજ્ઞાન પ્રસંગા
માયા વશ મતિ મદ અભાગી, હૃદય જવનિકા બહુ વિધિ લાગી
તે શકે હંકવશ રત્નશશવ કરહી, રત્નનિજ અજ્ઞાન રામપર ધરહી

કાકલુરૌંડી મરૂડ પ્રસંગ બીજો.

ચો:—સુનહું રામકર સહજ સ્વભાઉ, રત્ન અભિમાન ન રાખહિ રત્નહું
રત્નસતિમૂલ શલપદ નાના, સકલ ચોકઠાયક અભિમાના
વાતે કરહિ કૃપાનિધિ ફરી, ચેવકપર રત્નમત્તા અતિ ભૂરી
નિમિ શિશુતનુ પાલુ હોઇ શુસાઈ, માતુ ચિરાવ કઠિનકી નાઈ

૨૪ દશમી રહીત રૂપ નિર્લેપ તથા પરમ આનંદના ઢગલા ઉપર ૨૬ માયાથી પર
૨૭ ચેષ્ઠાથી નવા વિકારથી રહિત બલ રૂપે છે ૨૮ રામની પાસે મોહનું કથુ કારણ
નથી કારણ કે આ સુખ હોય ત્યાં અપાર ટપી શકે નહીં ૨૯ અનુબંધ છે ૩૦ સાધારણ
માણસની માફક ૩૧ કોઇ ભવમયો જગત નાટકકાર જેવો વેલ પારણ કરે તેવો, જાન
દેખાડે પણ તે પાતે તો છે તેજ છે. તાત્પર્ય કારણ કરેલા વેશમાં તે રમનાર મોહ કરેલો

કાકલુશાંદિ મરડ પ્રસંગ પહેલો

શ્રી:—તુમ નિજ મોહ કહો. 'ખજ સોઇ, સો નહિ' કહ્યું આશ્ચર્ય સૂસાઇ
નારક શિવ રાવરથી સનકાલી, 'જો શુન નાચક આતમવાલી
'મોહ ન બાધ કીન્હ કેહિ કેહિ ? કેા જગ કામ નચાવ ન બેહી ?
'તુષ્ણ કેહી ન કીન્હ બોરાહા ? કેહિ કે હુલ્ય કોઇ નહિ' કહો ?

શ્રી:—'સાનિ તાપસ શર કવિ, કોવિદ શુભ આગાર
કેહિકે લોભ વિહંગના, કીન્હ ન ઇહિ સંસાર ?
'શ્રીમદ વક ન કીન્હ કેહિ ? પ્રભુતા બધિર ન કાહિ ?
મુનનયનકિ નયનશર, કો અસ લાગ ન બાહિ. ?

શ્રી:—'શુભકૃત સન્નિપાત નહિ' કેહી, કો ન માન મદ વ્યાપે દુ બેહી ?
'વાવન બવર કેહી નહિ બલકાવા, મમતા કેહિકર ઘર ન નચાવા ?
'મત્સર કાહિક લોક ન લાવા, કાહિ ન શોક સગીર ઠેલાવા ?
'સાંતા સાંચિનિ કાહિ ન આયા, 'રકો જગ બાહિ ન વ્યાપી માયા ?
'ક્રીટ મનોરથ દાઢુ ચરીરા, બેહિ ન લાગુ ધુન કો અસ ખીસ ?
'મુત વિત લોક ઇષણા વીની, કેહિકી મતિ ઇન્હ કૃત ન મલીની ?
યહ સળ 'માયાકર પદિવારા, 'પ્રજાદ અમિત કો ચરલે ચરા ?
'શિવ ચતુરાનન બાહિ ઠરાહિ, 'અપર દવ કેહિ લેખેમાહિ ?

શ્રી:—વ્યાપિ રહો સંસાર મહે, 'માયા કટક પ્રચંડ
'સેનાપતિ કામાદિ ભટ, દંભ કપટ પાખંડ
'સો દાસી રઘુવીરકી, સમુઝે મિથ્યા સોચિ
છુટે ન રામકૃપા વિભુ, નાચ કેહો પ્રભુ શોચિ

શ્રી:—જો માયા મળ જમહિ નચાવા, 'આસુ ચરિત્ર લખિ કાહું ન ખાવા
'સો પ્રભુ બુવિલાસ ખગરાજ, નાચ નટી ઇવ સહિત સમાજ

૧ પશ્ચિના સજા ૨ વચ્ચા ૩ તથા બીજા પશ્ચ તત્ત્વ જ્ઞાનમા પ્રવિષ્ણ મોહ્ય મોહ્ય
સુનીએ છે (તેએને પશ્ચ માયાએ ગેયુ ખવરાવી દીધું છે) ૪ મોહે કેને આધિજા
કર્ષો નથી ! અને કારે જગતમા કેને નચાવ્યા નથી ! ૫ તુષ્ણાએ કેને બાવરા કર્યો
નથી ! અને કોષે કેને દબડ્યા નથી ! જ્ઞાનિ, તપસી, સુરવીર, કવી, વિદ્વાન અને શુભ
ધુના બહારવાળાં એવા કયા પુરુષને આ સંસારમા લોભે રબડ્યા નથી, લક્ષ્મી મળ્યા
પછી કયા વાકા બન્યા નથી ! એશ્વર્ય મળ્યા પછી કોણુ ભેદરા કયા નથી ! સુદર સ્ત્રીના કટાક્ષ
રૂપી ખાણુ કયા પુરુષને ખડક્યા નથી ! ૮ કયા ગુણવાનને સન્નિપાત કર્યા નથી ! અને
કેને માન અને મદ આપ્યો નથી ! દલુવાનીના તોરમાં કે શ્વેતલુખા નથી ! મમતાએ
કેના મલ્લુ ખડન કયું નથી ! ૧૦ મત્સર (ઇર્ષ્યા) જે કેને કલક લમાડ્યુ નથી ! અને
એને શોકના પવનથી કોણુ ડોલ્યા નથી ! ૧૧ ચીંતા - રૂપી સાપણી ૧૨ એને માયા ન
વ્યાપી હોય એવું કોણુ છે ! ૧૩ નાના પ્રકારના મનોરથ રૂપી કીડો ચરીર રૂપી લલકચર્ચ
કયા પીર પુરુષને લાગ્યો નથી; ધુન એટલે ધણુ ૧૪ પુત્ર ધન અને સ્ત્રીકાનવી તુષ્ણા એ કેનથી
મતિને મલીન કરી નથી, ૧૫ માયાના ૧૬ તે અજ્ઞાન અને પાર ન આવે એવું છે ૧૭
શિવ અને વચ્ચા પશ્ચ તેને જેમને કરી જાય તે ૧૮ બીજા સાધુપણુ તે કયા લેખામાં
૧૯ માયાનું પ્રચંડ લસકર ૨૦ કાજ દભ વિરેરે તેવા મુદ્દા સેનાપતિ ૨૧ જે સાધુ
સાધવી દાસી છે. તે યીચ્યા છે એમ સમજવામા આવે તે પશ્ચ દુ પ્રતિજ્ઞા પુરુષ
મહે છું કે સમગ્રી કયા લગતા તે છુટલી નથી ૨૨ અને તેજ ચરીત્રના બેદ કેવળી સમજ
અને નથી. ૨૩ તે માયા પ્રભુતી કરડી નબર ચતાં એક નહીની થાય, પોતાના
સમાજ સહિત નામે છે,

નથી, તેમ પ્રભુ પ્રભુ મહુ રૂપી છે. પણ તે ચેતે તો બધા સ્વરૂપ છે ૩૩ હે મારણી (મ
જુની આવી થીલા] રાષ્ટ્રીને મોક કરે અને ભક્તોને સુખ આપનાર છે ભક્તોના જીવન
પણ આટલીવા હોય છે. નરસી, મીરાં, તુકારામ, પરમ પવિત્ર હતા, તેઓ મોકની
નજરથી જોનારાને યાગડી કેપાતા હતા. તેના ધરમા સાથે રહેનારા પણ તે ભક્તોને
મહિમા ભરાવે સમજી શક્યા નથી. ૩૪ આ પ્રમાણે ૩૫ જેની આંખમાં કમળો હોય તેને
અંદર પીળો જણાય છે ૩૬ જેને પુર્વ પશ્ચિમનું જ્ઞાન ન હોય તે સુર્યને ઉગવાની પશ્ચિમ
દિશા જતાવે છે ૩૭ વહાણ ઉપર ચઢેલા આદમીને કીનારા દરતો જણાય છે મોકને
પણ જાણ પોતાને અચળ લેખે છે ૩૮ જાળકો પુલડી ફરે છે ત્યારે તેઓને ફર ચઢે છે
(જામ માય છે) તેથી તેઓ મીથ્યા કહે છે કે, આ ધરો ફરે છે ૩૯ પ્રભુને અજ્ઞાન જમર
ધુળી જવાની જે વાતો છે તે પણ જોરીજ છે A man sees the universe with
his own eyes પ્રભુને સ્વપ્નામાં પણ અજ્ઞાનનો પ્રસંગ નથી ૪૦ માયાને વશ થએલા
મંદ તથા અભાગી જીવોને હલકામાં ઘણા પ્રકારની માયાના પડા પડેલા હોય છે ૪૧
તઈ વિતીક કરે છે અને પોતાનું અજ્ઞાન પ્રભુ ઉપર દોરે છે તાત્પર્ય મુજરા અગો હોય
તે પોતાના બાપને માગો દે, તેમ માયા મહિરાના ક્રૂરા ચઢેલા જીવો પ્રભુને અને પ્રભુને
ભક્તોને ખજુ રંબડે છે. તેને મુજરાનો રોગ છે એમ સમજી સાતી રાખવી,
જવાબ દેવા નહીં.

મોક-માયાનું સ્વરૂપ. રાગ-શાહુક વિં.

આદિત્યસ્ય ગતામતૈરહરહઃ, સસીયત્તે જીવિતં ।

વ્યાપારૈર્બહુકાર્યમારયુરુમિઃ, કાલો ન વિજ્ઞાયતે ॥

દહ્નવા જન્યજરાવિપત્તિમરણં, ત્રાસઃ નોત્પદ્યતે ।

વીત્વા યોહમયીં પ્રમાદમદિરાહુન્મયમ્ભૂતં જગત્ ॥ ૭ ॥

(વેરાઅ ચતક).

આ અભિમાન સમજી પ્રસંગ છે ૧ ભક્તોના ૨ જરાએ ૩ સંસારનું મુળ તથા
નાશ પ્રકરના દુઃખ આપનાર અને તમામ શોકને ઉત્પન્ન કરનાર અભીમાન છે ૪ પશુ
પ્રેમ છે ૫ જેમ બાળકને કાંઈ ગુપ્તુ થયું હોય તો માતા નિર્દય બનીને તે બુઝાવે
મીરાવે છે (તે નિર્દયતામાં મોટી ક્ષમા સમાજેલી છે]

કાકભુસંડી ગરૂડ પ્રસંગ ત્રીત્રે.

ચો.—જ્ઞાન આખંડ એક સીતાવર, માયા વશ જીવ સચરાચર
જો સબકે રહ જ્ઞાન એક રસ, હંધર જીવહિ લોક કહહું રૂઝ
માયાવશ જીવ અભિમાની, ઇશ વશ માયા શુભ ખાની
પરવશ જીવ સ્વવશ ભગવંતા, જીવ અનેક એક શ્રીકતા
દ્વિધા લોક યદ્યપિ કૃત માયા, મિતુ હરિ ભઈ ન કોટી ઉપાસા

દો.—રામચંદ્રકે ભજન બિનુ, જો ચહું પદ નિર્વાણ
જ્ઞાનવંત અતિ સોપિ નર, પશુ બિનુ પુમ્મલ વિધાન
રાકાશશિ પોઠશ ઉગહિ, તારા ગણ સમુદાય

સકલ ગિરિન્દુ દવલાઇયે, રવિ મિતુ રાતિ ન બાય

ચો.—જોસોહિ બિનુ હરિભજન ખગેશા, મિટ ન જીવનકર કલેશા
પ્રભુસેવકહિ ન બ્યાપ રૂઝવિધા, પ્રભુ પ્રેરિત તેહિ બ્યાપે વિદા
તાત નાશ ન હોઇ દાસકર, સેહલાકત બાઠે વિહંગવર

કાકભુસંડી ગરૂડ પ્રસંગ ચોથો.

ચો.—બકત વત્સલતા પ્રભુકા દેખી, ઉપજા મમ ઉર હર્ષ વિશેષી
સજ્જ નયન પુલકિત કર જોરી, રૂઝિન્દી બહુ વિધિ બિનય બહોરી

દો.—સુનિ સપ્રેમ મમ વાનિ, દેખિ રૂઝિન નિજ દાસ
વચન મુખક જલીર મૂક, બોલે રમા નિપાસ
કાકભુસંડી માંચુ વર, અતિ પ્રસન્ન મોહી ભનિ
આલિ માંદિક સિદ્ધિ અપર નિધિ, ખોલે સકલ સુખ ખાનિ

ચો.—જ્ઞાન વિવેક વિરનિ વિજ્ઞાના, સુનિ દુલ્લભ ગતિ જો જગ ભના

૧ અખંડ જ્ઞાન તે એક રામચંદ્રજનુ છે. ખાત્રી તમામ જીવો માવાને વશ છે—પરિ
પૂર્ણ જ્ઞાન નથી ૨ એક સરખુ ૩ કયો ? ૪ જીવ માવાને વશ છે અને અભિમાની છે
અને હંધર માવાને પોતાને કબજે રાખનાર છે તથા ગુણના ભંધર છે ૫ જીવ પરતજ
અને હંધર સ્વતંત્ર ૬ જીવ અનેક અને પ્રભુ તે એક છે ૭ જીવ હંધરનો અપ બેઠ છે
પણ તે માયાએ કરેયો છે તે ભેદ પ્રભુ કૃપાવિતા કહી મટવાનો નથી ૮ મોક્ષ પદ ૯
જ્ઞાની હોય તે પણ તેને પુછડા કોઝડા વિનાના પશુ સમજવો ૧૦ પુનમનો ચંદ્રમા
સેવે કળાથી ઉગ્યો હોય. તેની સાથે તમામ તારા (નક્ષત્રો) પણ ખીલ્યા હોય તે સાથે
તમામ પર્વતો પર આમ લાગી હોય એટલે આ તમામનો મલો પ્રકાશ ભેગો થાય, પણ
સર્વનારાયણુ વિના રાત્રી જાય નહિ તેમ પ્રજ્ઞને બાહ્યને સુધીને હબરો સાધન કરીએ, પણ
તે મોક્ષ આપનાર નથી. તાત્પર્ય જીવ વિદ્યાનુ અભિમાન કરી રખડી મરે છે; ઉઘી કામમાં હોય
તો કામનુ, અભિમાન કરી રખડી મરે છે, મોટા મોટા દાન કરે તો તેમાં પટકામ છે પણ સમ
જતો નથી કે “ જેટલું અભિમાન વિના થાય, તેમાંજ પ્રભુ રાજ રહે છે ” ૧૧ તાત્પર્ય—હે ખગેશ
(ગરૂડજી) ! ભગવાનના ભજન વિના જીવતા દુઃખ મટવાના નથી ૧૨ માયા. ૧૩ પ્રભુની પ્રેરણાથી
બકતોના જીવનમાં જ્ઞાન પ્રકાશ થાય છે (નરસી, મીરા, તુકારામ, કમ્પીર આદિ ભકતો ભણેલા
નહોતા પણ તેઓએ યદ્યપિ વિદ્યાના જે ઉપદેશ મળેજા દુઃકામાં કપો છે.તેઓ કાઢ કરી શક્યા નથી
૧૪ હે ગરૂડજી ! ભકતોમાં ભેદ ભકિત (સ્વામી-સેવક ભાવ ભકિત) વધતી ભવ છે

રામચંદ્રે આશ્વાસમાંના કાકભુસંડી ને માયા દેખાડી, ત્યારે કામચુનિ ભાન ભૂલી ગયા
હતા. તે વખતે પ્રભુએ રક્ષા કરી ૧ વધારે ૨ મણી મણી વિનવી કરી ૩ ગરીબ, નર
૪ સુખ આપવાવાળું. ૫ રામ ૬ ખીલ જડાર ૭ અમર તમામ સુખને આપનાર મોક્ષ
માર્ગ ૮ વૈરાગ્ય ૯ છુનીઓને ન મળે જોરી જે જે ગત ભજનમાં પ્રસન્ન છે તે મળે.

આનુ દેઈ સગ સંચય નાહી, મોથુ બે ૧૦ તોહિ ભાવ મનમાહિ
 સુનિ પ્રભુ બચન બહુત ૧૧ અનુરાગેઈ, મન અનુમાન કરન તબ હામેઈ
 ૧૨ પ્રભુ કહદેન સકલ સુખ સહી, ભકિત આપની દેન ન કહી
 ૧૩ ભકિત હીન શુભ સુખ સગ એસે, હવણ વિના બહુ બધજ્ય લેસે
 ભકિતહીન સુખ ૧૪ કવને કાબ, અસ વિચારી ૧૫ બોલેઈ ખરાબ !
 ૧૬ જો પુણુ હુધ પ્રમત્ત વર દેહુ, મોપર કૃપા કરિહ અતિ નેહુ
 મનભાવત વર માગો સ્વામી, તુમ ઉદાર ઉર અંતરયામિ
 હો:—૧૭ અવિરલ ભકિત વિશુદ્ધ તવ, શ્રુતિ પુરાણુ બે ગાવ
 ૧૮ જેહિ ખોજત યોગીશ સુનિ, ૧૯ પ્રભુપ્રસાદ કોઈ પાવ

*

*

*

*

ઓ:—૨૦ ભકિત જ્ઞાન વિજ્ઞાન વિરાગ, યોગ ચરિત રહસ્ય વિશાગ
 બનવ તે સળહીકર લેહા, મમ પ્રસાદ નહિ સાધન ખેહા

કાકલુશૌરી બરડ પ્રસંગ પાંચમે

ઓ:—અમ સુનુ પરમ ૧ વિમલ મમ બાની, સત્ય સુગમ નિગમાદિ બખાનિ
 નિજ ત્રિદાત સુનાવો તેહી, સુનિ મન ધરિ સજ તબિ બલુ મોહી
 ૨ મમ માયા સમ્ભવ સંસાર, જીવ ચરાચર વિવિધ પ્રકાર
 સબ મમ પ્રીય સબ મમ ઉપભયે, ૩ સખતે અધિક મનુજ મોહિભાયે
 તેહિ મહેદિજ દ્વિજમહે શ્રુતિધારી, તિન્હમહે ૪ નિગમ ધર્મ અનુસારી
 ૫ તિન્હમહે પ્રિય વિરકત સુનિ સાગી, જાનિહુતે અતિપ્રિય વિજાગી
 તેહિતે પુાન મોહિ પ્રિય ૬ નિજ કાસા, જેહિ ગતિ મોગિ ન દસરિઆસા
 પુનિ પુનિ સત્ય કહેા ૭ તોહિ પાહી, ૮ મોહિ સેવકસમ પ્રિય કોઈ નાહિ
 ૯ ભકિતહીન વિરચી કિન હોઈ, સબ જીવન સમ પ્રિય મોહિ સોઈ

૧૦ તમારા મનમા ભાવ હોય તે ૧૧. રાજ ચયા અને મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો.
 ૧૨ પ્રભુએ તમામ સુખ આપવાનું કહ્યું ૧૩ જેમ (હવણ) મોહા વિનાના શોક
 પત્રાદિક ફોકા લાગે છે તેમ ભકિત વિનાના તમામ શુભ તથા સુખ ફોકા છે ૧૪ આ કા-
 મના ૧૫ હું બોલ્યો કે ૧૬ હે પ્રભુ ! જો પ્રમન્ન થઈને વરદાન આપતા હો તો અને
 મારા ઉપર થણી કૃપા તથા રનેહ હોય તો ૧૭ અખડ શુદ્ધ ૧૮ જેને મોધે છે ૧૯
 માત્ર પ્રભુની કૃપા હોય તેનેજ મળે છે ૨૦ ભકિત ઉપરાત, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, વેરાગ્ય તથા
 યોગ સખધી તમામ રહસ્ય, હે કામ, તમે સમજી શકશો. મારી કૃપાથી સાધનની ન્યુન
 રહેશે નહીં વાત્પર્થ રાગ કળજે તો પ્રભુ ૨૧

રામ કામ રૂપિને મોધ કરે છે ૧ સાબળ ૨ મારી પવીત્ર વાણી, જે વાણી સત્ય છે
 સુગમ છે તથા વેદે વખાણેલી છે ૩ મનન કરેા અને પછી તમામને તજીને મને બલો.
 (ભગવત ગીતા ૧૮-૬૬ સર્વ ૬ર્માન પરિત્યજ્ય. મામેક સરણુ જબ.) મારી આવામાં
 ઉત્પન્ન થયેલા આ સારમા નાના પ્રકારના જે જીવો છે, તે તમામ મને પ્રીય
 છે ૫ તે તમામમા માણસ મને વધારે બહામો છે ૬ બાહ્યભાષા પણ વેદ બોલેલા
 ૭ વેદ ધર્મને અનુ સરનાર, ૮ અનુસરનારમા પણ જ્ઞાની અને વેરાગી પ્રીય છે. ૯ તત્ત્વ
 જ્ઞાની ૧૦ મારા સિવાય બીજા કોઈની આશા નથી, એવા જે મારા દાસ છે ૧૧ તમારી
 પાસે—[શ્રીમદ્ ભાગવત ૨૩૫-૩ અ ૧૯ શ્લોક ૨૮ શ્લો ૩૪] ૧૨ [ભગવત ગીતા
 ૯-૨૯] (શ્રીમદ્ ભાગવત એકાદશ સ્કંધ અ. ૧૪ માં શ્લોક ૧૫-૧૬-૧૭) ૧૩ ભકિત
 લખા બહા હોય તો પણ બીજા જીવો જેવાજ તે મને પ્રીય છે—વિશ્લેષ બહા નથી.

૧૪ ભકિતવંત અતિ નીચો પ્રાણી, મોહિં પરમ પ્રિય વહ મમ બાણી
 શ્રેષ્ઠ-૧૫ સુશીલ સેવક સુખતિ, કહું પ્રીય કાહિ ન લાગ ?
 શ્રુતપુરાણ કહનીતિ અસ, સાવધાન સુન કાગ ?
 શ્રી:- એક પિતાકે ૧૬ વિપુલ કુમારા, હોઇ પૃથક સુલુ શીલ અચારા
 ૧૭ કાઉ પડિત કાઉ તાપસ જાતા, કાઉ છૂવંત સુરા કાઉ દાતા
 કાઉ સર્વજ ધર્મરત કાઉ, સગ પર પિત્રે પ્રીતિ સમ હોઇ
 કાઉ પિતુભક્ત વચન મન કર્મ, સપનેહું જન ન દૂસર ધર્મ
 સો પ્રીય સુન મમ પ્રાણ સમાના, વધપિ સો સગ જાતિ અજના
 ૧૮ હિં બિધિ છવ ચરાચર જે તે, ૧૯ ત્રિજગદેવ નર અસુર સમેતે
 અખિલ વિશ્વ વહ મમ ઉપજાયા, ૨૦ સગપર મોહિ જરાબર દાયા
 ૨૧ તિન્હમહં જે પરિહરિ મદ માયા, લજહિ મોહિ મન જય અર કાયા

કાગલુશીડી ગરૂક મસંજ છકો.

શ્રી:- ૧ જાને બિનુ ન હોઇ પરતીવી, બિનુ પરતીવી હોઇ નહિ પ્રીતિ
 ૨ પ્રીતિ વિના નહિ ભકિત દદાઇ, ૩ જિમિ ખજેશ જલકી ચિકનાઇ
 શ્રેષ્ઠ:- ૪ બિનુ શરૂ હોઇ કિ જ્ઞાન, ચાતિકિ હોઇ વિરાગ બિનુ
 ગાવહિ વેદ પુરાણ, મુખ કિ લહહિ હરિ ભકિત બિનુ
 કોઉ વિશ્રામ કિ પાવ, તાત વહજ સતોષ બિનુ
 અઢે કિ જલ બિનુ નાવ, કોટિ યતન પચિ પચિ મરિય
 શ્રી:- ૫ બિનુ સતોષ ન કામ નશાહી, કામ અછત મુખ સ્વરૂં નાહી
 ૬ રામ ભજન બિનુ મિટહિ ન કામા, ચલ બિહીન તરૂ કમહું કિ જામા
 ૭ બિનુ વિજ્ઞાન કિ સમજા આવે, કોઉ અવકાશ કિ નજા બિનુ પાવે
 ૮ શ્રદ્ધા વિના ધર્મ નહી હોઇ, બિનુ મહિ અંધ કિ પાવે કોઇ

૧૪ ભકિતવાળો બધો નીચો હોય તો પણ મારો પ્રીય છે [ભગવત ગીતા
 અ. ૬-૩૦ 'એક અપિચેત વિજે') ૧૫ પવિત્ર સુશીલ તથા સારી ભુક્તિવાળો સેવક
 કહો કે કોને પ્રિય લાગતો નથી ! વેદ તથા પુરાણ પણ નીચે પ્રમાણે નીતિ બતાવે છે તે
 તમે હે કામ ! સાવધાન થઈને સાંભળો ૧૬ બધા પુત્રો, તે પુત્રો સુલુચાં શીલનાં તથા
 આચારનાં પ્રથમ (બીજા બુદ્ધા બુદ્ધા મતવાળા) ૧૭ કોઇ પડિત હતા તો કોઇ તપસ્વી
 હતા તથા કોઇ યાત્રી કોઇ ધનવાન હતા કોઇ મુસ્તીર હતા, તથા કોઇ પુત્ર દાતાર પણ
 હતા કોઇ સર્વજ હતા તો કોઇ ધર્મવાન હતા તે પુત્રોમાં કોઇ એક પુત્ર વચન મન,
 અને કર્મથી પિતાની સેવા કરતો હોય અને સ્વપ્નામાં પણ તે સિવાય બીજા ધર્મ સંગ-
 જતો ન હોય, તો તે પુત્ર પિતાને વ્હાલો લાગે છે. તેમ અર્થે ભકત પણ જુદા
 તમામ પ્રકારે અવાન-બુદ્ધા અપૂર્ણ હોય તો પણ અને પ્રાણ સમાન વ્હાલો છે. ૧૮ જો
 પ્રમાણે ૧૬ ત્રણ લોકમાં દેવ મનુષ્ય તથા રાક્ષસો તમામ ૨૦ તે તમામના ઉપર પારી-
 સરખી રથા છે ૨૧ તેઓમાં પણ જે અને મદ અને માયા તરફને મન વાળી અને કામના
 લગે છે. તે તમે તે હોય તો પણ અને પ્રીય છે આ સત્ય વાત મહં પૂં જાણે સત્ય
 બલ્યુ છે.]

કામજીવનની ચોલ્યા કે હે ચરણ ! -મદના ત્યાજ વિના પ્રભુ પ્રમત થાય નહીં. પ્રભુ પ્રમત થાય નહીં ત્યા સુધી પ્રભુ ભજન (સત્કર્મ) અજન નહીં. ૧ સતસંજ ગમે નહીં ત્યા સુધી પ્રભુની પ્રભુતા (મોટાઇ, કૃપા) ની પશુ સમજણ પડે નહીં પ્રભુની મહિમા ન જાણીએ ત્યા સુધી તે પ્રભુમા પરતીતિ [વિચાર] થાય નહીં. પ્રભુમા વિચાર ન હોય તો પ્રીતિ તો કયાથીજ હોય ' ૨ પ્રીતિ વિના ભક્તિની દ્રવ્યતા હોવાજ નહીં. (ધનમા પ્રીતિ છે તો તે કયાવા માટે જગત્તર સુધી જઇએ છઇએ). ૩ જેમ પાણી ચોપડયુ હોય તો તે થોડી વારમાજ સુકાઇ જાય છે ૪ વેદ પુરાણ એવુ કહે છે કે— કરોડો છિપાય કરીને મરી પડીએ તો પશુ (૧) યુર પના જ્ઞાન થાય નહીં (૨) વૈરાગ્ય ભવના થાતી મળે નહિ (૩) ભગવાનની ભક્તિ વિના સુખ મળે નહીં (૪) મંત્રોષ વિના આરામ મળે નહીં અને (૫) જળ પના નાવ ચાલે નહીં આ વિષય ધણેજ મહન છે સમજવા લાયક છે પ્રથમ વરસનો મોઢુ પત્રિકા જમણે બરાબર બાચી હશે તેઓતો કાઢક સમજી શકશે ધર્મના વિશેષ આધાર સદ્યુર ઉપર છે સદ્યુરમા પ્રભુ જેવા યુજ્ય હોવા જોઇએ. સદ્યુરનો મહિમા પ્રભુ પોતે કહી શકે તેમ નથી આજ જગદ્યુર શકરમાર્ષ પોતાના ‘ જીતશ્લોકી ’ રતના પ્રથમ બે શ્લોકમા સદ્યુર સંમધી બોલતા સદ્યુરને ઉપમા સહત તથા અધૌકિક કહીને બાદકી જાય છે. ધર્મ જાણવા માટે તમાર મનારને સદ્યુર શોધવાની પ્રથમ જરૂર છે ૫ સતોષ વિના કામ (વાસના) નો સુખ થતો નથી અને વાસના જ્યા સુધી હોય ત્યાં સુધી સ્વપ્નામા સુખ મળતું નથી સુન્દરાસજી કહે છે કે ‘ સુદર એક મંત્રોષ વિના સક તેરીતો જૂખ કણ ના મધ ’ વેપાર રેજમાર કરવાની ના નથી, બાવા બનીને માગી ખાવોના આ ઉપદેશ નથી માન વાત એ છે કે દાળ માંત રોટલો ને શાક જમવા મળતો હોય તો દિવસનો અયુક ભાગ કાઢી કાઢી સાબાજવા માટે એકમ રાખવો તેથી વખત મળે તો પ્રભુ સ્મરણ, પુજા તથા દર્શનમા જાળવો અને ખાવા મળે છતાં વેપાર રોજમારમા છળ કપટ કરવા તે ઝેર સમાન સમજવુ કે જેમ પૃથ્વી વિના ઝાડ છબે નહીં તેમ ભગવાનની કથા વાર્તા-સ્મરણ-કિર્તન વિના કામના-વાસના-મોહ) મટે તેમ નથી, ૭ જેમ આકાશ વિના અવકાશ મળે નહીં તેમ વિજ્ઞાન (તત્ત્વજ્ઞાન) વિના શમતા અધે નહીં. ૮ જેમ મહિ (પૃથ્વી) વિના મધ આપવાવાળી વનસ્પતિ અગર પદાર્થો હોય નહીં તેમ અદ્ધા વિના ધર્મ પશુ હોય નહીં અત્યારે કયા ત્યા અશ્રદ્ધાનો પવન ફેલાઇ રહ્યો છે ગમે ત્યાં ક્રીયા થાય છે પશુ નવાણુ ટકા અદ્ધા રહિત, તેનુ મળ કારણ અને સાધણુ સાધુ આચાર્ય આદિ ધર્મ નાપકો છઇએ, પોતે મોજમા અગર લોભી છઇએ. સદ્ગુણવન અને સ્વાર્થ છુદિના ત્યાજ વિના જનસમાજ બરાબર વજ થઇ શકતો નથી. માટે ધમના જે જે કાર્યો કરે તેને બરાબર સમજે લાલચુ લોભીઆથી દુર રહો કારણકે તે પોતે છુડશે અને બીજાને છુડાકરી ભગવત ગીતા અ ૧૭ શ્લોક ૨૮ આ કહે છે કે— અશ્રદ્ધાથી હોએજી, દાન આપેજી, તપ કરેજી તથા જે કોઈ કયું હોય તે તમામ અસત (ખોટું, કહેવાય છે કારણ કે અદ્ધા પના કરેજી કર્મ પરલોક તથા આ લોકમાં જી આપતુ નથી આટલું જાણ્યા પછી હવે આની ચર્ચ કે કાઢપણુ ક્રિયા કરો તેમા પ્રથમ અદ્ધાને કેળવો સદ્યુરારા તે ક્રિયાને મહિમા જાણી. જાણ્યા પછી વિચાર કરો—સત્ય લાગે તો તન, મન ધનથી નથી પડે, અસત્ય લાગે તો અદ્ધા ન કરો આપણે સના-તન ધર્મની રક્ષાના મોટા બજામા પુકીએ છઇએ પશુ જ્યા જોઇએ ત્યા આપણા પ્રભુ લાભી તથા લાલચુ લોભાને કળજે પડ્યા છે ધર્મશાની પાખડસ્થાન બની ગયા ૭, માટે ધર્મની સાચી લામણી વાળોઓએ તેઓથી તકન દૂર રહેવા આગ્રહ કરવો. એજ નેમને સુધારવાની યુક્તિ છે. નીતિ, વૈરાગ્ય, મતોષ, કથા વિનય જ્યા હોય તે આપણા ધર્મયુર, તેજ આપણા ધર્મસ્થાન અગર તેજ આપણા અદ્ધાના સ્થાન સમજી લેવા. વાગેઈ વિચારો, ખોટા કાય અગર અધ અદ્ધાને ઢાંકી ખરી વાતને હાથ કરો. પ્રભુ મદદ કરે

વનિત તપ તેજ કરે વિસ્તાર, બલ બિનુ રસ કિ હોઈ સજ્જાસ
 ૧૦ શીલ કિ ભલુ ભનુ બુધ સેવકાઈ, ૧૧ જિભિ વિનુ તેજ ન રૂપ ગુચાઈ
 ૧૨ નિજ સુખ બિનુ મન હોઈ કિ થીરા, રૂપથ કી હોઈ વિહીન ૧૩ સગીસ
 કવ-નનડ ૧૪ સિદ્ધિ કિ બિનુ વિશ્વાસા, બિનુ હરીજાનન ન ભવ ભય નાસા
 દોઃ—બિન વિશ્વાસ ભક્તિ નહીં, તેહિ બિનુ ૧૫ પ્રવહિ ન રામ
 રામ કૃપા બિનુ સ્વપ્નેહુ, મન હે લહે વિશ્રામ
 ત્રોઃ—અસ વિચારી ૧૬ મતિ ધીર, તજિ ૧૭ કુતર્ક સંચય સકલ
 ભજહુ રામ રઘુવીર, કર્ણાકર સુદર ૧૮ સુખદ
 ચોઃ—૨૦ નિજ મતિ સરિસ નાથ મે ગાઈ, પ્રભુ પ્રતાપ મહિમા ખગરાઈ !
 ૨૧ કહેઉ ન કછુ કરિ સુકિત વિશેષી, ચહ સજ રંગે નિજ નમનનહ દેખી

કામલુચીડી ગરૂડ પ્રસંગ સાતમો.

ત્રોઃ—૧ ભાવ વરય ભગવાન, સુખનિધાન રૂઢલુ ભવન
 તણ મમતા મદમાન, ભાવિય સદા રીતા રમણ
 ચોઃ—મુનિ ભુશંડિકે વચન ૨ સુહાચે, હર્ષિત ખગરપતિ ૫ પાંખ કુલાચે
 નયન નીર મન અતિ હર્ષાના, શ્રી રઘુપતિ પ્રતાપ ૬ હિર આના
 ૭ પાછીલ મોહ સમુદ્ધિ પછીતાના, ૮ પ્રહલ અનાદિ મનુજ કરિ બાના
 પુનિ પુનિ કાક ચરણ શિર નાવા, ૯ બનિ રામ સમ પ્રેમ બદાવા
 ગુરૂ ભનુ ૧૦ ભવાનધિ તરે ન કોઈ, ૧૧ જો મિરચિ શંકર સમ હોઈ
 ૧૨ સંચય સર્પ અસેઉ મોહિ તાતા, ૧૩ બદ લહરિ કુતર્ક બહુ વાતા
 તવ સ્વરૂપ ગારૂડિ રઘુનાયક, મોહિ જિયા-ચેહુ બન સુખદાવક
 તવ પ્રસાદ મમ મોહ ૧૪ નશાના, રામ રહસ્ય ૧૫ અનુપમ બાના

x + x x x x

હ તપવિના તેજ નહીં ૧૦ મોહાની સેવા વિના શીળતા ક્યાથી હોય ૧૧ તેજ વિના રૂપ ન હોય ૧૨ અતરના સુખ વિના મન સ્થીર કેમ થાય ૧૩ પવન ૧૪ જ્ય. કહેલ ૧૫ પ્રસ્ન થનું ૧૬ હે ધીર મતિવાળા ગરૂડછ ૧૭ કુર્તકો તથા કામો ૧૮ કુરુણાનંદ બકાર ૧૯ સુખ આપનાર ૨૦ મારી શુદ્ધિ પ્રમાણે ૨૧ તેમા મીડું મરચુ ભક્તરાવિને કેતલ કછુ નથી ૨૨ મારે આખા જોયુ

અગરવિ કહે છે કે ૧ પ્રભુ પ્રેમને આધીન છે ૨ દયાના પર રૂપ ૩ સીતપરિત ૪ સુંદર ૫ પાંખ કહામી ૭ હૃદયમા ધર્મ, પ્રથમ યજ્ઞેવો મોહ માદ કરીને ૮ રામ જે બલ અનાદિ છે તેને માણસ કરીને માન્યા હ કાચરવિને રામ સરખા ગણીને તથા પ્રેમ વ્યારીને મરણ બોલ્યા ૧૦ આ પ્રસાર ૧૧ તેઓ બહા અચર શંકર જેવા થાય તે પછી ૧૨ સંસારરૂપી સર્પ અને મળી ગયો હતો. તે સર્પના જેરને લીધે મોહા તર્કની દુ.ખદાયક લંહરી-ડોહો-ફેર-ચકરી-આવતી હતી. તેમાથી રઘુનાયક જેવા સુખ આપનાર આપે આરૂઢી (વાહી)-જેર ઉતારનાર) બનીને અને બચાવી લીધો છે. ૧૩ મરી ગયો. ૧૪ કાચર સ્ત્રી રામચરિત્ર સંજ્ઞતા,

જ્ઞાન વિરતિ વિજ્ઞાન 'પનિવાસા, રઘુનાથકે પ્રિય તુમ ઘસા
 ૧૬ કારણુ કેવન દેહ ચહ પાધ, તાત સકલ મોહી ૧૭ કહહું યુગાર્ધ

કાગ અરૂંદ આઠમો પ્રસંગ

અરૂંદ ગિરા સુનિ હર્ષેઉ કાગા, બોલેઉ ૧૭મા સહિત અનુરાગા
 રૂપન્ય ધન્ય તવ મતિ ઉરગારિ, પશ્ચ તુમારિ મોહિ અતિ ૧૫ારી
 સુનિ તવ પ્રશ્ન સપ્રેમ સુહાધ, ૧૭હુંત જન્મકી સુધિ મોહિ આધ
 સબ નિજ કથા કહો મૈ ગાધ, તાત સુનહું સાદર ૧૭મન હાધ
 ૧૭પ તપ મખ સમ દમ પ્રત દાના, વિરતિ વિવેક યોગ વિજ્ઞાના
 સબકર ફલ રઘુપતિ પદ પ્રેમા, તેહિ બિનુ કોઉ ન પાવે ભેમા
 ૧૭હિ તત્તુ રામભકિત મૈ પાધ, તાતે મોહિ મમતા અધિકાધ
 ૭જેહિતે નિજ સ્વારથ કહુ હોધ, તેહિ પર મમતા કર સબ કોધ

સો:- પશ્ચગારિ અસ નીતિ, ૧૭તિ સમ્મત સન્નજન કહહિ
 અતિ નીચહુંસન પ્રીતિ, કરિય જાનિ નિજ પરમ હિત
 ૧૭પાટ કીટતે હોય, તાતે પાટાબર રૂચિર

કુમિ પાઠે સબ કોય, પરમ અપાવન પ્રાણસમ

સો:- ૧૦ સ્વારથ સર્વ જીવ કહ એહા, મન કર વચન રામ પદ નેહા
 ૧૧ સોધ ૧૨ પાવન સોધ સુખગ શરીરા, ૧૩જે તતુપાધ ભવિય રઘુવીરા
 ૧૪રામ વિમુખ લહિ વિધિસમ દેહી, કવિ કોવિદ ન પ્રશસહિ તેહી
 રામ ભકિત ૧૫એહિ તતુમટ જમી, ૧૬તા પ્રમોહિ પરમ પ્રિય સ્વામી!
 ૧૭તજે ન તતુ નિજ ઇચ્છા મરણા, તતુ બિનુ વેદ ભજન નહિ વરણા
 પ્રથમ મોહ મોહિ ૧૮અહુંત વિગોવા, રામ વિમુખ સુખ કહહું ન સોવા
 ૧૯નાના જન્મ કર્મ પુનિ નાના, કીચે યોગ જપ તપ મખ દાના
 કેવન યોનિ જન્મેઉ જહ નાહી, મૈ ખગેશ જમિ જમિ જગમાંહી

૧૫ ધામ ૧૬ હે કાગજૂદી ! શા કારણથી તમને આ દેહ મળી છે ? ૧૭
 સમજાવીને કહે

૧ હે કાગ ! ધણાજ પ્રેમથી કાગ રૂપિ બોલ્યા ૨ હે અરૂંદ તમારી કુદિને ધન્ય
 છે. ૩ કાગરૂપિ બોલ્યા મારા પાછલા ધણા જન્મે મને યાદ આવ્યા ૪ સાવધાન થઇને ૫
 જપ, તપ, યત્ન, સમ, દમ, પ્રત, દૈરાગ્ય વિવેક, યોગ અને તત્ત્વજ્ઞાન તમામ કરવાનું
 ફળ રામના ચરણમા નેમ, તેના વિના કાઇને હેમ [વિનમ] મળ્યું નથી ૬ આ (કા-
 મના) શરીરથી મને રામની ભકિત મળી છે તેથી તે શરીરમા ધણાજ પ્રેમ છે (ધણા
 માણસોને શુકનથી કાઇ ચીજ હોય છે તે માયવી રાખે છે) ૭ જેમા પોતાને કાંઈ
 સ્વાર્થ હોમ ૮ શ્રુતિમા કહ્યું છે અને સન્નજનો પશુ કહે છે કે પોતાનું પરમ કલ્યાણ શુ
 હોય તો નીચ સાથે પશુ પ્રીતી કરવી ૯ કીડા (કારોટ) માથી રેશમ નીકળે છે અને
 તે રેશમનું સૂદર પીતાબર થાય છે માટે તે કીડા ધણા અપવિત્ર છે તો પશુ તેને પ્રાણ
 સમાન વહાલા ગણી પાળે છે ૧૦ મન કર્મ અને વાણીથી રામના ચરણમા પ્રેમ માત્ર
 એજ જીવનો મોટામા મોટો સ્વાર્થ છે ૧૧ તે ૧૨ પવિત્ર તથા ભાગ્યવાન ૧૩ જે શરી-
 રથી રામ ભગ્ય ૧૪ વિધામા [બ્રહ્મ] જેવો દેહ હોય પશુ રામને ન બળે તો ૧૫
 આ શરીરમા ફરી ૧૬ તેથી મને આ શરીર ૧૭ મારી ઇચ્છા પ્રમાણે દેહ ત્યાગ કરી દેઉં
 એવી મારામા સિદ્ધી છે તો પશુ આ દેહેને હું તજીશ નથી, વળી શરીર વિના ભજન
 બને નહીં એમ વેદ કહે છે ૧૮ બહુ ભટકાવ્યો, ગળાવ્યો, અને રામથી વિમુખ હોવાને
 કીધા સુખેથી સુખ ચક્રોતો નહોતો ૧૯ મૈ ધણા જન્મ લીધા છે, યોગ, યજ્ઞ દાનાદિ ધણા
 કર્યો પશુ ક્યાં છે એવી એક યોની નથી. કે જ્યાં હું ભજતો ભજતો જન્મે ન દેઉં

૨૦ રૂબેડ સળકર કર્મ શ્રુષાંધ, સુખી ન ભયક અગદિપ્રી નાઇ
સુધિ મોહિ નામ ૨૧ જન્મ બહુ કરી, ૨૨ શિવપ્રસાદ મતિ મોહ ન ચેરી

કામ ગરૂડ નવમો પ્રસંગ.

ઓ:—૧૮ કલિયુગ કોશલપુર ભાઇ, જનમત ભયક શુદ્ધ તત્ત્વ પાઇ
શિવ સેવક મનકેમ અરૂ વાની, આન દેવ રનિન્દક અભિમાની
ધન મહ ઉમત પરમ જાયાલા, ૧૯ અભિ ઉર દલ વિશાલા
યદ્યપિ રહેલ રૂપપતિ ૨૦ ધાની, તદ્વપિ નહિ કછ મહિમા ભની
અજ ભના મેં અવધ પ્રભાવા, નિમમમાગમ પુરાણ અજ યાવા
કવનેહુ જન્મ અવધ વસ્ય ભેષ, ૨૧ શમપરાયણ સો પરિ હોષ
અવધ પ્રભાવ જન તમ પ્રાનિ, જળ ઉર ભસહિ રામધનુ ૨૨ પાણી
સો કલિકાલ કઠિન ૨૩ ઉરગારી, પાપ ૨૪ પરાયણ સળ નર નારી

દો:—૧૫ કલિમલ અસેઈ ધર્મ સળ, છુપ્ત ભયે સદશ્ન
૧૬ કલિન નિજ મત કલિપ કર, પ્રગટ કીન્હ બહુ પંથ
ભયેઈ લોક સળ મોહ વશ, લોકા ૧૭ અસેઈ શુભ કર્મ
૧૮ સુતુ હરિયાન જ્ઞાનનિધિ, કહોં કછક કલિ ધર્મ

ગો:—૧૭ ધર્મ નહી આશ્રમ ચારી, શ્રુતી વિરોધ રત સજ નરનારી
૧૮ દિવ્ય શ્રુતી વચક શુપ પ્રભશન, કોઈ નહિ માનુ ૨૦ નિગમ અનુશાસન
૨૧ મારજ સોઇ ભકેહુ ભેષ સાવા, ૨૨ પંડિત સોઇ ભે ગાલ બભવા
મિથ્યારા દભરત ભેષ, તાકેહુ સત કહે સળ કોઇ
સોઇ ૨૩ જ્ઞાન ભે પરધન હારી, ભે કરે દલ સો ૨૪ ભક આચારી
૨૫ સો કહુ બ્રહ્મ મસખરી ભના, કલિયુગ સોઇ બહુવત ૨૬ બખાના
૨૭ નીરાચાર ભે સુતિપથ ત્યાગી, કલિયુગ સોઇ જ્ઞાની વેરાગી
ભકે નમ અરૂ જટા વીશાલા, ૨૮ સોઇ તાપસ પ્રસિદ્ધ કલિકાલા

હે ગરૂડ ! તમામ કર્મ કરી વળ્યો પણ અત્યારે જેવો સુખી છઉં એવો સુખી
કહી નહોતો (ભગવદ્ ગીતા અ. ૪ સ્લોક ૩૩ દ્રવ્ય યત કરતા જ્ઞાન યત વિશેષ છે) ૨૧
મધ્યા જન્મની ૨૨ શીવની કૃપાથી મારી મતી મોહમા ઘેરાતી નથી.

કલયરૂપી પોતાના પ્રથમ જન્મની વાત કરે છે ૧ મારો જન્મ અયોધ્યામાં કળીયુગમાં
થયો હતો, તે જન્મમાં શુદ્ધ સૂરી મળ્યું હતું ૨ નીંદનાર ૩ માતેલો ૪ વાચાળ ૫ શુદ્ધિનો
લેજ અને હૃદયમાં દંભ વાળો ૬ અયોધ્યા ૭ અત્યારે અને અયોધ્યાના પ્રતાપની ખબર
પડી ૮ વેદો શાઓ અને પુરાણ પણ એમ આપ છે કે હ જાં વાસે છે. ૧૦ તે રામનો
ભક્ત થાય છે ૧૧ હાથમાં ૧૨ હે ગરૂડ ! ૧૩ રમ્યા ૧૪ કળીયુગના પાપ
સંધળા ધર્મને ગળી ગયાં હતાં ૧૫ લોપાઇ ગયાં. ૧૬ પાપથી ભેડી પોતાનો મરણ પ્રવાણ
મહતાં હતાં. ૧૭ ગળી ગયો ૧૮ હે જ્ઞાનના ભડાર ૧૯ ગરૂડ ! સાંભળો ૧૬ પાપલુ
વેદને હમે છે, અને રાજ પ્રભુનું ભક્ષણ કરે છે. ૨૦ વેદની આજ્ઞા. ૨૧ જેને ધર્મ તે ધર્મ
૨૨ મળતાથી મોલે તે પડિત ૨૩ આડખર તથા દભ વાળા દેવ તેને સી સેત કહે
છે, ૨૪ ધાકો ૨૫ મોડો આચારી, ૨૬ જે ખેડેખેડી મરકરી કરી જલ્લે તે રજ વખણાય
૨૮ આચાર તથા વેદની આજ્ઞા તળને વતેલો તે જ્ઞાની વેરાગી પરબ્રહ્મ. ૨૯ તે કલિકાલમાં
મોહો તપસ્વી બનાય છે.

કાકે ગરૂડ દશમો પ્રસંગ.

ચો:—^૧નારિ વિવશ નર સકલ ગુસાઈ, નાચહિ નટ મકંટકી નાઈ
 શૂદ્ર દિજનહી ઉપદેશહી જાની, ^૨મેલી જનેઉ લેહી કુહાના
 સભ નર ^૩કામ લોભ રત કોધી, દેવ વિમ્ન ગુરુ સબ વિરોધી
^૪ગુણ મંદિર સુદર પતિ ત્યાગી, ભજહિ નારી પરપુરુષ અભાગી
^૫સૌભાગિની વિભૂષણ હીના, વીધવનકે શૃંગાર નવીના
^૬ધુરૂ શીષ અધ બધિરકર લેખા, એક ન સુને એક નહિ દેખા
^૭હરે શીષ્ય ધન શોક ન હરઈ, સો ગુરૂ ભાર નરકમદ પરખ
^૮માતૃપિતા બાલકહિ બોલાવહિ. ઉદર ભરે સોઈ ધર્મ સિખાવહિ

દો:—^{૧૦}બ્રહ્મજ્ઞાન ધિનુ નારિ નર, કરહિ ન દુસરિ બાત
 કૌડી કારણ લોભ વશ, કરહિ વીમ્નગુરૂ ઘાત—સીયાવર૦
^{૧૧}વાદે શૂદ્રકર દિજનસન, હમ તુમસે કછુ ઘાતિ
 બને પ્રભ સો વિમ્નવર, આખી દેખાવહિ ઠાટિ

દો —અશુભ વેષ ભૂષણ ધરે. ભક્ષ્યા ભક્ષ્ય જે ખાહિ
 તે ચોગી અરૂ સિદ્ધ જન, પુણ્ય કલિયુગ માહિ—સીયાવર૦

ચો.—પરતિય લપટ કપટ ^{૧૨}સયાને, મોહ દોહ મમતા ^{૧૩}લપટાને
^{૧૪}તેહી અલેહવાદી જાની નર, દેખા મૈ ચરિત્ર કલિયુગકર
^{૧૫}આપુ ગયે અરૂ આનહિ ઘાલહી, જે કોઈ શ્રુતિ મારગ પ્રતિપાલહી
 કલ્પ કલ્પ ભરી ચક ચક નર્તી, પરહિ ^{૧૬}જે દૂષહી શ્રુતી કર તકા
 જે ^{૧૭}વર્ણધમ તેલિ કુભારા, ^{૧૮}અપચ કીરાત કોલહ કલવારા
 નારી સુઈ ગૃહ સપતિ નાસી, મુંડ મુંડાય ભયે સંન્યાસી
^{૧૯}તે વીમ્નનસન પાવ પુબવહિ, ^{૨૦}ઉભય લોક નિજ હાથ ^{૨૧}નશાવહી
^{૨૨}વિમ્ન નિરક્ષર લોહુષ કામી, નીરાચાર શઠ વૃષલી સ્વામી
 શૂદ્ર કરહિ જપતપ જતદાના ^{૨૩}ઐકિ વરાસન કહહિ પુરાના
^{૨૪}સભ નર કલ્પીત કરહિ અચારા, બઈ ન વરણી અનીતી અપારા

દો:—^{૨૫}ભયે વર્ણશકર કલિહી, ભિન્નસેતુ સભ લોગ

કાગરૂ/૫ ગરૂડજીને કલ્પીયુગની સ્થિતિ બતાવે છે. ૧ અને વચ્ચે અગર અને બેચેને
 આકૃંણ. ૨ મોકલાની આકૃં ૩ શુદ્ધી જનેષ્ટ પહેરીને આકૃંણ જનીને મહા દાનો છે ૪

કામી ભોળી તથા કોથી. ૫ મુશ્કયાન ૬ સુધવા સજ્જગાર પહેરતી નથી અ-અ સિપવાઓ નાના મકારના સજ્જગાર પારણ કરે છે. ૭ સુર આધળા (કરણ કે પોતાના જીવન સીખના અવગુણ જોઈ શકતા નથી) અને શીખો બહેરા (ઉપદેશ સામગતા નથી-માબલ છે તે તે પ્રમાણે વર્તન કરતા નથી) ૮ તે સુર સિખ પાસેથી ધન લે છે પણ તેનો શોક-મેહ-ખમતા-પાય વિષયમાંથી મુક્ત કરવા પ્રયત્ન કરે નહીં, તે તે સુર ધીર નરકમાં પડે છે. ૯ માતા પિતા બાળકને તોતળી બેઝડી વાણી બેલાવી રાજ ચામ છે તેમાં માયુ મુખ મમને છે, અને માત્ર પેટ ભરવાનો ધર્મ બચકાર શીખવે છે ૧૦ સી પુરોષ બચ માન સિવાય બીજી વાત કરતા નથી-પણ ૧૧ શુદ્ધો બાલકાનુભી સાથે વાદ કરે છે અને કહે છે કે અને તમારાથી કઈ વાનમાં કમ જઈએ, બધા જાણે તે બાલકાણુ. એમ કહીને ડાળા કાઢી ધમકાવે છે ૧૨ સારા માણસો પણ ૧૩ લપટાયા છે. ૧૪ તે બેટા અનેદ વાદી માનીઓ છે. ૧૫ પોતે છુટે અને બીજા મુશુકાને પણ છુટાડે છે. ૧૬ વેદના વાકોમાં કુતઈ કરીને તેને પણ નીડે છે તે ૧૭ નીચ વર્ણના. ૧૮ અ ઠાળ, બીધ, કોળી અને વાનરી, સી મરો જાય અને પૈસા ન હોય તો માયુ મુંઝવી બાવા બને છે. ૧૯ તે બાલકાણુ પાસે ૫૫ ધોવગાને છે ૨૦ જે લોક ૨૧ જમાડે છે, ૨૨ બ લગણો અલણુ, બાલકાણુ તથા કામી, આચાર રહીત શક તથા પરહારમાં રમતારા ચામ છે. ૨૩ ઉચા આમન ઉપર બેસીને પુરાણ વાંચે છે ૨૪ પોતાને અને તેવા આચાર પાળે છે. ૨૫ સૌ વર્ણુકર બન્યા છે અને સૌએ વેદની મર્ષાદા તોડી નાખી છે.

કરહીં પાપ ફઃખ પાવહીં, ભય રફરજ યોગ વિયોગ
રક્તિસંમત હરિભક્તિપદ, સંયુક્ત વિરતી વિવેક
તે ન અલહિ નર ચોહવસ, રહસ્યહિ પથ અનેક

છે:—રખહું ધામ સવારહિ ધામ ચતી, વિષયા હરિલીન્દ ગદ્ય વિરતી
રતપસી ધનવંત હરીદ ગૃહી, કલિ કૌતુક તાત ન જાત કહી
ગકુલવતિ નીકારહી નારિ સતી ગૃહ આનહીં જોર રક્તિવેરી ગતી
સુતમાનહિં માતાપતા રતમ હો, અભલાનન દીખ નહીં જગલોં
રસસુસારી પિયારિ લગી જાતે, રિયુરૂપ કુદૃખ ભયે તખતે.

દો:—સુન ખગેશ રક્તલીકપટ હઠ, દંભ દેવ પાખડ
કામ કોષ લોભાહિ મદ, વ્યાપિ રહેઈ રક્તલસક
રતામસ ધર્મ કરીહિં નર, જપતપ મખ પ્રત દાન
રહેવ ન વરપે ધરણિપર, ભયે ન લામહિ ધાન

કાકે અરૂં અગીઆરમો પ્રસંગ.

દો:—સુન બાહારિ કરામ કહી, મલ અવગુણ આગાર
ગુણ ગહુવ કલિકાલકર, ગિતુ પ્રયાસ નિસ્તાર
કૃતયુગ ત્રેતા દ્વાપરહું, પૂના મખ અરૂં યોગ
જો ગતિ હોઈ સો કલિ હરિ, નામ તે પાવહિ લોગ

ઓ:—કૃતયુગ સખયોગી ર વિજ્ઞાની, કરિ હરિ ધ્યાન તરહી ભવ પ્રાની
ત્રેતા વીનીધ યજ્ઞ નર કરહી, પ્રભુહિ રત્નમર્ષિ કેમ ભવ તરહી
દ્વાપર કરિ રઘુપતિ પદ પૂબ, નરભવ તરહી ઉપાસ ન દ્રુબ
કહી યુગ કેવલ રહિયુણ ગાહા, સુમિરત નર પાવહિ ભવ માહા
કલિયુગ યોગ યજ્ઞ નહિ જાના, એક આધાર રામગુણ જાના

૨૬ રોજ ૨૭ જ્ઞાન તથા વિવેક યુક્ત ભગવાનની ભક્તિને માગે વેદથી વિદિત છે જતા ૨૮ અન્ય માર્ગે વળે છે ૨૯ વિષયના રંગમાં જેના વૈરાગ્ય દરાઈ ગયો છે એવા સાધુ મન્યાસીઓ અગર ત્યાગીઓ, ધણા દ્રવ્યની અગર મહાનોની સભાળ રાખે છે ૩૦ ખાવા પનાદય અને ગૃહસ્થી ગરીબ એવું કમીયુગનું કૌનક કહ્યું જતું નથી. હમેશાં શાદ રાખતુ કે જેને કોઈના ઉપર નહીં ઇલા (હક) તેતુ નામ ખાવા. સાધુ અગર

સામાજિકીની ખાસે એ લક્ષ્યો છે ને મુદ્દસ્તીઓની છે. અત્યારે મુદ્દસ્તીઓ દ્વારા જાણી જાય
કુળી છે જતાં તે દ્વારા બરાબર કામ આવતું નથી. ૩૧ કુળવત્સલિતી બીને બરમાથી કાઢી મેલે
છે અને નીચ કુળની બીને બરમાં ખાસે છે. ૩૨ કુળ ચરંપરાની રીતભાતને તોડી નાખે છે.
૩૩ ભર્મા સંધીજ અગળા જ્ઞાનન (ભીત્રુ મુખ) નથી જોયુ ત્યાં સુધી. ૩૪ ભી ભ્યારથી
ખાસી લાગે છે, ત્યારથી કુટુંબ દુસ્થન જેવું બને છે. ૩૫ કળીયુગમાં ૩૬ જગતમાં. ૩૭
જપ, તપ, યજ્ઞ, વન, જ્ઞાન આદિ તામસ ધર્મ જાય છે. ૩૮ વરસાદ પૂરી ઉપર વરસતો
નથી, કદાચ વરસે તો જલુ બરાબર જ્ઞાન પાકતુ નથી.

૧ હે મરુદ્ધ ? આવિકરાળ કલિયુગ પાપોના ભંડારરૂપ છે તે સાબળે, પણ તેમાં
એક મોહમાં મોટો યુલુ એવો છે કે વિના પરિશ્રમે, એટલે માત્ર કપટ ભેદિને પ્રભુ કીર્તન
જનન અને કથા શ્રવણથી જીવ બધનમાંથી મુક્ત થાય છે. ૨ સત્યયુગમાં મોગ (સમાધી)
ત્રેતાયુગમાં મજો અને દ્વાપરયુગમાં પ્રજ્ઞાના સાધનથી, જીવો પ્રભુને પામતા હતા પણ કળી-
યુગમાં તો કેવળ પ્રભુના નામનાં કીર્તનથી તરી જાય છે. (શ્રીમદ્ભગવતના ૧૨ માં સ્કંધમાં
અ. ૩ શ્લોક ૫૨ માં આ પ્રમાણેજ ઉપદેશ કર્યો છે. આ વિશ્વ બરાબર સમજવા કમ્બજ
રાખનારે મોક્ષ પત્રિકાના પ્રથમ પુસ્તકમાં "જ્ઞાન ફેલાવો" તે ગદ્યાના નીચે પાના ૩૪૮
થી ૩૫૨, ૩૬૦ થી ૩૬૮ વચિવા. ૩ તત્વજ્ઞાની ૪ કર્મ અર્પણ કરીને ૫ હરીનાં યુલુ
ગાવા અને તે ગાકને ભવપાર જલુ. ૬ કળીયુગમાં મોગ મત જ્ઞાન વિગેરે કાંઈ બને તેવુ
નથી (અ ઉદાવ સરકારનુ બાપર ધણું કીમતી તથા સાફ છે પણ પહેરનાર કથા છે !
આપણા બાપના અચરખા, કુરતાં, બડી વિગેરે છે, પણ તે આપણને ગમતા નથી-ભાર લાગે-જે
શીમાળામાં વઢો જ્ઞાણી લાગે છે, પણ ઉનાળામાં તે વઢો કંટાળો આપે છે. વિચાર કરી લુભો.
૧ ગુણસીદ્ધસજ્જ તે કહે છે કે માત્ર રામના યુલુ ગાવા એજ કળીયુગમાં ખરો આધાર છે.

સર્વ કંદોલ તલિ ને "બલુ રામહિ, પ્રેમ 'સંમેત ચાવ' "અણુશ્રમહિ"
 એ ૧૦ બવતર કહ્યું સંસય નાહી, નામ પ્રભાવ પ્રખટ કલિમાંહી
 કલિકર એક પુનીત પ્રતાપા, ૧૧ માનસ પુણ્ય હોમ નહિ' પાપા

કો:—કલિયુગ ૧૨ સમ યુગ ૧૩ માન નહિ, ભૈ નર કરી વિદ્યાશ
 આર્ષ રામયુજ્ય ગણ ૧૪ વિમલ, ભવતરૂ બીનહી પ્રયાસ
 પ્રખટ ચારિ ૧૫ પદ ધર્મકે, કલિમહં એક ૧૬ પ્રધાન
 ૧૭ એન કેન વીચિ દીન્હેહુ, જાન કરે કલ્યાણ

કો:—૧૮ નિતયુગ ધર્મ હોર્ષ સબકેરે, હૃદય રામ ૧૯ માયાકે પ્રેરે
 ૨૦ શુદ્ધ સત્ય સમતા વિજ્ઞાના, કૃત પ્રભાવ પ્રસજ મન બના
 ૨૧ સત્વ બહુત કહ્યું રજરતિ કર્મા, સજવિધિ શુભજેતાકર ધર્મા
 ૨૨ બહુરજ સત્વ સ્વરૂપ કહ્યું તામસ, દ્વાપર હર્ષ શોકભય માનસ
 ૨૩ તામસ બહુત રજોગુણ શેરા, કલિપ્રભાવ વિરોધ ચહું ઝોરા
 ૨૪ જુધ યુગધર્મ બાન મનમાંહી, તલિ અધર્મરત ધર્મ કરાહી
 ૨૫ કલિ અધર્મ નહીં વ્યાપહિં તાહી, રઘુપતી ચરણ પ્રીતિ અતિ બહી
 નટકૃત કપટ વિકટ ખગરાયા, નટ સેવકહીં ન વ્યાપે માયા

કાકે ગરૂડ ખારમો પ્રસંગ

(કાકના ગુફાએ કરેલી રાવણની સ્તુતિ)

છં:—૧ નમસ્કૃત્ય મીશાન નીર્વાણ રૂપ, વિજ્ઞાન વ્યાપક બ્રહ્મ વેદ સ્વરૂપ
 ૨ અર્ચાં નિર્ગુણાં નિર્વિકલ્પાં નિરીહ, ચિદાકાશ માકાશ વાચ બહેલ
 ૩ નિશાકાર મોકાસમૂલ તુરીય, ગિરાજાન ગોતીતમીય બીરીય

૭ ભાન ૮ સહિત ૯ બહિમા-કથા ૧૦ ભવ સાગર તરેજ. ૧૧ મનથી અમેઝા પુણ્ય
 ફળ આપે પણ મનથી અમેઝા પાપ ફળ આપતા નથી. ૧૨ જેવો, ૧૩ બીજો ૧૪ પવિત્ર
 ૧૫ પગ. ૧૬ મુખ ૧૭ આપુ અને મરવુ તે બરાબર છે માટે બન્ને કલ્યાણને પણ
 જાન કરવું, તેવું ફળ છે. (આથી સુપાત્રે જાનવિધિના શોપ થયો નથી) ૧૮ કમેશા યુગના
 ધર્મો અનુભવાવ છે ૧૯ માયાની પ્રેરણાથી ૨૦ હૃદયમાં બ્યારે સુહૃદપણ, સત્યતા, જ્ઞાની
 તત્ત્વજ્ઞાન અને મનની પ્રસન્તા હોય ત્યારે સત્યયુગ સમજવો ૨૧ સત્યયુગ મણો અને
 શોડો રજોગુણ હોમ તો જ્ઞેતા ૨૨ મણો રજોગુણ શોડો સત્વ અને શોડો તામસ શુણ્ધ હોય
 તો હર્ષ, શોક તથા ભયવાળો દ્વાપરયુગ સમજવો ૨૩ તમેગયુગ મણો રજોગુણ શોડો અને
 ચારે તરફ પ્રતિકુળતા એજ કળીયુગ, ૨૪ ચતુર પુરવો યુગના ધર્મ મનમાં સમજીને અધર્મ
 માંથી પ્રીતિ એમીલે છે અને ધર્મ કરે છે ૨૫ નટની કરેલી ગમે તેવી વીકટ-કપટભળ
 હોય, તો પણ તે માયા તેના સેવક (જજુરા) ને અસહ કરતી નથી, તેમ પ્રભુચરણમાં
 જેને મણી પ્રીતિ છે એવા બકતોને પ્રભુની માયા અસહ કરતી નથી.

કામગુહાદીએ શુદ્ધો બ્યાનદર કયો છે તે વખતે ગુરૂ કાક બોલ્યા નથી, પણ સદાશીવે
 આપ આપો હતો, તેજાથી બ્યાવવા ગુરૂ સ્તુતી કરે છે ૧ હે પ્રભુ આપકે સર્વના સ્વામી
 છે તથા મોક્ષ સ્વરૂપે છે, સમર્થ છે, વ્યાપક છે તથા બ્રહ્મમય છે ૨ અજન્મા મુક્ષા-
 તીત સંકલ્પથી રહિત, નિરિક્ષ્ય (કીયાથી સ્વીત) ત્વદાકાસરૂપ તથા હૃદયાકાશમાં વસનાર
 આપને હું બહુહું ૩ નિરાકર એકાદના મુળ રૂપ વાણી-હૃદયો તથા મનથી પર
 તથા કેશિકના સ્વામી.

૧૦ મોઢાં મહાકાલ કાલં કૃપાલું, બુધબાર ૧૨ સાર પાર ૧૦ લેહમ
 ૧૧ મારાદિસ કાશગેર ગમીર, ૧૨ મોઢાલ કોટિપ્રભા શ્રી સરીર
 ૧૩ મુર-મોલિ કહોલિની ચારખંગા, ૧૪ મહાકાલ બાલેકું કહે બુધગમ
 ૧૫ ચલકુંડલં શુભનેન વીચાલ, ૧૬ પ્રસન્નનન નીલકંઠ દયાલું
 ૧૭ મુરખીશચર્માખરં મુંડ માલં, ૧૮ મિથ ચંકરં સર્વનાથં બબમિ
 પ્રચંડ ૧૯ પ્રકૃષ્ટ ૨૦ પ્રગલ્ભં પરેશં, બખડ અખં ૨૧ બાનુકોટિ પ્રકાશં
 ૨૨ ત્રિપાશલ નીરમૂલન શલપાણિ, ૨૩ બલેકું બવાનીપતિં ભાવગમ્યં
 ૨૪ કલાતીત કલ્યાણ કલપાંતકારી, ૨૫ સદાસજ્જનન દલાતા પુસારી
 ૨૬ ચિદાનંદ ચંદોલ મોહાપકારી, ૨૭ પ્રસીદ પ્રસીદ પ્રલો ૨૮ મચારી
 ૨૯ નથાવત્ ઉમાનાથ ૩૦ પાદરવિદ, બખંતીલ લેકે પરે વા નરાકાં
 નથાવત્ સુખં શાલી સતાપનાથ, ૩૧ પ્રસીદ પ્રલો સર્વ ભુતચિવાસં
 ૩૨ બબમિ યોગ બપ નેવ પૂજાં, ૩૩ નતોલં સદા સર્વકા ચંદુ ૩૪ તુલ્યં

૪ સાપ આદિના બુધબુધી વિકરાળ તથા મહાકાળના પશુ કાળ અને ક્ષણ ૫
 સંસારના સ્વરૂપ ૬ કું આપને નમુ છુ ૭ સદા બરૂ રહેવાથી સર્વ દીસત્ત કીમત્ત બેવા ગૌર
 કરીરવાળા તથા ગમીર. ૮ કરોડો કામદેવો જેવી કાન્તિથી સોભતા કરીરવાળા. ૯ જેમના
 બુધમાં કમરો તરખવાળી મુંદર તથા સોળી રહી છે તે ૧૦ જેના બલદાસ માલ (અર્ધ)
 અદ લટકી રહી છે અને ડોકમાં બુધગો (સર્પ) છે તે ૧૧ જેના કાનમાં કુડળો ડાલી
 રહ્યા છે, તથા ચળકતા તથા વિશાળ નેત્રો વાળા ૧૨ પ્રસન્ન જેતુ બુધકું છે અને લીલી
 કંઠ (ડોક) છે તે ૧૩ મુગોના ધણી સીકના ચામડારૂપી વસ્ત્રવાળા તથા કપાએલા માથાની
 માળા પહેરનાર. ૧૪ સર્વને ખારા અને સર્વનું કલ્યાણ કરનારા તથા સર્વના પતિ એવા
 હે સદાશીવ ! આપને નમુ છુ ૧૫ ઉત્કૃષ્ટ અને ૧૬ નિઠર પ્રભુ ૧૭ કરોડો સર્વના જેવા
 પ્રકાશવાળા ૧૮ તજે તાપને નિર્મુળ કરનાર તથા હાથમાં ત્રીશણવાળા. ૧૯ કું તમને હે
 બવાનીના પતિ ! બાવથી (ત્રિમથી) વરા થાઓ એવા સમજાવણુ છુ ૨૦ કળાથી પર કલ્યાણ
 કરનાર તથા કલ્પના અતમા પ્રલય કરનાર ૨૧ સબ્જોને સદા આનંદ આપનાર, દાતાર,
 અને ત્રીપુરના સદુ ૨૨ ચિદાનંદના સચુકરૂપ તથા મોહને કરનાર ૨૩ હે મ-મચ-ના (કામદેવનાં)
 બપી-હે કામદેવના સદુ ! પ્રભુ ! મારા પર પ્રસન્ન થાઓ પ્રસન્ન થાઓ, ૨૪ હે
 પાશ્વતિના પતિ ! બર્ષ સુધી આખત ચરણુથી દને બાળે નહી ત્યા સુધી માણસને આલોક
 બમર ખલેકમાં, સત્તપને તાલ કરવાવાળુ સુખ અચર શાલી મળતી ત્રણી. ૨૫ તમામ
 પ્રણી માનના વાસંત હે નાથ ! પ્રસન્ન થાઓ. ૨૬ કું કર્ષ યોગ બપ બમર બુધ
 વિધિ બલુલો નથી. ૨૭ કું તો હે સદાશીવ ! સદા આપને નમુ છુ ૨૮ મહાકાળના બુધ

૨૦ જરા જન્મ દુઃખોપલ્લા તપ્તમાન, ૨૦ પ્રલોપાહી શાપાનમાનીશયલો !

* * * *

દોઃ—૩૦ તથ માયાવશા ઇવ જડ, સંતત ફિરે ભુલાન
તેહીપર કોષ ન કરિયે પ્રભુ, કૃપાસિંધુ ભગવાન.

કાક ગરૂડ તેરમો પ્રસંગ.

શ્રીઃ—^૧જમારીલ જે પર ઉપકારી, તે દીજા ^૨પ્રિય મોહિં યથા ખરારી
મોર શાપ દિજા મુખા ન હોઈ, ^૩જન્મ સહસ્ર પાવ યહ સોઈ
^૪જન્મત મરત-ફસલ દુઃખ હોઈ, છંદિ કહું સ્વરૂપ ન બ્યાપે સોઈ
^૫કવનેહું જન્મ મીટીલી નહી જાના, સુનહું ^૬શૂદ્ર મમ બચન પ્રમાણા
^૭સ્વુપનિ પુરી જન્મ તવ ભયઉ, ^૮પુનિ તે મમ સેવા મન દયઉ
^૯પુરી પ્રભાવ અનુગ્રહ મોરે, રામભક્તિ ઉપજાઈ ઉર તોરે
શ્રુણુ મમ વચન સત્ય અમ ભાઈ, ^{૧૦}હરિ તોષક પ્રત દિજા સેવકાઈ
અમ ^{૧૧}જનિ કરસિ વિપ્ર અપમાના, ^{૧૨}બનિય સંત અનત સમાના
^{૧૩}ધર કુલિશ મમ શૂલ વિશાલા, કાલકલ હરિચક કરાલા
^{૧૪}જે છંદકર મારા નહિ મરઈ, વિપ્રરોષ પાવક સો જરઈ
અસ વીવેક રાખેઉ મનમાહી, તુમ કહું જગ ફલિલા કણુ નાહી
ઓર એક આશિષા મોરી, અવ્યાહત ગતિ હોઈહિ તોરી.

કાક ગરૂડ ચૌદમો પ્રસંગ (કાક લોભશ સવાહ)

શ્રીઃ—૩૦હું છી દુઃખ સગરર હિત તકિ, ^૨તેહિ કિ દરિદ્ર પરસમણી બકે
^૩કામી પુનિ કિ રહે અકલકા, ^૪પરદોહી કિમિ હોઈ નિઃશંકા
^૫વંશ કિ રહ દિજા અનહિત કીન્હે, ^૬કર્મકિ હોઈ સ્વરૂપકિ ચિન્હે

૨૮ હુતો જરા જન્મ વીગેરે દુઃખોના સમુદયી તપી મએલો ખલે, ૨૯ હે પ્રભુ ! હે
સંગસિન ! આપથી (કાગ શુદ્ધીને) મુકત કરો હું આપને નમું જઈ. (આ સ્મૃતિથી
શિવજી પ્રસન્ન થયા બાલજીને કશું માગ માગ તેથી ચૂર માંગેઉ કે) ૩૦ હે કપા
ભગાર રૂપ ભગવાન ! આપની માયાને વસને જડ કાચે હમેશાં ભાવરાની માફક રહ્યાં કરે
છે તેના ઉપર હે પ્રભુ ? કોષ કરતાં નહીં—એટલે—કાગ રૂપી ને માફ કરે.

આ સાંભળી સદાશીવે ક્રુષ્ણ કરી અને જોત્યા કે ૧ જેઓ ક્રુષ્ણાશિવ તથા પારકાના કપર ઉપકાર કરનાર છે, તે હે બ્રાહ્મણ ! અને રામજી જેવો વહાલો છે ૨ તેને હનુવર જન્મતો જરૂર થશે ૩ જન્મ મરણના કુસહ દુઃખ છે પણ તેને (કામ ક્રીડા) જરાએ નહીં થાય. ૪ કોઇ પણ પ હે રૂદ્ર ! હે સિખ્ય (કામ ક્રીડા) ૬ અમેાખ્યામા ૭ વળી તેને મારી સેવામાં પ્રેમ થશે છે ૮ અમેાખ્યામાં જન્મ અને મારી કૃપા, તેથી રામની કશિત તારા હૃદયમાં ઉપજશે ૯ પ્રભુ પ્રસન્ન થાય તેવા મન કરજો, બ્રાહ્મણોની સેવા કરજો, ૧૦ નહીં ૧૧ મતને પ્રભુ સમાન મળુજો ૧૨ ઉદના વળ્લવી અમર મારા મોઢા ત્રિશુળથી અમર કાંધના કડથી અમર હરોના કરાળ ચક્રથી ૧૩ માથાં ન મરે પણ વીરના દોહરૂપી અગ્નિ માં તે બળીને ખાખ થઇ જાય. (પછી તેને બબ્બાહત [કોઇથી ન અટકે તેવી] મલીનું ચરકન આપ્યું.

કામ રૂપિ કહે છે કે હે ગરુડ ! ધણા અવતારો જોયન્થા પછી અને બ્રાહ્મણોના અવતાર થયો, પ્રભુના ર્હર્ષન સિવાય મને કોઈ પણ પ્રકારની વાસના નહોતી. તેની શૌધર્માં હું ધણા યુનીઓને બળ્યો પણ તેઓ તો મને કહેવા લાગ્યા કે ' ઈષ્ટર્ષુ ર્હર્ષન તે હોય ' અથળ જન્મત ઈષ્ટર મય છે એવી ભાવના કરવી, એજ પ્રભુનુ ર્હર્ષન છે ' પણ આ નિર્જુલ્ય મત મને મમતો નહીં. ફરતો ફરતો એક દિવસ હું લોમશ યુનિ પાસે ગયાઓ, તે યુનિ તત્ત્વજ્ઞાની હતા તેથી મને પણ તેવા તત્ત્વજ્ઞાની સમજીને બ્રહ્મ વિજ્ઞાનો ઉપદેશ કર્યો કે ' બ્રહ્મતો જન્મન્મા, દૈત્યી રહિત, નિર્જુલ્ય પ્રાણી માત્રના હૃદયમાં વાસ કરનાર, કળામ નહીં તેવા, ક્રિયા રહિત, નામ તથા રૂપ રહિત, અનુભવથીજ સમજાય તેવા અખંડ અને ઉપમા રહિત; વીચેરે વીચેરે એવું છે, તે તુ છે અને જે તું છે તે તે છે જેમ જળ અને તરમમાં ભેદ નથી તેમ જીવ અને બ્રહ્મમાં ભેદ નથી, એવું વેદ કહે છે. ' આવી રીતે લોમશે મને ધણે સમજાવ્યો પણ નિર્જુલ્ય મત મને ગમ્યો નહીં. પછી મેં સગુણની મામણી કરી, ત્યારે લોમશે મને ફરી કથા સળગાવી, તેમાં પણ સગુણનું ખંડન કરી નિર્જુલ્ય મતનું પ્રતિપાદન કરવા માડ્યું. આ વખતે મેં લોમશ યુનીને ધણું પ્રત્યુત્તર કરીને, તે નિર્જુલ્ય મેં ખંડન કરવા માડ્યું, અને સગુણમાં પ્રીતિ જતાવી. આખરે લોમશ ખીભ્યા કોપે લગાયા ત્યારે મેં મનમાં વિચાર કર્યો કે ' આ યુનીચહારાજ લોમશ અદે બ્રહ્મની વાતો કરે છે પણ શોધ કરતાં વાર લગાડતા નથી, દૈત્ય શુદ્ધિ વિના કોષ સભવે નહીં. અને અજ્ઞાન વિના દૈત્ય શુદ્ધિ પણ ન હોય ' આથી મને ખાતરી થઈ-લોમશ ને પણ દૈત્ય શુદ્ધિ અને દૈત્ય ના યુગ રૂપ અજ્ઞાન છે " આજે આપણને પણ ધણીવાર અનુભવ થાય છે. આવા ક્રિયા બ્રહ્મવાદીઓનાં દ્રષ્ટાંત પાર ફીનાતા છે. માટે એવા રમડયા ન કૌતરતાં સગુણ ઉપાસના કરવી. તે કરતાં કરતાં મનમાંથી રમડેપ-મટી જન્મ-જોડે વ્યાધું અજાપામણું મટી જાય, વાસનાનો ક્રુષ્ણ ક્રુષ્ણ, કામ ક્રોધાદિ દુષ્ટી જાય, જે પ્રમાણે મનને લાક્ષીય આપવી, એજ નિર્જુલ્યની સહક છે જેમ સમજવું હવે જોઈએ પ્રજ્ઞાન સંભવતા. જીવ અને બ્રહ્મનો ભેદ બતાવેછે ૧ (જો જીવ બ્રહ્મરૂપ હોય તો) તેને દુઃખ થવું સંભવ ૨ જેની પાસે પારસમણી હોય તે બીખારી ગણાય ! માથે પ્રરૂપ કરી પણ નિષ્કર્મકે સંભવે ' ૪ પારકાનો દોહ કરનાર કદી નિર્જાંમ રહી શકે ! ૫ બ્રાહ્મણનું ગમ્યાપણું વૈજ રહે ! ૬ સ્વસ્વરૂપ જ્ઞાન થવા પછી કમ રહી શકતાં હશે "

“જાહુકી સુમતિ કી ખલસંગ ભગી; ‘શુભગતિ પાવકી પર તીયગામી
 રાજકિ રહે નીતી બિનુ બાને, ‘અધ કિ રહે હરીચરિત બખાને
 ૧૦ ભવકી પરહિ પરમારથ વિહક, સુખી કી હોઇ કબહુ ૧૧ પર નિહક
 પાવન યથા કિ મુશ્ય બિનુ હોઇ, ૧૨ વિનુ અધ અપય કી પાવે કોઇ
 લાજા કી કછુ હરિ ભક્તિ સમાના, જેહિ ગાવહી શ્રુતિ સત પુર્ણના
 ૧૩ હાનિ કી જગ ઇતિસમ કછુ ભાઇ, ભણ્ય ન રામહિ નરતનુ પાઇ
 ૧૪ અધ કી હોઈ તામસ સમ આના, ધર્મ કિ કથા સરિસ ૧૫ હરિઆના !
 ૧૬ ઇહિવિધી અગીત સુક્રતી મન શુભેઉ, મુનિ ઉપદેશ ન સાર સુનેઉ
 મુનિ પુની સચુણ પક્ષ મેં ૧૭ શેપા, તબ મુની ખોલે વચન ૧૮ સંકોપા
 સુઠ ૧ પરમ ૧૯ સિખ દેઉ ન માનેસિ, ઉતર પ્રત્યુત્તર ગહુ, ૨૦ આનેબિ
 સત્ય વચન વિશ્વાસ ન કરહી, ૨૧ વાયસ ઇવ સખડીસન ડરહી
 શક ૧ સપક્ષ તવ હૃદય વિશ્વાલા. સપદિ હોહિ પક્ષી અડાલા
 લીન્હ ચાપ મે શીશ ચઢાઇ, ૨૨ નહિ કછુ ભય ન દીનતા આઇ

* * * * *

દો — ૨૩ ઉમા બે રામ ચરણ ૨૪ રત, ૨૫ વિગત કામ મહ કોઇ
 ૨૬ નિજ પ્રભુમય દેખતિ જગત, કાસન કરહિ વિશેષ

કાક ગરૂડ પંદરમો પ્રસંગ.

દો — ભક્તિપક્ષ ૧ હઠ કરી રહેઉ, લીન્હ મહાજપી શાપ

૨ મુની ફર્લેશ વર પાયઉ, દેખહુ ભજન પ્રતાપ

ચો — બે અસ ભક્તિ બાની ૩ પરહરહી, કેવલ જ્ઞાન ૪ હેતુથમ કરહી

૫ તે જઠ કામધેનુ ગૃહ ત્યાગી, ખોજત આક ફિરહિ પયલાગી

સુનુ ખગેશ હરીભક્તિ ૬ નિહાઇ, બે સુખ ચાહહિ ૭ આન ઉપાઇ

૮ તે શક મહાસિંહુ બીનુ તરણી, પૈરિ પાર ચાહત જઠ કરણી

૭ બળ પુરષોના સગમા રહેવાથી સંજુહિ રહી શકે ? ૮ પર ઓમા પ્રેમ કરનારને
 શુભ ગતિ મળતી હશે ૧૬ પાપ ૧૦ પરમારથ ને બળુતાર ભવમા પડેના હશે ૧૧
 પારકી નીંદા કરનાર ૧૨ પાપ વિના અપયશ કોઇને મળતો હશે ૧૩ મનુષ્યાવતા
 મળ્યા અને પ્રશુ ન ભણ્યે તે તેના જેવી કંઈ હાની છે ૧૪ કોષના જેવું પાપ કયું !
 ૧૫ હે ગરૂડજી ૧૬ આ પ્રમાણે જીવ તે બ્રહ્મા કેમ સભવે તેમ વિચાર કરતાં લોકમજ્જા મુનીના
 ઉપદેશમા અને પ્રીતિ થઈ નહી ૧૭ મે સચુણના વખાણુ કયાં ૧૮ કોષથી ૧૯ ઉપદેશ ૨૦
 કરોછો ૨૧ કામગાની આકર્ષ સર્વથી ડરે છે એટલે સર્વમાં શંકા કરે છે ૨૨ હે શક તારા હૃદયમાં
 પશુજી ડામઇ છે, માટે એકદમ કામગા બની જા. ૨૨ ભારતા બાવી નહી (આપ પામતા
 કરો) કોષ ન સાચ જોજ ભક્તના ઘણણુ ૨૩ શકર રહે છે કે હે ઉમા ૨૪ પ્રેમ ૨૫
 કામ કોષથી રહીત હોય છે તે ૨૬ જનતને પોતાના પ્રભુ મમ દેખે છે અને કામની સાથે
 વેર કરતા નથી

૧ હઠ કયો માટે ૨ પશુ મુનીને ન મહે તેવા ૩ તજી ૪ માટે મહેનત કરે. ૫
 તે સુરખ થરમાં કામ થિનુ તજીને કુધ માટે આક્રમને સાધે છે ૬ તજીને ૭ બીજા ૮ તે
 જઠ કચીવાળા માણુમ વહાણુ જાન્ય સગર તરવાની ધમ્મ કરે છે.

સુની સુર્યોદયે અમન ભાનાની ! બ્રહ્મેક અરુઢ કરિં મુદુભાષી
તપ પ્રસાદ પ્રભુ મમ ઉરમાંથી, સચ્ચ શોક મોહમમ નહીં
૧૦ મુનેઉ પુનિત રામચુલ્કામા, તુલસી કૃપા ૧૧ લેઉ વિશ્રામા
એક વાત પ્રભુ ! પુછો તોહી, કહહું ૧૨ સુધાઈ કૃપાનિધિ ! મોહી
કહહિ સત સુનિ વેદ પુરાના, ૧૩ નહીં કહુ દુર્લભ જ્ઞાન સમાના
૧૪ સો સુનિ તુલસીન કહેઉ બુસાંધ, નહિ આદરેઉ ભક્તિની નાંધ
સાનહિં ભક્તિહીં અતર કેતા, સકલ કહહું ૧૫ પ્રભુ કૃપાનિકેતા !
સુની ૧૬ ઉરમારિ વચન સુખમાના, આદર બોલેઉ કાક સુખના
સાનહિં ભક્તિહિ નહિ કહુ ૧૭ હેતા ૧૮ ઉભય હરહી ભવ સંભવ ખેલ
૧૯ નાથ ! સુનીય કહહિં કહુ અતર, સાનધાન સોધ સુતુ ૨૦ વિહંગવર
જ્ઞાન વિરાગ યોગ વિજ્ઞાના, યે સખ પુરુષ સુનહું ૨૧ હરિધાના
પુરુષ પ્રતાપ પ્રભલ ૨૨ સખ કોતી, ૨૩ અમલો અગલ સહજ જડ બાટી

સો:—૨૪ જે સુનિ જ્ઞાન નીધાન, મુગનયની વીધુ સુખ નિરખી
વિકલ હોહી હરિધાન ! નારિ વિશ્વમાયા મગટ

સો:—૨૫ ન પક્ષપાત કહુ રાખી, વેદપુસલ સંતમત ૨૬ ભાંખેં
૨૭ મોહ ન નારિ નારિકે રૂપા, પન્નમારિ ચક્ર નીતિ અનૂપા
માયા ભક્તિ સુનહું પ્રભુદોષ, નારિવર્ગ બને સખ કોઇ
૨૮ પુનિ રમુવીરહી ભક્તિ પિયારી, ૨૯ માયા ખલ નર્તકી વિચારી
ભક્તિહિ સાનુકુલ રમુસથા, તાતે ૩૦ તેહિ કરખહિ અતિ માયા
રામભક્તિ ૩૧ નિરૂપમ નીરૂપાધી, બસે બસુ ઉર સદા ૩૨ અભાધી
૩૩ તેહિ વિલોકી માયા સકુચાર્ધ, કરિ ન થકે કહુ નિજ ૩૪ પ્રભુત્તમ
અસ વીચારી બે સુનિ વિજ્ઞાની, ૩૫ માચહિ ભક્તિ સકલચુલ્કા ખાની

૬ કૃપા ૧૦ આપની પાસેથી રામના ચરિત્ર સાંભળ્યા ૧૧ યને જ્ઞાંતી થઈ ૧૨ સમજાવીને (કહે) ૧૩ બ્રહ્મજ્ઞાન સમાન એકે દુર્લભ નથી જ્ઞાનાલેખનુ કેવલસ્વ મુતિ કહે છે કે જ્ઞાનશીળ મોક્ષ મળે છે) ૧૪ તે તમને લોભમ્મ સુત્રીએ કહ્યું પણ આપે ભક્તિના સમાન તેનો અગીકાર કયો નહીં ૧૫ હવે કામયા (સુરમાં) પ્રભુ ભાવ સમજાવે ૧૬ પક્ષપાત વિરેકથી વાત કરે છે, હે કૃપાના બહાર રૂપપ્રભુ એવા અરુણ ૧૬ હે મહાશય ૧૭ તદાવત ૧૮ એક ભવના ખેડને હરનાજી છે ૧૯ હે મહાશય સુત્રીએ જે અતર ખાતે જે સે સાવધાન જાને સાંભળે ૨૦ મહાશય ૨૧ દરેક રીતે ૨૨ ભક્તિ સહી ભલિ આપણા બને જડ ભલિ છે, પણ ભક્તિ રૂપિ સીમાં રામ રૂપિ પ્રેમને વશ કરવાનું મળ છે તેજી (માયા રૂપિ સી, ભક્તિ રૂપિ સીમાં મોહ કરતિ નથી પણ જ્ઞાન રૂપિ પુરુષના મોહ રૂપિ છે તે વાત કરે છે) જે જ્ઞાનવાન સુત્રીએ છે તે પણ કમલ સરખી આંખે વાલી તમારું જરૂર સુખમાથી સી બેઠને, હે મહાશય વિક્રમ બને છે, સી રૂપિ માયા અભાધી ૨૪ કહું છું ૨૫ સી ને સીના રૂપમાં મોહ ન થાય (માયા રૂપિ સીને ભક્તિ રૂપિ સીમાં મોહ થાય નહીં. ત્યાં જાને નહીં) ૨૬ તે એકે રામસી સી છે પણ સુખને ભક્તિ વહાલી છે ૨૭ માયા ખરેખર જ્યારી અચર નાંખારી છે ૨૮ ભક્તિથી માયા કહે છે ૨૯ ઉપમા તથા ઉપમ્પી ૨૯ સી ૩૦ સેક ૨૨ ૩૧ જેને એકે માયા મોહી ૩૨ ૩૩ ૩૪ હરેકલ, મહાશય, ૩૫ ખાતે છે,

હો:—૫૬ રહસ્ય ૧૧૨૫નાથ કર, ૧૧૨૫ની ન બને કોઈ
બને—તે રહુવર કૃપા, ૧૧૨૫નેહુ ચોહ ન કોઈ

કાકે અરૂં સાળખા. પ્રસંગ,

હો:—૧અવરો જ્ઞાન બકતિકર, લેલ સુનહુ પ્રવીન

૨જે સુનિ હોઈ રામપદ, પ્રીતસદા અવિધીન

ચો:—સુનહુ તાત યહ ૩અકથ કહેની, ૪સચુકત બને જ ભાત બખાની

૫ધ્યાર અથા જીવ અવિનાશી, ચેતન અમલ સહજ સુખરાશી

૬સો માયાવશ બચઉ સુસાધ, બધો કીર મરકેટકી નાથ

૭૩ ચેતનહિ ૮અથી પરિગઢ, ૯ચક્રિ મુખા છુટત કહિનાથ

૧૦ભતે જીવ બન્ધો સસારી, અથી ન છુટ ૧૧હોઈ સુખારી

૧૨જ્ઞાત પુરાણ બહુ કહેઉ ઉપાધ, ૧૩છુટ ન અધિક અધિક અરુઝાધ

૧૪જીવ હૃદય ૧૫તમ ચોહ વિશેષિ, ૧૬અયિ છુટે કીમિ પરે ન હેમિ

અસ સચોગ ૧૭ધ્યાર જળ કરહ, ૧૮જીવ કહેચીત સો. ૧૯નિરૂ અરહ

૨૦સાત્વિકી શ્રદ્ધા મેતુ સુહાધ, ૨૧જે હરિકૃપા હૃદય વસ આધ

૨૨જીવ તપ સમય નીચમ અપારા, ૨૩જીવ કૃતિકહ શુભધર્મ અચારા

૨૪જે તુલ્ય હારત ચરે જળ ગાધ, ૨૫ભાવત્સ શિશુ પાધ પન્હાધ

૨૬નાઈ નિવૃત્તી પાત્ર વિશ્વાસા, નિર્મલમન અહીર નિજ દાસા

૨૭પરમ ધર્મ મય પય કહિ લાધ, ૨૮અવટે અનલ અકામ બનાધ

૨૯તાપ મરેત તમ ક્ષમા ભુગવે, ૩૦ધૃતિસમ ભમન દેઈ જમાવે

૩૧આદતા મયે વિચાર મથાની, ૩૨હમ અધાર રહુ સત્ય સુભાની

૩૩તમ મયિ કાહિ લેઈ નવનીતા, નિમલ નિરાગ સુભાનિતા

+ + + + +

૩૪ રામચંદ્રજી ૩૫ જલદીથી સહેજમા મમળ્ય તેવુ નથી ૩૬ તેને સ્વપ્નામા પશુ ચોહ થાય નહી.

૧ બીજે ૨ જે સાભળવાથી રામના ચરણમા અખંડ પ્રીતિ થશે ૪ ન કહી સકાય તેવી ૪ સમજણ પડે તો કામ થઇ જાય, પણ તેવુ પુરેપુરુ વર્ણન બની શકે તેમ નથી, ૫ જીવ ધ્યારનો અંશ, અવિનાશી છે માયાને વશ થઇ જવાથી ધ્યારનામાં પડેલો પોપટ અગર મદારીને કમળે આવેલા વાદરાની માફક બધાધ અયો છે ૭ માહ પડી અધ છે. ૮ તે માહ ભલે જોડી પણ હોડવી કહણ છે. ૯ સુખ મળે નહી ૧૦ પણ તે માહ હોડવા જતા વધારે વધારે ગુચવાતી (નીચાથલી) જાયછે ૧૧ અજ્ઞાન ૧૨ તે માહ નજરે પણ પડતી નથી ૧૩ પ્રશ્ન કરેતો ૧૪ છુટે ૧૫ સાત્વિક શ્રદ્ધા રૂપી સુદર ગાય ૧૬ કરી કૃપાથી હૃદયમાં વસી જાયતો ૧૭ તે રૂપી લીધુ ખડ જો તે ગાય ખાય તો તેને જાન પ્રિય) રૂપી વાહરડો પારસે સુધારી શકે ૧૮ નિવૃત્તિ રૂપી નોખણ અને વિશ્વાસ રૂપી વાસણ અને નીમળ મન રૂપી ગોવાળ ૧૯ પરમ ધર્મ રૂપી કુપ ૨૦ તે કુપને નિષ્કામ કર્મ રૂપી અગ્નિ ઉપર ઉતુ કરે ૨૧ ક્ષમા નામની દાસી સતોષના પવનથી દારે ૨૨ ધીરજ સમાન મેળવણુ નાખીને તેને જમાવે, ૨૩ પછી પ્રસન્નતા નામની દાસી વિચાર રૂપી રવાણથી અથે ૨૪ હમ રૂપી ચાલલીમા. સત્યવાણી રૂપી દોરીથી વિચાર રૂપી રવાણને ખાધે ૨૫ તો નિર્મળ વૈરાગ્ય રૂપી ઉત્તમ પવિત્ર માખણ મહેલે ચોગાંઈથી શુભા સુખ કર્મ રૂપી કાળા સળગાવી, તે માખણમાંથી છાક રૂપી કમી, મમતા રૂપી ડાઘ ખાળી નાખે છે ત્યારે વિજ્ઞાન રૂપી શુદ્ધ લી ચાય છે તે લીને ચીત રૂપી કાડીઆમા બરાબર ભરે તેમા ટુરીઆ અવસ્થા રૂપી વાટ બનાવી શકેતા)

સૌ:—એહિવિધિ છે સૌ દ્વીપ, તેજશયિ વિજ્ઞાનમય
જાતહિં તાસુ સમીપ, જરહિં મહાવિક સલજ સળ

કાંકમરૂંડ સત્તરમો પ્રસંગ

સૌ:—^૧સોહમરિમ ધતિ વૃત્તી અખંડા, દીપ શિખા સોઈ પરમ પ્રચંડા
^૨આતમ અનુભવ મુખ મુખકાશા, તબ ^૩ભવમૂલ લેહમ નાશા
મખલ ^૪અવિદ્યાકર પરિવારા, મોહઆહિ તમ મિટૈ અપારા
તબ સોઈ બુદ્ધી પાપ ઉજિયારી, ^૫ઉરગ્રહ બેઠી અન્ય નિરૂઆરી
^૬છોરન અથી પાવ જળ સોઈ, તબ ચહ જીવ કૃતારથ હોઈ
^૭છોરન અથી જાની ખગરાયા, વિન્ન અનેક કરૈ તબ માયા
રિદ્ધી સિદ્ધી ^૮પ્રેરે મહુ ભાષ, બુદ્ધીહિ હોભા ઢિખાવે ભાષ
^૯કલ ભલ છલ કરિ ભાષ સમીપા, અચલવાત બુઝાવે દીપા
^{૧૦}હોઈ બુદ્ધિ જો પરમ સયાની, નિન્હ તન ચિતવ ન અનહીત જાની
^{૧૧}જો તેહિ વિન્ન બુદ્ધ નહી બાધી, તો બહોરિ મુર કરહી ઉપાધિ
^{૧૨}ઈદ્રિયદાર ઝરૌખા નાના, તહ તહુ સુર બેઠે કરિ યાના.
આવત દેખહિં વીષય ^{૧૩}ભયારી, તે હંકિ દેહિ કૃપાટ ઉપારી
^{૧૪}જળ સો પ્રભંજન ઉરગ્રહ ભાષ, તખહિં દીપવિજ્ઞાન બુઝાઈ
^{૧૫}અથી ન છુટી મિટા સો પ્રકાશા, બુદ્ધિ પિકલભાઈ વિષયભિતાસા
^{૧૬}ઈદ્રીય સુરન્હ ન જ્ઞાન મુહાઈ, વિષય ભોગપર પ્રીત સદાઈ
^{૧૭}વિષય સમીર બુદ્ધી કૃત બોરી, તેહિ વિધિ દીપ કો બાર બહોરી
દો:—^{૧૮}તબ ફિર જીવ વિવિધવિધ, પાવે સસતિ કલેય
હરિમાયા અતી ફરતર, તરિ ન ભાઈ વિહંગેય ?

૨૬ આ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા તેજસમય તથા વિજ્ઞાનમય દીવા પાસે તેના મહાદી
૧૮ મીઆઓ જાય તો તેમાં બળીને આખ ચપ જાય.

૧ સૌ અહમ અરિમ—જે બ્રહ્મા તે હું છઉં એવા પ્રકારની અખંડ વૃત્તી રૂપી દીવાની પ્રચંડ
શીખા રહે. ૨ તેથી આત્માના અનુભવ રૂપી પ્રકાશ સારો પડે. ૩ સંસારના મુખ રૂપ બેદ
ભમ નાશ પામે ૪ માયાના ૫ ત્યારે આ જ્ઞાનસતો લાભ લઈને બુદ્ધિ હૃદય રૂપી ધરમાં બે
સીને “હું દેહ છઉં” એવી જાહેરે છોડે છે. ૬ જો આંહી છુટી જાય તો ૭ પશુ દેવ
૮ જીવ તે આંહી છોડે છે એમ સમજ માયા અનેક વિન્ન કરે છે ૮ માયાની પ્રેરણાથી
વિક્ષિપ્તિ મળે છે તથા બુદ્ધિને તે માયા કેટલીએક લાલચોમા લપટાવે છે કે તેમ કરીને તે
માયા કળ બળ અચર છળથી તે જ્ઞાન રૂપી દીવા પાસે (હૃદયમાં) પહોંચે છે અને પોતાના
છેડાના પવનથી તે દીવાને ભુજવે છે. ૧૦ જો બુદ્ધિ અતુર હોય તો તે ચિદ્રિ સિદ્ધિઓને
અત્યંત તુકશાન કરનારી સમજીને તેની સામુ જોલીજ નથી. ૧૧ જો તે વિન્નમાં ભ્રાહ્મ
બધાતી નથી તો દેવ લોકો તેને ઉપાધી કરે છે. ૧૨ ઈદ્રીઓના દાર રૂપી જરૂખમાં દેવ
લોક (તે ઇદ્રીઓના દેવ) મુકામ કરીને બેઠા છે. ૧૩ વિષયનો પવન આવે છે તો
બારણું ઉઘડી જાય છે. ૧૪ વિષયનો પ્રભંજન (પવન) હૃદયમાં પહોંચે છે ત્યારે ત્યાં રહેલા
જ્ઞાનના દીવાને ભુજવી નાંખે છે. આટલા માર્ગ ત્યાગીઓને અસ્ય રહેવાની ખાસ
જરૂર છે. સતોને વસ્તી બહાર રહેવાની જરૂર છે. ૧૫ અધી આંહી ન છુટી અને પ્રકાશ
પશુ ગમે. તે અધકારમાં બુદ્ધિ વિકળ થઈને વિષયમાં પડી ગઈ. ૧૬ ઇદ્રિયા દેવને
મન વાતાં ચમતી નથી કારણ કે તેઓને હમેશાં વિષય ભોગ ઉપર પ્રીતિ હોય છે.
૧૭ વિષયના મહે બુદ્ધિને ભોળી કરી નાંખી ત્યારે આ પરિણામ અપાવે. જો તે દીવાને
વારંવાર કોણ પ્રગટાવે? ૧૮ આ દીવે ભુજાઈ જતાં જીવ પાંચે સંસાર ચક્રમાં પડે જ
અને દુઃખ ભોગવે છે. ૧૯ તરી ન સમાય તેવી.

કાકામરૂડ અઢારમો પ્રસંગ

દોઃ—કહત કઠિન સચ્ચવત કઠિન, સાધન કઠિન વિવેક

કોઇ કુણાસર ન્યાયને, યુનિ પ્રત્યુક અનેક

ચોઃ—જાનકિ પંથ રૂપાલુકિ ધારા, પરત ખવેશ સોઇ નહિ વારા

ચોઠી નિવિધ પંથ નિર્બહુધ, સો કેવલ્ય પરમપદ લહુધ

અતિ હુલ્લખ કેવલ્ય પરમપદ, અતપુરાણુ નિગમ અગમ પદ

પરામ ભજત સોઇ સુકિત ગુસોઇ । અન ઇચ્છિત આવે વારઆઇ

જિગી થલ મિનુજલ રહી ન શકાઇ, કોટિ યોગિ કોજિ કરે ઉપાઇ

તથા મોક્ષ સુખ શ્રુણુ ખગરાઇ, રહિ ન સકે હરિકાકિત વિદ્યાઇ

અસ વિચારી ઉહરિ ભકિત સયાને, સુકિત નીરાહરિ ભકિત છુવાને

ભકિત કરત વિન મતન પ્રયાસા, સસુતિ મૂલ અવિધા નાસા

જોજન કરિય ત્વિત હિત લાગી, જિમિ સો અત પચન જકરાગી

અસ હરિકાકિત સુગમ સુખદાઇ, કો અસ મૂઠ ન ભહિ ૧ સુદાઇ ?

દોઃ—૧ સેવક સેવ્ય ભાવ મિત્ર, ભવ ન તરિય ઉરગારિ ।

ભજહુ રામપદ પંકજ, અસ સિદ્ધાંત વિચારિ

૧ સેવક સેવ્ય ભાવ મિત્ર, ભવ ન તરિય ઉરગારિ

અસ સમર્થ રઘુનાથકહિ, ભજહિ ભવ સો પચ

૧ આ બહુ જાનની વાતો—કહેવી કહણુ—સમજવી કહણુ તથા તેના સાધન પણ કંઠજુ તેમ છતાં કદાચ જની જાયતો તેમ વિધો પણ બહુ ૨ તલવારની ધાર વાજતાં વાર લાગતી નથી. ૩ જો નિવિધે જાનજલ્ય માર્ગમા જય મજે તો કેવલ્ય ચોક્ષ જલે. ૪ કહે છે ૫ પણ તે સુકિત પ્રજ્ઞની ભકિતથી જગત્કારે આપણી ખાસે આવે છે. નરસિંહ મહેતાજી ગાય છે કે,

પદ—હરીના જનતો સુકતી ન માગે માગે જનમે જનમ અવતાસરે

નિત જેવા નિત કિર્તન યોગજવ, નિરખવા નહ દુહાસરે

શુભળ ભકિત પદારથ મેટુ, અને બહુ ભોક્ષા નાહીરે

૬ સિવાય ૭ સમજી હરી ભકતો સુકિતનો અનાદાર કરીને ભકિતમાં બોલાવ છે ૮ સંસારના સુળ રૂપ અવિધા નાશ પામે છે. તમિને માટે ભોજન કરીએ છીએ, પણ તે ભોજનને પચાવવા માટે જકરાજનને આપણે બહુમણુ કરવી પડતી નથી એટલે જકરાકિત પચાવાનું કામ કરીજ લે છે તેમ ભકિતની પાછળ સુકિત ચાલી આવે છે ૧૦ મજતી નથી ? ૧૧ હવે આચાર્ય મહા પ્રજ્ઞજીએ જે વાત કરી છે તે વાત ચામ છે ૧૨ જે રામચંદ્ર ચેતનને જડ કરે અને જડને ચેતન કરે આવી મોટા મરૂક છે પણ અજાણી-અજાણ અને કામડો નાનો છે તે મરૂકજીને બોધ કરે—એ પ્રજ્ઞ જળ)

ભકિત.

કામ ગરૂડ સંવાદ.

શ્લોક,

મોક્ષકારણસામગ્ર્યાં, મક્તિરેવ નરીયસી ॥

સ્વસ્વરૂપાનુસંધાનં, મક્તિરિત્યભિયોયતે ॥

સ્વાત્મતત્વાનુસંધાનં, મક્તિરિત્યપરે જયુઃ ॥ ૩૧ ॥

(વિવેક ચુકામણિ)

ત્રોપાઇ:—^૧કહેલું જ્ઞાન સિદ્ધાંત. બુદ્ધ, સુનહું ^૨ભકિતમણિકી પ્રયુક્તર્થ
રામભકિત ચિંતામણી સુદર, જસે ગરૂડ બાકે ઉર અંતર
^૩રામ પ્રકાશ રૂપ દિનરાત્રી, નહિં કહ્યું વ્યક્તિય દીયા ઘત વાત્રી.
મોહ દરિદ્ર નિકટ નહીં આવ્યા, ^૪દૌભ વાત નહિં તાર્કિક બુદ્ધિયા.
પ્રભલ અવિદ્યા ^૫તમ મિટ બાધ, ^૬હારદિ સકલ ચલલ સમુદાય
જલ કામાદિ નિકટ નહિ બાધી, જસે ભકિત મણિ બેદિ ઉરમાંદિ
^૭ગરવ સુધાસમ અરિદિત હોઇ, તેદિ મણિ જિનુ સુખ પાવ નહોઇ
વ્યાપદિ માનસ રોગ ન ભારી, ^૮જેકિકે વશ સજ જીવ દુઃખારી.
રામ ભકિત મણિ ઉર જસ બાકે, ^૯કુખ લવલેય ન સ્વપ્નેહુ તારકે.
અતુર શિશુમણિ તે જગમાદિ ^{૧૦}જે મણિ લાગિ સુખન કરાદિ.
^{૧૧}સો મણિ મદપિ પ્રગટ જગ અહઇ, રામકૃપા જિનુ નહિં કોઈ લહદિ.
સુખમ ઉપાય પાઇએ કરે, ^{૧૨}નર હત ભાવ્ય દેત ભટ લોરે;
સાવન પર્વત વેદ પુરાના ^{૧૩}રામ કથા રૂચિરાકર નાના,
^{૧૪}મગી સંજ્ઞન ^{૧૫}સુમતિ કુદારી, જ્ઞાન-વિરાગ નરન ઉરગારી
ભાવ સહિત જે ખોદે પ્રાની, પાવ ભકિત મણિ સમસુખ ખાન્દી;
^{૧૬}પોરે મન પ્રભુ અસ વિવાસા, રામ તે અધિક સમકર દાસા.
^{૧૭}રામ સિધુવન સંજ્ઞન ધીરા, ^{૧૮}અંદન તરૂં હરિ સંત સમીસ.
અપકર ફલ હરિ ભકિત સુહાઇ, ^{૧૯}જો જિનુ સત ન કાહું પાઇ
અસવિચારી જે કરે સત્સંગા, રામભકિત તેદિ સુલભ નિહંજા

અર્થ—૧ જ્ઞાન સમર્થ સર્વજ્ઞ પુણ્યો કયો ૨ ભકિત રૂપી મણિના મહિમા,
૩ રામચંદ્ર કે જે પ્રકાશરૂપ દીવો રાત્રિ વિસ પાસે રહેજે. જેને વીર પાત્રી જુર
પ્રાપ્તી નથી. ૪ દોભરૂપી પવન. ૫ અવધાર ૬ કામ કોપાદિ જતનીઆએ હારી જાઇને

પાસેજ જતો નથી. ૭ કેર અમુન સમાન તથા અમુનિન સમાન ૮ કામ કોષાદિ માનસ રોગોથી જીવ માત્ર દુઃખી છે. ૯ ભક્તિરૂપી માયુ માટે જે પુરૂષ સારી રીતે યત્ન કરે તેને અતુર શરિરમણિ ગ્રાણીવે. ૧૦ ભક્તિનો મહિમા સૌ ગ્રાણી છે છતાં ૧૧ અજાગીઆ લોકો કામ કોષાદિના ધક્કા ખાઈને ભક્તિથી દૂર રહે છે. ૧૨ રૂચિર આ સુદર ખાણુ ૧૩ સદ્ગુરુ ૧૪ સદ્ગુરુદિ રૂચી કોણી.

શ્રી શકર કહે છે કે—શાહુલ ચિકિત્સા રાગ.

આપ્તોક્તિં સ્વનનં તથા પરિશિલાયુતકર્ષણં સ્વીકૃતિં ।

નિક્ષેપઃ સમપેક્ષતે નહિ ચહિઃ—શદ્ઘ્નસ્તુ નિર્ગચ્છતિ ॥

તદ્વલ્લભાવિદોપદેશમનન—ધ્યાનાદિર્ભિર્લયતે ॥

માયાકાર્યતિરોહિનં સ્વમાલં, તત્ત્વં ન દુર્યુક્તિભિઃ ॥૬૭॥

(વિવેકે ચૂડામણિ)

૧૫ ભગવદીય જીવના સગમા રહેવાથી ભગવદ્ ગુરત પ્રાપ્ત થાય. ૧૬ રામચંદ્રના મહિમારૂપી મોટા મહાસાગર અને સતરૂપી વાહણી તે મહા સાગરમાંથી જળ લેઇ ઠેક ઠેકાણે વરસે—કથા વાર્તા કરે, ૧૭ રામચંદ્રના મહિમા રૂપી ચંદનનુ વૃક્ષ અને સતરૂપી પવન ચંદનરૂપી મહિમાની સુગંધી ઠેક ઠેકાણે ફેલાવે. ૧૮ ભક્તિ વિના સતને કાલ ગમતુ નથી.

કાકમરડ ઓમણીસમો પ્રસંગ

ઓ:—પુનિ સપ્તેમ યોદ્ધેહ ખગરાડ, જો કૃપાહુ ઓહી ઉપર લાઉ
નાથ ! યોદ્ધે નિજ સેવક બની, સન્ત પ્રભ મમ કહહું જખાની
ગરૂંક પુછે છે—

પ્રથમહિ કહહું નાથ ! મતિધીરા, ^૧સબતે દુર્કલ કવન શરીરા
^૨બહ દુ.ખ કવન—^૩કવન સુખ ભારી, સો સહેપદી કહહું વિચારી
^૪સંત અસત મર્મ તુમ બનહું, તિન્હકર સહજ સ્વભાવ ખખાનહું
^૫કવન પુણ્ય શ્રુતિ વિહિત વિશાલા, ^૬કહહું કવન અથ પરમ કરાલા
^૭માનસ રોગ કહહું સખખાઇ, તુમ સર્વજ્ઞ કૃપા અધિખાઇ.

કાગ રૂપિ કહે છે—

૧ નર સમાન નહિ ^૨કવનેઉ દેહી, જીવ ચરાચર ચાચત બેહિ
^૩નરક સ્વર્ગ અપવર્ગ નિશેની, જ્ઞાન વિશય લક્ષિત સુખ દેની
સો તત્તુ ધરિ હરિ ભજહિં ન બે નર, ^૪હેઇ વિષય રતિ મંદ મંદ ર
^૫કાંચ કિશય બહિ શઠ લેહી, કરતે ^૬હારિ પરમભણિ હેહિ

અળખા કથંચિત્તરજન્યદુર્લભ, તત્રાપિ પુંસ્ત્વે શ્રુતિપારદર્શનમ્ ॥

યસ્ત્વાત્મહુક્તો ન યતેવ મૂઢયી, સ જ્ઞાત્મહા સ્વં વિનિહન્યસદ્ગુણાહ્ ॥૪॥

(વિવેક ચૂડામણિ.)

૨-૩ નહિં ^૧દરિદ્રસમ દુઃખ જખખાહી, ^૨સંત મિલન સમ સુખ કહહું નાહી

૪ પર ઉપકાર વચન મન કાયા, સંત સહજ સ્વભાવ ખાસાયા.

સત સહહિ દુ.ખ ^૫પરહિત લાગી, ^૬પરદુઃખહેતુ અસત અજાગી

^૭ભૂરજતર સમ સન્ત કૃપાલા, પરહિત સહ નિત વિપતિ વિશાલા

^૮અન ઇવ ખલ પરબધન કરઇ, ખલ કહાઇ વિપતી સહિ મરઇ

ખલ ભલ સ્વાસ્થ પર અપકારી, ^૯અહિ ^{૧૦}મૂઝક ઇવ સુન ઉરગારી

^{૧૧}પરશ પદા વિનાશ નશાહી, જિમિ કુપિ હનિહિમ ઉપલ વિશાલા

^{૧૨}દુષ્ટ ઉદય જગ આરતિ હેતુ, ^{૧૩}યથ પ્રસિધ્ધ અધમ અહ કેતુ

સંત ઉદય સતત સુખકારી, ^{૧૪}વિશ્વ સુખદ જિમિ ઇંદુતમારી

૧-૬ પરમ ધર્મ શ્રુતિ વિહિત અહિ સા, પર નિદા સમ ^૭અવ નગરિસા

હરિશર નિંદક ^૮દાદુર હોઇ, ^૯જન્મ સહજ પાવ તત્તુ સોઇ

શ્રદ્ધિ નિંદક બહુ નકર લોગ કરી, જગ જન્મે ^{૧૦}વાયસ શરીર ધરી

^{૧૧}સુર શ્રુતિ નિંદક બે અભિમાની, શીરવ નરક પરહિંસા પ્રાની

હોહિ ^{૧૨}ઉલુક સત નીદાસત ^{૧૩}આહનિશા મિથ જ્ઞાન બાનુગતિ

સખકી નિંદા જો બહ કરહી, તે ^{૧૪}અમગાદુર હુઇ અવતરહી

૧ ઉત્તમ દેહ કયો ? ૨ મોટામાં મોટું દુઃખ કયું ? ૩ મોટામાં મોટું સુખ કયું. ૪ સર્વ અસંતોશ સ્વભાવ ૫ મોટામાં મોટું પુણ્ય કયું ? ૬ મોટામાં મોટું પાપ કયું છે મનના રોગ ૮ નટ શરીર દુર્લભ છે ૯ નરક, સ્વર્ગ અને વૈકુંઠની નીમરશ્ચી. ૧૦ વિપત્તિમાં તક્ષિણ રહે છે. ૧૧ પારસમણિ પોતાના હાથમાંથી ફેંકી દે છે. અને કાચની કંચો તેના બદલામાં લે છે ૧૨ બેઠરકારીથી પાડી નાખતુ તે ૧૩ ફરિદના એટલે મરીઆઇ નહીં પણ તુજાના પુરમાં તજાતા પુત્રને ફરિદ સમજાયો ૧૪ સતનો મેળાપ ૧૫ પરહિત માટે ૧૬ પારકાને દુઃખ ૧૭ ભોજનપત્ર પારકાના હિત માટે પોતાની જાલ કાઢી આપી પોતે દુઃખ વેઠે છે અને બીજાને સુખ કરે છે. ૧૮ સજી પોતાની જાલ કાઢીને તે જાલથી બીજાને બધાવે છે દુઃખ વેડીને બીજાને દુઃખ કરે છે, ૧૯ સર્પ કોઇને ડબીને ધરાઈ જતો નથી પણ ડબે ત્યારે ખુશ થાય છે. ૨૦ ઉંઢર કોઇના કીમતી કપડામાં ડખ મારી ધરાતો નથી પણ કપડાને નકામા કરી નાખે છે. ૨૧ જાહળ પડીને પાકને બગાડે છે, તેમ પર સપતિનો નાશ કરવા હુજૂનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. ૨૨ પાપીઓનો ઉદ્ધવ જાને દુઃખ કરવા માટે હોય છે ૨૩ પુછડીઓ તારો. ઉગે ચારે જગત ઉપર જરૂર બધ આવે છે ૨૪ સુરનો અને ચંદ્રનો ઉદ્ધવ જગતને સુખ માટેજ હોય છે ૨૫ પાપ

૧ દેડકો ૨ હજાર જન્મ લેવા પડશે ૩ આલિજી ૪ કાગડો ૫ દેવ તથા વેદ ૬ ધુવડ ૭ તે ધુવડ બનેલા જીવને મોહ રૂપી રાત્રી ગ્રિય લાગશે અને જ્ઞાનરૂપી મુર્ચ અગ્રીય લાગશે ૮ ચામાચીટીયુ

કાંકભરૂડ વીસમે પ્રસંગ

(સાતમા પ્રકરનો ઉત્તર.)

ઓ:—સુનહું તાત ભાળ 'માનસરોગા; ભેદિતે દુઃખ પાવહી' સખ લોગા
 મોઠ સકલ 'વ્યાધિન કર મૂલા, તેહીતે' પુની ઉપજે બહું 'શલા
 'કામ વાત કહ લોભ અપારા, કાધપિત નિજ છાતી બારા
 'પ્રીતી કરહિ' બે લીનો ભાઈ, ઉપજે સનિષાત દુઃખદાઈ
 'વિષમ મનોરથ' દુર્ગમ નાના, તે સખ 'શુભ' નામકે બના ?
 'મમતા દહું' 'કુડું' ઇપાઈ, કુષ્ટ કુષ્ટતા મન કુટિલાઈ
 બહ કાર અતિ 'રૂખડ ઠમક્યા, હલ કપટ મઠ માન 'નહરૂખા
 વૃષ્ટા 'કંદર વૃદ્ધિ અતિસારિ, 'ત્રિવિધ ઇપણુ તરણુ તિએરી

+

x

x

x

દો:—એક વ્યાધિ તે નર મરહિ, એ 'અસાધ્ય' બહું વ્યાધિ
 'સંતત પીઠહિ' એવ કહ, સો કિમિ લહેહી' સમાધિ
 નેમ મર્ગ આચાર તપ, જ્ઞાન યસ જપ દાન
 'લેખ' પુનિ કોટિન્હ કચહી, રોગ ન બહી હરિમાન !

ઓ:—છહિવિધિ સકલ જીવ જગ રોગી, શોક હર્ષ સખ 'પ્રીતિ વિયોગી
 માનસ રોગ 'રૂઝકુક મે જાએ, દે સખકે 'લખિ વીરલન્હ પાથે

૧ માનસીક એટલે મનના રોગો. સરીરના રોગ કોઈ કોઈને થાય છે પણ આરોગ
 તે મુખ્ય માત્રને થાય છે તપાસ કરતા જણાશે કે સરીરના રોગ મટાડવા કેક કેમજે
 દવાખાનાં છે. લાખો માણસો વેદક ખાતામા કામ કરે છે અને લાખો રૂપયાનો ખર્ચ
 પણ છે. મોટી મોટી હોસ્પીટાલોમા સારવાર પણ વધુ કિંમત થાય છે. સારીરક રોગ
 મટાડવા આપણે બેટડી દરકર રાખીએ છઈએ તેના સોજા લાખની દરકાર, માનસીક
 રોગ મટાડવા આપણે શખતા નથી. મનની અસર શરીર ઉપર થાય છે તે વાત તદ્દન
 જુલી અવાં છઈએ. કારિરીક રોગ મટતા દેહના સુખ મજે છે અને માનસીક રોગ મટતાં
 આધ્યાત્મિક સુખ મજે છે. સસારના તાપથી તપેલા જીવે આધ્યાત્મિક સુખ મારે થઈને
 આત્મ ભેલાની જગર છે સદયુર પાસે જઈલઈએ સાલળી, જનને કાંતિ આપવાની જગર છે.
 મનસ વેલ સંયુર છે. સરીરના રોગ મટશે તે આ એક અવતારનુંજ સુખ મળશે
 અને મનના રોગ મટશે તો વાસના કરીરનો નાશ થતાં, જોશુની પ્રાપ્તિ થશે. ૨ રોગ ૩
 દુઃખ ૪ ક્રમનાથી વાત, લોભથી કહ અને કેમ રૂપી પિત જીવની અતિ માણ દે છે,
 ૫ તે ત્રણે એકસ ૫ કરે તો ૬ વિવધી ક્રમનાઓ ૭ ન પહેંચી સમય તેવા ૮ દુઃખ ૯
 કેમ તેના નામ આપી કોઈ ૧૦ મમતાથી દાદર ૧૧ અસંજાથી ઇપા ૧૨ કુટિલાઈથી
 કોઈ ૧૩ કુખલાઈ [કમરૂઆ] બળાદરનો વ્યાધિ ૧૪ વાળા ૧૫ વેદ મોઠું થવું. ૧૬ જણ
 મકરેનીવૃષ્ટા તે એકાંતરીયા તાપરૂ ૧૭ ભપકર ૧૮ સમા, હમેશાં જીવને પીડે છે તે
 જીવ સમાધી એટલે છપરનું ખ્યાન અગર કાંતી કેમ મેળવી કોઈ ૧૯ એવી મોટી દવાએ
 કહે તો પણ હે હરીમાન ! હે ચરૂક ! તે માનસ રોગ મરે રોગ નથી, કે- બહ પ્રકારે
 ૨૧ તો કોઈ વિચારને દુઃખ ૨૨ કાંઈ ૨૩ કમરૂઆ તેને મોજાને છે.

૨૪ બને તે છીલકિ કણ પાપી, નાશ ન ખવકિ જન ૨૫ ચરિતાપી
 ૨૧ વિષય કુપથ્ય પાઇ અકુરે, સુનિહ હૃદય કા નર વાપુરે
 રામકૃપા નાશકિ સળ રોગા, જો રાંધકિ જાતી બને સયોગા
 સદ્ગુરુ વેદ વચન વિધાસા, ૨૮ સંયમ ચક્ર ન વિષયકર આશા
 ૨૭ રમુપતિ ભકિત સંજીવન મૂરી, અનૂપાન શ્રદ્ધા અતિ ફરી
 ૩૦ ધિકિ વિધિ ભલે કુરોગ નસાહી, નાહિત ચતન કોટિ નહિ ભાઈ
 બાનિય તળ મન ૩૧ વિરજ શુસાઈ, ૩૨ જળ ઉર ભલે વિરાગ અધિકાઈ
 સુભવિ ક્રુષ્ણ બાટે નિત નધ, વિષય આશ ફળજતા ભઈ

કાકમરૂઠ એકવીસમો પ્રસંગ

ચો:—૧ વિમલ જ્ઞાન જલ પાઈ અન્હાઈ, તમ રહુ શમભકિત ઉર છાઈ
 શિવ ૨ અજ શુક સનકાદિક નારદ, જે સુનિ બ્રહ્મ વિચાર ૩ વિચારદ
 સભકર મત ખગનાક એહા, કરિય રામ પદપકજ નેહા
 શ્રુતિપુરાણ સદ્ગુરુ ૪ કહાહી, રમુપતિ ભકિત બિનાસુખ નાહી
 ૫ કમલ પીઠે ભમકિ વરૂ વારા, ૬ વધ્યા સુત વર કાહુકિ મારા
 કુલકિ ૭ નજા વરૂ બહુ વિષ કુલા, ૮ જીવ ન હલ સુખ હરિ પ્રતિકુલા
 તુષા બાઈ વરૂ ૯ મૂગજલ પાના, ૧૦ વરૂ ભમકિ શય રીશ વિપાના
 ૧૧ અધકાર વરૂ રવિકિ નસાવે, રામવિસુખ સુખ જીવ ન પાવે
 ૧૨ હિમતે અનલ પ્રગટ વરૂ હોઈ, રામ વિસુખ સુખ પાવ ન કોઈ

દો:—૧૩ વારી મયે વરૂ હોઈ ધૂત, સિકતાતે વરૂ તેલ
 વિનુ હરિ ભજન ન ભવ તરિય, ચહ સિદ્ધાંત ૧૪ અપેલ
 ૧૫ મશકહિ કરહી વિરચી પ્રભુ, અજહી મશકસે હીન
 અસ વિચારી તજ સંશય, રામ ભજહી ૧૬ પ્રવીન

૨૪ બહુવાથી તેનુ દુખ કાકક ઝોણુ થાય છે, ૨૫ દુખ દેનારાં ૨૬ વિષયરૂપી કુપથ્ય
 મળતા સુનીઓના હૃદયમાં પશુ અકુરીત થાય છે તે સાધારણ માણસની શી વાત કરે.
 ૨૭ અપ્રમાણે જોય થાય તે ૨૮ તે સાથે પથ્ય એટલુંજ કે વિષયમાંથી આશા પાછી
 નમે ૨૯ દવા એ પ્રભુની ભકિત, તે ભકિત, શ્રદ્ધારૂપી અનુપાન સાથે કરવી ૩૦ આ પ્રમાણે
 ૩૧ રીતે માનસ રોગ મટે છે નહીં તે ૩૨ આરોગ્ય, રોગરહિતપણુ ૩૩ ત્યારે હૃદયમાં
 વૈરાગ્યનુ બળ વધે ત્યારે સદ્ગુરુદિગ્ધી ક્રુષ્ણ (શ્રુમ) હમેશા નવી નવી વધે તથા વિષયમાં
 અશ્રદ્ધારૂપી નબળાઇ થાય ત્યારે [સમજવું કે હવે માનસીક રોગ ગયા] ઉત્તમમાં ઉત્તમ વાતો છે.

૧ નિર્મળ જ્ઞાનરૂપી જળ મેળવીને તેથી જ્ઞાન કરે ત્યારે તેના હૃદયમાં રામભકિત
 જાણે રહે છે. ૨ બહા ૩ પ્રવીણ ૪ કહે છે કે ૫ કાચમાની પીઠ ઉપર કદાચ વાળ ઉમે
 ૬ વાંચીને પુત્ર ૭ આકાસમાં ૮ તે પશુ જીવ પ્રભુ વિસુખ થઈને કદી સુખી થતો
 નથી. ૯ આત્માના પાણી પીવાથી ૧૦ કદાચ સસલાને માથે થીંગડાં ઉમે ૧૧ કદાચ
 અધારે સ્પર્શને નસાડી શકે ૧૨ ખરૂં માથો અગ્નિ ૧૩ જળ વલોવાથી ભલે થી શાય
 અને રેતી પીલવાથી કદાચ તેલ પશુ નીકળે ૧૪ ચોકસ, નહીં ૧૫ અજરને બળ્યા બનાવે
 અને બહાને મક્કમથી પશુ નાનો બનાવે.

જો.—કહેઈ નાથ હરિચરિત ૧^મ અનુપા, ૧^મ આસનમાજ સ્વમતિ અનુરૂપા
 મુતિ સિદ્ધાંત ૧^મ હૃદે ઉરગારી, રામભક્તિ સળ કામ વિધારી
 ૨^મ પ્રભુ રઘુપતિ તલિ સેઠય કાઢી, મોહિસે યદ્યપર મમતા બાઢી
 ૨^મ પ્રભુ વિજ્ઞાનરૂપ નહિ મોહા, ૨૨ કીન્હ નાથ મોપર અતિ ઓહા
 પુછેઈ રામકથા અતિ પાવનિ, શુક સનકાદિકેશુ ૨૩ મન ભાવનિ
 સ તસંમતિ ફલેજ સંસારા, ૨૪ નિમિષ હડ ભારિ એકો વારા
 દેણુ મરૂડ ! નિજ હૃદય વિચારી, મે રઘુવીર ભજન અધિકારી ?
 ૨૫ શુનાધમ સળ ભાંતિ અપાવન, પ્રભુ મોહી કીન્હ ૨૬ વિહિત જનપાવન

દો.—આજ ધન્ય મે ધન્ય અતિ, ૨૭ અપિ સળ વિધિ હીન
 નિજ જન ભાનિ રામ મોહિં, સત ૨૮ સમાગમ દીન
 નાથ ! ૨૯ આમતિ ભાજેઈ, રાજેઈ કછુ નહિં ૩૦ મોહ.
 અરિત સિંધુ રઘુનાથકે, ૩૧ થાહકીં પાવે કોઈ

કામ મરૂડ ભાવીસમે પ્રસંગ.

જો.—૧ મુનિરિ રામકે શુભ્રજુ નાના, ૨ પુનિ હરેં ભુશંડી મુખના
 મહિમા નિગમ નેતિ કરિ આધ, ૩ અતુલિત બલ પ્રતાપ પ્રભુતાઈ
 શિવ ભજ પુત્ર્ય ચરણ રઘુરાઈ, ૪ મોપર કૃપા પરમ મુહુભાઈ,
 ૫ અજ મુભાવ કહું મુને ન દેખીં, કેહિ ખગેશ ! રઘુપતિ સમ લેખી
 ૬ સાધક સિદ્ધ વિમુક્ત ઉદાસી, કવિ દેવિદ વિરકેત સંવાસી
 ચોળી મુર અરૂ તાપસ જાની, ૭ ધર્મ નિરત પંડીત વિજ્ઞાની

૧ ૬ મરૂડ ૧૭ કોઈ સામે સરખાવી રાકય એવા ૧૮ વિસ્તારથી અને સહેપથી મારીમતિ બહુ
 સાર ૧૯ એજ ૨૦ મારા એવા કા ઉપર પછુ જેની પ્રીતિ છે એવા પ્રભુને તજીને કોને સેવુ !
 મરૂડ તમે આજ તો બહી મારા કપાક રવાને પધાર્યાં છે, ૨૩ પ્રીય ૨૪ દિવસમાં એકવાર
 પળવાર અમર ધરીવાર પછુ ૨૫ પક્ષીઓમા અધમ અને દરેક પ્રકારે અપવિત્ર ૨૬ પ્રસિદ્ધ
 રીતે જ્યતતા પવિત્ર બનાવી દીધો ૨૭ ભવે તમામ પ્રકારે નીચો જઈ ૨૮ મરૂડ તો
 સમાયજ આપ્યો ૨૯ મારી કુદિ પ્રમાણે કથા કરી ૩૦ શુભ ૩૧ તેનો પાર કોણ
 પામી શકે !

૧ સંભળીને ૨ વારંવાર ૩ સમજુ ૪ ધણીજ બળ વાળા. પ્રતાપ વાળા. તમા મોહાઈ
 વાળા. ૫ જેના ચરણને કિવ તમા અજા પુને છે ૬ મારા પર ધણી કૃપા અને પ્રેમભર્યા
 કરી. ૭ રામના જેવો સ્વભાવ ક્યાંઈ સંભળ્યો નથી અમર દેખ્યો નથી ત્યારે કે મરૂડ ૮
 રામ સમાન કોને ગણુ ! ૯ સાધના કરવા વાળા ૧૦ ધર્મમાં પ્રીતિ રાખનાર.

સરહિ ૧^૦ નિલુ એમે સમરવાથી, સમ નમામિ નમામિ નમામિ
 સરહુ મએ ૧^૧ મોસે અમરસરી, હોહિ કુદ નમામિ અમરસરી
 દો:—સુનિ કુશાંદી કે વચન ૧^૨ વર, દોપિ સમપદ ૧^૩ નેહ
 બોલે પ્રેમ સહિત ૧^૪ ગિરા, ૧^૫ ગરૂં નિગત સરદેહ
 જો:— મેં કૃતકૃત્ય જાએઉ તવ વાનિ, સુનિ રઘુવિર જાહિત ૧^૬ રસનાની
 રામચરણ ૧^૭ નુતન સતિ જાઇ, ૧^૮ મામા જનિત નિષતિ સમ મર્ધ
 ૧^૯ મોહ જાહિ વોહિત તુમ જાએઉ, મોહકે નાથ ! વિવિધ સુખ કપડે
 ૨૦ મોસન હોઇ ન મત્યુપકાર, ૨૧ વદો તવ પદ મારહિ' મારા
 ૨૨ પુરણકામ રામ અનુરાગી, ૨૩ તુમસન તાત ન કોઈ જાહાગી
 સંતવિટપ સરિતા ગિરિ ધરણી, પરહિત હેતુ સજાહકર કરણી
 સંતહકર ૨^૪ નવગીત સમાના, કહો કાવ ન પે કહે ન જાના
 ૨૫ નિજ પરિતાપ દ્રવે નવતિતા, પરદાપ કવહિ સુસંત ગુનીતા
 ૨૬ જનન જન્મ સરૂહ મમ જાએઉ; તવ પ્રસાદ સમ સસય મજા
 ૨૭ જાનેહુ જહા મોહિ નજ કિકર, પુનિપુનિ ઉમા કહે વિહંમવર

દો:—૨^૮ ગિરિજા સંત સમાગમ, સમ ન જાજ કંકુ આન
 ગિરુ હરિકૃપા સો હોઈ નહિ, ગાવહિ વેદપુરાણ

તેવીસમે પ્રસંગ

જો:—કહેઉ પરમ 'પુનીત ઇતિહાસ, સુનત મવજુ કુટહિ' બવ રખા
 પ્રજુત કદમતર કરજુ પુણ ઉપલે પ્રીતિ રામપદ કંબ

૧૦ મારા ધણી રામને શેબા વિના ૧૧ મારા જેવા પાપીઓ પજુ કરજુ બવાથી
 પવિત્ર બન્યા છે ૧૨ ઉત્તમ ૧૩ પ્રેમ ૧૪ વાણી ૧૫ જેના સહેક મરી મવા છે જેવા
 ગરૂંક ૧૬ પ્રેમ રસથી કરપુર ૧૭ નવો નવો પ્રેમ થાય છે ૧૮ આવાથી ઉત્પન જાએથી
 વિપતિ ૧૯ મોહ રૂપી સમુદ્રના વહાણ રૂપે આપ બન્યા છે અને મને નાના પ્રકારના સુખ
 આપે છે ૨૦ મારાથી કંઈ જાહેરો વળી શકે તેમ નથી ૨૧ પ્રણામ કરુ જઈ. ૨૨ આપનો
 પૂરજુ કામ, કૃત કૃત્ય છે ૨૩ તમારા જેવો ૨૪ સત, વૃક્ષ, નદી, પર્વત તથા પૃથ્વી તે તમા
 મની નિશ્ચિતિ પારકા માટે જ હોય છે ૨૫ માખણ જેવું કામળ છે એમ કહી લોહિ કહે છે
 જણુ તેઓ તેને જરાજર સમજી શકતા નથી ૨૬ પોતાને તાપ લાગે તો માખણ પીચને
 છે જણુ સતો તો પારકાને તાપ લાગે તો પણ પીચને છે ૨૭ મારા જન્મ સફળ થયો
 કે તમારી કૃષ્ણથી ૨૮ મને આપનો સંદા દાસ ગણુજો. [એમ કહી કાચરપિને પને જાંગી
 ગરૂંક વૈકુંઠ પામ્યા ગયા] ૨૯ સ કર કહે છે કે હે પાર્વતી ! સંતોના સમાગમ જેવો
 બીજો એક જાજ નથી.

૧ પવિત્ર કથા; ૨ બંધન ૩ પ્રજુત એટલે જાકોના કપર વૃક્ષ ૪૫ તથા કરજુના
 અંગર ૪૫.

મેન વચ્ચે કર્મ 'કનિત ગમ બાધ, મુને એ કયા શ્રવણ 'મનહાઇ
 'લક્ષ્યેટન 'સાધન સમુદાય, ચેત્ત વિશય 'સાન નિપુણઇ
 'નાના કર્મ 'ધર્મ જત ઘાના. સંયમ નિયમ મય જપ 'નાના
 'સુત દયા દિલ શુરુ 'સેવકઇ, વિદ્યા વિનય વિવેક જગઇ
 'જહા હનિ સાધન વેદ વખાની, સમકર દેહ હરિ ભક્તિ ભવાની ?
 સેઇ રઘુનાથ ભક્તિ શ્રુતિ ગાઇ, રામકૃપા 'કહુ ઈક પાઇ

દો:—મુનિ દુર્લભ હરિભક્તિ નર, પાવહિ વિનહિ પ્રયાસ

જે યહુ ઠણાં નરવર. મુનહિ માની બિન્ધાસ

સો—સોઈ સર્વજ્ઞ સુધી સોઈ સાત, સોઈ ૧૪ મહિમંડન પાંચિત દાતા
 ધર્મ પ્રદાયક સોઈ ૧૫ કુલ ત્રાતા, ૧૬ રામચરણ બંધે મન ચેતા
 નીતિ નિપુણ સોઈ ૧૭મ સયાના, કૃતિ સિદ્ધાંત ૧૮ નીકે તેઈ જાના
 સોઈ કવિ કેવિદ સોઈ ૧૯ નરથીરા, જો છલ છંદિ જાએ રઘુવીરા
 ધન્ય નારિ ૨૦ પવિત્ર અનુસરી, ધન્ય સો દેશ જહાં ૨૧ સુપસરી
 ધન્ય સો જુષ નીતિ જો કરઈ, ધન્ય સો દિવ નિજ ધર્મ ૨૨ ન ટરઈ
 સો મન ધન્ય પ્રથમ ગતિ જાકી, ૨૩ ધન્ય પુણ્ય રતિ મતિ સોઈ પાકી
 ધન્ય ૨૪ મરી જળ દોય સતસંગા, ૨૫ ધન્ય જન્મ દિવ લાકિત અલંગા
 દો—સો કુલ ધન્ય દર્મા સુન, જગત પૂજ્ય ૨૬ સુપુનીત
 શ્રી રઘુવીર પરાયણ, ૨૭ જોઈ પ્રલ ઉપજ ૨૮ વિનીત

ચોવીસમે પ્રસંગ

ॐ:—^१भति अगुरुष कथा मे लागी, ^२यद्यपि प्रथम सुप्त करि राखी
 तब मन प्रीति होणी ^३अधिकार, तब मे स्फुर्पात कथा सुनाय
^४बहु नहि कहिय शकहि ^५कं शिखरि, ॐ मन बाध न सुप्त करि लीखहि

૨ થી કોઈપણ સ્ત્રીના પાપ નાશ થાય છે પશ્ચાત્ દહને ૬ સાધન આત્મ યજ્ઞ
વિધા ૮ નાના ઝેરથી નાના પ્રદારના ૦ પ્રાણીઓ પર દયા ૧૦ શેવા ૧૧ વેદ કહે છે
તે સમાપ્ત સાધનો. તે તમામસાધનનું ફળ છે ભવાની ! પ્રભુની કૃતિ છે ૧૨ કામોદય
અમે છે ૧૩ પુણ્યના સ્વચ્છર ૧૪ ડુળનો રક્ષક ૧૫ ભેનું મન રાધના અલ્પમા રંગાઇ
નયું છે. ૧૬ ડાકા ૧૭ ભરાયર ૧૮ ધીરપુરો ૧૯ પશ્ચિત થાયે ૨૦ મળા ૨૧ મેળાવ
આન થતો નથી ૨૨ તે કલ્પને ધન્ય છે ૨૩ પુરુષ વાણી કુદિ જમર વિચાર કાવ તે
વિચારને ૧૪ કમ ૨૪ ધીર, ૫જ, વખત ૨૫ ને કીરીટી આકલેણી ભજવ મેળવ મળ
કમર ને આકલે વિષય રમણી, પાછા હકી પ્રભુના રંગમાં રંગમ ભવ તેમને મળ
ધન્ય છે ૨૬ કલેવળ પવિત્ર ૨૭ ને ડુળમાં જમતરે ૧૮ વિવેક.

[illegible]

કહિયે ન લોભહિ કોપહિં કામહિં, જો ન જાણે સચરાચર સ્વામહિં
 દ્વિજ દોહિહિ ન સુનાઈયકબહુ, સુરપતિ સરિસ કોઇ નૃપ જગહુ
 રામ કથા કે તે અધિકારી, જિનકે સત્સંગતિ આત પ્યારી
 શુરપદ પ્રીતિ નીતિ રત જોઇ, દ્વિજ સેવક અધિકારી સોઇ
 તાકહેં મહ વિશેષ સુખદાઈ, જાહિ પરમપ્રિય શ્રી રઘુરાઈ

દોઃ—રામચરણ રતિ જો ચહે, અથવા પદ “નિર્વાન
 જાવ સહિત સો ચહ કથા, ૧૦ કરે શ્રવણ પુટપાન

ઓ રામ કથા ગિરજા મેં ૧૧ વરણી, કલિમલ શમન મનોમલ હરની
 ૧૨ સહિત રોગ સજીવનમૂરી, રામકથા ગાવહિ ૧૩ સુત ભૂરી
 ઇહિમહ ૧૪ રૂચિર સપ્ત સોપાના, રઘુપતિ ભક્તિકેર પથ નાના
 આતિ હરિ કૃપા જાહિપર કોઇ, ૧૫ પાવ દેઇ ચહિ ભારમ સોઇ
 ૧૬ મન કામના સિદ્ધ નર પાવે, જો ચહ કથા કપટ તણ ગાવે
 ૧૭ કહિહિ સુનહિ જાગુમોદન કરહી, તે ગોપદ ઇવ ભવનિધિ તરહી
 ૧૮ સુનિ શુભ કથા હૃદય આતિ જાઇ, ગિરિજા જોલી ગિરા સુકાઇ
 નાથ ! કૃપા મમ ગત સંદેહા, રામચરણ ઉપજા નવ નેહા

દોઃ—મેં કૃતકૃત્ય કાચેઉ અજ, તવ પ્રસાદ વિન્ધેશ
 ઉપજા રામભક્તિ દહ ૨૦ બીતે સકલ કલેશ

પચીસમો પ્રસંગ

ઓ—ચહ શુભ શંભુ ઉમા સવાહા, ૧ સુખ સપાદન શમન વિવાહા
 ભવ ભંજન ૨ ગજન સંદેહા, જનરંજન સજ્જન પ્રિય જોહા
 રામ ઉપાસક જે જગમોહિ, ૩ ઇહ સમ પ્રિય તિન કહુ કછુ નાહિ
 રઘુપતિ કથા યથામતિ ગાવા, ૪ ચહ પાવન ચરિત સુકાવા
 ૫ ઇહિ કલિકાલ ન જાધન દ્વં, યોગ યજ્ઞ જપ તપ જત પૂજા

૬ આકાશોના દોહ કરનારને કદી સજાવાવી નહી, કદાચ તે હદ જેવો મોટો હોય
 તો પણ ૭ જેને પ્રભુ પ્રાણથી પણ પ્યારા છે ૮ પ્રેમ ૯ મોક્ષ ૧૦ કાન રૂપી પડીઆ વડે
 પાન કરે. ૧૧ કહી તે કલ્પીયુગના મળને કાપનાર તથા મનના જેલને કરનાર છે. ૧૨ સ
 સાર રૂપી જન્મ મરણ રૂપી રોજને મટાકનારી અમૃતની મુળી છે ૧૩ વેદ પણ સારી રીતે
 ૧૪ કોડ સુદર સાત પગથીઆ છે, ૧૬ તેજ પ્રાણસ આ માર્ગમાં પમ દેઇ શકે છે ૧૬ જો
 આ કથા કપટ તણને ગાય તો તેની કામના સિદ્ધ થાય છે ૧૭ કથા કરે, સાંભળે
 અગર તેની પ્રસંસા કરે તેને આ સંસાર સાગર ગામની ખરી જેવડા ખાખેડીઆ જેવડો
 છે (જાહી પ્રાણરાજીના યાત્રવલ્કલ મહારાજ ભરદ્વાજ રૂપિને કહે છે કે હે ભરદ્વાજ
 રૂપિ !) ૧૮ મનને ગમે એવી આ સુદર કથા સાંભળીને પાર્વતી રાજ કથા અને બોલ્યા
 કે હે નાથ ! ૧૯ કૃપા ૨૦ ગયા નાથ પામ્યાં

૧ સુખને આપનાર તથા દુઃખને કાપનાર ૨ સંક્રમોના સમાધાન કરનાર ૩ આ કથા
 જેવુ તેને કથા પ્રિય નથી. ૪ કળીયુગમાં યોગ આદિ સાધનો બની શકે તેમ નથી.
 શરૂઆતમાં તુલસીદાસજી બોલ્યા છે કે—

નાનાપુરાણનિગમામસંમતં ચદ્-રામાયણે નિગદિતં ચચિદન્યતોઽપિ ।
 સ્થાન્નિઃપ્રુતાય તુલસી રઘુનાથગાથા—માધાનિચન્દમર્ષિર્મંજુલમાવનોતિ ॥

રામહિં સુમિત્રિય ગાઇય રામહિં, 'સંતત સુનિય રામચલુ 'શ્રામહિં
 'અસુ પતિત પાવન જાહખાના, ગાવહિં કવિ શ્રુતિ સંત પુરાના
 ભાહિં અણ્ય તણ મન કુટિલાઇ, રામ ભજે 'મતિ કેહિ નહિ' પાઇ

છે:—‘પાઇ ન મતિ/કેહિ પતિત પાવન, રામ ભજુ સુનુ ‘શક મના !
 મણીક અઝામીલ ૧૦ ગુપ્ત વ્યાધ, ગળદિખલ તારેઉ ધના
 ૧૧ આલીર ચવન કિશત ખસ, શપચાહિ અતિ અધરૂપ જે
 કહિનામ બારેક તેથી પાવન, હોત રામ નમામિ તે
 રઘુવંશ ભુખણ ચરિત મહે નર, કેહહિં સુનહિં જે ગાવહિં
 ૧૨ કલીમલ મનોમલ ધોઇ બિનુશ્રમ, રામધામ સિધાવહિં
 ૧૩ શતપંચ ચોપાઇ મનોહર ભાનિ જે નર ૧૪ હર ધરે
 દારૂણ અવિદ્યા પંચ જનિત વિકાર શ્રી રઘુપતિ હરે
 સુંદર સુભન કુપાનિધાન, અનાથપર કરે પ્રીતિભો
 ૧૫ સો એક રામ અકામહિત, નિર્વાણ પદ સમ આનંદો
 બહિં કુપા લવ લેશસે, મતિમઃ તુલસીદાસ હું
 ૧૬ પાચે પરમ વિશ્રામ રામ, સમાન પ્રભુ નાહિં કહં

દો:—૧૦ શ્રાસમ દીન ન દીનહિત તુમ સમાન રઘુવીર
 અસ વિચારી રઘુવશમણી, ૧૮ હરહું વિવમ જાવપીર
 કામિહિં નારિ પચારી જામિ, લોકાહિં પ્રીય જામિ ૧૯ કામ
 તિમિ રઘુનાથ નિરંતર, પ્રીય લાગહું એહિશમ

૫ સદા ૬ ચલુ મહિમા ૭ અધ્યયોને પછુ ઉદાર કરનાર પ્રભુનુ મોહુ જહાનુ છે
 જેની પ્રતિજ્ઞા છે, જેનુ પછુ છે, એમ કવિ, વેદ સત તથા પુરાણુ પછુ માય છે. ૮ કોને
 ઉદાર થયો નથી! ૯ હે સં મન! ૧૦ જહાનુ (તેની કથા આ પુસ્તકમાં છે) ધર્મ
 બ્રાહ્મ [તેની કથા મહાભારતના વને પર્વમાં છે], ગણેશ, આદિ હજુ પાછોને ૧૧ આ
 હોર, ચવન ભીલ, ખસ લોકો, અને અત્યજ જેઓ હજુ પાપ રૂપ હતા, તેઓને માન
 એકવાર નામ લેવાથી ૧૨ કળીયુગના પાપ તથા મનના પાપ પોછોને ૧૩ પદરસો ૧૪
 મનમાં ધરે તેને દારૂણ માથ તથા પાંચ વિષયથી હેતુબન્ન થતાં વિકારોને શી રામ
 હરી લે છે. ૨૫ તે જોજ રામ, જે સ્વાર્થ વચર દયાળુ અને શ્રુતિ આપનાર છે. ૨૬
 [જેની જગ્યા કપાથી] શાંતી મળી ૧૭ મારો જેવો ચરીત્ર નથી અને આપના જેવા
 દયાળુ નથી સખત જન્મ મરણનુ દુ મની પીધને હરી ક્યો. ૧૮ ધન.

નોંધ—કુવ-પ્રલહાદ તથા કૃષ્ણ ચરિત્રના ૬૭ થી ૧૦૬ પાનામાં
 આવેલા-પ્રશંગો આ પુસ્તકમાંથી કાઢી લીધા છે.

અંગદ રામ સંવાદ-પ્રેમમાં રામ હાર્યા.

ઓ:-^૧નિસરે ગૃહ સ્વપ્નેહું સિદ્ધિ નાંહી, ^૨જીભી પરદોહ સંતમનનાંહી
તજ રઘુપતિ સજ સખા જીભાયે, આય સખહિ સાર શિર નાયે
^૩પ્રેમ સમેત નિકટ બૈઠારે, ભક્ત સુખદ મૃદુ ભજન ઉચારે
તુમ અતિ કીન્હ ^૪મોર સેવકાંધ, ^૫સુખપર કંઠી વિધિ કરો બકાંધ
^૬તાતે મોહિ તુમ અતિ પ્રીત લાગે, ^૭મમહિત લાગી ભવન સુખ ત્યાગે
^૮અનુજ સભ્ય સપન્તિ વેદેહી, દેહ ગેહ પરિવાર સ્નેહી
સજ મોહી પ્રિય નહી તુમહિ સમાના, ^૯મૃવા ન કંઠે મોર થહ બાના
^{૧૦}સજકહ પ્રિય સેવક થહ નીતિ, મોરે અધિક કાસપર પ્રીતિ.

દો:-^{૧૧}અજ ગૃહ બહુ સખા સજ, ભજહું મોહિ દંઢ નેમ,

^{૧૨}સદા સર્વજત સર્વહિત, બાનિ કરહું અતિ પ્રેમ.

(આમ કહેતાં સૌ સખાને ઘર ચાઢ આપું, તોપણ પ્રભુથી છુટા પડવું
પડશે, એવી થીતામાં પ્રભુ સાસુ એકી નજરે બેઠી રહ્યા. પ્રભુએ જાવની વાતા
કરી સમભાવ્યા એટલે એક પછી એકને વારા ફરતી પહેરામણીમાં વસ્ત્ર આ-
જીવણ બીજે આપવા માંડ્યાં, અંગદ બેઠો બેઠો આ બધું જોતો હતો. તેને
મોહીથી જવાનો વિચાર નહોતો)

ઓ:-અંગદ બેઠિ રહે નહિ ^{૧૩}કાલે, પ્રીતિ બાનિ પ્રભુ તાહી ન બોલે.

(પ્રભુએ અંગદને છોડી દઇ બાળુવત નિલાહિ તમામને શીરપાવ આપ્યો
હવે અંગદનો વારો આવતોજ)

દો:-તજ અંગદ ઉઠી ^{૧૪}નાયશીર ^{૧૫}સજલ નયન કર ભરિ.

અતિ ^{૧૬}વિનિત બોલે વચન, ^{૧૭}મનહું પ્રેમરસ ભોરિ.

ઓ:-સુંવું સર્વસ કૃપાસુખ સિન્ધો, દીન દયાકર ^{૧૮}આરત બધો

^{૧૯}મરતીવર નાય. મોહી વાલી ગયા તુલારે કોઠે ધાલી.

^{૨૦}અશરણુ શરણુ બિરહ સહારી, ^{૨૧}મોહિ જાન તજહું ભક્ત ભયહારી

^{૨૨}મોરે પ્રભુ! તુમ શરે પિતૃ માતા, ભઉ કંઠે તજ પદ જલ બતા? ^{૨૩}તુમહિ વિચાર કરહું ^{૨૪}નરનાહા! ^{૨૫}પ્રભુ તજ ભવન કાજ મમ કહા?

^{૨૬}બાળક અણુષ બાન ભલ હીના, રાખહું શરણુ બાનિ જન દીના

^{૨૭}નીચ ટહલ ગૃહકી સજ કરિહો, પદ પકજ વિલોકી ભવ તારહો

^{૨૮}અસ કંઠી ચરણુ પરે પ્રભુપાહી, અમ જનિ નાય. કંઠહું ગૃહ બહી

દો:-અંગદ ભચન ^{૨૯}વિનિત સુન, રઘુપતિ ^{૩૦}કરુણા સીંવ

^{૩૧}પ્રભુ ઉકાય ઉર લાયઉ, સજળ નયન રાજીવ.

(પછી શ્રી અંગમાં ધરવાની માલા, રામે બાળીતનયને પહેરાવી, મણી
બીજે વસ્ત્રો આપી બહુબહુ રીતે સમભવી, સૌ સખા સાથ વિદાય કર્યો. રામ
પોતાના ભાઈઓ સહીત ગામ બહાર સખાને વળાવવા ચાલ્યા છે.)

ઓ:-ભરત ^{૩૨}અનુજ ^{૩૩}સૌમિત્ર સમેતા પઠવન ચલે ભક્ત ચિત થિતા

અંગદ હૃદય પ્રેમ નહિ ચોરા, ^{૩૪}કિરિકિરિ ચિતવત પ્રભુકી ચોરા.

^{૩૫}બાર બાર કરી દંઢ પ્રભુઆ, મમ ઇહ રહેન કહહિ મોહિ રામા

^{૩૬}રામ વિલોકનિ મોહનિ અલની, સુમિરે ચોચત હાસી મિલની,

^{૩૭}પ્રભુરૂપ દેખી જિજ્ઞાસુ બહુ ભાખી, અલે હૃદય પદ પકજ શાખી

(આહતાં આહતાં પણ અંતરે કહીમાનને કહ્યું કે, “ મને રામ પોતાના ચરણમાં પાછો યોદ્ધાએ એવું કંઈ કર્યું-પણ ચરણમાં રહેવા હું પુછી છું ” તે વાત હજીમાને રામને કહી પણ રામે અગત્યને પાછો યોદ્ધાઓ નહીં. માટે કાન-સુશીનીએ શરૂક ને કહ્યું કે)

દોઃ—^{૩૧} કુલિયહું યાદિ કંઠાર અતિ, કેમલ કુસુમહું યાદિ.
ચિત્ત ખમેશ અસ રામ દર, અમુલિ પરે કહું દાદિ ?

રામચંદ્ર સુગ્રીવ વિગ્રીપણુ આદિ પોતાના સખા સહિત લક્ષ્મી આન્યા હતા છ માસ થઈ ગયા પણ કોઈ જવાનું નામ લેતા નહોતા, એટલે દયાળુ રામચંદ્રને ચીંતા થઈ. ૧ તે સખાઓ ધરને એવું જુલ્હી મથા કે, તેમને સ્વનામાં પણ ધર માફ આવતું નહોતું ૨ જેમ પાંચઠી કોઈ સતોને સ્વનામાં આવતો નથી ૩ રામચંદ્રએ તેમને પ્રેમ સહિત પોતાની પાસે બેસાડ્યા પછી બહોતેને સુખ આપવાવાળા એવા રામ મધુર વચન બોલ્યા. ૪ મારી નોકરી. ૫ તમારા સુખ ઉપર હું તમારા વખાણ કેવી રીતે કરી શકું ? ૬ તેથી ૭ મારે માટે કરીને તમને ધરખરના સુખ તજી દેવાં છે. ૮ જુલ્હાઈ તમે લક્ષ્મીઓ, અર્થે ખાનુ ગાન, અર્થ, સીતા, આ શરીર, ધર, પરિવાર તથા સ્નેહીઓ તે બધા મને બહા છે પણ હું સખાઓ ! તમારા જેવા તે બહાષા નથી “ ગીતા અ-૬-શ્લોક ૨૯ તથા શ્રીમદ્ ભાગવત એકાદશસ્કંધ. અ ૧૪ શ્લોક ૧૫ ૧૬ તથા ૧૭ મા પૂણ પ્રભુ એ પ્રમાણે બોલ્યા છે. ૯ હું જીવું બોલતો નથી. સત્ય કહું છઉં ૧૦ સામાન્ય રીતે સૌને સેવા મળે તે બહાણુ લાગે છે ૧૧ મને સર્વ આપક સમજીને તમામનું જ્ઞની પ્રેમથી હિત આહતા રહેને ૧૨ અમદને જગતે જીવુ અમનું નથી તેથી અથાગ પ્રીતી બોધને પ્રભુએ તેને કાષ્ટ કહ્યું નહીં ૧૩ ૧૪ લાગીને. ૧૫ આખમાં પાણી લાવીને તથા હાથ બેસીને. ૧૬ નથ ૧૬ અર્થે પ્રેમ રસથી ટપકતું હોય એવા વચન ૧૭ મરીખના બેલી ૧૮ હે નાથ ! વાતોએ મળતીવખતે મને આપને બોલે બેસાડ્યો છે કે-મારી સોપણી (લાલામણ) આપને કરી છે તે સુધી મથા કે ૧૯ વળી નોંધારાના આધાર આપ છે “ એવું આરે વારવાર કહ્યું છે તો મને કેમ અહીંથી જવાઈ કહે છે ? ૨૦ માટે ટે લકતો ના લખને મડાડનારા, મને તજી દેશે નહીં ૨૧ મારે તો હે પ્રભુ ! તારા પિતા અને માતા આપજ છે ? આપના ચાંચુ કમળ તજીને ક્યા બળે ? ૨૨ હે રાજા વિરાજ ૨૩ આપને તજીને મારે-મારે શેર મું કાચ છે ! ૨૪ મને ખાળક અણુખ (અત્તાની) અને બળ હીન ગણીને મરીખના ઉપર દયા સમજીને આપને સરણે રાખો ૨૫ હું આપના ધરની નીચામાં નીચી ટેલકા [પૈતર-કામકાજ] કરીશ અને આપના કમળ સરખા ચરણાર્વિદ દેખીને આ ભવસાગર તરી જઈશ. ૨૬ અ પ્રમાણે કહીને પ્રભુના ચરણમાં પડ્યો અને બોલ્યો કે “ હે નાથ હવે મને શેર જવાનું ન કહેશો ” ૨૭ નમ્રતાવાળા ૨૮ દયાના સાચર ૨૯ પ્રભુએ અંતરને ઉઠાવીને હૃદયમાં બાંધ્યો-આમ્ને તે વખતે પ્રભુના કમળ સરખા નેત્રોમાં પ્રેમનાં જળ આવો અર્પા હતા ૩૦ સુગ્રીવ ૩૧ લક્ષ્મણ સહિત બહોતોના મિત્રને [મનને] શેર કરવાર રામચંદ્ર સખાઓ ને વળાવવા માટે ગાય બહાર મથા ૩૨ અમદ વારવાર પ્રભુની સાક્ષ બેસા કરતો હતો ૩૩ અને વારવાર પ્રભુને હૃદયમાં કરીને મનમાં આશા રાખતો હતો, કે પ્રભુ મને બહી રહેવાનું કહેશે ત્યારા ૩૪ રામચંદ્રની બેસાની દમ, બેસાવાની દમ અલકાની દમ હસવાની તથા મળવાની દમ માફ કરીને શોક કરતો હતો. ૩૫ કૈનદમાં પ્રભુની એમજ ચરણ છે, એવું સમજીને ધણેજ વિનય કરીને, તથા હૃદયમાં ચરણો સાંપીને, અ-૪૬ [૫૧ તરફ] આપ્યો. ૩૬ કામ જુલ્હાઈ મરડને કહે છે કે “ હે મરડાજી અમારે સર્વ-ચંદ્રના હૃદયને વળ કરતા પણ વધારે કહીને કહી શકાય (કાચકા) પ્રેમમાં રમત હૃદય અને અમદ છાપો) વળી કોઈ વખતે તે હૃદય પુખ્તના કરતા વધારે કમળ હોય છે ત્યારે તે હૃદયને કહીને કહેવું કે કામજ કહેવું તે મને સમજાતું નથી.

સ્મૃતિ.

રામે કામારિસેવ્ય, મધમયહરણે, કાલમતેમસિંદ્રે ।

યોગીંદ્ર જ્ઞાનગમ્યં, ગુણનિષિમખિતં, નિર્ગુણ નિર્વિકારય ॥
માયાતીતં સુરેન્દ્ર, સ્વલવધનિરતં, બ્રહ્મવૃદ્ધકલેવં ।

વંદે કંદાવદાતં, સરસિજનયનં, દેવમૂર્વીશ્વરુચ ॥

રાગ-સાદૃશ્ય વિં

યન્માયાવશ્વવર્તિવિશ્વમસિલં, બ્રહ્માદિદેવાસુરાઃ ।

યત્સત્ત્વાદયુક્તેવ ભાતિ સકલં, રક્ષ્યો યથાદેન્દ્રિયઃ ॥

યત્પાદઃ પ્લવ એક એવ હિ ભર્વા-બોધેસ્તિતીર્થાવતાં ।

વંદેઽહં તમક્ષેપકારણપર, રામાલ્કયમીન્દ્રં હરિમ ॥

રાગ-સાદૃશ્ય વિં

જ્ઞાતં જ્ઞાન્વતમમયેયમનયં, નિર્વાણજ્ઞાતિમદમ્ ।

બ્રહ્માન્દ્રુપ્તર્ણીન્દ્રસેવ્યમનિર્જનં, વેદાંતવેદ્યં વિશ્વમ્ ॥

રામાલ્ક્ય જમદીશ્વરં સુરગુરું, માયામનુષ્યં હરિમ્ ।

વંદેહં કરુણાકરં રઘુવરં, ભૂપાલપૂઢાવણિમ્ ॥

અર્થ—પ્રહાશિષના સેવ્ય, જન્મ મરણના બચને ટાળનારા, કાળરૂપી મહોન્મત હાથીને સારવામાં સિદ્ધરૂપ, યોગીઓના સ્વામી, ગુણોના ભંડારરૂપ, અજિત, નિર્ગુણ, નિર્વિકારી, માયાના પારને પામેલા, દેવતાઓના નિધંતા, અલ્પલોકોનાં વધમાં તત્પર રહેનારા, બ્રાહ્મણોના સમુહના ઇષ્ટદેવ, મેઘસમાન સ્વામ સુદર કાન્તિવાળા, કમળો સરખા નેત્રોવાળા, અને રાત્રરૂપે થયેલા શ્રી રામચંદ્રજીને હું પ્રણામ કરું છઉં.

અર્થ—પંચ મહાભૂતો તથા અહ કારાદિ સર્વ કારણોથી પર, ‘રામ’ એવા નામથી યોગળાતા સમર્થ પરમાત્મા, કે જેની માયાના તંત્રમાં બ્રહ્મ આદિ દેવતાઓ અને દૈત્યો વિગેરે સહિત આ સવળું જગત વર્ત્યા કરે છે, જેમ દોરડીમાં પ્રતીત થયેલો સર્પ, બ્રહ્મરૂપ છતાં દોરડીની સત્તાથી સત્ય જેવો જણાય છે, તેમ જેમાં પ્રતિત થયેલું આ સવળું જગત, જેની માયાથી સત્ય જેવું જણાય છે, અને સસારરૂપી સાગરને તરી જવામાં જેવું ચરણજ એક વહાણરૂપ છે તેમને હું પ્રણામ કરું છઉં.

અર્થ—જ્ઞાત, નાશરહિત, પ્રમાણોથી ન માપી શકાય એવા, નિર્દોષ,

(સીતાહની શોધમાં ફરતાં રામને વિનંતી)

સમ-શાહુલ વિ.

કુન્દેન્દીવરસુંદરાવતિવલી, વિજ્ઞાનપામાશુખી ।

શોમાઢથી વરપન્થિની છુતિનુતી, ગોવિષ્ણુદમિયી ॥
માયામાનુષરૂપિણી રુધુવરી, સદ્દર્મવન્તી હિ તૌ ।

સીતાન્વેષણત્વરૌ પથિ ગતૌ, પ્રક્રિયદૌ તૌ હિ નઃ ॥
(રાવણને માર્યા પછી પુષ્પક વૈમાનમાં બેઠા તે વખતની સ્તુતિ)

કેકીકંઠામનીલં, સુરવરવિલસત્, ત્રિપાદામ્બચિન્હમ્ ।

શોખ્યાદયં પીતલ્લં, સરસિજનયનં, સર્વદાસુખસન્નમ્ ॥
પાળૌ નારાચાર્પ, કપિનિકરયુતં, ચન્ધુના સેવ્યમાનં ।
નૌભીક્ષ્યં જ્ઞાનકીલ્બં, રુધુવરપનિર્ઘં, પુષ્પકાસ્ફરામય ॥

અહિતરૂપી પરમશાંતિ આપનારા, બ્રહ્મા-સદાશિવ તથા શેષનામ-જેઓએ સેવક શોખ, વેદાંતના જ્ઞાનથી સમબલ્ય એવા, વ્યાપક, અમૃતના ઇન્દ્ર, દેવતાઓના શુર, માયાથી મનુષ્ય બનેલા, કંઈકાના બંધારરૂપ, રુદ્રકુળમાં ઉત્તમ, અને રાજાઓના શિશ્યશ્રી, રામ એવા નામથી જોળખાતા કૃપાશુ રુધુવરને હું પ્રણામ કરું છઉં.

અર્થ—લક્ષ્મણ ડોકરના કુલ સરખા સફેદ છે, અને શ્રી રામચંદ્રના ઇન્દિવરકમળ સરખા સ્થામ છે તે બે બાઈઓ । અત્યંત બળવાળા વિજ્ઞાનના સ્થાનકરૂપ, શોભાથી સંપન્ન, મોટા ધનુષધારી, શ્રુતિઓ જેના વખાણ કરી રહી છે તે, જાણના તથા બ્રાહ્મણોના સચુક જેમને બહુ બોલા છે તે બેઉ, માયાથી મનુષ્ય બનેલા, રુદ્રકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા અને ઉત્તમ ધર્મને પાળનાવાળા, સીતાની શોધ માટે જનના રસ્તાઓમાં આતુરતાથી ફરતાશ-એવા હે રામ તમા લક્ષ્મણ-અયોને બહિત આપો.

અર્થ—મૈત્રેય કંઠ સમાન સ્થામરંગવાળા, દેવતાઓમાં ઉત્તમ, વલ્લ રમણમાં શોભતા ભૃગુકંઠવાળા, અત્યંત સુશોભિત, ચીળાં પીતાંબરને ધારણ કરવાવાળા, કમળ સરખાં સતાં નેત્રવાળા, સર્વદા અતિમસન્ન, હાથમાં અનુષ્ઠાન ધારણ કર્યા છે તે, વંદ્યશ્રીઓનાં ટોળાંથી વિંટાળેલા, લક્ષ્મણશ્રી જેવા, અવધીના સ્વામી, રુદ્રકુળમાં ઉત્તમ અને પુષ્પક વૈમાનમાં બીરાજેલા, રામચંદ્રની હું નિરંતર સ્તુતિ કરું છઉં.

રામ—શાર્દૂલ વિ.

અર્ધાંગોપિસદ્ભવં કલ્પિત-મધ્વસર્ગ વાચ્યં
 શ્રીમદ્ધનુલેન્દુસંદરવરં, સંયોગિતં સર્વદા ॥
 સંસારામયભવેજં સુપધુરં, શ્રીધાનકીર્તિવનં ॥
 ધન્યાસ્તે કૃત્તિઃ પિંચંતિ સતતં, શ્રીરામનામૃતમ ॥

‘રઘુ’ ઠાણુ ?

શ્રી રામચંદ્રને રામાયણમાં, ઘણીવાર ‘રઘુનાયક’ ‘રાધવ’, ‘રઘુરામ’ ‘રઘુકુળ દીપક’ વગેરે નામો આપ્યા છે, તે શ્રી રામચંદ્રના રાણાના રૂપ છે ‘રઘુ’ છે ત ‘રઘુ’ ઠાણુ છે, તે સબધી ઘેડી થત કરીએ. ધન્યા સુવંશના સૂર્યવંશી રાજા દિલીપને સતાન નહીં હોવાથી, તેણે શુરૂ વસિષ્ઠની આજ્ઞાથી ‘નદીની’ નામની ગાયની, સ્ત્રી સહિત સેવા કરી. જંગલમાં ગાયે માયાની શિલ્પ મળીને, દિલીપની પોતામત્તે તથા શુરૂમત્તે કેવી ભક્તિ છે, તેની પવિત્રા કરી.

જ્ઞવાત્કિલ ત્રાયત ઇત્યુદગ્રઃ, સત્ત્વસ્ય ચન્દો મુવનેષુ સ્વઃ ॥

રાજ્યેન કિં તદ્વિપરીતઃ, પ્રાણીરુપકોશમલોમસૈર્વા ॥૫૨૩॥

કિમર્થહિંસ્વસ્ત્રવ ચેન્મતોઽહં, યજ્ઞાચ્ચરીરે મય મે દશાણુઃ

અકાન્તવિધ્વંસિષુ મદ્વિધાનાં, પિણ્ડવનાસ્થા સ્વલુ મૌતિકેષુ ॥

(રઘુવંશ બીજે સર્ગ)

પરીક્ષામાં દિલીપ પાસ થયો. પાસ થતાં, પુત્રનું વરદાન મળ્યું. આ પુત્રનું નામ ‘રઘુ’. તેણે ઘણાં વરસ સભ્ય કર્યા પછી, પોતાના પુત્ર અર્જુને સભ્ય સોંપતાં, કેવો વિવેક બનાવ્યો છે, તે વાંચીએ. આપણને સૌને આ વાત ઉપયોગી છે, કારણ કે ખીલ્યા તેમને જરૂર કરમાવુ પડ્યું. જેમ નવાં ખીલતાં કુલોનો વહીવટ, અને જુના કરમાતાં કુલોનો વહીવટ (કામકાજ) જુલો છે. તેમ આપણી પાસેથી વારસો લેનારા પુત્રનો વહીવટ-એટલે-જગતમાં પેસવાની તેમની ક્રિયા, અને આપણા વહીવટ એટલે-જગતમાંથી નીકળવાની આપણી ક્રિયા જુદા પ્રકારના હોવાં જોઈએ. દુકાન માંડનાર અને દુકાન સંકેલનારના વહીવટ જેમ જુદા હોય છે, તેમ સસા માંડનારના અને સંકેલનારના વહીવટ જુદા હોવા જોઈએ. ત સબધી કવિ કાળીદાસના ઉત્તમ વિચારો છે.

અર્થ—વેદરૂપી સસુદ્ધમાંથી પ્રાપ્ત થયેલું, કલિયુગના મેલોનો તાર કરનારું, અવીનાશી, સદાશિવના અભરૂપી ચંદ્રને બહુ યોગ આપનારું, સર્વદા યોગાથી પૂર્ણ, સંસાર રૂપી રોગનો નાશ કરવામાં અપધરૂપ, અત્યંત મધુર અને સીતા-જીના જીવનરૂપ, શ્રી રામનામ રૂપી અમૃતને જેઠા સર્વદા પીએ છે; તેજા આત્મશાળી અને પુણ્યશાળી પુરૂષો છે.

रघुवश आहमेसर्ग.

अथ वीर्यं रघुः प्रतिष्ठितं, प्रकृतिव्यात्मजमात्मवित्तया ।

विषयेषु विना कृष्येष्टु, त्रिदिव स्येष्वपि निःस्पृहोऽभवत् ॥१०॥

१० ५६७६—अथ—५६७ आत्मवित्तया प्रकृतिषु प्रतिष्ठम्—राजपञ्चाना संपूर्णं ज्ञानं, प्रत्यभि विश्वासवान् भवेत् आत्मजम् रघुः वीर्य—पौराणिक पुत्रने भेदने विनाशायैषु विषयेषु—नाशयंत विषयोभां भोजनमभा, त्रिदिवस्येषु विषयेषु अपि सर्वना सुभोभा पञ्च निस्पृहः अभवत्—निरपृह भवेत्.

गुणवत्सुवरोपितत्रियः, परिणामे हि दिक्षीपर्वजजाः ।

पदवीं तद्वत्कवाससां, प्रयताः संयमिनां प्रपेदिरे ॥११॥

११ ५६७६—परिणामे हि—अरेभर वृथावरणा गुणवत्सु सुते आरुपिता जाः यैः ते—गुणवान् पुत्रने राज्यं लक्ष्मीं आपवावाणा प्रयताः दिक्षीपर्वजजाः राज दिक्षीपना सावधान वक्ष्यते तद्वत्कवाससां पद वासांसि येषाम् ते. तेषाम् संयमिनां पदवीं—१६७६ पद पदेरनाग सपथी पुत्रोनी पदवीने प्रपेदिरे प्राप्तता इति.

तद्वत्समाजयोन्मुखं, शिरसा वेष्टनशोभिना सुतः ॥

पितरं प्रणिपत्य पादयो—रपरित्यागमयाचतात्मनः ॥१२॥

१२ ५६७६—अद्वयसमाजयोन्मुखं तम् पितरं—अरेभर पदया अटे तयार भवेत् तं रघुने वेष्टनशोभिना शिरसा—मुभट पदेरना भावार्थी पादयोः प्रणिपत्य अरघुना प्रणाम करीने. आत्मनः अपरित्यागम्—पौराणिक त्याग न करानुं सुतः अवाचत—पुत्र अने साधना करी.

रघुरभ्युत्थस्य तस्य, तत्कृतवानोप्सितमात्मजपियः ॥

न तु सर्प इव त्वचं पुनः, प्रतिपेदे व्यपवर्जितां भियम् ॥१३॥

१३ ५६७६—आत्मजत्रियः रघुः—अने पुत्र आये छे भवेत् रघु अमुमुत्थस्य तस्य तत् ईप्सितम् कृतवान्—अने पदेरना आसुभो इति, तं अन्तरी पापवर्जि रघुने कथुष रापी. तु—पञ्च सदा सर्प व्यपवर्जितां त्वचं पुनः न प्रतिपेदे—अने सर्प अने वपत तनेषी आध्यात्मी करी अन्तरे नयी देव रघुः व्यपवर्जितां भियम् पुनः न प्रतिपेदे—रघुने तनेषी लक्ष्मीने करी अन्तरी नदी.

स किंवाश्रममन्त्रमाश्रितो, निवसन्नावसथे गुरादुदधिः ॥

समुपास्यत पुनर्भोग्यया, स्नुष्येयविह्वलेन्द्रिया विद्या ॥१४॥

૧૪ પદ્ય-૭૬ :—અન્યમ્ આજમ્ આશિતઃ સન્ધ્યાસ આશમને ભોમપનો કિલ્લ
ખરેખર : સઃ-તે પુરાત્ત્વઃ અવસથે-૭૬૨થી બહાર સ્થાનમાં. નિવસત્-વસનો.
અવિકલ્લેન્દ્રિયઃ-અતેન્દ્રિય રમુએ પુરબોગ્યયા સ્વુચયા હવ-પુત્રથી ભોમપની પુત્રવધુથી
એમ સસરની સેવા થાય તેમ શ્રિયા-રાજ્ય-વક્ત્રીથી સમુપાસ્થત-રમુ સેવાતો હતો,

મશ્વમસ્થિતપૂર્વપાર્થિવં, કુલમમ્બુચતનૂતનેખરમ્ ॥

નમસા નિષ્ટેન્દુના તુલા-મુદાતાકેંગ સપાહરોહ તત્ ॥૧૫૧॥

૧૫ પદ્ય-૭૭ :—નિમૂતઃ (અસ્ત પામ્યો છે) હવુ યસ્મિન્ તત્, તેન નમસા
એ નમસા અંદ અસ્ત પામ્યો છે ઉદિતઃ અર્કઃ યસ્મિન્ તત્ તેન-એ આકાશમાં
સ્થિત છે તે નમસા તુલામ્-તે આકાશની તુલનાને પ્રથમસ્થિતપૂર્વપાર્થિવ કુલમ્
એ કુળમાં પ્રથમને રાજ્ય રમુ શાનીને પામી ગયો છે-વિરમો ગયો છે તે કુળ અમ્બુચતઃ
સૂતવઃ દ્વિચરઃ યસ્મિન્ તત્ કુલમ-એ કુળમાં નવો રાજ્ય ઉદય પામી રહ્યો છે તે કુળ.
સપાહરોહ-પામતું હતું-આકાશ એવું જણાતું હતું.

યતિપાર્થિવલિઙ્ગધારિણી, દદશાતે રઘુરાષ્વૌ જનૈઃ ॥

અપવર્ગમહોદયાર્થયોર-શ્રુવર્મશાચિવ ધર્મયોગીનૌ ॥૧૬૧॥

૧૬ પદ્ય-૭૮ :—અપવર્ગઃ (મોક્ષ) મહોદય (વિજય) અ પવ અર્થ યયોઃ હિત
ધર્મયોઃ-એકનો મુદો મોક્ષ છે અને બીજાનો મુદો વિજય છે એવ બે ધર્મના શ્રુવં ગતો
શ્રુત્યુદોક્ષમાં જન્મેલા અંકો હવ-અણે અથ હોય એવા. યતિપાર્થિવયોઃ લિઙ્ગ ધરતઃ
હિત યતિપાર્થિવલિઙ્ગધારિણી રઘુરાષ્વૌ-સન્ધ્યાસિ તથા રાજ્યો વેષ પારશ્વ કરેલા
રમુ તથા રાધવજનૈ, દદશાતે-લેકાથી દેખાતા હતા.

અજિતાધિગમાય મન્ત્રિભિર-યુયુજે નીતિવિચારદેરજઃ ॥

અનપાયિપદોપલબ્ધયે, રઘુરાષ્ટૈઃ સમિધાય યોગિભિઃ ॥૧૭૧॥

૧૭ પદ્ય-૭૯ :—અજ-અજ પુત્ર. નીતૌ વિચારદૈ મન્ત્રિભિઃ-નીતિમાં મુશ્ક
કારભારીઓ સહિત અજિતસ્વ (ઉદયની) અધિગમઃ (પ્રાપ્તિ), તસ્મૈ-ઉદયની
પ્રાપ્તિ માટે યુયુજે-એકાધો-એકન થયો. રમુ-રમુ રાજ્ય નાશિત અપાયઃ વસ્તુ તત્
અનપાયિ અ તત્ પદે તસ્ય લબ્ધયે-અવિનાશી પદની પ્રાપ્તિ માટે આપતે યોગિભિઃ
સમિધાય-હિતમિતક યોગીઓની સાથે એકાધો

નૃપતિઃ પ્રકૃતીરવેશિતું, વ્યવહારાસનમાદદે યુવા ॥

પરિચેતુમ્પાંશુ ધારણાં, કુશ્વપૂર્ત પ્રવયાસ્તુ વિહરમ્ ॥૧૮૧॥

૧૮ પદ્ય-૮૦ :—યુવા નૃપતિઃ-યુવાન રાજ્ય પ્રકૃતીઃ અવેશિતુદ-અનને તથા
અપાને, મપવાને વ્યવહારાસનમ્ આવદૈ-રાજ્યાસન પર બેઠો પ્રવયાઃ-પ્રથમ રાજ્ય

करोति-अर्थात्, चारणां परिचितम् अत्रवत्तु आन धरवा भाटे. कुसुमं विष्टरम्
करोति-अर्थात्, चारणां परिचितम् अत्रवत्तु आन धरवा भाटे.

अनवत्पुष्पवितसंपदा, वक्षमेको नृपतीननन्तरान् ॥

अपरः प्रणिधानयोग्यया, यतः पञ्च शरीरगोचरात् ॥ १९ ॥

१९ पदच्छेदः—प्रमुखाकिसंपदा—गान्धी शक्तिना साधनधी. एकः अनन्तरान्
नृपतीन-अर्थात् (अने) आसपासता राजाभाटे. पञ्च अनवत्-प्राप्ताने कर्मात् कर्मा. अपरः
रूपमे. प्रणिधानयोग्यया-समाधिना अन्वयासधी. शरीरगोचरात् पञ्च सकलः—१-
२भां रदेवा भांय आध्याने-वायुनेवद्य अनवत्-कर्मा कर्मा,

अकरोदचिरेत्वरः क्षिती, विषदारंभफलानि भस्मसात् ॥

इतरो दहने स्वकर्मणां, बहुते ज्ञानमयेन बहूनिना ॥ २० ॥

२० पदच्छेदः—अचिरेत्वरः-नवा राजा अने. क्षिती-आ पृथ्वी-विषदा-
रभ्यफलानि भस्मसात् अकरोत्-दुश्मनेने आरभ करेवा कमेति अने तेना कमेति
नाश करेवा तत्पर थये. अपरः-रूप राजा अने. स्वकर्मणां दहने-तेत ॥ कमेति भाषी
मुक्ता भाटे. ज्ञानमयेन बहूनिना-ज्ञानाग्निधी बहुते-तत्पर थये.

पणवन्धुत्वान्मुक्तानजः, बहुपायुंक्त समीक्ष्य तत्फलम् ॥

रसुरप्यजयद्गुणत्रयं, प्रकृतिस्यं समलोष्ठकाञ्चनः ॥ २१ ॥

२१ पदच्छेदः—पणवन्धुत्वान्मुक्तान् बहु मुक्तान्-संधि जेभा मुक्त छे जेवा छे
मुक्ताने तथा तेवाय फल तत्फलम् समीक्ष्य - मुक्तानां इति विचाराने अजः उपा-
मुक्त-ते मुक्ताने विषयान् करोति इत्ये समलोष्ठकाञ्चनः रसुर-पुण्य अने सैव
अने सभान भाव्यु छे जेवा रसु प्रकृतिस्य गुणत्रय अजयत्-भाषाना अने मुक्ताने
छतती इति.

न नवः प्रहारा फलोदयात्, स्थिरकर्मा विराम कर्मणः ॥

न च योगविघ्नेवेतरः, स्थिरधीरा परमात्मदर्शनात् ॥ २२ ॥

२२ पदच्छेदः—स्थिरकर्मा इति नवः प्रहारा-अर्थात् १६ अक्षरेणोत्तरे राजा-आ-
फलोदयात्-अर्थात् इति न भव्यु त्या मुक्ती. कर्मणः न विराम कर्मणां भाटे
वर्णे नहि. न च अने स्थिरधी. इति नवेतरः-स्थिर बुधिया अने राजा-अ-
जायकात्मदर्शनात्-अनेना साक्षात्कार न थये त्या मुक्ती. योगविघ्नेः न विराम
योग विघ्नाधी-भाटे वर्णे नहि.

ઈતિ ક્ષત્રુષુ ચેન્દ્રિયેષુ ચ, પ્રતિષિદ્ધપ્રસરંશુ જાગ્રતૌ ॥

પ્રસિતાવુદ્યાપવર્ગયો-રુમયી સિદ્ધિશુભાવવાપતુઃ ॥૨૨૧॥

૨૩ પદ્મ'૭૬—પ્રતિષિદ્ધ (અટકી છે) પ્રસર' (ગતિ) ચેષાન્ત્ તે, તેષુ પ્રતિ-
ષિદ્ધપ્રસરેષુ શત્રુષુ-એકે (અને) પોતાના શત્રુઓને કમળે કર્યા હતા પ્રતિષિદ્ધપ્રસ-
રેષુ હન્દ્રિયેષુ ચ અતે ખીન્ને રાજા કે જેણે પોતાની હૃદિયેને કમળે કરી હતી તૌ
ઉભૌ જાગ્રતૌ તે એક જાગતા-સાવધાન પ્રસિતૌ-૧થા તત્પર ઉદ્યાપવર્ગયો-ઉદય
ગેશની ઉભવી સિદ્ધિ અવાપતુ-એકે મિધિને મેળવતા હતા,

અથ કાશ્ચિદ્જવ્યપેક્ષયા. ગમયિત્વા સમદર્શનઃ સમાઃ ॥

તમસઃ પરમાપદવ્યયં, પુરુષં યોગસમાધિના રયુઃ ॥૨૨૪॥

૨૪ પદ્મ'૭૬—સમદર્શન. ઈતિ રયુ અથ-સભાવ માનવાળા રયુએ આ પ્રમાણે
અજવ્યપેક્ષયા-અજની હૃદયથી કાશ્ચિત્ સમા-કેટલાએક વરમેા ગમયિત્વા-ગાળીને,
પસાર કરીને યોગસમાધિના-યોગની સમધિથી તમસ પરમ્ અવ્યય પુરુષ આપત્
આશાથી પર અત્યય પરમાત્માને પામ્યો,

તુલસીદાસજીનાં પંદો.

રાગ પ્રભાત ૧

- સીતાપતી શ્રી રામચંદ્ર, રઘુપતી રઘુરાઈ-સીતાપતી૦ ટેક
રસના રસ નામ લેત, સતનકો હરસ દેત
બિહસત સુખ મદમદ, સુદર સુખદાઈ " ૧
ઉદર બાહુ દગ વિશાળ, દશન લાલ સિંહ ચાલ
બુટી શિર કાક પંચ, નાચીકા સુહાઈ " ૨
કેસરકો તીલક લાલ, માનો રવી પ્રાત કાલ
શ્રવન કુડલ જલમલાત, રતી પતી છબી છાઈ " ૩
ચેતનકી ગલે માલ, તારા ગણ અતી બિશાલ
માનો શ્યામ શીરકે ઉપર, સુરસરી ચઢી આઈ " ૪
સુરીનર સુનિ સફલ દેવ, શિવ વિરચી કરત સેવ
કીરતી અખડ બાકી, તીન લોક છાઈ " ૫
સગ સખા સરળ તીર, બીચરત રઘુવશવીર
હરખી નીરખી તુલસીદાસ, ચરનનરજ પાઈ " ૬

2000 年 12 月 1 日

दुमडी अकत शुभमई, अकत शुभमई दे,
 डिक्कत छी अकत धाय, अकत छुनि अकत धाय,
 धाय भातु मोह लेती, इतरवडी रानीयां-दुमडी अकत-
 अंतरवडी अंतर अर, विविधताति करी दुवार,
 तन मन धन गारी अर, अकत अर, वयनीयां-दुमडी
 मोहक मेवा रखाव, मन भाते मो लेहु बाव,
 मोर लेहु इजिरपान, कंचन इन छुनियां-दुमडी
 अकत छुनि अति अपार, के के अति पारने पार,
 कही न अकत रोष, अकत अकत के रखातीया-दुमडी
 तुलसीदास अति अकत निरणी के अकत अर,
 अकत अकत गार गार, अकत अकत गार गार

રાજ્ય સરકાર

રામ ચરણ સુખદાઇ, બાજ મન રામ ચરણ સુખદાઇ ટેક-
 બિચ ચરણનસે પ્રગટી મુરચરી, સકર શિયા ચરણર,
 બટાશકેરિ નામ ધરાયો, ત્રિભુવ તારન આધરિ-રામ
 હંકક વન પ્રણ પાવન કિનો, રૂચિવન ત્રાક ત્રીપાદરિ,
 સો કાકેર તિલોક કે સ્વામી, કપટ મૂન સંચ પાદરિ-રામ
 જીન ચરણનનકી ચરણ પાદકો, ભરત રહે મન લાદરિ,
 સો કેવટ કંકરિમે પાયે, તળ હરિનપ્પ ચલાદરિ-રામ
 કપિ ક્રિયવ વાલિકો બંધુ, તાશિર હર ધરાદરિ,
 રિપુકો અનુજ વિભીષણ લેટયો, કુલમે લંક પાદરે-રામ
 રાવણ ભારી રામ ધર આયે, ધર ધર ગાંધુ બાપદરિ,
 તલસીદાસ આશા રણવરકી, બાજ્ય બંધો જિન પાદરિ-રામ

५३५ ३०५

କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ପ୍ରାୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ
 ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ
 ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ
 ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ

(૧૧૬)

જાહાં સત્સંગ તહાં અલિ આલસ, વિધીયન સજ વીજરામી;
શ્રી હરિ ચરણ છાડી જોરનકુ, નિશ્ચીન કરત યુદ્ધામી-કૌન૦
ખાપી પતીત અધમ પર નિહક, સમ પતીતનમેં નામી,
કીજે કૃપા કાસતુલચીપર, સુનીયોં શ્રીપતિ સ્વામિ-કૌન૦

રાજ આદ્ય.

રામ મંત્ર મેરે ભાઈ, જપો મન-રામ મંત્ર મેરે ભાઈ !
રામ મંત્ર સિવ સતિ જપત હે, કાચલુચંડિ ગિરિ માંહિરે;
કાલકી કરમ માયા નહિ વ્યાપે, ભક્તિ અચલ હૃદ પાઈરે-રામ-જપો૦
જન્મ પ્રલોકા અહંદયા વ્યાધ બીલકી, ભત વરણ કુલ નાંહીરે
રામ મંત્રમેં શ્રીકૃપદ પાવે, ચંદે નિશાન બજાઈરે-રામ-જપો૦
પ્રભ અમરીય પ્રહંદાદ વીલીપણ, રામ ભજ્યા ચિત લાઈરે;
અમ પતિ નીલ જાંઘ હનુમતા, સેવે ચરણ સોહાઈરે-રામ-જપો૦
રામ મંત્ર જિન મિત્યા અતુરાઈ, નિજમ કહે જસ ગાઈરે,
તુલસીદાસ ગુરૂ મંત્ર જનાયો, હૃદયમે રહ્યો ઠેરાઈરે-રામ-જપો૦

પુણ્ય પ્રધાનંદ સ્વામીજીના પદો.

૧ રાજ આદ તાલ દાદરા.

હારે-તુમ પદોરે તોતા ! કયા સુખ સોતા ?-રામ રામ રામ ટેક૦
હે-ધિંબરમેં બેઠકેરે-ભુલ જયા નિજ ધામ-(૨)
હો-લાલચકે વશમેં પડા-હેરી-લાલચકે વશમેં પડા,
ગાપુ ! પરવશ આઠો ચામરે-તુમ૦
સાથી તેરા અલ જયારે-કોઈ ન આયા કામ-(૨)
ભવ બેકલા હસ જયા-હોભ-ભવ બેકલા હસ જયારે,
ભાઈ ! છુટ જયા ઘર ગામરે-તુમ૦
હે-મોત બિલ્લી તાકમેરે-બેઠી બીચ સુકામ-(૨)
અવસર તેરા દેખકેરે-હો-અવસર તેરા દેખકેરે,
કરસી કામ નકામ રે-તુમ૦
બેઠી તેરી રસ ભરીરે-રટો નિરંજન નામ-હો-હો
બેઠી તેરી રસ ભરીરે-રટો નિરંજન નામ-
પ્રધાનંદ મિટે ભવ બંધન-પ્રધાનંદ મિટે ભવ બંધન,
પાવે પદ વિશ્રામરે-તુમ૦

રાજ માઠ તાલ દાદરા.

હે-સમ સુમર-સમ તેરે-કામ આવગા.

હે-કામ આવગા-જળી કાલ ખામગા-હોલ-કામ આવગા-સમ સુમર.

ભાઈન થ રાજપાટ મહેલ માળીયા—(૨)

અંતકાલમે ન કોઈ સંજ આવગા—(૨)—સામ

ફાનિયાકે કારભારમે, તું કયા બુઝ્યા ફીરે ? (૨)

ચીડીયાકે જેસે બાજ તુજે—(હાં હાં-ચેલી લે)

ચીડીયાકે જેસે બાજ તુજે કાલ ખામગા-સામ.

કામ આવગા જળી કાલ ખામગા-સામ.

મનુજાક શરીર બટે લાખસે મિલા—(૨)

જળ બીત ગયા કાલ, તો ફીર કયા ખામગા-સામ.

કરલે જતન હબર-હરિ નામ કે જિના

કહેતા હે પ્રદાનંદ, નહિં મોક્ષ પામગા-સામ

હોલ-સમ સુમર

રાજ માઠ તાલ દાદરા

હારે-તેરી ઉમર બીતી બયરે પ્રાણી ! સામ સુમર લે. ટેક.

હે- છુદ છુદ દપકતારે-હે-જ્યોં અજલીક નીર-

૧પલ પલ છિન છિનમેં તેરા (૨) છીજત બા શરીર-પ્રાણી-હારે તેરી.

હારે-હાથી કોઠા પાલખીરે-દાસી દાસ અનેક-

હે-મહેલ ખામના-નારિયાં તેરે (૨) સંજ ન આવેં જોક-પ્રાણી-હારે તેરી.

હારે-હો-રવાર દિનોકો છાંડીરે-જેસી હસ મિલાસ

કરલે બે કુછ હો સકેરે (૨) ફીર પીછે જાતામ-પ્રાણી-હારે તેરી.

હારે-ખાલી આથા જગતમેરે-ખાલી આવનંદાર-

પ્રદાનંદ લાજન વિના તેરા(૨)બુઝ સખ વિવાર-પ્રાણી-હારે તેરી.

કસુરી તાલ કે

હરિ નામ સુમર સુખધામ, જગતમેં લખલે તો લીનકા (૨)

હાં-પાપ કપટ કર માયા બોડી-વર્ગકરે મનકા—(૨)

સગી કોઠ કર ચલા સુસાદિર (૨) જાસ કુવા વનકા-જગતમેં

૧ પદી પણ દિવસ રાત અલી જાવ છે અને હમણાં છોડી પેલી જાવે રે જુવાની
તો જગર મનના મદ ચાર દિવસનો છે તે સુખખાર દિવસનું છે. મિલાડીનાં યેપ
ચોમાસામા રૂઝ કેમાય ખલુ પડીવારના

મુંઝાર માયા દેખ હુઆયા, હાક કરે તનકા (૨)
 હુડા ખાસ બિખર કાંઈ દેહી (૨) જ્યાં માલા મનકા જગતમેં
 ભેળન નારી હમે પિયારી, મોજ કરે મનકા (૨)
 કાલ બલિકા હમે તમાચા (૨) બહુ બાય કમકા જગતમેં
 મહે સંસાર સ્વપનકી માયા, મેલા પલ છીનકા (૨)
 પ્રકાશનદ લાજન કર જદે (૨) નાથ નિરંજનકા—જગતમેં

કેસુરી તાલ ૩

તેરી શરણ પડામેં આમ, નાથ ! મોહે દે દર્શન ખારા (૨)
 મેકુલ હુડી મહુરા હુડી, બિદાળન ચારા (૨)
 કશીયુરી સકલ ફિર હુડી (૨) હુડા હરદાસ—નાથ—તેરી
 કોઈ વેકુંક કેલાસ જાતમે, કોઈ સાગર ધારા (૨)
 કોઈ કહે સખ જગકે ભીતર (૨) વ્યાપક કરારા—નાથ—તેરી
 સંત જતાવે ઘટકે માંકિ, પરજટ ઉછાસ (૨)
 કોઈ કહે જો ભલક નિરંજન (૨) સખસેં દે ન્યારા—નાથ—તેરી
 તુલુભ પીતાંબર મોહે, સ્ત્રીય સુગટ ધારા (૨)
 પ્રકાશનદ મેં દર્શન પાઈ, ભવું બલિહારા—નાથ—તેરી

રાગ પહાડી તાલ કેરવા.

મતિ એના સુસાકર તીંદ ભરી,
 તુમ પરદેશી [ચાર] ભલે પડે દો, મહ સખ ચોરનકી નગરી—મતિ
 પલપલ છીન છીન વાક લગાવે, ચપત માલ સુખ નગરી—મતિ
 લોક હુડાઈ ગયે બહુ તેરે, વિરલા બાય બચા બઠરી—મતિ
 પ્રકાશનદ કરે આમ ત્યારી, રૈન બિતાય કાઈ સગરી—મતિ

રાગ પહાડી તાલ,

મેરી મતિયા, હરિ હરિ હરિ શુભ આ—ટેક
 નામ સુરમંદિ ભાવ બમહારી, નહીં નહીં બિસરા—મેરી
 ફલંબા કાયા જગમેં પાયા, દિન દિન દિન ન ગમા—મેરી
 ફરજલ પ્રાની ઉચર મિહાની, પલ પલ પલ ચલી બા—મેરી
 પ્રકાશનદ સખ સુખ કંદા, ચિત નિત ચિત લા—મેરી

બૈરવી તલ.

મેરી આલીશી-મોહી) સ્થામ સુંદરી દીખવાદેરે—મેરી
 મબેન ફરશન મેહે કેન ન આવે, સંદ વડન દીખવાદેરે—મેરી
 સાંવરી સુરત મોહની સુરતરી, સુન્દર આજ મિલાદેરે—મેરી
 લુમનાઈ તટપર બસરી બબલે, મધુરી ટેર સુનાદેરે—મેરી
 પ્રધાનન ચરણ બલીહાની, નૈના સફલ કરવાદેરે—મેરી

સહબોધ ઠંઠકો.

(જગ્યાના સંક્રમને લીધે થાતા અક્ષરો લીધા છે—ચોપાઈ.)

કકા કલિયુગ વામ અધાર, પ્રભુ સુમરી કીર્તિ, જાન જાસ,
 સાધુ સંત ક્ષી હરિવંશ કીર્તિ, જીવન જન્મ સદ્ગુણ ક્ષી કીર્તિ. ૧
 ગંગા ગુન ગોવિંદાદ ગાવે, માયા જાલ જાલી સજ જાલો;
 મન ભોજન તન રંચ ફલગા, સુખમેં જાલ દોષ વલ જાલો. ૨
 મધ્યા મદ મદ મેલે મેલ જાલ, જાલ-જાલમેં પ્રભુ રહો સમાઈ;
 ઉચ નીચ જાન ક્ષી દેખે, જોડે જાલ-સહજમેં રેખે. ૩
 છછા છલજલ તમે નિકાસ, નર્મજ નામ જામે જોક સારા;
 કામ કોષમે તમે પ્રસન્ન, સરા રહો સજસુદે સંજા. ૪
 ટટા તોડ જગતકે નાલ, તહિં કોઈ માત પિતા કુલ જાતા;
 હરિ ચો દેખુ નહિં કોઈ જાપના, જમ ભવહાર સ્વેનમ રવજા. ૫
 ઠઠા ઠાકોર પશમ સનેહી, જીનાયે કીર્તિ મલ કુંદર દેહી,
 નર દેહીકો દહાવો લીને, પ્રેમ મગન દોષ હરિવંશ ખીને ૬
 ઠઠા ઠુંદનકે ઠંઠા જાલે ભાઈ, રોમ રોમ-પ્રભુ રહો સમાઈ;
 પિંડ પ્રકાંક રહો સમ પૂરા, સદા નિકટ પડીમાર ન ફરા. ૭
 નન્ના નામ હરિકી કીર્તિ, હરિજાતનકી સેવા કીર્તિ;
 સાચી અખિત જગવાનકે આવે, પ્રેમ સહિત રહેના સુખ આવે. ૮
 તત્તા તેરી સફલ કરમાઈ, નરદેહી સમસ્તકો પાઈ;
 હરિ ભણ જાલ-વાંસમેં છુટો, રામ નામ-જોસો મન છુટો. ૯
 ગંગા ગોરા જગવાસાઈ, હરિ વિદુ જન્મ અપ્રલય ભાઈ;
 મેતન મેલ હરિ નામ જગજી, રામકી ત્રિવિધ સર્વ નિકાઈ. ૧૦
 દહા દેખ જગત ભવહારી, માયા જાલ જાલો સંજાર;
 અખન ચો છુટન જો અહિં, સરણ ભાઈ સંતકે રહીએ. ૧૧

જળ્યાં બોલો અમૃત બાની, સ્નેહ પ્રીતિ રસના શુભ સાની;
હરિ હીરો હૃદયે ધરી રાખો, કદુ ભયન મુખસેં નહિં આખો. ૧૨

- ટોહરા—જેને જે ગમતું નથી, તે તેને નહીં અહામ,
 દ્રવ્ય આપે દ્રાક્ષને, કાક લીંગાળી ખાય. ૧
 કૃષ્ટ વચન શરતે પુરા, બહા શત્રુના બાણ,
 તુલસી જે નર સહવ હે, તાસમ સાધુ ન આન ૨
 તુલસી આ સસારમેં, પાંચ રત્ન હે સાર,
 સત્સંગત અરૂં હરિકથા, દયા-ધર્મ ઉપકાર. ૩
 જો કોડીકી આહ બાઈ, તો કોડીકો હોઈ,
 જો કોડીકી આહ મીટી, તો કોડી ધન્ય સોઈ. ૪
 તુલસી નાર બરીબકી, અપની કહે ન કોઈ;
 પ્રભુ પતિન અપની કહે, તો કશું ન કહેતી હોઈ. ૫
 કોટી કલ્પ કાશી વસો, મયુરા કલ્પ હબાર,
 એક ઘડી સત્સંગ વસો, તુલસી તુલે તુલાય. ૬
 સત્સંગત અરૂં હરિકથા, ફલ્ગુ જગમેં સોઈ;
 સુત દારા અરૂં લક્ષ્મીતો, પાપીકુ મલ્ય હોઈ. ૭
 એક ભરોસો એક બલ, એક આશ વિશ્વાસ,
 અંદભયો રત્નમણ, આતક તુલસીદાસ. ૮

ગર્ભ સ્તુતિ—ચોપાઈ.

જાતલ કરી જઠરામાં રાખ્યો, ઉપર અમર પછેડો ઢાંક્યો,
 અમરત અહાર કીધો અવિનાશી, નખરપીઅરૂપ કીધો પરકાશી
 પાકાં બહુત ભય તબ પ્રાણી, સભાર્યા તે સારગપ્રાણી,
 અરે નાય ! ઉગારો મોહી, નિમિષ ઘડી નહીં ભૂલું તોહી.
 કરું બંદગી કરેણા કીજે, ઇતની બાર ઉગારી લીજે,
 જો છુટું તો હરિગુણ બાઈ, કરેજે અજન ગર્ભ નહિં આવું
 પુષ્પ ગમ જળ બાહર આયો, બહોત બહોત પ્રાણી પસ્તાયો,
 ધ્યાન ધીરજ હૃદયેથી ખોયા, “ ઉવા-ઉવા ” કર બાલક રોયા,
 સંસારકી તબ બ્યાપી માયા, અખર નહિં મે કયાસે આયા,

જાત કહે છે કે—

કરના હોય સો અમ કરલેના, પીછે હોય હમકુ નહિં દેના,
એક દીન મરના પાવ પસરના, સમજ દેખ લેવા નિચે મરના.
ભેરી ભેરી ધન ભર્યા બાઝરા, અરવ ખરવ નહિં પાવા પારા;
ખોખરી હાઠિ સામે ચલવા, સમજ દેખ લેવા નિચે મરના.

થાળ. (૧)

છાનો માનો છેડે આવે આવલાએ, ઘેર મ્હારે ભેળની ભીક ભે-છાનો.
આઇ મીરાના સ્વામી બેઠા આવભેરે, અંપલીઆમાં જમણે હાથે ધરણે-છાનો.
ફધડીઆ લાવુંરે ગોરી આવના ભે, છલ્લણામાં માગી લાવું રેય ભે-છાનો.
અલર વધાર્યા બાઝા તેલમાં ભે, ઉપર આણું મરીઆળા શા મમલે-છાનો.
ફેરસા લાવે તે ફેર માખણે ભે, આપણા ખેતરમાં પાકવા ફગલે-છાનો.
અંદી બાવટાનો રામ રોટલો ભે, ટાલો છે મજુ લાવે મીઠી દુધ ભે-છાનો.
લોળા ભેરીને સીરાવણું ભે, હું તે લગી લગી ભેડું તમારું મુખભે-છાનો.
જળ જુમનાની અરી પાન બીડલાએ, હાથ પાઇને લેજે મુખવાસભે-છાનો.
પથારી કરી આણું પેરાગની ભે, ઉપર આણું ચલાખાની સેડભે-છાનો.
આઇ મીરાંય સ્વામી મુખે પાઠભેભે, હરીજનને દેખે ભકિત દાન ભે-છાનો.

થાળ (૨)

લાવે લાવે લટકનિત મજન્યરી, કે જેવા લાવે મીઠકારે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા ભકત તણે ઘેર આવે, કે રીલ સ્વભાવનારે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા સંસારમાં એક સાર કે જેણે, હરી મીઠકારે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા આવ્યા વીદુરને ઘેર, કે ભાણ આવનારે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા લાવુંને કંસાર, જલેળી ખુલ્લીરે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા પેડાને પકવાન, પતાસાં પ્રેમનારે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા તુળસીને પત્રે ધરાવું, કે જુખ્યા હરી ભાવનારે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા જળ જુમના ભરી ધારી, કે આવમન લીછભેરે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા બીડલે બાસઠ પાન, કે તાણું લીછભેરે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા લવીંગ સોપારીને એલચી, મુખવાસ કીછભેરે લોહ.
બ્હાલા મ્હારા હરીજન ભાવથી માગે, કે ભકિત લીછભેરે લોહ,

મુખવાસ.

લેતે બનેરે ચામળીઆ-બીડી પાન પાનકી, બીડી પાન પાનકી-બીડી પાનકી-લેતે
કાથો રે મુનેય રામ-લવીંગ સોપારી, બીડી બની દે-નાચર પાન પાનકી-લેતે
હમતુમ મીઠકાર ચોસર જેલે, બાણ બની દે દીલો મન બનકી-લેતે

જાંઘણી કુંજગલનમે-જોડી બની હે રાધે સ્વામ સ્વામકી- લેતે
ચંદ્ર સંજી રે લાગે-બાલાકુણ્ડુ, જોડી બની હે રાધે સ્વામ સ્વામકી- લેતે

કિર્તન. ૧

તારો નેડો લાગ્યો મોકુ રાજા રણછોડરે (૨)

શબ રણછોડરે-રગીલા રણછોડરે— તારો.

અધમ આધારણુ નામ તમારૂં, મહાતમ તેનું મોટુરે.

હરતે હરતે તુજને સમરૂં, બાકી સરવે જોડુરે તારો.

કામી દેખી દેખી દારકા, તીરથ દેખ્યા ઝાઝારે.

સત સંતમાં બેઠો ત્યારે, મનડે યુકી માઝારે. તારો.

ભવસાગરમેં ડુબ પડાહું, સગાસંબંધી છુટેરે

દાસ કહે બે દયા કરો, તો ભવના બંધન તુટેરે. તારો.

કથા ઉંઠતાં બોલવાની સ્તુતિ.

શ્રી રામચંદ્ર કૃપાળુ ભજમન, હરણુ ભવભય દાણુ,
નવકંઠલોચન કંજસુખ, કંકજ પદકબણુ ૧

કંઠર્પઅગણિત અમિત છગિ, નવનીલ નીરદ સુહર,
ચટપીત માનહું તડિત રૂચિ, શુચિ નૌમિ જનકસુતાવર ૨

શિર કિરિટ કુડલ તિલક ચાક્ર, ઉદાર અંગ વિભૂષણુ,
અક્ષયજીવન શરણપથર, સશ્રામજિત પરદ્રુષણુ ૪

ભજ દીનળધુ દિનેશ દાનવ, દલન દ્રુષ્ટનિકંઠન,
રધુનદ આનદકંઠ કોસલ-ચંદ્ર હશરથ-નંદન. ૪

હતિ વરતિ તુલસીદાસ શકર, શેષ મુનિમન રજન,
મમહૃદયકંજ નિવાસકુર, કામાદિ ખલદલ ગંજન.

કથા વિસર્જન હોત હે, ચલે વીર હનુમાન,
જે જન આયા જહાં થકી, ત્યાં ત્યાં કરો પ્રયાણુ-ગીયાવર૦

નહિં વિદ્યા નહિં બાહુબલ, નહિં અરચનકો દામ,
મોસે પતીત નિલાવહું, દિનળધુ ભગવાન-સીયાવર૦

અન્યુત કેશવ રામનારાયણમ, કૃષ્ણદામોદર વાસુદેવ હરિ,
શ્રીધર આશવં ગોપીકાવલ્લભ શ્રી જનકીનાયક શ્રી રામચંદ્ર-સુભદ્રા
ધન—હરિહર રાધાકૃષ્ણ-ગોવીંદ-ગોપાલ-વાસુદેવ.

સામાપ્ત.

